

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

Ksenija Ramovš

**PRIJATELJSKE SKUPINE ZDRAVLJENIH
ALKOHOLIKOV IN NJIHOVIH SVOJCEV**

Magistrsko delo

Mentor: izredni prof. dr. Blaž Mesec

Ljubljana, 2006

Kazalo

1.	Uvod	3
2.	Fenomen mokre kulture v sodobni družbeni stvarnosti.....	6
2.1.	Družbeni obrambni mehanizmi za vzdrževanje stanja v mokri kulturi.....	9
2.2.	Potrošnja in raba alkoholnih pijač.....	10
2.3.	Problem mokre kulture in zdravljeni alkoholiki.....	11
3.	Socialna paradigma o alkoholizmu in socialno delo.....	14
3.1.	Celostno antropološki pogled na zasvojenosti.....	17
3.1.1.	Socialne poškodbe zaradi zasvojenosti z alkoholom.....	21
3.1.2.	Socialno-imunski sistem.....	23
3.1.3.	Zasvojenost in socialni kapital.....	26
3.2.	Procesi pomoči ljudem v stiski zaradi alkoholizma.....	28
3.2.1.	Moč poimenovanja skozi zgodovinsko perspektivo.....	33
3.2.2.	Dileme na področju sodobne socialno-alkohološke terminologije.....	34
3.3.	Skupinske oblike urejanja alkoholizma so osnovni metodični pristop pri reorganizaciji življenjskega stila.....	35
3.4.	Samoorganizacija in samopomoč v različnih tipih skupin.....	38
3.4.1.	Terapevtske skupine in klubi zdravljenih alkoholikov.....	41
3.4.2.	AA.....	42
3.4.3.	Prijateljske skupine zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev (PS).....	44
3.4.4.	PS zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev Šiška.....	46
4.	Problem raziskave in metodologija.....	50
4.1.	Iz klubov zdravljenih alkoholikov v PS– problem raziskave.....	50
4.2.	Metodologija.....	52
4.2.1.	Vrsta raziskave.....	52
4.2.2.	Merski instrumenti – viri podatkov in zbiranje podatkov.....	54
4.2.3.	Potek raziskave in obdelava podatkov	55
4.2.4.	PS in njihovo članstvo – populacija raziskave.....	59
4.2.4.1.	Označevanje populacijskih enot.....	60
4.2.4.2.	Prikaz populacije.....	61
5.	Prijateljske skupine: pojavi in funkcije (analiza in ugotovitve).....	63
5.1.	Analiza in interpretacije funkcionalnih globalnih variabel.....	63
5.1.1.	Zadovoljevanje potreb članov v PS.....	64
5.1.1.1.	Vrsta potreb članov v PS po 12. in 13. letih od ustanovitve.....	65
5.1.1.2.	Usklajenost individualnih in skupinskih ciljev iz razvojnega gledišča.....	71
5.1.2.	Izpolnjevanje skupinskih nalog v PS.....	76
5.1.2.1.	Program PS.....	77
5.1.2.2.	Skupinska in individualna produktivnost.....	79
5.1.2.3.	Socialno produktivne dejavnosti in presežki socialnega kapitala v PS.....	87
5.1.3.	Ohranjanje strukture in integralnosti PS.....	94
5.2.	Razvoj PS.....	105
5.2.1.	Delovanje KZA Šiška.....	105
5.2.2.	Obdobja v razvoju PS.....	108

5.2.2.1.	Obdobje prehoda	110
5.2.2.2.	Obdobje iskanja identitete	112
5.2.2.3.	Obdobje zrelosti	115
5.3.	Analiza in interpretacije instrumentalnih globalnih variabel	117
5.3.1.	Razčlenjevanje podatkov in dajanje pomenov	117
5.3.2.	Razreševanje konfliktov in razvijanje konsenza	124
5.3.2.1.	Vzroki konfliktov	128
5.3.2.2.	Načini reševanja konfliktov	130
5.3.2.3.	Oblike komunikacije in odprtost ter zaupljivost	131
5.3.3.	Reguliranje in ohranjanje prijateljskih odnosov v PS	137
5.3.3.1.	Prijateljske vezi med člani	139
5.3.3.2.	Vzdušje	142
5.3.3.3.	Socialna opora	145
6.	Sklep	148
7.	Seznam literature	153
8.	Priloge	
	Priloga A: Smernice PS: Osem temeljnih dejstev in spoznanj ter osem stopnic za napredovanje	157
	Priloga B: Vprašalnik KZA iz leta 1986	159
	Priloga C: Vprašalnik iz leta 1999	160
	Priloga Č: Tabela 5.2: Časovni trak	161
	Priloga D: Vprašalnik iz leta 2004	162
	Priloga E: Pridobitve: Kaj sem pridobil s pomočjo KZA in PS	165
	Priloga F: Kohezivni in destruktivni elementi PS	172
	Priloga G: Tabela 5.17: Vsebina komunikacije	175
	<i>Povzetek</i>	176
	<i>Summary</i>	177

1. Uvod

Kot naslov pove, teži naloga k raziskovanju pomena prijateljskih skupin (kratica PS). PS so naš izvirni socialni model trajne povezanosti zdravljenih alkoholikov in njihovih družin že osemnajst let v obliki samopomoči in samoorganizacije z namenom ohranjanja in razvijanja svojih lastnih specifičnih pridobitev. Sama sem od začetka vpletena v zgodbo PS, kajti bila sem terapevtka v klubih zdravljenih alkoholikov, iz katerih so PS izšle, odločilno sem sodelovala pri oblikovanju koncepta za njihovo delovanje in pri njihovi ustanovitvi. Od takrat spremljam njihov razvoj »od zunaj«, medtem ko sem »od znotraj« pozorna na spreminjanje lastne vloge.

Naloga je oblikovana tako, da skuša zajeti širok, predvsem pa dovolj globok vpogled v obravnavano temo. To pomeni, da bom v raziskavi razbirala tiste vidike, ki sestavljeni in povezani podpirajo celovito analizo pojava PS kot malih skupin v kontekstu socialno delavske in družbene sodobnosti, pri čemer se prepletata sociološki in socialno delavski pristop.

S pričujočim izborom vsebin v teoretičnem delu raziskave najprej opredelim sodobni družbeni kontekst, v katerem se predmet naše raziskave pojavlja, in fenomen mokre kulture, ki je eden od ključnih pojavov v evropskih deželah z visoko proizvodnjo alkoholnih pijač. V prvem delu tretjega poglavja si pomagam pri odkrivanju socialne paradigme z odgovori na osnovna fenomenološka vprašanja o zasvojenosti z alkoholom, pri čemer uporabim holistični pristop. Antropološke razsežnosti in poškodbe zaradi čezmernega pitja alkohola, obrambni mehanizmi in socialni imunski sistem so tri pomembna področja za razumevanje vzrokov za oblikovanje in vzdrževanje navad čezmernega pitja alkoholnih pijač in posledično za razvoj trajnejših oblik pomoči in samopomoči posameznikom s težavami čezmernega pitja.

V drugem delu tretjega poglavja pa umeščam socialno delo v kontekst pomoči zasvojenim zaradi alkohola in ugotavljam, da so skupinske oblike urejanja alkoholizma osnovni metodični pristop, ki ga je možno teoretično interpretirati tako z klasiki socialne alkoholologije, kot sta Hudolin (1991) in Kurtz (1991), kot tudi s številnimi, v družbo usmerjenimi raziskovalci. Male skupin imajo pomembno mesto v Berger – Luckmannovem konceptu in v Wuthnonovi študiji (v Bahovec, 2005), ki je bila izvedena v začetku devetdesetih let v ZDA in dokazuje tipične pomene malih skupin za posameznika, širšo

družbo in za večanje socialnega kapitala. Tretje poglavje zaključujem s teoretičnim prikazom nekaterih bistvenih lastnosti uveljavljenih sistemov pomoči in samopomoči pri nas, to sta sistem klubov zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev (KZA) in anonimnih alkoholikov (AA), ob bok pa jima postavljam tretji, manj razširjen sistem PS na principu samopomoči. Sistem PS je zanimiv predvsem zaradi svojih dveh specifičnosti, namreč da izhajajo iz terapevtskih, strokovno vodenih skupin in da upoštevajo pomen dinamike partnerskih odnosov. Predpostavljam, da so samoiniciativnost, viabilnost, odgovornost in solidarnost (Nastran Ule, 1994; Ramovš J., 2003; Saleebey, 2005) pomembni elementi za kvaliteto in trajnost sprememb, ki jih je v umetni skupini težko pridobivati. Osnovni vzrok za raziskavo prijateljskih skupin je spoznanje, da lahko skupini zagotavlja trajno viabilnost le reorganizacija v naravno, prijateljsko obliko, ob predpostavki, da omogoča osebno in socialno rast. Zanimajo me torej vrsta, potek in vsebina elementov osebne in socialne rasti posameznih članov PS, interakcije med samimi člani, kakor tudi razvoj posameznih PS ter skupnost PS v celoti ter načini njihove povezave s širšim okoljem. Zanimajo me tudi lastnosti, ki zagotavljajo trajnost skupin, saj je večina raziskav majhnih skupin opravljenih na skupinah, ki delujejo od enega samega srečanja do največ petih let (Arrow in drugi, 2000 : 15): Naša longitudinalna študija zajema razvoj PS za obdobje skoraj dvajsetih let.

V četrtem poglavju bom po kompleksni teoriji sistemov (Arrow in drugi, 2000) določila in definirala funkcionalne in inštrumentalne kategorije, ki so značilne za majhne skupine in na ta način sistematično povečala objektivnost raziskovanja, kar je pomembno zaradi moje vloge najprej v KZA, iz katerih so PS izšle, in pozneje v samih PS. S tremi funkcionalnimi variablami bom ugotavljala, zakaj so se člani PS odločili za sistem vzajemnih odnosov v PS, raziskala bom njihov namen, ki ga dosegajo z zadovoljevanjem določenih potreb in njihovo produktivnost ter ovrednotila gibanje socialnega kapitala v PS. S tremi akcijskimi variablami pa bom raziskovala, kako so se odvijali procesi v PS. Predmet raziskave so tudi vprašanja, kako je potekal notranji razvoj skupin in skupnosti vseh PS, kako se interakcije med člani spreminjajo skozi čas in kako so se spreminjali zunanji in notranji pogoji delovanja, kako je nastajala zgodba PS in nekaterih njenih majhnih enot, kako so pridobivale na pomenu in kako so se preokvirjale.

Z raziskavo želim pojasniti pojav in pomen medsebojnih interakcij zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev v PS, interakcij med PS v sistemu skupnosti PS in vsaj deloma tudi izven njega. Ta spoznanja bodo prispevala k razumevanju socialnega sistema

samopomoči PS in njihovega razvoja, kar je v razmerah naše mokre kulture pomembno tako za uporabnike sistemov samopomoči, kakor tudi za razvijanje metodike dela na področju zasvojenosti. S pričujočo študijo pa bomo tudi poglobili in ovrednotili družbeni pomen malih, specifičnih skupin za samopomoč, kakršne so PS, na primer z vrednotenjem izmenjav v odnosni mreži PS, kjer nastaja socialni kapital in s prepoznavanjem tudi drugih družbeno občutljivih fenomenov in procesov, ki so lastni vsem malim skupinam za samopomoč.

2. Fenomen mokre kulture in omamljene zavesti v sodobni družbeni stvarnosti

Slovenijo prištevajo med tako imenovane mokre kulture, kamor sodijo predvsem sredozemske dežele, zaradi visoke pridelave in potrošnje vin ter razširjenih specifičnih vzorcev družbenega in individualnega vedenja, ki je povezano z uživanjem alkohola; značilen je izrazito pozitiven odnos do alkohola in malo omejitev, ki so s tem povezane (Room, Makel, 2000). »Zadnja desetletja je industrijska izdelava omogočila hitro in ceneno proizvodnjo velikih količin alkoholnih pijač, najrazličnejših okusov in vonjev, po večini zelo močnih« (Ramovš J., 1986:172), kar povzroča veliko razširjenost omamljanja in posledično omamljeno zavest in zasvojenosti med prebivalstvom vseh slojev. Alkoholne pijače, predvsem vino in pivo, sta lahko dostopni in poceni. Raziskave potrjujejo povezanost med proizvodnjo in porabo alkoholnih pijač ter družbenimi in individualnimi vzorci pivskega vedenja. Narejene so primerjalne študije med državami z visoko potrošnjo alkoholnih pijač na prebivalca in med državami z nizko (na primer med Norveško in Francijo) z vidika razširjenosti pivskih navad in vzorcev pivskega vedenja. Ugotovljeno je, da so v državah z visoko potrošnjo alkoholnih pijač, kot je Francija, med prebivalstvom splošno razširjeni pivski vzorci vedenja, medtem ko so v državah z nižjo potrošnjo pivski vzorci vedenja koncentrirani le na določen segment populacije (Bamor in drugi, 2004:41).

Tradicionalno uživanje alkoholnih pijač in tolerantnost do pitja se kaže v primarnih kot tudi sekundarnih socializacijskih procesih.

Za mokre kulture je značilen ambivalenten odnos do alkohola. Na eni strani ljudje gledajo na alkohol kot na splošno koristno substanco, na drugi strani pa so moralno sankcionirani tisti posamezniki, ki prestopijo neformalno postavljeno mejo družbeno sprejemljivega vedenja zaradi uživanja alkohola.

Uporaba omamnih substanc je prisotna skozi vso zgodovino človeštva v različnih kulturah (Mrkun, 1927), vendar ta pojav ni bil v zgodovini človeštva še nikoli tako razširjen in množičen, kot je sedaj v deželah zahodne kulture. Kakšne so družbene značilnosti, ki so pomembne za razumevanje stanja v današnji mokri kulturi in kako le te vplivajo na posameznika in na razvoj omamljene zavesti, sta vprašanji, ki si ju najprej postavljamo.

Postmoderne družbene pojave, med katere uvrščamo družbeno omamljeno zavest, je mogoče razumeti le v kontekstu moderne dobe. V središču modernih pogledov na svet je človek, prevladuje pa reduciran pogled na človeka in družbeno-kulturno resničnost. »Enkrat se poudarja delo in ekonomska plat, drugo pa je podrejeno ekonomskemu vidiku, drugič je v ospredju človekova čustveno-doživljajsko zadovoljstvo, na primer kot užitek, estetsko ali pa potrošništvo, vse drugo pa je postavljeno v podrejeni ali instrumentalni odnos. S širjenjem parcialnih pogledov je povezano tudi ločevanje področij človekovega delovanja, pogosto v obliki, da za različna področja veljajo različna pravila; na primer v službenem okolju veljajo ena pravila, v strogo ločenem zasebnem življenju pa druga« (Bahovec 2004:143). Pripovedi razuma in velike zgodbe so z dogodki 20. stoletja izgubile verodostojnost; zaupanje v moč razuma in napredek človeštva ni privedlo v svobodno in osrečujočo družbo. Velike teorije resnice, pravičnosti in napredka so prišle iz mode. Jezikovne igre v postmodernem času se ukvarjajo s tem, ali so stvari učinkovite in ali jih je možno prodati, ne pa s tem, ali služijo končnemu človeškemu smislu ali cilju (Haralambos, 1999). Logika tržnih mehanizmov sodobnega kapitalizma prehaja v realnost vsakdanjega življenja. Proces širjenja aktualnega vedenja in čutenja med pripadniki družbe bolje razumemo z Berger, Luckmannovim (1988) pojmovanjem realnosti vsakdanjega življenja. Ta se človeku prikazuje kot intersubjektivni svet, ki ga človek deli z drugimi. Intersubjektivnost ostro ločuje vsakdanje življenje od ostalih realnosti, ki se jih človek zaveda. Človek se zaveda, da živi z drugimi v skupnem svetu in da obstaja med »mojimi in njihovimi« pomeni neprekinjena povezava in da občutke glede realnosti delim z drugimi; hkrati pa se isti človek počuti samozadostnega in ujetega v svoj svet.

Človek je izgubil zaupanja v moderne ideologije, kot pravi Bahovec (2004:155), zgodil se je premik od velikih zgodb k malim pripovedim in šibki identiteti. Današnje dobo, pravi, spremljajo druge osrednje značilnosti postmodernih pogojev bivanja: fragmentarnost, heterogenost, pluralnost, diferenca, raznorodnost, brezglobinskost, površinskost, fluidnost, kratkotrajnost, spremenljivost.

Modernizem je torej s funkcionalističnimi in racionalističnimi pogledi izpostavil rušenju vrsto trdno določenih tradicionalnih oblik življenja, kar mu je tudi uspelo, postavlja pa se vprašanje, ali so v postmoderni družbi pogoji za konstruiranje trajnejših medsebojnih socialnih vezi, ali prihaja do komunikacije in osebnih integracij. Navedena vprašanja dobijo še dodatno problemsko konotacijo v postmodernih družbah mokre kulture, kakršna je naša.

V nadaljevanju tega poglavja zato navajamo osrednje značilnosti postmoderne kulture po Ihabu H. Hassanu, ki jih lahko razumemo tudi kot osnovne karakteristike mokre kulture.

Značilnosti delovanja omamljene zavesti so presenetljivo podobne Hassanovim (v Bahovec 2004:164) tretja od petih osrednjih značilnosti sodobne postmoderne kulture. Te so:

1. *Nedoločenost*, ki je zapolnila »prazen prostor med voljo po rušilnosti (razpršenostjo, dekonstrukcijo, diskontinuiteto...) in njenim nasprotjem, voljo po integrativnosti«. Nedoločenost se kaže v izrazih kot so fragmentacija, naključje, pluralizem, imaginacija.
2. *Pozaba trajnosti*, ki jo povezuje s slabo izkušnjo teleološkega odnosa do napredka, kar je privedlo do vse bolj razširjene zavesti začasnosti, trenutnosti, kratkotrajnosti. Objekti in celo institucije so postali zadeve dneva, trenutka, tako da so ljudje usmerjeni k senzaciji v obliki zadovoljstva brez obveznosti.
3. Pojavljanje *razpršenosti* *sebstva*, ki se izraža v različnih oblikah razlomljenosti identitete posameznika, npr. kot izguba sebstva, Dionizov ego, dekonstruirano sebstvo, kameleonsko spreminjajoče sebstvo.
4. *Osvoboditev vsakega poželenja*, ki je prisotna zlasti na področju erotike in spolnosti. Spolne želje so v sodobnosti osvobojene vsake spona in vseh meja ter se izražajo v »svojih silovitih in mnogoterih oblikah«.
5. Pomen podobe, ki je povezan z izjemnim pomenom medijev v sodobnosti. Mediji so dobili poseben status, gre za imanentnost medijev. Mediji so ena ključnih sredstev tako za spreminjanje kot za vzdrževanje obstoječega stanja.

Za Dionizov ego je značilna zožena, otopela in poplitvena zavest. V stanjih omame in zasvojenosti zaradi alkohola človek izgublja svojo identiteto. Nuja po opijanju ga potiska v položaj nujnega zadovoljevanja potrebe po pitju alkohola. Njegovo vedenje in dejanja določajo trenutne potrebe, do zadovoljevanja le-teh pa je v ambivalentnem odnosu, zato se prepušča trenutnemu razpoloženju in sledi, če le more, trenutnim nagibom. Ko se v stanju treznosti njegova zavest razširi in se zave sebe, doživlja svet in sebe v njem kot nesmiseln ali kot grožnjo, ga je strah ali pa doživlja nelagodnost. Praznina v njem zahteva novo potešitev, to je beg v omamo. Omamljena zavest je destruktivna do sebe in do drugih, v svoji praznoti hlepi po zapolnitvi.

Orgiastični seks in vandalizem sta dva izraza polnjenja omamljene zavesti, ko popustijo zavore. Otopela zavest ne reagira na vsakdanje dražljaje, potrebuje vedno močnejše spodbude, senzacionalne novice, da jih prepozna, sprejme in reagira nanje. Realni svet za takega človeka postaja neprijeten, zato se umika v imaginarni svet, ki ga vzdržuje s pomočjo svojega ožjega in širšega pivskega okolja na eni strani in s pomočjo pritiskov realnosti na drugi.

Današnja družbeno stvarnost v veliki meri določa ekonomija; polarizirana je na dobiček in na potrošnika, zato mora nenehno razvijati in ohranjevati prostore imaginacij in virtualnosti, da potrošniki razvijajo nove potrebe in nove načine zadovoljevanja le teh. Sledenju vsem vrstam poželenj je glavno merilo »živi in pusti živetik«; začasnost, fragmentacija in senzacija pa so spremljajoče družbene in individualne značilnosti, ki so pomembne za ohranjanje in vzdrževanje omamljene družbene zavesti. Posledična otopelost družbene zavesti potrebuje vedno močnejše zunanje dražljaje za zadovoljitev omamnih potreb, kakor tudi zasvojenec potrebuje vedno večje količine alkohola za zadovoljevanje svoje potrebe po alkoholu, hkrati pa potrebuje zaščitne mehanizme, ki tako družbeno zavest vzdržujejo.

2.1. Družbeni obrambni mehanizmi za vzdrževanje stanja v mokri kulturi

Da se družbena zavest ohranja, tudi omamljena zavest, so potrebni družbeni obrambni mehanizmi, ki so samodejni, pretežno nezavedni vzgibi ali mehanizmi v družbi, ki služijo njenemu napredku in ohranjevanju družbenega ravnotežja, prav tako pa prekrivanju škodljivih dejstev v družbi, ki se z njimi še ne more ali noče spoprijeti, to je ustvarjanju slepih peg (Ramovš J., 2001:20). Tako kot za ohranjanje družbenih, tudi za ohranjanje individualnih slepih peg skrbijo obrambni mehanizmi, to so nezavedno oblikovana stališča in prepričanja ter druge oblike vedenja, ki služijo vzdrževanju omamljene zavesti. Način in vsebina ohranjanja alkoholno omamljene individualne zavesti ali Dionizovega ega je podoben ohranjanju družbeni zavesti. Zanikanje, racionalizacija, minimaliziranje problemov, projekcija in druge oblike individualnih obrambnih mehanizmov, ki jih uporabljajo ljudje na individualni ravni, se v družbi manifestirajo predvsem preko medijev,

ki so v današnjih razmerah ljudski protagonisti; to pomeni, da mediji pišejo, poročajo selekcionirane vsebine na takšen način, ki ugajajo množicam in ki lahko nudijo omamni užitek.

V obeh primerih, tako pri posameznikih, kot pri medijih je v ospredju dobro prodana vsebina, novica, ki omogoča ohranjanje položaja; in ker imamo tu v mislih omamljeno zavest, to pomeni ohranjanje njene samoumevnosti. V naši kulturi je torej pitje alkoholnih pijač samoumevni življenjski in sožitni slog. *Glede na to, da so patološki družbeni odnosi obrambni mehanizmi*, kot ugotavlja Brajša (1983: 143-152) *konstanta, je njihov vpliv na vedenje alkoholikov tudi konstanten*. Stanje v mokri kulturi in z njo povezano obrambno vedenje pa vplivajo tudi na zdravljenje alkoholike in njihove družine; tudi ti sčasoma razvijejo mehanizme tako na individualni ravni, kot na skupinski, ki jim pomagajo kljubovati razmeram.

Omamljeno zavest vzdržuje tudi njena zmanjšana sposobnost zavzemanja stališča do omamljanja. Stališča in prepričanja, ki jih posamezniki dobijo v socialnem sistemu, v katerem živijo, oblikujejo njihovo vedenje; zato posamezniki v razmerah mokre kulture težko razvijejo odločnost v odnosu do alkoholnih pijač. *Če posameznik ni sposoben za odločanje, ali je kako drugače onemogočen v tem, mora plačati ceno za svojo neodločnost in cena je predvsem nova odvisnost – od trendov, zunanjih slogov, zapovedi o načinu življenja* (Nastran Ule, 1997: 485). *Drži, da obstajajo utečeni avtomatizmi v dejanjih in ravnanjih*, pravi E. Lukas (1993), *ki po eni strani poenostavljajo procese odločanja, po drugi strani pa tudi ogrožajo človekovo avtonomijo. Kljub temu niso takšni avtomatizmi ne prirojeni ne vprogramirani*. Isto velja za družbene in individualne obrambne mehanizme, kar pomeni, da ostaja prostor izbire in svobodnega odločanja (Frankl, 1994) tako za posameznika kot za skupine, kar dokazujejo posamezniki ter skupine, ki so se zavestno odločili za treznost; mednje sodijo tudi zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci v PS.

2.2. Potrošnja in raba alkoholnih pijač

Vsakdanjost rabe alkoholnih pijač, tradicionalno je to vino, v sodobnem času pa vedno bolj v kombinaciji z drugimi industrijsko predelanimi alkoholnimi pijačami, kot smo že ugotavljali, se kaže v številnih vzorcih vedenja in ritualih, ki so povezani s pitjem. Ob

rojstvu otroka se nazdravlja z alkoholnimi pijačami in ob smrti človeka se poslavlja od njega z alkoholom. Pitje alkohola je pomemben spodbujevalec za sproščanje zavor in stresne energije, pitje je vključeno v primarne in sekundarne socializacijske procese. Prve požirke alkoholnih pijač dajo otrokom praviloma starši, ti jim posredujejo tudi vzorce vedenja do alkoholnih pijač. *Ena glavnih vsebin druženja mladih ob koncu tedna je opijanje* (Ramovš J., Ramovš K., 2005).

V širšem pivskem okolju se ljudje izražajo preko specifičnih simbolov. Navezovanje stikov in vzpostavljanje komunikacije pogosto poteka s pomočjo ritualov pitja alkoholnih pijač, kar je še posebno izrazito v vinorodnih področjih. Uživanje alkohola in omamljanje z njim je torej vsakdanje dogajanje v naši kulturi. V tradiciji je izrazit kult vina. Pitje alkoholnih pijač ob najrazličnejših priložnostih in zmerna alkoholiziranost sta neformalno predpisana načina funkcioniranja v razmerah današnje kulture.

Po podatkih Inštituta zavarovanje zdravja znaša v Sloveniji registrirana poraba čistega alkohola na prebivalca konstantno več kot nad 10 litrov letno. Ocenjeni stroškičasne odsotnosti z dela in prezgodnje smrti so znašali v letu 2003 9,1 milijarde SIT (http://www.ivz.si/ivz/novica.php?ivz_id=338). Navedeni podatki o porabi čistega alkohola na prebivalca nas uvrščajo v svetovni vrh.

Visoko tolerantnost do pitja in opijanja z alkoholnimi pijačami ustvarja družbeno normo o neškodljivosti opijanja z alkoholom, iz katere je razvidna podcenjena moč omamne substance. Pivska družba oblikuje nestrpne vzorce vedenja do nepivcev in znotraj pivskih družb so ti pogosto sankcionirani na različne načine (Ramovš J., Ramovš K., 2005). Nestrpnost je opazna tudi v odnosu do ljudi, ki ne zmorejo več kontrolirati svojega pitja alkoholnih pijač in so psihosocialno poškodovani; netolerantnost se praviloma kaže v podcenjevanju njihovih stisk, izolaciji, brezbržnosti do problemov ljudi s težavami čezmerne pitja.

2.3. Problem mokre kulture in zdravljeni alkoholiki

Omamne substance, med katerimi zavzema prvo mesto uživanje alkohola, človeku pomagajo, da z omamljeno zavestjo odstranjuje ločnice med različnimi realnostmi. Pod

fasado različnih vlog se človek v današnjem svetu nenehno sprehaja med različnimi svetovi, velikokrat tudi sam in osamljen. Član prijateljske skupine je to izrazil z besedami: *»Bilo je vsega preveč; najprej sem peljal otroke v vrtec, potem sem šel v službo - na teren, kjer sem bil vse živo. Po službi sem se oglasil najprej pri svoji mami, potem sem bil pa že tako utrujen, da sem šel s kolegi za šank in potem je bilo vse lažje - tudi nerganje doma ... Ščasoma sem se počutil vedno bolj nezadovoljnega in praznega. Ja, in kaj mi je potem preostalo drugega? Pivska družba in vse kar je šlo zraven«* (C1-99). To prenasičenost in hkratno praznoto je v primeru C1-99 blažilo konzumiranje alkoholnih pijač v pivski družbi.

Da se v realnosti vsakdanjega življenja pri posameznikih in skupinah razvijajo težave čezmernega pitja, morajo biti izpolnjeni tri pogoji: osebne značilnosti, okolje in substanca (Ramovš, J., 2001:60). To pomeni, da so prevladujoče družbeno ekonomske razmere in določene osebne značilnosti ter prisotnost alkoholnih pijač med seboj prepleteni, soodvisni faktorji in vsi trije enako pomembni za nastanek zasvojenosti z alkoholom. Za umestitev pojava PS je potrebno poznavanje osnovnih značilnosti vseh treh pogojev za nastanek zasvojenosti. Osvetlili smo osnovne značilnosti posameznika in mokre kulture, omamljene zavesti ter mehanizmov za njeno ohranjanje. Spoznali smo razširjenost in pomen substance za obstoj mokre kulture. Kaj pa se dogaja v odnosu do ljudi in skupin, ki izpadejo ali se izločijo iz kolesja mokre kulture, je vprašanje, na katerega bomo najprej odgovarjali s pomočjo Festingerjevega preverjanja socialne resničnosti. Zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci imajo potrebo po preverjanju socialne resničnosti. Po Festingerju gre za kompromis med dvema istočasnim željam: biti podoben in obenem biti tudi drugačen, zaradi česar pride do občutka *»biti nekoliko boljši«*. Domnevamo lahko, da je motivacijska osnova v tem primeru v potrebi po doseganju in vzdrževanju ugodne samopodobe, kar pa je možno le, če se posamezniki razlikujejo med seboj. Medsebojno primerjanje mnenj je zato bistveno drugačno od primerjanja sposobnosti. Ko gre za socialno resničnost, je resničnost namreč moteča, saj vzbuja dvom o pravilnosti lastnega mišljenja (v Bečaj, 1997:209).

Pritisk socialne resničnosti, ki ga ustvarja večinska mokra kultura, se kaže v motnji identifikacije do zdravljenih alkoholikov, to je ljudi, ki so zaradi čezmernega pitja alkohola spremenili svoj življenjski stil in so se odločili za abstinenco. Do alkoholikov in njihovih družin se zdi, da je družba svojo nemoč pred problemom alkoholizma sublimirala v prekrito agresivni in moralistični odnos. Družine, predvsem pa posamezniki s težavami čezmernega

pitja, imajo praviloma slabo samopodobo in močno obrambno vedenje, zato še težje prepoznavajo motnje v funkcioniranju zaradi zasvojenosti, strah pred stigmatizacijo pa le še dodatno otežuje njihov položaj. Kljub temu, da je mokra družba problematično okolje za ljudi, ki so se odločili za trajni življenjski slog brez alkohola, so se v njenih razmerah oblikovali tudi skupinski sistemi medsebojne človeške podpore za trajno abstiniranje in za neškodljivo pitje. *Človek je avtonomen v tem, za kar se odloča, in glede izbire merila, po katerem se odloča*, ugotavlja Frankl (1994). Kljub moči mokre kulture in kemični zakonitosti delovanja substance na človekovo zavest, ima torej človek možnost izbire, da se z vključitvijo v socialno okolje z izoblikovanjem stališčem do uporabe alkohola izogne alkoholni zasvojenosti, če pa do nje pride, sanira posledice in ostane trajni abstinent.

3. Socialna paradigma o alkoholizmu in socialno delo

Dojemanje socialne resničnosti v kontekstu te naloge pomeni, da prepoznavamo in vrednotimo okolje in človeka v odnosu do alkohola ter upoštevamo moč substance. Ugotovili smo, da je za naše okolje značilna velika razširjenost alkohola in tolerantnost v odnosu do njega. Današnje razmere družbeno omamljene in obrambne zavesti pomenijo problematične pogoje ne samo za zdrav razvoj ljudi v odnosu do alkohola, temveč tudi za zdravljenje alkoholike in njihove družine. Namen te naloge ni samo analiza pojavnosti in vzrokov z vidika rabe in odnosa do alkohola, kar gotovo sodi v sociološki koncept dojemanja problema; zanimajo me tudi analize tistih razmer, ki so omogočile in še omogočajo, da se določen del ljudi s težavami čezmernega pitja zavestno odloči za spremembo življenjskega stila, to spremembo udejanji in v nanovo pridobljenem načinu življenja tudi vztraja. Osnovni moto raziskovanja v socialnem delu »iz prakse za prakso« se tukaj dopolnjuje s sociološkim pristopom, oba pa se bosta v tem poglavju prepletala. Kakšno vlogo ima socialno delo na področju alkoholizma in kakšna so izhodišča, način dela in kompetence socialnih delavcev na tem področju, so vprašanja, katerih odgovori bodo razširili pogled na pristop socialnega dela do problemov v zvezi z alkoholizmom.

Specifika socialnega dela na področju alkoholizma in drugih zasvojenosti je predvsem celostni, oziroma sistemski pristop k problematiki. O tem govori J. Ramovš v priročniku Socialni delavec in alkoholizem (1988). Tak pristop:

- upošteva vse človekove razsežnosti: telesno, duševno, duhovno, socialno, kulturno in bivanjsko, saj se v vseh odraža alkoholna problematika;
- upošteva celotno mikro socialno okolje prizadetega, saj se problematika širi na vse družinske člane;
- upošteva vse stroke, ki s svojimi spoznanji in metodami pojasnjujejo problem zasvojenosti in omame ter omogočajo njegovo rešitev – poleg socialnega dela še sociologijo, psihologijo, biologijo, medicino, pedagogiko, oziroma andragogiko, kriminologijo, ekonomijo in druge,
- vključuje v reševanje vse družbene resorje, ki so vpleteni problematiko zasvojenosti in omam – poleg sociale še gospodarstvo, politiko, kulturo, vzgojo in izobraževanje.

V socialnem delu je uveljavljen holistični pristop k zasvojenostim, ki pomaga razumeti probleme zasvojenosti z alkoholom večplastno. Druga pomembna značilnost je, da

v socialnem delu ne gledamo na zasvojenost z alkoholom kot na bolezen, ampak jo definiramo kot umetno škodljivo potrebo po omamni snovi, vedenju ali doživljanju. Tretja značilnost socialno delavskega pristopa k problemom čezmernega pitja alkohola je princip opolnomočenja subjekta samega. Zlorabe, travme, bolezni, konflikti, povzročajo motnje in poškodbe, hkrati pa so lahko tudi izziv in vir novih možnosti.

Ko socialni delavec zadene ob čustveno podkrepljeno obrambo zasvojenega ali njegovih svojcev, mora priskrbeti temu posamezniku primerno »okolje«, uporabiti zanj take metode in tehnike, da bo lažje našel pot k ovedanju in k reševanju problema. Dileme pa seveda kljub temu ostajajo in verjetno tudi vedno bodo, saj kot pravi Zastrow: »Absolutnih rešitev v socialnem delu ni.« (1992: 94).

Pomanjkljivosti v socialnem delu mnogokrat izhajajo iz oblik njegovega organiziranja in formalno določene vloge. Socialni delavci praviloma nudijo pomoč znotraj institucij. Proces dela z ljudmi v stiski zahteva subtilen pristop in čas, socialni delavci pa so praviloma vpeti v administrativno-birokratske okvire dela, vključno z javnimi pooblastili, ki ovirajo dialog med socialnimi delavci in ljudmi v stiski zaradi alkoholizma. *Organizacije v moderni družbi opisujejo kot grožnjo posameznikovi svobodi ki spodkopava demokracije. Toda paradoksalno je, da se na organizacije gleda tudi kot na temeljno potrebo demokratične družbe in kot na sredstvo za zaščito posameznikovih svoboščin.* (Haralambus in Holburn, 1999:319).

Pristop socialnega dela k problemom čezmernega pitja je tisto, kar najprej določa socialno paradigmo o alkoholizmu. Pristop do nečesa pa lahko razumemo le, če vemo, kaj tisto je, ali drugače, socialne doktrine dela in strokovnih oblik za pomoč in samopomoč na področju alkoholizma ni mogoče razumeti brez poznavanja osnov fenomena omame in zasvojenosti.

Klasik alkoholologije E. M. Jellinek (v Ramovš J., 2001) je pojavne oblike alkoholizma razdelil v pet skupin, ki jih je poimenoval po grških črkah. Alfa in beta alkoholizma sta bolj začetni obliki zasvojenosti z alkoholom, pri prvi pije človek iz duševnih razlogov, pri drugi pa iz prehranjevalnih in pivskih navad v okolju. Gama in delta sta razviti in hudi obliki alkoholizma z visoko toleranco in številnimi motnjami. Za gama alkoholika je značilno, da ne more nadzorovati količine popite pijače, lahko pa še abstiniira, delta pa še lahko kontrolira količino popite pijače, ne more pa abstiniirati, ne da bi se mu pojavil abstinenčni sindrom. Epsilon alkoholiki ali dipsomani pijejo občasno in intenzivno.

Hudolin je Jellinekovi tipologiji dodal zeta alkoholika, za katerega je značilna maligna agresivnost v opitem stanju (v Ramovš J., 2001: 55). Omenjena klasična tipologija je bila upoštevana pri oblikovanju medicinskih diagnostičnih kriterijev za prepoznavanje alkoholne odvisnosti.

Leta 1976 sta Edwards in Gross (v Babor in drugi, 2004: 24) dopolnila koncept sindroma odvisnosti od alkohola. Upoštevala sta številne indikatorje, ki so kazali, da pitja alkohola lahko povzroča probleme, četudi še ni razvita odvisnost. Oblikovala sta dvo-dimenzionalni pristop. Ena dimenzija je koncept sindroma, ko alkoholno vedenje visoko dominira pred drugimi oblikami vedenja v življenju posameznika in so v ospredju psihofizični simptomi, ne glede na stopnjo odvisnosti od alkohola. Druga dimenzija je sindrom odvisnosti, ki nastane zaradi problemov, ki so vezane na pitje alkohola.

Koncept sindroma je uradno prišel v mednarodno klasifikacijo bolezni leta 1992, ko jo je sprejela tudi WHO in je zajet v šestih kriterijih za prepoznavanje odvisnostih od alkohola (V Babor in drugi, 2004). V definiciji ameriškega združenja za medicino zasvojenosti (American Society of Addiction Medicine) so zajeti ključni pojmi, ki na sodoben način določajo alkoholizem kot bolezen: *Alkoholizem je na prvem mestu kronična bolezen. Na njen razvoj in manifestacijo vplivajo genetski in psihosocialni dejavniki ter okolje. Bolezen je pogosto progresivna in usodna. Kaže se v oslABLjenem nadzoru nad pitjem, okupiranosti z alkoholom, uživanju alkohola kljub škodljivim posledicam, v nejasnem izkrivljenemu razmišljanju in pogosto v zanikanju težav povezanih z alkoholom* (Zernig in drugi, 2000).

Omama in zasvojenost z alkoholom sta osnovi alkoholizma, ki pa nista samo medicinska domena. Hudolin in nekateri drugi socialni psihiatri in socialni delavci (Hudolin,1991; Ramovš,1988; Rugelj,1983) so že veliko prej, preden je bil sprejet uradni koncept sindroma, prepoznavali večdimenzionalnost alkoholizma. Dejstvo je, da ta pojav povzroča disfunkcijo vseh razsežnosti človekovega bivanja, tudi socialne, ki jo medicinsko zastavljene definicije obidejo. *V petdesetih letih so znanstvena raziskovanja alkoholizma prihajala do spoznanj o odnosnih poškodbah v družinah, kjer eden ali več članov čezmerno pije. Zeleni ali ekološki koncept upošteva sistemsko soodvisnost med pitjem, človekovim ravnanjem in medčloveškimi odnosi* (Hudolin, 1991: 185). Hudolinov pristop je teoretična osnova za družinsko socialno urejanje alkoholizma v klubih zdravljenih alkoholikov, katerih nadgradnja so PS.

Definicij o alkoholizmu je veliko, tu sem nakazala nekaj tistih, ki so najpogosteje uporabljene in citirane. Za razumevanje kompleksnosti pojava zasvojenosti z alkoholom, ki nas tukaj zanima predvsem iz socialnega vidika, pa bomo v naslednjem podpoglavju analizirali človekove razsežnosti po Franklu, Binswangeru, Deurzenovi in Ramovšu (Frankl, 1994; Deurzen in drugi, 2005; Ramovš J., 2003), ker so pomembne zaradi prepoznavanja potreb, s tem pa pristopov pomoči ljudem s težavami zaradi pitja alkohola. Tipologije in definicije alkoholikov in alkoholizma pomagajo razvrstiti ljudi v kategorije v odnosu do alkohola, niso pa uporabne za razumevanje njegovih vsebin in mrežno prepletenih procesov ter drugih dogajanj pri ljudeh s težavami zaradi pitja alkohola in njihovih potreb.

3.1. Celostno antropološki pogled na zasvojenost

Človeka in njegovo vpetost v okolje bomo osvetlili s fenomenološke in konstruktivistične perspektive. Fenomenološki pristop je pomemben zaradi razumevanja potreb, te pa bomo raziskovali tudi pri predmetu naše raziskave. Konstruktivistični pristop pa je pomemben zaradi razumevanja procesov, ki jih bomo pri PS analizirali v kvalitativnem delu te naloge. Na temelju izbranih spoznanj bomo ugotavljali vrste in oblike poškodb zaradi uživanja alkohola, pozorni pa bomo tudi na mehanizme, ki pomagajo kljub zasvojenostim vzdrževati ravnovesje predvsem znotraj mikro socialnih enot, kar je pomembno zaradi vzvodov pomoči in samopomoči. Menimo, da izgube v času zasvojenosti in pridobitve, ki sledijo pri večini zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev, vplivajo tudi na njihov socialni kapital in zato ga bomo na koncu prvega podpoglavja na kratko definirali in ga opredelili v odnosu do zasvojenosti.

Po Binswangeru človek biva v treh sferah: fizični, socialni in osebni; Deurzen ji je dodal še četrto dimenzijo, to je svet idealov (Deurzen in drugi, 2005: 44). Interakcija med videnjem sveta, občutki in prepričanji je največkrat pasivno reaktivni proces. Izgleda, kot da smo prepričanja pobrali iz sveta, ki nas obkroža. Sartre je nakazal, da smo produkt ideologije, ki jo absorbiramo iz okolja, vendar nismo samo produkti socialno-kulturnega okolja, temveč ga tudi proizvajamo. Igramo to, kar verjamemo in naša dejavnost odpira nadaljnje možnosti (Deurzen in drugi, 2005: 265). Njegova piramidalna štiridimenzionalna

podoba človeka je sestavljena iz *fizične dimenzije*, ki jo sestavljajo čutila, akcije in reakcije, telo, druga telesa, to je otipljivo okolje in stvari; ta tvori podstat za druge človekove dimenzije. Značilno nasprotje v njej je življenje – smrt. *Socialno dimenzijo* sestavljajo občutki, odnosi, pripadnost, izolacija, interakcije, starši in bodoče generacije. Značilnost je pripadati drugemu, značilno nasprotje pa ljubiti – sovražiti. Tretja *dimenzija je osebna* in pomeni misli, spomine, refleksijo, sanje, pričakovanja, upe, strahove in identiteto. Značilno nasprotje sta moč – šibkost. Četrta je *duhovna dimenzija*, ki vključuje vrednote, prepričanja, intuicijo. Značilno je razlikovanje med dobrim in zlom (Deurzen in drugi, 2005: 302). Deurzenova zajame širok izbor pojmov, vendar nejasno definira človekove razsežnosti, razporeditev znotraj dimenzij in hierarhija med njimi pa ne deluje prepričljivo; zdi se, da je njena shema uporabna predvsem za psihoterapevtske potrebe, manj pa kot teoretična podlaga za razumevanje vsebin človeka v odnosu do svojega okolja.

Frankl (1994) je prvi utemeljil tridimenzionalno podobo človeka tako, da je telesna razsežnost skupna vsem živim bitjem, duševno razsežnost imajo tudi višje razviti sesalci, duhovna pa je specifično človeška in vključuje svobodo, odgovornost in voljo do smisla; vse tri razsežnosti pa neločljivo povezane v vsakem človeškem pojavu. Ramovš (2003) pa je zaradi razlogov uporabnosti razdelil Franklovo duhovno dimenzijo, ker meni, da je volja do smisla bistveno drugačna kategorija od svobode in odgovornosti, ki je po svojem bistvu avtonomna kategorija. Dodal je tudi dve novi razsežnosti, ki vključujeta medčloveško sožitje ter človekov in človeški razvoj. Zdi se, da Ramovševa šest dimenzionalna podoba zapolnjuje vrzel med psihološkimi in sociološkimi pogledi na človeka.

Temeljno spoznanje integralne antropologije je, da je človek nedeljiva celota. Njegove razsežnosti so pojmovna kategorija, ki nam je potrebna, da smo pozorni na vse vidike človeka. Dejansko pa moramo vsako od razsežnosti gledati v križnem spletu z vsem drugimi, brez katerih ne obstaja (Ramovš J., 2003: 67). Pri ljudeh s težavami zaradi pitja alkohola je to pomembno zato, ker so posledice vidne praviloma najprej v medčloveški družbeni razsežnosti in se potem mrežno širijo na pomembne druge ljudi, kar pomeni, da posledic pitja na vseh razsežnostih ni deležen samo tisti, ki neposredno konzumira alkoholne pijače, temveč tudi vsi drugi, ki so v stiku z njim, predvsem pa člani njegove družine. Predpostavljam, da je vrsto poškodb pri zdravljenih alkoholikih in njihovih svojcih možno razumeti le, če najprej vemo kje vse se lahko pojavijo, zato navajamo pregled bistvenih sestavin po posameznih razsežnostih po Ramovšu (2003).

Prvi dve razsežnosti sta človeku skupni s celotno naravo in vsemi živimi bitji (biofizikalna ali telesna) ali vsaj višje razvitimi živalmi (psihična ali duševna). V **telesno razsežnost** sodi organizem in organski sistemi, presnova in rast, razmnoževanje, zdravljenje in celjenje; to so fizikalno-kemijske zakonitosti, ki jim je podvržen človek enako kakor vsa druga živa in neživa narava. **Psihična razsežnost** pa je nematerialna komunikacijska izmenjava med človekom in okoljem na temelju razvitega živčnega sistema; vanjo sodi zaznavanje okolja in sebe s čutili, intelektualna predelava informacij, čustvena barva dogajanja v zavesti, spomin, navade in obnašanje – vse to na zavedni in nezavedni ravni (Ramovš J., 2003).

Noogena, socialna, razvojna in eksistencialna so sestavljene, izvirno človeške razsežnosti, ki se kažejo v specifičnih človeških potrebah. **Noogena razsežnost** je človekovo dojetje samega sebe kot osebe in njegova zavestna orientacija v ekološki celoti prostorsko-časovne stvarnosti. Njeni glavni lastnosti sta svoboda odločanja in odgovornost za svoje odločitve, kar predpostavlja zmožnost prepoznavanja več stvarnih možnosti in vrednostno orientacijo med njimi (Ramovš J., 2003). Oseba ustvari samo sebe v svetu na poseben način tako, da selektivno izbira, zaznava, interpretira in povezuje stimulacije iz okolja, jim daje pomene, ki so v skladu z njenim razmišljanjem in se temu primerno odloča.

Povezave med ljudmi na ravni temeljnih odnosov in parcialnih razmerij v temeljnih človeških skupinah ter razmerja v družbi sodijo po Ramovšu (2003) v četrto, to je v **socialno razsežnost** medčloveškega sožitja, ki se kaže v komunikaciji med ljudmi, razdelitvi vlog, odnosih in razmerjih med ljudmi. Razvojna ali **zgodovinsko-kulturna razsežnost** temelji na kulturnem razvoju, na človekovi učljivosti in ustvarjalnosti ter na posredovanju spoznanj iz roda v rod. **Eksistencialna razsežnost** pa je človekovo spraševanje, kaj je smisel posameznega dejanja, trenutka ali situacije za človeka in v okviru sistemske celote resničnosti (Ramovš J., 2003).

Fenomenološka šestdimenzionalna podoba človeka torej v svoji večplastnosti sistematično kaže na vrsto vsebin, ki so uporabne za razumevanje človeka kot celote in njegovih potreb. Kako pa znotraj teh vsebin potekajo ključni procesi oblikovanja pojavnosti, ali konkretno, kako se določene oblike vedenja oblikujejo in prenašajo, pa bomo razložili s pomočjo nekaterih teorij družbenega in osebnega delovanja (Bečaj, 1997), to je iz simboličnega interakcionalizma, ki razlaga človekovo vedenje z vidika pomenov in

konceptov jaza (Haralambus in Holborn, 1999) in sistemske teorje (Bertalanffy in Brasillar, 1968), kjer so v ospredju tiste karakteristike sistema, ki omogočajo njegovo funkcioniranje.

Spoznavanje sveta določajo torej do neke mere že *biološke dispozicije*, ki postavljajo možnosti za doživljanje različnih izkušenj med ljudmi (Brajša, 1982). Proces oblikovanja celostne pojavnosti človeka pa temelji na določenih konceptih, prvi med njimi so **misli in znanje** (Mc Namee in Gregen 1999). Mišljenje omogoča človeku, da ohrani občutek za skladnost in postopnost v spreminjajočem se in obračajočem se svetu. Ljudje se neprestano vključujejo v procese oblikovanja dejstev in predvidijo različne okoliščine v svetu. Človek pridobiva znanje na osnovi raznih stimulusov, na osnovi katerih organizira zgodbo znotraj trenutnega konteksta. Pri tem si pomaga s prejšnjimi izkušnjami. **Dajanje pomenov** (Allen in Minahan, 1973) je drugi važen koncept. Osnovna ideja konstruktivističnega razmišljanja je, da ljudje številnim in raznolikim stimulusom, ki vplivajo nanje vsak trenutek, nenehno dodeljujejo pomen. Pomeni tvorijo zmožnost osebe, da razločuje in označi svet. Na tej podlagi potem vsak človek strukturira svoj lastni svet, ki je značilen samo zanj. Dajanje pomena je osnovni proces, v katerem ljudje vključujejo svoje izkušnje iz sveta v svet. Tretji koncept, ki ga tu omenjamo je **jezik in pripovedovanje** (Mc Namee in Gregen 1999). Izgrajevanje pomena samega sebe v svetu se dogaja preko jezika, ki je sredstvo konceptualiziranja, predstavljanja in izražanja izkušenj. Oseba stopi v svet skozi vpogled oblikovanja prejšnjih izkušenj. Zgodba, ki jo človek oblikuje v lastnem življenju in razumevanje le-te mu daje možnost, da vidi sedanost in prihodnost. Z jezikom izražamo miselno konstrukcijo osebnega življenja v svetu. Ljudje se rodimo fizično nemočni in smo odvisni od naših skrbnikov, ki so že določen čas v skupnosti z drugimi ljudmi, s katerimi delijo jezik. V tem odnosu s skrbnikom se naučimo uporabljati jezik, skupaj s pomeni, ki je skrit v jeziku. V jeziku se izražajo tudi miti in tradicija pitja alkohola in preko pogovora z ostalimi posamezniki se razvije občutek sebe in notranjega glasu, to je tudi razumevanja pomena za sprostitev in težave, ki so z njim povezane.

3.1.1. Socialne poškodbe zaradi zasvojenosti z alkoholom

Zasvojenost z alkoholom ali kako drugo psihoaktivno snovjo je skupaj z omamo osnovna danost alkoholizma (Hudolin, 1977; Jakopič, 1985). Dejstvo je, da ta pojav še vedno ni povsem pojasnjen, vemo pa, da uživanje alkohola vpliva začasno ali trajno na vse človekove razsežnosti (Ramovš, 1999). Običajne poškodbe so:

a) **Biofizikalna razsežnost:** vpliv na centralni živčni sistem, zastropitev, alkoholne bolezni organov, presnova se pri zasvojenem človeku tako spremeni, da organizem potrebuje alkohol.

b) **Psihična razsežnost:** doživljanje omamne otopelosti in zagrenjenosti, vpliv na zaznavo, pridobljene razvade, tako da človek samodejno misli, čustvuje, predvsem pa ravna z običajno dozo alkohola, če pa je nima, se mu pojavljajo duševne stiske in večina njegove energije gre v zadovoljitev te njegove umetne potrebe.

c) **Noogena razsežnost:** omama zožuje človekovo zavest in tako zmanjša prostor svobodnega odločanja in njegove zmožnosti za odgovorno ravnanje.

č) **Medčloveška ali odnosna razsežnost,** ko postane pivski ali pijanski sožitni slog samoumevno funkcioniranje medčloveškega odnosa v družini in v družbi. Vsebina socializacijskih učinkov se spremeni, kar pomeni na primer, da so prizadevanja družinskih članov velikokrat brez zaželenih učinkov. *Socializacijske učinke pri posamezniku pa lahko analiziramo le, če vemo, kaj so vsebine komunikacij ter informacijskega vpliva, oziroma če dobro vemo, kako različne socialne strukture generirajo različne vrste socialne moči* (Rus, 1997: 283). Ta vidik posebej razčlenjuje Brajša z vidika odnosne psihodinamike obrambnih mehanizmov (Brajša, 1983). V alkoholični družini pride do spremembe vlog (Berne, 1998), igre vzdržujejo partnerske zveze in družine. Berne, začetnik transakcijske analize, je opisal številne igre za vzdrževanje patološkega stanja, ki pa vsem vpletenim prinašajo poleg izgub tudi koristi; najbolj tipična je igra alkoholik s petimi vlogami: alkoholik, preganjalec, rešitelj, zveza in naivnež. Določene osebe v igri praviloma igrajo več vlog. Glavno vlogo ima alkoholik, to je človek s težavami čezmernega pitja, ki se vede hedonistično in manipulira s svojim okoljem. Preganjalca praviloma igra partner alkoholika, lahko pa ima to vlogo tudi otrok ali kdo drug; zanj je značilno nasprotovanje vedenju alkoholika in prevzemanje njegovih opuščenih dolžnosti. Zveza so oskrbovalci z alkoholom, medtem ko se vloga naivneža kaže v prepuščanju alkoholikovi manipulaciji. V igri je še rešitelj, to je

oseba, ki ponudi alkoholiku pomoč v stiski, ki pa je praviloma neustrezna (Berne, 1998). Menjava vlog v odnosnih igrah izčrpava, tako da lahko pride do socialne zasičenosti, kot pravi Nastran Ule (1997: 488), *prinaša s seboj splošno izgubo naših domnev o tem, kaj smo v resnici*. Na tem mestu lahko dodamo, da ženska in moški v partnerstvu v današnjih razmerah le s težavo oblikujeta skupno identiteto, če pa so posredi še omame in zasvojenosti pri katerem izmed njiju, je to še toliko težje; *kajti vsaka resnica o nas samih, kakor tudi o partnerskem odnosu, je začasen konstrukt, ki je resničen le za določen čas in za določen odnos* (Nastran Ule, 1997).

d) **Zgodovinsko-kulturna razsežnost**, ko človek ali skupina stagnira ali nazaduje v svojem osebem in skupinskem razvoju. Gergen (2001) s tem povezuje upadanje moči identitetnih definicij, zaupanja v razum, v avtoritete, vodje, upadanje zvestobe, zaupanja, smisla za avtentičnost in resnost, upadanje globine občutenja in zaupanja v napredek.

e) **Eksistencialna razsežnost**: izguba dojemanja smisla situacije, kar vodi vbivanjsko praznoto, malodušje in depresije (Frankl, 1994).

Nekateri znaki zasvojenosti z alkoholom so reverzibilni tako, da po uspešnem procesu osebne ali družinskega urejanja povsem izginejo (Ramovš, 1999). Sem sodi predvsem doživljanje in navade ter zmožnost svobodnega in odgovornega odločanja. Drugi znaki zasvojenosti pa so ireverzibilni in ostanejo kljub uspešnemu procesu osebne ali družinskega urejanja. Taka je predvsem biološka prilagojenost presnove na etilni alkohol, ki ostane trajno v organizmu. Z abstinenco preide v latentno stanje, ki je glede počutja človeka enako, kakor bi zasvojenosti sploh nikoli ne bilo, ponovni stik z alkoholom pa zasvojenost prebudi, kakor bi nikoli ne bila prekinjena (Rugelj, 1983). Ta mehanizem se pri različnih zdravljenih alkoholikih, ki se ponovno zapijejo, različno hitro vzpostavi; pri enem po prvem kozarcu z vso eruptivnostjo, pri drugem pa postopoma. Vsekakor pa je pogoj za ohranjanje zdravega življenja in dobrih medčloveških odnosov popolna in trajna abstineca.

Predpostavljamo, da v družbi obstajajo tudi številni socialni vzgibi, ki preprečujejo množično nastajanje hudih disfunkcij zaradi alkoholizma, kajti če ne bi bilo tako, bi glede na našo narodno alkoholno preteklost (Mrkun, 1927) zaradi posledic uživanja alkohola že zdavnaj propadli. Kljub temu, da je malo raziskav in literature o zaščitnih družbenih in osebnih mehanizmih, ki omogočajo bivšim zasvojencem kakovostno življenje in da je malo znanega o vzdrževanju preživetvenih sposobnosti ljudi in skupin v pogojih mokre kulture,

bomo iz razpoložljivih virov (Moreno, 2001; Ramovš J., 1999; Zernig in drugi, 2000) povzeli bistvena tovrstna spoznanja.

3.1.2. Socialno-imunski sistem: podpora in solidarnost

Vrste in načini zadovoljevanja potreb so dobro raziskani iz psihološkega vidika (Maslow, 1954; Glasser, 1998), kar pomaga k večjemu razumevanju posameznikovih razvojnih teženj in motivacije in je pomembno za psihoterapevtsko delo. Sociologija preko opredeljevanja in razlaganja družbenih procesov (glej Haralabos in Holborn, 1999) iz različnih ideoloških zornih kotov povečuje teoretično razumevanja družbe in znotraj tega tudi družbenih potreb, ki jih praviloma prepoznava preko družbenih problemov; te nenehno analizira in aktualizira preko prepoznavanja družbenih potreb. Socialno delavski pristop v svoji osnovi izhaja iz splošnih in konkretnih socialnih potreb, pozoren je na načine zadovoljevanja potreb in reševanje socialnih težav, ki so jih skupine in skupnosti same razvile. *Socialno delo je zmožno izhajati iz konkretnih obstoječih vzvodov samopomoči in samoorganizacije* (Ramovš J., 1995), s tem da razume na primer samopomoč in samoorganizacijo kot splošni socialni potrebi, podporo in solidarnost pa kot način njenega zadovoljevanja. *Okolje je polno virov modrosti in znanja. Neformalni sistemi posameznikov, družin in skupin lahko pomagajo, podpirajo in svetujejo. V vsakem okolju obstajajo posamezniki, združenja, skupine in institucije, ki imajo nekaj dati ostalim, ki to potrebujejo: znanje, talente, vire, čas in prostor, pravi Bruce Thyer (2002).* Socialno delavsko ovrednotene in analizirane potrebe in načini njihovega zadovoljevanja ter nadgrajene s strokovnimi spoznanji, so osnova za nove ter izpopolnjene teoretične okvirje, ki služijo novim praksam (Saleebey, 2005).

Teorija in praksa socialnega dela na področju zasvojenosti mora zaradi razširjenosti pojava in načinov vpletenosti v realnost vsakdanjega življenja, prepoznavati ne samo celostno pojavnost potreb, temveč tudi njene vzgibe. Energetski potenciali posameznih vrst potreb so tisti mehanizmi, ki omogočajo življenje brez omam in zasvojenosti. Poznavanje tega pa je zelo pomembno ne samo za razumevanje primanjkljajev pri ljudeh, ki imajo težave zaradi uživanja alkohola, temveč zaradi reorganizacije njihovega življenjskega stila, ki temelji na izkoriščanju energetskega potenciala spleta vseh potreb. Kje se nahaja

energetski potencial in v kakšno obliki, bomo prikazali skozi šest dimenzionalni shematični model.

V vseh šestih razsežnostih motivirajo potrebe človeka k iskanju možnosti za njihovo zadovoljitev. Zadovoljitev človeških potreb v vseh razsežnostih pa pomeni opravljanje človekovih življenjskih nalog v sožitju z drugimi. Dinamični ali energetski potencial je osnova potreb, ki so značilno gibalo vsake razsežnosti (Ramovš J., 2003). Primerno zadovoljene potrebe v vseh razsežnostih človekovega bivanja pa bistveno zmanjšajo možnost za nastanek težav čezmernega pitja (Ramovš J., 1988).

a) Na telesnem področju so gibalo delovanja vse organske potrebe (Ramovš J., 2003), med katerimi je tudi potreba po sprostitvi. Človek je po evlucijskem razvoju s pomočjo endorfinov in dopamina (Zernig in drugi, 2000) sposoben doživljati opojna stanja brez uživanja dodatnih kemičnih stimulatorjev. Ta organska potreba se kaže v sposobnosti doživljanja občutkov zadovoljstva ali celo omamne opojnosti po uspešno opravljeni naporni nalogi. Alkoholizem prizadene centralni živčni sistem in okvari sposobnost doživljanja (Hudolin, 1991), kar se praviloma po nekaj letih abstinence normalizira (Rugelj, 1983).

b) Na psihičnem področju so gibalo delovanja vse človekove duševne potrebe. Stabilna osebnost ima praviloma dobro zadovoljene primarne potrebe po varnosti, sprejetosti in ljubezni (Maslow, 1954) ter dobro samopodobo. V obdobju urejanja zasvojenosti je potrebno graditi na dobri samopodobi pri vseh družinskih članih, ker je le ta predpogoj za socialno urejanje (Ramovš K., 1983).

c) V noogeni razsežnosti so gibalo delovanja duhovne potrebe, zlasti potreba po svobodi, ki jo človek v vsakdanjem življenju uresničuje z zrelim odločanjem v vsestranski prid sebi in drugim (Frankl, 1994). Sprejemanje dobrih realnih odločitev je bistveno povečuje svobodo tudi v odnosu do omamnih substanc, kot je alkohol.

č) Eden izmed pomembnih sklopov potreb je potreba po soljudih in komunikaciji in sožitju z njimi z vso ambivalentnostjo privlačnosti in odbojnosti med ljudmi. Solidarnost je zelo vzgib, ki bistveno prispeva k preživetju tako posameznika, družine in skupine kot tudi širše družbe. Kot pravi Ramovš (2003: 384) je solidarnost informacijski in energetski vzgib za pomoč kateremu koli človeku, ki je v težavi in stiski; pomaga mu zato, ker je človek, in ne zato, ker je »naš«. Solidarnost, ki vključuje medsebojno podporo je po mnenju mnogih avtorjev (Ramovš, 2003; Bahovec, 2004 itd) eden izmed osnovnih elementov samopomoči, kar bomo preverjali tudi pri PS v kvalitativnem delu raziskave.

d) Potreba po učenju in ustvarjalnosti je kulturno-zgodovinski potencial. Konkretno se kaže v potrebi po prevzemanju kulturnih vzorcev iz lastnega okolja, potrebi po nadgradnji le-teh z lastnimi potenciali ustvarjalnosti ter potrebi po predajanju svojih izkušenj drugim v skupnosti. Spontanost in ustvarjalnost sta premo sorazmerna s kohezijo skupine in razvojem prijateljskih odnosov, ugotavlja v svojih sociometričnih raziskavah Moreno (2001). Kako in v kakšni meri se te lastnosti oziroma socialno imunski vzgibi kažejo pri zdravljenih alkoholikih in njihovih svojcev v PS bomo videli pri analizi podatkov v naši raziskavi.

e) Potreba po tem, da človek doživlja smisel posameznih trenutkov, situacij, pa tudi življenja, ima v sebi močan potencial za človekovo smiselno delovanje v odnosu do sebe in do drugih (Frankl, 1994). Ljudje v stiski zaradi alkohola so se skozi travmatične dogodke mnogo naučili, osvojili določene veščine, zgradili obrambne sisteme, ki so jim pomagali preživeti v psiho-socialnih stiskah. Šele ko doživijo smisel tragičnih dogodkov ali epizod, imajo možnost, da v prihodnje tudi zaradi prebolelih travm bolje funkcionirali od ostalih, ki niso izkusili takih težav zaradi pitja alkohola (Ramovš K., 1995). Med eksistencialne imunske vzgibe lahko prištejemo tudi Luckmannovo pojmovanje sebstva in avtonomije. *Teme individualne avtonomije se pojavljajo v zelo različnih podobah. Ker je »notranji človek« v resnici nedoločljiva enota, je potrebno za njegovo dozdevno odkritje dosmrtno vse življenjsko iskanje. Posameznik, ki sluti, da je vir »zadnjega« pomena na subjektivni strani njegove biografije, stremi k samouresničitvi. Uresničevanje sebstva je najpomembnejša oblika v svetem kozmosu prevladujoče teme individualne avtonomije* (Luckmann, 1997: 102).

Družina je sistem, ki sam sebe regulira. Vodijo jo zakonitosti, ki jo je v svoji zgodovini sama izdelala po principu poskusov in zmot (Mc Nameee, Gergen, 1999). *S številnimi komunikacijami, transakcijami in protiakcijami se v družini eksperimentalno ugotovi, kaj je v odnosih dopustno, s čimer se končno izdelajo pravila, ki veljajo za posamezni družinski sistem* (Saleebey, 2005). Družina alkoholika ogradi tisti del svojega predmetno-odnosnega sistema, ki je moteč za družinske člane, še naprej pa skrbi za »skupno«, to je na primer za gospodarstvo in gospodinjstvo. To »skupno« jim omogoči, da socialno in deloma odnosno preživijo, kljub težavam zaradi alkoholizma. Ob tem je ključnega pomena zunanja opora, saj ljudje živijo in razumejo svoja življenja skozi družbeno konstruirane pripovedi, ki jim dajejo pomen in možnost, da organizirajo svoje izkušnje in te so v družbenem sistemu mokre kulture organizirane zelo tolerantno, tako do

pitja alkohola kot do pivskih vzorcev vedenja, kar pa zmanjšuje pritiske na njen zaradi alkoholizma spremenjen sistem. Zaradi navedenega se družina, ki je vpeta v alkoholizem, težko odloči za spremembo, in sicer tako iz razloga vse prisotnosti pitja alkohola kot tudi zaradi bojazni pred stigmatizacijo. Za spremembo življenjskega stila se odloči praviloma en del tistih družin, v katerih je prišlo do razkroja skupnega. V času ponovne reorganizacije med socialnim urejanjem zasvojenosti posamezniki in družine slišijo nove zgodbe, ki jim pomagajo razumeti svoje okolje in lastne nove možnosti. Kako so znali člani PS izkoristiti nove možnosti in jih razvijati, je vprašanje, ki nas gotovo zanima; ker pa predpostavljamo, da je to vprašanje povezano z gibanjem socialnega kapitala pred zdravljenjem in po njem, bomo na kratko opredelili pomen socialnega kapitala iz vidika zasvojenosti.

3.1.3. Zasvojenost in socialni kapital

Socialni kapital nastaja v dinamiki socialnih struktur ali mrež (Bahovec, 2004). Ob tem je zanimivo Morenovo (2000) pojmovanje socialnih struktur in zdi se, da nam pomaga lokalizirati socialni kapital. Pravi, da *če si ogledamo podrobno strukturo skupnosti, vidimo, da vsakega posameznika obdaja jedro odnosov, ki je pri nekaterih posameznikih »debelejše« in pri drugih »tanjše«. To jedro odnosov je najmanjša socialna struktura skupnosti, socialni atom. Medtem ko se določeni deli teh socialnih atomov med udeleženi posamezniki mirujejo, se drugi povezujejo z deli drugih socialnih atomov. Te povezave povzročajo tvorbo celovitih verig odnosov, ki jih v terminologiji deskriptivne sociometrije označujemo kot psihološke mreže* (Moreno, 2000: 123).

Kljub temu, da še ni razvite enotne teoretske koncepcije socialnega kapitala, obstaja veliko strinjanje o nekaterih ključnih vsebinah, te pa so: omrežja, participacija, norme in zaupanje. Socialni kapital po Bourdierju nastaja v trajnejših omrežjih bolj ali manj institucionaliziranih odnosov vzajemnega poznavanja in priznavanja. Kapital se ohranja z obračanjem, kar pomeni, da je treba vanj vlagati in iz njega črpati. Pri kapitalu gre za vsoto virov, dejanskih ali virtualnih, ki se povečujejo posamezniku ali skupini, ko le-ta poseduje trajna omrežja (v Bahovec 2005). Ko to opredelitev prenesemo na družino kot socialno skupino, potem lahko rečemo, da se preko procesov identifikacije in izvajanja skupinskih nalog ter vrednotenja vezi znotraj kot zunaj družin ustvarja socialni kapital.

Socialni kapital je za sodobno teorijo in prakso pomemben, interpretira Bahovec (2004), ker sega preko individualističnih koncepcij in dopolnjuje koncept človeškega kapitala, korigira teorijo racionalne izbire, v koncepcijo vnaša pomen omrežij, povezovanja, družbene kohezije ter kulturne in njihove moralne osnove, zanj je značilno obračanje, obrestovanje – v omrežja je treba »investirati, odnose ohranjati in jih gojiti. Socialni kapital je javno in ne zasebno dobro, čeprav imajo od njega koristi tako posamezniki kot širša družba (v Bahovec, 2004: 293). *Mnogi teoretiki trdijo, da se vrsta kapitala prepoznava preko identifikacije njegovih virov. »Za razliko od človeškega kapitala, ki je individualna kategorija in se nahaja v posameznikih in jim pripada, se socialni kapital nahaja v odnosih in omrežnih vezeh, torej gre za bistveno družbeno značilnost«* (Bahovec 2004: 291). Sklepamo torej, da s poimenovanjem in pridobitvami odnosnih vezi med ljudmi s težavami zaradi pitja alkohola in njegovimi družinskimi člani, ki so nastale kot rezultat osebnih in odnosnih poškodb in s poimenovanjem odnosnih vezi pri zdravljenih alkoholikih in njihovih svojcih ki »delajo na sebi«, lahko prepoznavamo vrsto in količino njihovega socialnega kapitala. Če želimo vedeti, kaj posameznik in družina alkoholika in zdravljenega alkoholika izgublja in pridobiva v odnosnih mrežah, moramo njihove pridobitve opredeliti in analizirati.

Za ljudi s težavami zaradi pitja alkohola in za člane njihovih družin so značilne mnoge osebne in odnosne poškodbe, zaradi česar tako posameznik kot člani njihovih družin izgubljajo, kar je gospa C2 izrazila: *Tisočkrat je obljubil, da ne bo več pil, pa se je vse spet in spet ponavljalo. Ob dveh majhnih otrocih, živeli smo pri njegovih starših, sem se počutila popolnoma nemočno in zelo osamljeno, kajti bila sem brez človeka, kateremu bi res lahko zaupala. Mislila sem samo še na to, kdaj in kakšen se bo vrnil mož domov. Groza me je bilo, ko sem pretepla otroke brez vzroka in samo zato, ker sem bila tako živčna. Tudi v službi mi je šlo vse narobe in da je bila mera polna, sem plačevala še njegove položnice od sodnika za prekrške, ki jih je dobil zato, ker me je pretepel. Sama sebi sem se gnusila, hkrati pa vztrajala in upala, da za naše razmere ne ve nihče* (C2-99). Kot vidimo iz navedenega primera, so bile iz vidika socialnega kapitala odnosne mreže neproduktivne, vprašanje pa je, ali je možno negativni socialni kapital spreminjati v pozitivnega. Mnogi družbeni teoretiki namreč ne vidijo možnosti za spreminjanje iz negativnega socialnega kapitala v pozitivnega, ali pa to vprašanje zaobidejo (Coleman 1994, Putman 2000).

Predpostavljamo, da se nizek ali celo negativni socialni kapital pri alkoholikih in njihovih družinskih članih, ki ga je možno ugotavljati s pomočjo številnih raziskav alkoholologov in drugih (Babor in drugi 2003; Hudolin, 1991; Rugelj 1983) v obliki vrste izgub, po uspešni vključitvi v socialno urejanje težav zaradi zasvojenosti, začne dvigati. Saj je ravno raven kakovosti nematerialnih in odnosnih pridobitev glavni pokazatelj uspešnosti socialnega spreminjanja.

3.2. Procesi pomoči ljudem v stiski zaradi alkoholizma

Težave, ki nastopijo pri posameznikih in družinah zaradi pitja alkohola, ostajajo običajno trajno ali dolgo prekrite celo v mikro okolju prizadetih, družba pa jih prepoznava šele v njenih patogenih manifestacijah, kot je na primer kriminal (Bennett, Holloway, 2005). Grožnja razkroja alkoholičnega sistema ali pa že razkroj sam je najpogostejši splošni razlog, ki pripelje posameznika ali družino v institucijo, ki se ukvarja z reševanjem težav zaradi pitja alkohola (Rugelj, 1983; Hudolin, 1994). V Sloveniji se s temi problemi ukvarjajo vladne službe, to so Centri za socialno delo (predvsem v okviru prve socialne pomoči), v zdravstvu so to ambulante splošne medicine in centri za zdravljenje alkoholizma, ki so organizirani v okviru psihiatričnih bolnišnic. Vedno več ljudi se, verjetno zaradi bojazni pred stigmatizacijo, obrne po pomoč v nevladne organizacije in sisteme samopomoči, kjer lahko ohranijo formalno anonimnost (Majzelj, Ramovš, K., 2003). Med najbolj pogostimi poklicnimi profili, ki delajo z zasvojenimi, so socialni delavci (Ramovš J., 1999). Profesionalni pristopi v procesu pomoči do vseh ljudi v stiski so se spreminjali, seveda tudi do ljudi s težavami zaradi alkoholizma, zato bomo najprej osvetlili bistvene značilnosti sedanjih pristopov pomoči in sicer iz vidikov vlog, komunikacije, pripovedovanja zgodb in pridobivanja na moči. V nadaljevanju bomo povečali razumevanje sedanjih načinov s shematičnim prikazom načinov pomoči skozi zgodovinsko perspektivo in se na koncu podpoglavja ustavili pri dilemah sodobne socialne terminologije zasvojenosti z alkoholom.

a) Vloge

Vloga je enota kulture; ego in vloga sta v nenehni interakciji (Moreno, 2000:182). Prvi prispevki k teoriji vlog so govorili o tem, da kljub temu, da so vloge kulturno določeni vzorci obnašanja in da kultura postavlja meje, znotraj katerih se vloga lahko spreminja, imamo vendarle znotraj dane kulture alternativne vloge (Moreno, 2000). Pričakovane vloge pa ne varirajo samo v odvisnosti od kulture, ampak tudi od družbene stvarnosti; če je družba ali skupnost relativno stabilna, bo status osebe relativno jasen, z omejeno toleranco variacije (Allen-Meares, Garvin, 2000). V hitro razvijajočih se družbah pa meje pravic in dolžnosti varirajo in niso natančno določene.

Lipman-Blumen trdi, da ni nič notranje negativnega v samem spreminjanju vlog. V zadnjem desetletju so demografske, socio-ekonomske in politične okoliščine dramatično spremenile družbo; pojavila so se civilna gibanja, vse to pa je povzročilo novo preučevanje temeljnih prepričanj, vrednot in standardov družbenega obnašanja. Kot posledica so se spremenili številni temelji vlog, ki so določale, kako naj se ljudje obnašajo in izražajo svoje potrebe. Splošno razumevanje vlog je v veliki meri odvisno od spola, starosti, razreda (Allen-Meares, Garvin, 2000). Thompson in Greene (v Čacinovič Vogrinčič, 1998) poudarjata, da korenine standardov za igranje vlog in pričakovane vloge izvirajo iz družbenega sistema, ki je pogosto ogromno vložil v predpisovanje vlog, kakor tudi v način izvajanje vlog. Ker se spolne, rasne, generacijske in poklicne vloge, ki jih je oblikovala družba, spreminjajo, se teoretiki socialnega dela sprašujejo, kako bodo te nove definicije vlog in iskanje identitete vplivale na prakso socialnega dela.

Od vsakogar pričakujemo, da bo živel v skladu s svojo uradno vlogo v življenju, učitelj naj bi se obnašal kot učitelj, učenec kot učenec in tako dalje. Toda posameznik bi rad prevzel veliko več vlog, kot jih ima možnost odigrati v življenju, in celo znotraj ene vloge bi rad prevzel več njenih različic. Vsak posameznik razpolaga z različnimi vlogami, ki so prisotne v njem na različnih stopnjah razvoja in v katerih želi postati aktiven. Iz aktivnega pritiska, ki ga različne posamezne vloge izvajajo na manifestno uradno vlogo, se pogosto razvije ansioznost (Moreno, 2000).

Ena prvih in pomembnejših opravil med stikom svetovalec in svetovanec je razjasnitev pričakovanih vlog. Tako klient kot socialni delavec zavzemata številne vloge. Vloga socialnega delavca je vnaprej določena s pričakovanji drugih, pa tudi s tem, kako ta

pričakovanja zazna in kako jih dejansko odigra. Pri delu z zasvojenimi se najbolje obnese, če svetovalec stopi v vlogo udeleženega v problemu (Majzelj; Ramovš, K., 2003). Udeležen v problemu pa pomeni, da služimo našim svetovancem najbolje tako, da z njimi sodelujemo. Iz vloge eksperta in poznavalca je socialni delavec izzvan, da se postavi v vlogo sodelavca ali svetovalca, ki ima posebno izobrazbo in izkušnje, pozna določene stvari, ima na razpolago določena orodja in sredstva, vendar pa v svetovalnem procesu ni edini, ki ima relevantna znanja in razumevanja, ampak mora pri tem upoštevati svetovanca. Na primer zlorabe, traume, bolezni, konflikti, povzročajo motnje in poškodbe, hkrati pa so lahko tudi izziv in vir novih možnosti. Če pa je posameznik obravnavan kot žrtev, ki je fiksirana v določeno vlogo, ji je s tem vzeta ali zmanjšana motivacija za rešitev problema. Po Franklu (1994) ji s tem slabimo ključno moč duha.

b) Komunikacija

Diada ali par je najmanjša enota socialne interakcije (Moreno, 2000) in je njena temeljna oblika, saj je odnos »jaz-ti« možen le znotraj dialoga, ki pa vedno pomeni komunikacijo (Buber, 2002). Oblike komunikacije lahko poimenujemo tudi komunikacijski kanali (Moreno, 2000), preko katerih ljudje stopajo v razmerja, da si izmenjujejo najrazličnejše vsebine. Problemi v alkoholičnih družinah se praviloma kažejo v socialno neprepustnem krogu: težave čezmernega pitja – sprememba odnosov – sprememba razmerij (vlog) in s ponovnim čezmernim pitjem je sklenjen krog. Zaradi poškodovanih komunikacijskih kanalov pogosto prihaja do nesporazumov, ki se kažejo v nesposobnosti sprejemanja in razumevanja vsebin komunikacij ali pomenov (Gergen, 2001). Svetovalec mora zato razumeti in upoštevati procese oblikovanja pomenov tako pri svetovancu, kot pri sebi, da lahko steče konstruktivna komunikacija med njima. *Odmik od toka lastnega izkustva je rezultat sodelovanja pri izkustvih sočloveka. Ta je mogoča ob osebni stiku, kjer se subjektivni procesi enega partnerja izrazijo v dogodkih v skupnem času in skupnem prostoru in postanejo tako dostopni drugemu partnerju. V skupnem srečanju se subjektivni procesi obeh partnerjev postopoma sinhronizirajo* (Luckmann 1997: 44).

Dobra svetovalna in terapevtska dejavnost se torej dogaja v prostoru razumevanja, ki je oblikovan na osnovi družbene konstrukcije in dialoga. Ljudje živijo in razumejo svoja

življenja skozi družbeno konstruirane pripovedi, ki jim dajejo pomen in možnost, da organizirajo in reorganizirajo svoje izkušnje. Jezik in razprave v svetovalnem in terapevtskem procesu iz konstruktivističnega vidika (Gergen, 2001) temeljijo na sledečih dejstvih:

a) človeški sistemi ustvarjajo jezik in pojme. Komunikacije in razprave definirajo družbeno organizacijo. Družbeno-kulturni sistem je rezultat družbenih komunikacij (Mc Namee in Gergen, 1999) Enako lahko rečemo, da vsebina in oblika komunikacije določata terapevtski proces, terapevtsko skupino ali skupino za samopomoč, hkrati pa menimo, da tudi svetovalni proces določa komunikacijo.

b) družba ustvarja način razumevanja pomenov, tudi tistih, ki se oblikujejo med svetovalcem in svetovancem preko komunikacijske dejavnosti (Saleebey, 2005). Terapevtski sistem je sistem, v katerem je komunikacija smiselna zaradi ustvarjanja dialoga; dialoška komunikacija, ki je usmerjena na problem, bo razvila sistem pomenkov in razumevanja, ki so zanj specifična. Terapevtski sistem je sistem organiziranja problemov in reševanje problemov. Pri terapiji gre za medsebojno iskanje in raziskovanje na osnovi dialoga; gre za križanje idej, pri čemur se neprestano pojavljajo novi pomeni za reševanje problema (Gergen, 2001). Vloga terapevta je v tem, da je arhitekt dialoga; je udeležen opazovalec in podpornik terapevtskega pogovora; terapevtske spremembe so oblikovanje nove pripovedi, ki ustvarjajo priložnost za nove akcije.

c) Pripovedovanje zgodb

Družbeni konstruktivisti (Gergen, 2001) vztrajajo pri ideji, da nespremenljiva družbena resnica ne obstaja, ampak da so samo zgodbe o svetu, ki jih pripovedujejo drug drugemu. Mnogi terapevti (Saleebey, 2005) imajo zgodbe o tem, kako se problemi razvijajo in rešujejo. Nekateri terapevti se osredotočijo na družinske mite, drugi na posameznikov življenjepis, spet drugi se osredotočijo na sam govor in preverjajo besede, ki jih je spregovoril svetovanec in jih poskušajo usmeriti tako, da bi lahko odprli več možnosti iz zagate.

Pripovedovanje zgodb omogoča ali pa zavira posameznikovo možnost za smiselno delovanje. Terapija ponuja možnost za nove in drugačne zgodbe, ki omogočajo širok

spekter alternativnih dejavnosti za rešitev problema. Svetovanec in svetovalec medsebojno vplivata drug na drugega preko razumevanja in interpretacije zgodb. V poskusu, da bi razumel svetovanca, mora svetovalec predpostavljati, da ima svetovanec nekaj povedati, svetovalec pa se odzove na povedano. Ta element je v nasprotju s tradicionalno pozicijo v terapiji, ki je odgovor na patologijo.

Partnerji alkoholikov se redno doživljajo kot žrtve alkoholikov. Če socialni delavec poslušča zgodbo in svetovanca na primeren način podpre tako, da verbalno in neverbalno izrazi občudovanje do njegove ključovalne moči, mu bo s tem izrazom spoštovanja ponujena možnost za novo zgodbo, v kateri prizadeti ne bo žrtev, ampak protagonist na odru življenja.

č) Pridobivanje moči

Če povzamemo iz »leksikona moči« Dennis Saleebey (2005), potem pomeni tako imenovano dodajanje moči proces pomoči posamezniku, družinam in skupinam, da bi odkrili in razširili lastne vire in orodja, ki jih imajo na voljo. Pomeni proces odkrivanja moči v ljudeh in skupnostih, pomeni zaupanje v intuicijo ljudi, v njihove poglede in sanje ter v njihovo energijo. Pristop »moči« je torej izziv, da pogledamo, kako so ljudje do sedaj v življenju urejali svoje probleme, kajti oseba, družina ali skupnost imajo vedno določene vire, modrost in znanje, ki jih je treba vedno znova odkrivati, jih upoštevati in ugotoviti potencialne, ki jih imajo, da bi lahko z njihovo močjo bolje okrevali in dosegli zastavljene smiselne cilje. Urejanje alkoholizma torej v kontekstu socialnega dela ne sloni na prepovedovanju pitja alkohola in določenih oblik vedenja povezanih s pitjem ter na strogem kontroliranju vzdržnosti, kot v medicinskem modelu, ampak na »opolnomočenju« (powerfull) zdravih potencialov družine ali posameznika, ki ima probleme zasvojenosti z alkoholom. To ne pomeni, da ne upoštevamo spoznanj alkoholološke vede, ampak jo v našem pristopu bistveno dopolnjujemo. Socialni delavec se ob stikih s prizadetimi običajno zaveda in sprejema dejstvo, ki ga poudarja tudi Zastrow (1992: 69): *Oseba, ki ima problem, je lastnik problema in se sama odloča, kako bo z njim ravnala.*

Pomoč ljudem v stiski zaradi čezmernega uživanja alkohola smo osvetlili skozi osnovne elemente, ki nastopajo v procesu pomoči. Vsako srečanje svetovalca in svetovanca ali terapevtske skupine je dejansko enkraten konstrukt, kjer ljudje preizkušajo nove vloge, komunicirajo, si pripovedujejo zgodbe in raziskujejo svoje »polje moči«. O družbenem ali socialnem konstruktivizmu poglobljeno razmišljajo R. Blundo, R. R. Greene in P. Gallant (v Čacinovič Vogrinčič, 1999), ki poudarjajo, da konstruktivistična perspektiva omogoča pogled na ljudi kot aktivne ustvarjalce svojih izkušenj in ne samo pasivne spremljevalce zunanjega sveta. Iz te perspektive pa ni samo enega splošnega pogleda na realnost, ampak realnost konstruiramo kot rezultat biološke strukture in manifestacije osebnega sistema prepričanj in družbenega konteksta v danem trenutku.

3.2.1. Moč poimenovanja skozi zgodovinsko perspektivo

Dennis Saleebey (2005: 46) je napisala, da je šel razvoj razumevanja problema v glavnem v dve smeri. Za nekatere socialne delavce so postali problemi stvar čisto moralne narave: posameznike, ki so bili revni, odvisni ali nasilni, so imeli za moralno pomanjkljive in zato je bila osrednja pozornost usmerjena v karakter teh oseb. Drugi pa so videli socialno dimenzijo in so bili prepričani, da viri, kot so stanovanje, izobrazba, soseka pomoč in zboljšane socialne interakcije omogočajo ljudem, da se premaknejo preko meja svoje situacije.

Z razvojem psihoanalize, se je začela obsedenost s patologijo, le ta pa je rojevala vedno nove probleme. Problemsko gledanje na človeka je tako postalo največji problem tudi v stroki socialnega dela. Številne psihološke šole, od vedenjske do realitetne, so začele iskati poti rešitve iz problemov tukaj in sedaj. Krivični bi bili, če bi rekli, da neuspešno. Mnoge med njimi so razvile kvalitetne tehnike pomoči ljudem v stiski in te bodo še naprej ostale kot nujni dodatki k novim oblikam pomoči. Psihologiziranje človeškega obnašanja je imelo močan vpliv na naravo procesov pomoči. Če človeški problemi ne bi bili povzročeni z vsakodnevnimi težavami in izzivi, ampak bi bili pogojeni z globoko ukoreninjenimi, kompleksnimi vzorci obnašanja, bi ljudje, ki so s tem prizadeti, ne mogli razumeti svojih lastnih akcij, zato je bilo potrebno, da nekdo drug postane razlagalec tega, kaj nekdo čuti in

zakaj. Pojavila se je cela vrsta ekspertov, ki so na osnovi osebnih terapevtskih analiz odkrivali notranje vzroke težav. Menili so, da ko odkrijejo korenine, bo sledila tudi rešitev.

Odnos med pomagajočim in pomoči potrebnim je bil zaznamovan z veliko razdaljo, neenakostjo v moči; pomenil je kontrolo in manipulacijo. Becker (v Saleebey, 2005) pravi, da osebo poimenujemo kar kot problem ali patologijo: diagnoze vseh vrst postanejo glavni status v življenju. Weil (v Saleebey, 2005) primerja medicino s socialnim delom ter pravi, da osredotočenje na to, kar je slabega v človeku, pogosto poudarja cinizem o zmožnosti posameznika, da bi sam poskrbel za svoje življenje in se rehabilitiral.

Tradicija problema kot običajnega vidika človeškega življenja se je nadaljevala s pisanjem Helen Harris Perlman (v Saleebey, 2005), ki je socialno delo razumela kot proces reševanja problemov. Tukaj gre za poudarjanje problemov v življenju na treh med seboj povezanih področjih: spremembah v življenju, okoljskih pritiskih in medosebnih procesih. Bistvo tega pristopa je, da ljudje o problemih govorijo in preko tega procesa odkrivajo možnost akcij, s katerimi bodo poskušali vzpodbuditi vire znotraj družine, posameznika in skupnosti, ki so potrebni, da se bo problem rešil.

3.2.2. Dileme na področju sodobne socialno-alkohološke terminologije

V socialnem delu se v zadnji dekadi izogibamo pojmom, kot je »postavljanje diagnoz in zdravljenje«: prvemu zaradi »moči poimenovanja« (Rus, 1997: 147), drugemu pa v tem primeru zato, ker je pojem zdravljenje ustaljen medicinski izraz, medtem ko gre pri alkoholizmu predvsem za motnje v življenjskem in sožitnem slogu (Hudolin, 1991), kar socialno delo kot integralna stroka in znanost o človekovem socialnem delovanju, upošteva. V teoriji in praksi socialnega dela uporabljamo pojem »socialno urejanje« ali »socialna terapija« namesto »zdravljenja«, oziroma »terapije«. V medicini poteka diagnosticiranje in priprave na zdravljenje, medtem ko v socialnem delu potekajo »informativna svetovanja« in prepoznavanje »psihosocialnih težav« v »svetovalnih pogovorih«. Namesto alkoholizma pa v praksi pogosto uporabljamo opisno pojmovno zvezo: »težave zaradi zasvojenosti z alkoholom« ali problemsko-programski sklop zasvojenosti z alkoholom (Ramovš J., 1988 in 1995: 155-158). Namesto širokega in pomensko nevtralnega pojma odvisnost

uporabljamo besedo zasvojenost, ki v besednem korenu definira odnos med človekom in substanco, hkrati pa ima slabšalni pomen.

Ker pa smo socialni delavci dolgo zajemali svoje znanje za področje zasvojenosti pri psihiatrih, smo sprejeli v svoj besednjak medicinsko izrazje, ki ga vse do danes še vedno precej nekritično uporabljamo. Socialno delavsko izrazje za področje zasvojenosti nastaja skupaj s prakso socialnega dela in je proces; pri tem pa je predvsem za samo prakso socialnega dela pomembno, da se vsaj ključna stanja in dogajanja enotno in nedvoumno poimenujejo.

3.3. Skupinske oblike urejanja alkoholizma so osnovni metodični pristop pri reorganizaciji življenjskega stila

Psihosocialno urejanje alkoholizma, kakor tudi drugih zasvojenosti, praviloma poteka v skupinah. S teoretičnega vidika je skupina za nekdanjega alkoholika pomembna in potrebna, ker mu je (1) zaščitna bariera pred sprejemanjem splošnega družbenega pivskega vzorca vedenja kot nečesa normalnega, pomaga mu, da ne doživlja svoje abstinence kot nečesa nenormalnega; skupina torej nudi nekdanjemu alkoholiku socialno oporo, da lahko brez večjega napora trajno abstiniira. Skupina je (2) za nekdanjega alkoholika pomembna tudi zato, ker mu nudi prostor za medsebojno izmenjavo izkušenj, prav tako pa je (3) čustveni in socialni amortizer, ki prestreza in blaži krize, ki jih nekdanji alkoholik in njegova družina občasno doživljata (Ramovš J., 1983).

V majhnih skupinah, kakršne so PS in klubi zdravljenih alkoholikov (KZA), se odvija dinamika vlog, ki ustvarja možnost, da se subjekti skupin zavedajo samega sebe skozi različne odnosne perspektive, ključna med njimi je pozitivna identifikacija, ki nastaja ob podpori drugih članov skupine (Ramovš K., 1999). Osrednja resocializacijska procesa, ki potekata tudi pri socialnem urejanju alkoholikov in njihovih svojcev, sta individualizacija in avtonomija. Proces individualizacije vključuje prepoznavanje lastnih neustreznih vzorcev vedenja, prevzemanje odgovornosti za spremembo, zavesten odmik od starih vzorcev, sprejemanje novih vzorcev in njihova integracija v lasten življenjski stil, kar pa se lahko dogaja le ob trajnejših oblikah opore. Luckman (1997) je o možnosti odmika in avtonomije v socializacijskem procesu napisal, da je odmik možen preko izkustva drugega človeka, da

gledamo z očmi drugega človeka, to je z drugega zornega kota. Človek pričinja nase gledati z očmi sočloveka. Izvorno je to mogoče le pri vzajemnih družbenih procesih, v okoliščinah osebnega stika (ibid). Nadaljnja pomembna razsežnost osebne identitete je integracija subjektivnega procesa spominjanja in zasnove prihodnosti v moralno celoto biografije. Tako kot že odmik od potekajočega izkustva je tudi integracija družbenega izvora. Medtem ko je distanci mogoče slediti vse do strukture okoliščin osebnega stika, pride do integracije spominov zavoljo trajnosti družbenih odnosov v življenju posameznika. V zaporedju osebnih stikov in manj neposrednih odnosov s soljudmi tako posameznik naleti na priče svojega preteklega kot na možne priče svojega prihodnjega obnašanja. To ga vedno znova spominja na preteklost. Zahtevajo lahko celo, naj prevzame odgovornost za dejanja, ki jih je že pozabil (Luckmann, 1997: 45).

Ugotavljali smo, da so za alkoholike in njihove družine male skupine izredno pomembne, v njih potekajo socializacijski procesi, preizkušanje in vpeljevanje novih, trajnih vzorcev vedenja in sožitja je možno le ob osebni podpori drugih ljudi s podobnimi izkušnjami (Hudolin 1994; Ramovš K., 1999; Rugelj, 1983). Socializacijski proces se izraža v neposrednem medosebnem druženju. Druženje je izraz osnovne potrebe človeka po srečanju, po oblikovanju odnosa, po komunikaciji in se odvija v skupnosti. Bahovčev (2004) koncept družbene enote skupnosti je zelo blizu pojmovanju skupin za samopomoč, ko pravi: *... da lahko govorimo o skupnosti kot o družbeni enoti, morata biti izpolnjena dva minimalna pogoja* (Bahovec, 2004:15) in sicer : *1. Ljudje se čutijo povezane zaradi neke notranje, lahko rečemo simbolične vezi, ki jo sprejemajo za del svoje identitete; vsebina vezi ima za posameznike poseben pomen, je vrednost, ki pomembno vpliva na njihovo življenje. Deluje kot kondenzacijsko jedro, kot združevalni princip. 2. Skupnost so družbena mreža/omrežja ljudi, družbena enota, do katere posamezniki čutijo neko pripadnost; posamezniki so v medsebojnih odnosih in tvorijo komunikacijsko povezan prostor. O fenomenu in pomenu mrež in njihovem merjenju je prvi izčrpno pisal Moreno (2000). Kontenzacijsko jedro, na primer PS, je zavezanost življenjskemu slogu brez pitja alkohola in navad, ki bi izhajali iz konzumiranja alkohola; to da isti posamezniki vztrajajo v prijateljskih skupinah že 17 let in govorijo o »naši« prijateljski skupini, kaže na pripadnost skupini že samo po sebi, celo več, kaže na zaloge skupnega spomina, na kulturne usedline, toda o tem več v empiričnem delu raziskave.*

Posamezniki s težavami čezmernega pitja vstopajo v proces spreminjanja navad zato, ker svojega interesa, to je pitja alkohola ne morejo več nemoteno nadaljevati. V začetnem obdobju resocializacijskega procesa se vzpostavi parcialni odnos med novim članom in ostalimi člani socialno terapevtske skupine; ta spodbudi le parcialne spremembe v življenju novega člana. Najprej se spremembe pokažejo na tistem področju, za katerega je bil med posameznikom in skupino ali/in terapevtom dosežen dogovor, na primer o vzpostavitvi abstinence do alkohola. Parcialni odnos v uspešnem skupinskem procesu resocializacije praviloma preraste v osebni odnos, kjer posamezniki drug drugega v celoti sprejemajo. Medsebojni odnos v takem primeru zajema več kot le niz posameznih interesov, naravnano je k celotni osebi. Pomembna oblika takega odnosa izhaja iz nagibov celovitega srečanja z drugimi, skupnega so-uresničenja (Allen in drugi 2000).

Subjekt naše raziskave bodo male skupine, te pa Nastran Uletova opredeljuje kot skupino, v kateri je možen stik vsakega z vsakim v skupini in ki združujejo največ 30 ljudi in v kateri se lahko razvija vsa psihodinamika medosebnih odnosov (Nastran Ule, 1997: 369). Vendar si je dejansko težko zamisliti, da se vsa psihodinamika res lahko razvija v tako veliki skupini, saj je delovanje v skupini vedno časovno omejeno. Čas je v skupinah pomembna dimenzija, ki bistveno vpliva na obliko, intenzivnost in trajanje odnosnih vezi med člani.

Po Ramovšu (2000: 370) Skupina je: (a) določeno število ljudi, (b) ki doživljajo medsebojno pripadnost, oziroma so med seboj povezani s skupinsko zavestjo, (c) vsi med seboj neposredno občujejo, (č) tvorijo sorazmerno trajno celoto, oziroma kontinuiran sistem (d) imajo določene cilje, vrednote in norme in (e) temu primerne dejavnosti, ki sestavljajo delovni program skupine, ter (f) lastno strukturo vlog in položajev, ki izhajajo iz tega. Po velikosti isti avtor razvršča skupine v (1) male, ki štejejo od para do osem članov, (2) srednje, ki štejejo od devet do osemnajst članov, in (3) velike, ki štejejo od devetnajst do dvaintrideset članov (Ramovš J., 2000: 372).

Terapevtske skupine štejejo običajno do 18 članov. Srečanja takšnih skupin so praviloma tedenska in trajajo do treh ur. Voditelj skupine, ki se običajno imenuje terapevt, skupinsko dogajanje vodi, usmerja in predvsem organizira tako, da doseže zastavljene cilje, ter osebno odgovornost članov skupine za to (Ramovš J., 2003). Skupino oziroma njeno strukturo in procese lahko obravnavamo od znotraj z vidika socialne kategorizacije oziroma

identitete in od zunaj z vidika individualnega članstva in vsega drugega, kar se vidi od zunaj (Rus, 1997: 445).

Brower in Kramer (v Arrow in drugi, 2000: 34) sta definirala skupino, da je kompleksna, prilagojena, dinamična, usklajena in omejena celota vzorcev, ki povezuje skupinske člane, naloge in pripomočke. Tako kot so meje med različnimi nivoji sistemov zabrisane, tako tudi ni ostre meje med koordiniranimi in nekoordiniranimi elementi v skupini. Da bi prepoznali, če določen sistem deluje kot skupina, upoštevamo sledeče kriterije: (a) ali se ljudje sami doživljajo kot člane skupine (b) ali se med seboj prepoznavajo kot člani skupine in po čem ločujejo člane od nečlanov (c) ali se člani skupine počutijo med seboj povezane in so povezani s skupinskimi nalogami (d) ali člani usklajujejo svoje vedenje s kolektivnimi (skupnostnimi) nalogami (e) ali člani usklajujejo razpoložljiva znanja, orodja in vire in (f) ali člani med seboj delijo, kar v skupino vlagajo, in prejemajo, kar skupina proizvaja (stroški in koristi); slednje se v skupini kaže kot vera v skupno dobro. Arrow in drugi (2000) menijo, da navedena definicija zajema zelo širok spekter skupin, ni pa upoštevana njihova časovna dimenzija, ne razlikuje npr. med laboratorijsko obliko, eno uro trajajočo in med trajno, medgeneracijsko skupino, upoštevana ni niti končnost, oziroma metamorfoza skupine. Naslednja nejasnost se nanaša na števila članov, ki tvorijo skupino. Razumljivo je, da se posameznik ne more konstituirati v skupino; mnogi raziskovalci skupin menijo, da je diada minimalni primer skupine, da pa se razvijejo vse naštetje skupinske značilnosti, je potrebna več kot ena medosebna dinamična vez (Arrow in drugi, 2000).

3.4. Samoorganizacija in samopomoč v različnih tipih skupin

Male skupine, kot kaže, pridobivajo na pomenu. Smo v obdobju, ko so tradicionalne oblike skupnosti, če se niso preoblikovale času primerno, razpadle ali pa delujejo času neprimerno ali vsaj nezadostno. V splošni mentaliteti se uveljavlja, zlasti v okviru prevladujočih institucij trga in države, individualizem in egoistična korist, v takem okolju pa mnogim posameznikom male skupine omogočajo, da njihovi člani najdejo prostor pozornosti in zaupanja. Mnogi posamezniki najdejo v njih malo življenjsko skupnost, ki jo opredeljujejo kot zelo pomembno za svoje življenje, čeprav v njih preživijo relativno malo

časa. Rezultati kažejo, da je za take skupine v veliki meri značilno razvijanje odprtega pogovora, medsebojno opogumljanje posameznikov, kultiviranje zaupanja med člani in do širše družbe, pa tudi sprejemanje različnih pogledov na življenje. Mnogi vprašani so izrazili, da so v skupini lahko svobodno to, kar so v resnici, tudi če so prizadeti in ranjeni so še vedno sprejeti (Bahovec 2004: 206).

Dober primer razvoja samopomoči in samoorganizacije so ZDA po drugem naftnem šoku. Takrat je postalo jasno, da država blaginje ne bo mogla v celoti nadomestiti vloge tradicionalnih organizacij, ki so temeljile na družinskih, poklicnih, lokalnih in drugih oblikah spontane, neinstitucionalizirane solidarnosti. Poleg tega, da je institucionalizirana solidarnost, ki bi pokrila vse bistvene potrebe, predraga tudi za najbolj razvite družbe, je postalo vse bolj jasno tudi to, da industrializirane oblike varstva ne morejo nuditi take kakovosti storitev, kot jo lahko dajejo prostovoljske organizacije, člani družine in druge skupine (Kolarič in drugi, 2002). Kakovost storitev namreč ni odvisna samo od strokovnega znanja in moderne tehnologije, ampak tudi od osebnih vezi, ki se tkejo med oskrbovanci in skrbniki (Rus, 1990: 341), oziroma med člani v skupinah za samopomoč. »Samopomoč je poleg sistema vaučerjev največja socialna inovacija, ki se v zadnjem desetletju širi na področju socialne politike v vseh zahodnoevropskih družbah. Uveljavlja se zaradi tega, ker postajajo disfunkcije države blaginje vse bolj očitne. Država blaginje je bila usmerjena proti vsem tradicionalnim oblikam solidarnosti. Bila je prav tako antitradicionalno usmerjena, kot je bila antitradicionalna industrija na področju proizvodnje in parlamentarna demokracija na področju politike. Antitradicionalizem je bil značilen tako za Zahod kot za Vzhod« (Rus, 1990: 340).

Skupine za samopomoč imajo značilnosti naravnih skupin. V naravnih skupinah so posamezniki povezani med seboj s pristnimi osebnimi vezmi v kontekstu celovitega vsakdanjega življenja, torej na temelju osnovnih spletov, ki neposredno ali posredno rastejo iz vitalne moči temeljnih človeških potreb in interesov. Odnosi med člani naravne skupine se vzdržujejo po številnih skupnih dejavnostih, zato so pestri. Ljudi zadovoljujejo celovito. V umetnih skupinah pa so člani povezani le v tistem ozkem izseku življenja, zaradi katerega so združeni v to umetno skupino, npr. bolniki z aidsom zaradi skupne namestitve (Ramovš, 2000). Take skupine imajo zelo ozek izbor skupnih dejavnosti, pa še te so neredko zelo tuje vsakdanjemu življenju. V umetnih skupinah člani ne zadovoljujejo človeških potreb celovito, ampak samo delno.

Naravna skupina se od umetne loči tudi po vzdušju. V naravni se človek počuti doma, zato nima vključenih toliko obrambnih mehanizmov in pusti prosto pot izrazu svoje enkratnosti, specifičnih potreb in zmožnosti ter čustvom posebne privlačnosti do nekaterih. Vse to pa pride legitimno do polnega izraza šele v majhni temeljni skupini, pa naj je to družina, prijateljska skupina, prava delovna tovarišija ali podobna človeška združba (Ramovš, 2000: 370).

Za skupine za samopomoč sta značilni samoiniciativnost in samoorganizacija, ti elementi pa se zelo težko razvijajo v profesionalno vodenih skupinah, kakršne so terapevtske skupine in KZA; te so enodimenzionalne socialne mreže, ki so v začetnem obdobju reševanja problematike zasvojenosti lahko zelo dobre, celo nujno potrebne. Toda v njih ne more priti do večje samoiniciativnosti in samoorganizacije, ki sta nujni, če naj skupina postane stalnejša, bolj celostno življenjska, večdimenzionalna. Tako skupino pa nekdanji zasvojenci nujno potrebujejo za ohranjanje pridobljenega in napredovanje v zdravem življenjskem stilu.

Samopomoč je najboljša oblika pomoči: motivacija in zavzetost sta tu največji, kontrola najbolj neposredna in možnost zlorabe najmanjša. Ljudje s samopomočjo postanejo manj odvisni od vladnih ustanov in od raznih oblik zunanje pomoči in ustvarjajo bolj čvrste medsebojne vezi in prek njih novo solidarnost v okviru vsakdanjega življenja. Samopomoč je nekakšna »tiha revolucija«, ki ne vrača življenske moči samo v osnovne celice družbe, ampak oživlja tudi zelo velike količine latentnih virov (Rus, 1990: 343).

Po Katz in Bender-ju (v Zastrow, 1992: 138) poznamo tri vrste skupin za samopomoč: in sicer so to skupine, ki temeljijo na osebni rasti ali na osebni preobrazbi (AA), drug tip skupin temelji na zagovorništvu (v ZDA Združenje mater proti pijanim voznikom), tretje vrste skupin pa so tiste, ki temeljijo na alternativnih vzorcih vedenja (verske in druge sekte). Tako terapevtske skupine, ki že imajo elemente samopomoči, kot čiste oblike pomoči kot so PS in AA, pa bomo nekoliko podrobneje spoznali v nadaljevanju.

3.4.1. Terapevtske skupine in klubi zdravljenih alkoholikov

Večina zasvojenih z alkoholom, ki se v procesu motiviranja odločijo za spremembo življenjskega sloga, začne svoje zdravljenje v alkoholološkem oddelku psihiatrične bolnišnice. Del zasvojenih se socialno ureja v skupinah za samopomoč anonimni alkoholiki (AA – Alcoholic Anonymus) in v ambulantnih terapevtskih skupinah, ki jih vodijo socialno usmerjeni psihiatri ali socialni delavci po socialno andragoški metodi. Zdravljenje v bolnišnici traja običajno do treh mesecev, nato pa se zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci vključijo v Klube zdravljenih alkoholikov (KZA), ki so običajno locirani izven bolnišničnega okolja v domači lokalni skupnosti ali podjetju. Rehabilitacija v KZA je praviloma zastavljena tako, da poteka pod strokovnim vodstvom kot večletni socializacijski proces, v katerega so poleg zdravljenega alkoholika vključeni še njegovi družinski člani (Ziherl, 1989; Rugelj, 1985).

Če skupino vodi strokovni delavec, je to umetna skupina. Strokovno vodenje v prvih letih med osnovnim urejanjem je predvsem vodenje skupinskih socialno terapevtskih procesov in organiziranje različnih terapevtskih dejavnosti. Govorimo lahko tudi o socializacijskem učinku različnih socialnih agensov, ki preko vodje vplivajo na člane skupine. Terapevt ni le eden od članov za strokovno svetovanje v skupini, ampak je njen stvarni vodja. Zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci se v tem času ne učijo samo novih vzorcev vedenja za boljši življenjski in sožitni slog, ampak prevzemajo terapevtove vzorce vedenja, ko vodi skupino ali klub. Ti pa so strokovno specifični in niso vedno primerni za vsakdanje življenje in sožitje. Strokovno vodenje skupine je nujno, ne more pa trajati v nedogled (Ramovš K., 1991).

Sistem in doktrino pomoči alkoholikom in njihovim svojcem so razvijali socialno usmerjeni psihiatri. Za uspešno pomoč ljudem, ki imajo težave zaradi zasvojenosti z alkoholom, se uporablja interdisciplinarni pristop. Zato v vseh fazah svetovanja, priprave na zdravljenje in zdravljenja alkoholizma redno sodelujejo kot terapevti tudi socialni delavci, pa naj je to v okviru zdravstva, sociale ali pa društev. Po končanem programu zdravljenja v bolnišnici ali socialne terapije v terapevtski skupini, se mora socializacijski proces nadaljevati v taki ali drugačni skupini za samopomoč, kjer sta dva glavna cilja: utrjevanje modificiranih vzorcev vedenja in sožitja ter zaščita pred recidivo (Ramovš K., 1991). »V majhnih skupinah, kot je klub zdravljenih alkoholikov, sociološki, kulturni, antropološki

dejavniki ne nastopajo kot socialni objekt oziroma kot socialna tvorba, ampak nastopajo predvsem različno modificirani učinki njihovega vpliva. Kontinuum mikro in makro socialnih odnosov korelira s kontinuumom neposredni – posredni vpliv« (Rus, 1997: 283). KZA so torej ena izmed možnih dolgotrajnejših podpor zdravljenim alkoholikom in njihovim svojcem, vendar sami po sebi niso trajno zaledje članom; trajno oporo lahko nudijo prijateljske odnosne vezi, ki pa se v umetni skupini razvijajo stihijsko in parcialno, osrednje mesto dobijo na primer šele v legalizirani formaciji, kakršne so PS.

3.4.2. AA

Pri nas so razvijali pomoč alkoholikom in svojcem socialno usmerjen psihiatri. V zahodnem svetu je ostajala psihiatrija na tem področju še bolj tradicijska, zato so se tudi za reševanje alkoholološke problematike bolj razvila različna laična gibanja in drugi sistemi samopomoči, v glavnem na verski osnovi. Najstarejši in največji, pa tudi zelo uspešen sistem samopomoči so anonimni alkoholiki (AA) (Zernig in drugi, 2000); v Sloveniji delujejo od leta 1989 in se zelo hitro širijo.

S. Zihlerl (1989: 137) navaja naslednje razlike med KZA in AA: (a) KZA ni skupina anonimnih alkoholikov, ampak so člani znani in jih vsi poznajo, (b) KZA praviloma vodi eden ali dva terapevta, ki praviloma nista odvisna od alkohola, (c) KZA je vezan na zdravstveno službo, (č) KZA ni prežet z vero v vsemogočno višjo silo, pač pa je terapevtsko naravnano v človeka, njegove sposobnosti, njegovo osebno rast, rehabilitacijo na vseh življenjskih področjih, gradi torej na samostojnosti človeka, (d) KZA bistveno bolj poudarja družino in vlogo alkohola v družinskem sistemu. Zdi se, da Zihlerlova opredelitev razlik med KZA in AA premalo upošteva bistvo AA in procese ter razširjenost v KZA in da premalo pomaga k razumevanju razlik med sistemoma.

Tudi v skupinah AA so člani znani in se med seboj poznajo, vendar se kličejo po imenih, ne upoštevajo pa osebnega statusa, kar omogoča članom, da lažje opustijo obrambno držo zaradi različnih statusnih položajev in se posvetijo osnovnemu problemu, zaradi katerega so se vključili v skupino za samopomoč, to pa so težave zaradi nezmožnosti kontroliranja svojega pitja alkoholnih pijač. Princip anonimnosti ima duhovni pomen, ki člane uči, da morajo načela postavljati pred osebnost. V KZA je učenje dajanja pomena

vlogi zdravljenega alkoholika v skupini pred drugimi vlogami, ki jih sicer igra vsak posameznik v življenju, zapletena naloga, ker zaradi specifične vloge terapevta le te ne morejo biti poenotene, posledica okrepljene obrambne drža pa je dolgotrajnejši in težavnejši proces uvida v lasten alkoholični sistem. Skupine za samopomoč, kakršne so AA delujejo na principu osebnih zgodb, kakršnih ljudje brez težav čezmernega pitja nimajo. V KZA tudi nastopajo člani s svojimi zgodbami, vendar je terapevt tisti, ki pomaga pri preverjanju zgodb in pri iskanju alternativ. KZA niso nujno vezane na zdravstveno službo, saj so marsikje organizirana kot neodvisna društva, na primer Društvo zdravljenih alkoholikov Bežigrad (Majzelj in Ramovš K.; 2003), njihov avtor Vladimir Hudolin pa jih je sploh koncipiral kot samostojne družbene skupine v krajevnem okolju alkoholikov, pri čemer je tudi bolnišnični začetek zdravljenja alkoholizma le servis temeljnemu zdravljenju alkoholika in svojcev KZA, kadar je to potrebno. Skupnost AA se ne veže na institucije ali posameznike, da ohranja svojo neodvisnost in organizacijske oblike gibanja. Vera v vsemogočno silo v sistemu AA pomeni vera v nekaj močnejšega od nemoči posameznika v odnosu do alkohola, kar pa ni nujno Bog, to je lahko skupina, dejstvo milijonov ljudi v skupinah AA po svetu, ki uspešno abstiniirajo, in podobno. Sprejemanje lastne nemoči pred alkoholom in doživljanje globoke povezanosti s tistimi, ki kljubujejo, je pomembno tudi pri uspešnem socialnem urejanju v KZA, res pa je, da se v AA urejajo in samouresničujejo zdravljeni alkoholiki v svojih skupinah, njihovi svojci pa v svojih, kar otežuje možnosti za kvalitetno partnersko, s tem pa tudi celostno rast.

Gibanje anonimnih alkoholikov (AA) se je začelo 1935 v ZDA. Leta 1939 so izdali knjigo *Alcoholics Anonymous* in v njej popisali svoje izkušnje tridesetih članov in pravila »12 korakov«, po katerih so se sami uspešno rešili alkoholizma. Pozneje so se poleg skupin AA oblikovale še skupine Al-anon za svojce alkoholikov, iz teh pa Al-ateen za otroke iz alkoholičnih družin in številne druge. Po drugi svetovni vojni se je gibanje razširilo po vsem svetu. Danes delujejo skupine AA v več kot sto državah in imajo nad poldrugi milijon članov (Kurtz, 1991).

AA je čista oblika skupin za samopomoč, brez strokovnjakov. Skupina se sestaja običajno tedensko. Na odprtih sestankih je lahko prisoten vsakdo, tudi nealkoholiki ali pijani alkoholiki, pogoj je le, da ne moti dela. Osrednji del sestanka so predstavitve nekaterih članov, pri čemer vsak v začetku pripovedovanja pove ime in doda besedo »alkoholik«, nato pa na osebni način pripoveduje določen del zgodbe svojih izkušenj.

Zaprti sestanki so namenjeni le zdravljenim alkoholikom in intenzivnem delu na sebi. Sestanke vodijo člani sami, vsake tri mesece prevzame vodenje drug član skupine. AA so kljub svoji 70 letni tradiciji in razvejani ter razširjeni organizacij ostali gibanje. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) sodi, da je dandanes gibanje AA med najbolj uspešnimi in množičnimi sistemi za reševanje problematike alkoholizma (Zernig in drugi, 2000).

3.4.3. Prijateljske skupine zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev

Prijateljske skupine so naš izvorni socialni model trajne povezanosti zdravljenih alkoholikov in njihovih družin v obliki samopomoči in samoorganizacije z namenom njihove trajne abstinence, usklajevanja medčloveških odnosov ter duhovnega bogatenja.

Ob ustanovitvi skupin za samopomoč zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev so se skupine imenovala »Tovariške skupine«, vendar se ime ni prijelo. Tovarištvo je pojem, ki je sam po sebi dobro definiral osnovni namen tovrstnih skupin, to je medsebojno pomoč pri tovorjenju vsakdanjih stisk in težav. Vendar pa je pojem tovarištvo imel v političnih razmerah devetdesetih let zaradi pogoste zlorabe, negativno konotacijo, zato se zdravljenim alkoholikom ter njihovim svojcem ni uspelo identificirati z imenom Tovariška skupina. Gospod B1 je svoje nelagodje do pojma tovarištvo izrazil tako: *Besede dragi tovariši in tovarišice, sem poslušal od političnih manipulantov cela desetletja, jaz pa bi bil rad preprosto razumljen kot človek, s človeškimi potrebami, zato mi beseda človek, prijatelj, nekaj pomeni, beseda tovariš pa je kljub lepemu pomenu, ki si ga razložila, prazna, celo odvratna...*(99 - 29).

Eden od osnovnih smotrov socializacije v skupinah je, da se določene vrednote, kot so samoiniciativnost, odgovornost, pozornost, prijateljstvo in druge, vgradijo v življenjski in sožitni slog, to je, da se spontano kažejo v vedenjskem vzorcu. Dokler je skupina umetna in je njeno delovanje v največji meri odvisno od terapevta, je doseganje tega zelo oteženo. Tovrstne skupine zdravljenih alkoholikov smo začeli razvijati iz žive potrebe socialne stroke po specifično socialnem pristopu k nalogam urejanja alkoholikov in njihovih družin. Te potrebe so izražali sami zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci, alkohološka socialna stroka pa jih je zaznavala kot eno temeljnih nerešenih dilem. Potrebo zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev, da so suvereni akterji lastnega razvoja, smo v kontekstu

strokovne pomoči za samopomoč razumeli kot izziv za preučevanje in uresničevanje možnosti, kako iz terapevtske skupine preiti v skupino za samopomoč v razmerah mokre kulture. Projekt je uspel in ko so se pojavile prve PS, so vzbudile precejšnje zanimanje v socialni strokovni javnosti. V mnogih krajih po Sloveniji so po zgledu modela PS zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev Šiška, nastajale nove PS, ki pa večinoma še niso ovrednotene. Dejstvo je, da so tovrstne skupine poceni, saj so skupine brez terapevta. Delo profesionalca v skupini zdravljenih alkoholikov pa je pomembna finančna postavka, ki je v naših razmerah praviloma pokrita iz proračunskih finančnih virov. Dokler poteka intenzivno osvajanje novih vzorcev vedenja in utrjevanje le teh, je strokovni suport razumljiv in opravičljiv, ko pa so zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci dosegli določeno raven osebne in socialne urejenosti, pa menimo, da potrebujejo svoboden in odprt socialni prostor, kjer lahko odkrivajo in pokrivajo svoje specifične potrebe. Terapevt s svojim delovanjem praviloma institucionalizira določene procese v skupini in s tem onemogoča razmah ustvarjalnosti in samoiniciativnosti.

Za uspešno delovanje prijateljske skupine smo predpostavljali, da morajo biti izpolnjeni določen pogoji. Na podlagi Kurtz (1991) in izkušenj AA , skupin za samopomoč (Ramovš J., 1997), ter lastnih predvidevanj smo določili tri osnovne razsežnosti, ki so pomembni za redno funkcioniranje PS:

1. formalno strukturirana ali »obredna« oblika rednih tedenskih srečanj,
2. vsebinsko ustrezne dejavnosti pri vsakem srečanju in v času med srečanji ter
3. domače vzdušje med vsemi člani, ki se kaže tako pri tedenskih srečanjih kakor tudi sicer, ko se med seboj doživljajo in vedejo kot najbližji prijatelji.

Koliko so PS Šiška uresničevale formalno zastavljene cilje, bomo preverjali v empiričnem delu raziskave. Dejstvo je, da so PS poskus premagati nasprotja med osnovno alkohološko zahtevo, da morajo biti zdravljeni alkoholiki trajno med seboj povezani, da lahko ostanejo urejeni in ustrezno napredujejo v pitju naklonjenem socialnem okolju, ter med dejstvom, da je strokovno vodena terapevtska skupina ali KZA po svoji naravi umetna učna skupina, ki ne more biti trajna. Prijateljska skupina zdravljenih alkoholikov lahko uspe le toliko, kolikor postane takoj v začetku temeljna človeška skupina. Kot taka daje zdravljenim alkoholikom možnost za trajno oblikovanje in poglobljanje samega sebe, usklajevanje njihovih družinskih odnosov ter za uspešno delo in sožitje v skupnosti.

3.4.4. PS zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev Šiška

Prva stopnica k uresničitvi zamisli o PS je bilo preučevanje obstoječih oblik samopomoči. Nato je sledila "pripravljalna" faza. Na tej stopnji so vsi uporabniki v klubih zdravljenih alkoholikov Šiška razmišljali in pisali, kako si zamišljajo svojo nadaljnjo pot, tako glede vsebine kot glede oblike programa. Hkrati pa so dozorevale tudi okoliščine za formiranje prijateljskih skupin. Te so bile zlasti:

1. Medsebojni odnosi med člani v naših klubih so postali bolj pristni in prijateljski. K temu so bistveno pripomogli skupni pohodi v gore. Opazili smo, da so odpadli vsi tisti, ki v prvih treh letih rehabilitacije v KZA niso pridobili nobenih osebnih prijateljev. Po analizi se je 70% od teh zapilo, 15% se jih je vključilo v kak drugi KZA, 5% jih je abstiniralo, ne da bili včlanjeni v kak KZA, za 10% pa ni bilo podatkov. (Poročilo CSD Šiška : 1985)
2. Drugi pogoj za formiranje prijateljske skupine je bila zadosten osebni in družinski napredek članov. To pomeni, da so že vidno napredovali, zlasti pa, da so hoteli in zmogli prevzeti pobudo in odgovornost za svojo nadaljnjo osebno rast in za zaščito pred recidivo. Z drugimi besedami to pomeni, da so vidno napredovali v smeri "biti" po Bubru (1999), in se je v njih prebudila želja po bolj bogatem programu za osebno rast, čut za pomoč mlajšim članom KZA in podobno.

S tem je sovpadala tudi situacija v klubih, ki sem jih vodila od leta 1983 dalje. Vanje so prihajali novi člani, skupina je postajala prevelika, ni pa bilo terapevta, da bi klub delili. Zlasti pa smo občutili dilemo, kako naj istočasno v istem klubu zagotovimo zadostne pogoje za urejanje novih članov in z druge strani ustrezne pogoje za nenehno napredovanje starih članov KZA. Na teh temeljih smo začeli daljno in bližnjo pripravo na formiranje prijateljskih skupin. Zanje je bistveno:

1. da so dovolj majhne, največ tri do štiri družine,
2. da so v takem prijateljskem odnosu, da tvorijo temeljno človeško skupino
3. in da so sistemsko povezane s svojim matičnim KZA.

Delovni program PS Šiška smo naredili ob predlogih, ki so jih napisali člani KZA in ob zbranih spoznanjih. Sestavljen je iz osmih temeljnih dejstev in spoznanj ter osmih stopnic za napredovanje (glej Prilogo A).

Pri skupinskem družinskem urejanju alkoholikov se je začelo vse pogosteje dogajati, da so se po dve, tri družine spontano povezale med seboj s tesnejšim osebnim odnosom. Prijateljske podskupine nastajajo navadno iz družin, ki se urejajo v isti skupini, včasih pa tudi iz različnih skupin, toda praviloma vedno iz iste terapevtske skupnosti.

V naravnih skupinah so posamezniki povezani med seboj s pristnimi osebnimi vezmi v kontekstu celovitega vsakdanjega življenja, torej na temelju osnovnih spletov, ki neposredno ali posredno rastejo iz vitalne moči temeljnih človeških potreb in interesov. Odnosi med člani naravne skupine se vzdržujejo s komunikacijo, solidarnostjo in številnimi skupnimi dejavnostmi, zato so pestri. Ljudi zadovoljujejo celovito. V umetnih skupinah pa so člani povezani le v tistem ozkem izseku življenja, zaradi katerega so združeni v to umetno skupino, npr. nogometaši zaradi skupne igre. Take skupine imajo zelo ozek izbor skupnih dejavnosti, pa še te so neredko zelo tuje vsakdanjemu življenju. V umetnih skupinah člani ne zadovoljujejo človeških potreb celovito ampak samo delno.

Na kratko bomo opisali še bližnjo pripravo na samostojno delo PS in dosedanje izkušnje pri njihovem delu. Jeseni 1986 smo se v klubih začeli sistematično pripravljati na samostojno delo prijateljskih skupin. Terapevtovih "pet minut" je bilo namenjeno vrednotam, kot so spoštovanje, pozornost, iskrenost, tovarištvo in podobnim.

S praktično pripravo na prijateljske skupine smo začeli leta 1987, to je s trimesečnim poskusnim delom dveh prijateljskih skupin. V eno se je povezalo sedem članov - dva para in trije samski, v drugo šest: trije pari. Shajali so se tedensko po domovih, hkrati pa so še redno prihajali v matični klub. O težavah, na katere so naleteli pri delu v svojih skupinah, smo se sproti pogovorili in iskali rešitve.

Z aprilom 1987 je ena prijateljska skupina v celoti prešla na samostojno delo, druga pa takoj v začetku leta 1988. Člani skupin so se dobivali ob dogovorjenem času po svojih domovih enkrat tedensko po dve šolski uri, hkrati pa so še vsi redno hodili v KZA. V začetnem obdobju se je pojavila težava, ki smo jo predvidevali, to je kriza vodenja skupine. Konkretno so člani čutili dileme, kdo je odgovoren za kaj in bili so negotovi glede realnosti svojih načrtov. Ker še niso imeli izkušenj in kriterijev, so se v PS počutili ogrožene, matični

klub pa jim je zagotavljal varnost, zato so radi vzporedno redno prihajali v KZA. Terapevtka je novembra leta 1986 napisala naslednje:« Novim članom kluba ali terapevtske skupine veliko pomeni dobra izkušnja, ki jo sliši ob začetnem reševanju svojega problema alkoholik ali njegov svojec, še večjo oporo pa jim pomeni živ zgled uspešnosti urejanja te hude osebne in družinske problematike. Ko pa se strokovna socialna pomoč v klubu ali terapevtski skupini prevesi v drugo polovico, si ljudje počasi želijo samostojnosti, pri tem čutijo, da sami ne bi zmogli trajno kljubovati vabljenosti pitju naklonjene kulture, pa tudi za dobro usklajanje in poglobljanje medčloveških odnosov v svoji družini nimajo dovolj izkušenj. Želja po oblikovanju samostojne prijateljske skupine, kjer bodo vse to dosegali sami, jim je v tem obdobju močan motiv, da čim več naredijo zase med osnovnim socialnim tretmanom v klubu ali terapevtski skupini, zato je z njima veliko lažje delati, odkar obstajajo prijateljske skupine«. (Vir: Z -217)

Približno po pol leta dela sta se prvi dve prijateljski skupini toliko utekli, da je potreba po obiskovanju KZA prenehala. Od tedaj sta prihajala na vsak sestanek matičnega kluba en samski član ali pa en zakonski par iz vsake prijateljske skupine. Evidence o tem, kdaj bo kateri član PS v svojem matičnem klubu, so vodili sami. Na takšen način so se pretakale informacije med izvorno in novo skupino, kar je omogočalo pogovor o dilemah PS in varnejšo preizkušanje novih vzorcev vedenja znotraj njih. Popolnoma pa so se PS osamosvojile po letu dni, nekatere pa po treh letih, ko so člani PS prenehali z obiskovanjem KZA. Najmanj kriz in težav v razvoju je imela prvo ustanovljena PS Razgled (glej prilogo Č), katere člani so redno prihajali v KZA najprej tedensko, nato pa mesečno tri leta. Ne vemo, koliko je dejansko temeljita priprava olajšala sožitje v PS, dejstvo pa je, da so člani PS dobro pripravo pogosto omenjali med lastnostmi, ki so se jim zdele pomembne za dobro funkcioniranje PS in to tudi utemeljevali (glej poglavje 5.1.).

Pri uvajanju in delovanju prijateljskih skupin so bile in so tudi težave. Bilo je obdobje, ko so v zanosu nad skupnim počutjem v prijateljskih skupinah za nekaj časa zanemarili osebne pogovore ter se skupinsko usmerjali v razne dejavnosti, od plesnega tečaja do zahajanja v gledališče in intenzivnega planinarjenja in kmetovanja. V skupini Vihar, kjer se je to zgodilo zelo očitno, so si v obdobju prilagajanja (glej poglavje 5.3) sledile recidive in vse so se končale tragično, to je bodisi s smrtjo ali pa z odhodom iz

skupine. Le ugibamo lahko ali je bil vzrok recidiv naključno osebnostno labilno članstvo v skupini ali pa storilna naravnost skupine, ki je tudi sama po sebi skupinska oblika »recidive«: prekrivanje osebnostnih težav in kriz s storilnostjo, je tipičen obrambni mehanizem alkoholikov in njihovih svojcev, pri drugih ljudeh pa ena od oblik omamljanja.

Večina članov je obdobje prilagajanja na PS uspešno prešlo in recidive, ki so se zgodile po letu 1999 so uspešno prestale test zrelosti skupine. Značilno je bilo, da je recidivist takoj po ponovni izkušnji alkoholne omame, poiskal pomoč pri prijateljih v PS in jo tudi takoj dobil, takoj so mu priskočili na pomoč, nudili so konkretno oporo so-članu v stiski na primer tako, da so v času krize izvajali dežurstva, šli konec tedna skupno v planine in podobno. Šlo je torej za temeljni prijateljski človeški odnos, ki pa je imel zaradi znanja in ozaveščenosti o alkoholizmu tudi terapevtski značaj.

Spremenil pa se je tudi odnos med bivšo terapevtko in člani PS. S skupnostjo PS se srečuje enkrat letno v novoletnem času, s posameznimi člani ali skupino pa se terapevтка sreča tudi med letom in tako ohranja neformalni stik, v katerem oba akterja nastopata iz osebne pozicije; namesto zdravljenih alkoholikov in njihove terapevčke, stopajo in ostajajo v odnosih ljudje s svojimi osebnimi zgodbami. Na tem mestu smo podali kratek oris PS kakor jih vidi in doživlja njihova ustanoviteljica in raziskovalka, v nadaljevanju pa bomo PS opredelili in aktualizirali ter razdelali problem raziskave.

4. Problem raziskave in metodologija

4.1 Iz klubov zdravljenih alkoholikov v prijateljske skupine – opredelitev in problem raziskave

1. Prijateljske skupine so socialni sistem samopomoči zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev, ki je izšel iz terapevtsko vodenih skupin KZA. »Za terapevtsko vodene skupine pa je značilno, da člani v večini primerov rešujejo svojo problematiko parcialno; v KZA nastopajo s tistim delom sebe, ki se nanaša na alkoholizem in na določene življenjske vzorce. Velik del osebnosti in problematike pa tako ostaja nekako zadaj, "za obzidjem skupine"« (Ramovš K., 1995: 21). KZA nudi možnosti za spremembo, hkrati pa so te možnosti omejene. Terapevt sam s svojimi intervencijami večja in manjša prostor odnosnih in delavnih interakcij v skupini. Člani skupine pa tudi nenehno pod težo pritiskov skupine in terapevta ter lastnih potreb izbirajo čas, vrsto in globino sprememb. V učni, vodeni skupini, kakršna KZA dejansko je, poteka torej resocializacija parcialno, kar ustreza namenu skupine. Ljudje v KZA se združujejo zato, da bi moteče in neustrezne vzorce življenja nadomestili z novimi ali jih spremenili, kar večini vsaj delno tudi uspe. Samoiniciativnost, viabilnost, odgovornost in solidarnost pa so pomembni elementi za kvaliteto in trajnost sprememb, ki jih je v umetni skupini težko pridobivati, saj so ti elementi zaradi transfernih odnosov delno ali v celoti projecirani v terapevta (Ramovš K., 1995: 38). Spoznanje, da lahko skupini zagotavlja trajno viabilnost le reorganizacija v naravno, prijateljsko obliko, ob predpostavki da omogoča osebnostno in socialno rast, je osnovni vzrok za raziskavo prijateljskih skupin. Zanimajo nas torej vrsta, potek in vsebina elementov osebne in socialne rasti posameznih članov PS, interakcije med samimi člani, kakor tudi razvoj posameznih PS ter skupnost PS v celoti ter načini njihove povezave s širšim okoljem. Zanimajo nas lastnosti, ki zagotavljajo trajnost skupin in nenazadnje nas zanimajo tudi elementi v skupinah, ki morda ogrožajo ali ovirajo njihovo kohezivnost, razvoj in s tem trajnost.

2. Prijateljske skupine so tipični razvojni projekt socialne stroke na področju strokovne pomoči za samopomoč. Projekt poteka že osemnajst let, ni pa še bil celostno ovrednoten. Dejstvo je, da sistem po več kot 15 letih od osamosvojitve zadnje PS iz KZA Šiška, še vedno obstaja in se kot kaže tudi razvija. Zadnjih pet let se mnogi člani javno udeležujejo predvsem v športnih in altruističnih dejavnostih. Zanimajo nas vzroki, razsežnost in posledice tega zanimivega pojava za same člane, kakor tudi za prijateljske skupine.
3. V procesu osamosvajanja skupin, kar smo izkusili v primeru prijateljskih skupin, strokovni delavec menja dispozicijo moči. Zanima nas kdaj, na kakšen način, kako, kakšne so posledice tega dejanja za skupino, pa tudi zanj.
4. Člani PS imajo za sabo osebno in skupinsko zgodovino. Zanima nas, kako sami člani vidijo smisel sedanje medsebojne povezanosti in kako danes sami definirajo to, kar smo pred 18 leti imenovali prijateljske skupine.
5. Večina raziskav majhnih skupin vključuje članstvo in dinamiko od tri do pet let (Arrow H.in drugi, 2000 : 15). medtem ko naša longitudinalna študija zajema razvoj skupin najmanj 15 let, če pa zraven prištejemo še leta, ki so jih člani pred tem preživeli v klubih zdravljenih alkoholikov Šiška, potem v tej raziskavi upoštevamo in spremljamo pri nekaterih članih in skupinah preko 20 let razvoja. Kdaj, po kolikih letih so nastopile pomembne spremembe v skupinah, če zraven PS In nenazadnje zanima nas kaj njihov razvoj ter pridobljena spoznanja sporočajo strokam, ki se ukvarjajo z malimi skupnostmi ali s skupinami za samopomoč.

Prijateljska skupina je torej poskus premagati nasprotja med osnovno alkohološko zahtevo, da morajo biti zdravljeni alkoholiki trajno med seboj povezani, da lažje vzdržujejo abstinenco in ustrezno napredujejo v pitju naklonjenem socialnem okolju, ter med dejstvom, da je strokovno vodena terapevtska skupina ali KZA po svoji naravi umetna učna skupina, ki ne more biti trajna.

4.2 Metodologija

4.2.1 Vrsta raziskave

V raziskavi bomo uporabili *kvalitativne metode* (Adam, 1982; Ragin, 1994; Mesec, 1998) in sicer iz sledečih razlogov:

1. Pri tovrstnih raziskavah je poudarek na globinskem preučevanju in so primerne za manjše, specifične populacijske enote, kakršna je tudi naš predmet preučevanja.
2. S kvalitativnim raziskovalnim pristopom ki upošteva holistični in dinamični koncept (Arrow in drugi, 2000) bomo raziskovali razvoj funkcij in aktivnosti PS skozi celotno periodo njihovega delovanja, to je od ustanovitve do konca leta 2004. Pri metodi kvalitativne analize bomo uporabljali kvalitativne raziskovalne tehnike. Po kompleksni teoriji sistemov (Arrow in drugi, 2000) bomo določili in definirali funkcionalne in inštrumentalne kategorije, ki so značilne za majhne skupine. Rezultate bomo po posameznih variablah vnesli v obliki tipičnih kontekstualnih postavk, z *analitično indukcijo bo omogočen izbor relevantnih dogajanj in primerov* (Ragin, 1994), *ker nas zanima strukturalna in funkcionalna povezanosti znotraj posameznih enot, ter v kakšnih odnosih ali razmerjih so* (Mesec, 1998: 50). Kontekstualne parametre bomo dobili z zaprtim kodiranjem. Rezultate bomo analizirali, interpretirali in povezovali in primerjali rezultate posameznih variabel;
3. V raziskavi bomo uporabili zaradi interpretativne paradigme tudi metodo študija primera ker nas zanimajo konkretni spleti razvojnih značilnosti dogajanja pri tipičnih posameznikih. *Študija primera je celovit opis posameznega primera in njegova analiza, tj. opis značilnosti primera in dogajanja in opis procesa odkrivanja teh značilnosti, to je proces raziskovanja samega* (Mesec, 1998: 45). Preko konkretnega primera iz PS bomo shematično ponazorili longitudinalni razvoj PS, njihovo ozadje ter s tem povečali preglednost raziskave.

Raziskava bo longitudinalna, ker bo zajela celotno obdobje delovanja PS, kar je v povprečju več kot 15 let. Raziskava bo empirična, ker bodo v njej zbrano in obdelano

neposredno izkustveno gradivo o dogajanju v prijateljskih skupinah; raziskava bo tudi komparativna, ker bomo med seboj primerjali tako posamezne Prijateljske skupine na različnih časovnih točkah razvoja, kot tudi s KZA, iz katerih so PS izšle. Raziskava bo tudi teoretična, ker bo znanstveno strukturirala spoznanja o tej novi metodi socialnega dela. Napredujočo teorijo bomo gradili na variabilnih okvirjih, osredotočili se bomo na razlogih različnosti med enotami raziskave, sistematično bomo analizirali podobnosti in tako večali poznavanje predmeta raziskave. Raziskava pa bo predvsem evalvacijska, ker bo ugotavljala, koliko prijateljske skupine kot že uveljavljena socialna inovacija na tem področju, dosegajo svoje lastne cilje.

Kvalitativna raziskava bo potekala na treh nivojih, ki pa se bodo zaradi kompleksnosti sistema Prijateljskih skupin med seboj prepletali:

1. na individualnem nivoju bo sistematična primerjava posamičnih primerov iz Prijateljskih skupin, iz česar bo razviden proces stvarnega dogajanja,
2. na skupinskem nivoju bomo analizirali funkcionalne in inštrumentalne vidike prijateljskih skupin in jih celovito ovrednotili.
3. na skupnostnem nivoju pa bomo analizirali tiste vidike, ki strukturirajo sistem PS kot celoto.

Vsaka raziskana kategorija PS bo prikazana kot raziskovalna celota, hkrati pa bo člen za naslednji raziskovalni korak, ki bo nadgradil predhodnega in načrtal naslednjega. Na takšen način bomo s pričujočo analizo Prijateljskih skupin sistematično širili vednost o predmetu raziskave in jo celostno ovrednotili.

4.2.2 Merski instrumenti - viri podatkov in zbiranje podatkov

Kot osnovni merski instrument sem uporabila dva nestandizirana vprašalnika za ugotavljanje stanja v PS in uspešnosti njenih programov. V marcu in aprilu leta 1999 so potekali intervjuji v vseh prijateljskih skupinah tako, da so člani pripovedovali zgodbo svoje PS, pri tem pa so se naslanjali na vprašanja iz vprašalnika številka V-2 (glej prilogo C); skupinsko pridobljene odgovore sem nato dopolnjevala in preverila z intervjuji vseh posamičnih članov PS. V skupinah Vihar in Mali voz so bile pomembne razlike med individualnimi in skupinskimi odgovori na nekatera od vprašanj, v drugih skupinah pa so se odgovori skladali in dopolnjevali. Zadnja sistematična meritev je potekala konec leta 2004, ko so člani PS posamično pisali in skupinsko razpravljali ob upornih točkah (glej prilogo D). V primarno gradivo smo uvrstili tudi odgovore na vprašalnik V-1, ki smo ga izvedli leta 1986 v klubih zdravljenih alkoholikov Šiška, kot del bližnje priprave na Prijateljske skupine (glej prilogo B). Našteti primarni viri so označeni sledeče:

86 : odgovori članov v letu 1986 na V-1

99 : odgovori članov v letu 1999 na V-2

04 : odgovori članov v letu 2004 na V-3

V raziskavi je uporabljeni tudi številni sekundarni viri, kar so: evidenca prisotnosti in odsotnosti v skupini, osebni podatki udeležencev programa, različna dokumentacija, življenjepisi, dnevniki, spisi članov KZA Šiška, ahivski magnetofonski zapisi srečanj skupin in zapisniki KZA Šiška ter tistih prijateljskih skupin ki so jih pisali, oziroma dovolili vpogled vanje. Uporabljeni sekundarni viri so označeni sledeče:

Z 46 – Z 228 : zapisniki poteka srečanj KZA, ki jih je pisala terapevtka

ZP 1 – ZP 327 : zapisniki poteka srečanj PS, kot so jih pisali člani PS

OM 1 – OM 34 : osebne mape članov KZA, ki so pot nadaljevali v PS, v katerih so zajeti njihovi dnevniki, spisi, življenjepisi

PO1 - PO6 : magnetofonski posnetki skupinskih srečanj PS na določene teme

4.2.3 Potek raziskave in obdelava podatkov

»Raziskovanje v naravnih razmerah ohranja kompleksnost vsakdanjih situacij in daje zato stvarnejša spoznanja, ki so tudi bolj relevantna za prakso«(Mesec, 1998: 33). Praktično razvijanje programa Prijateljskih skupin je prvih deset let zahtevalo dokaj redno analizo stanja, na podlagi katerega smo načrtovali nadaljnji razvoj. Raziskovanje PS torej temelji na interpretativni paradigmi s poudarkom na razumevanju raziskovalnih situacij, procesov, odnosov in razmerij, pri čemur je raziskovalka neposredno in aktivno udeležena v raziskovalnem procesu in zato v določenih vidikih tudi sama predmet raziskave.

Objektivnost raziskovanja sem ohranjala in gradila predvsem z odprtostjo do raziskovalnega problema tako, da sem se zavestno izogibala osredotočenju na potrjevanje hipotez. V ospredje sem postavila subjekt raziskave, to je PS zaradi boljšega razumevanja stvarnih življenjskih problemov članov PS v njihovem življenjskem kontekstu. »Pojem konteksta vsebuje tudi preteklost posameznika in skupine, njegovo ali njeno zgodovino in razvoj« (Mesec, 1998: 34). Zajetje celotne zgodbe PS iz več zornih kotov povečuje objektivnost in večja možnost interpretacij, s tem pa tudi razumevanje predmeta raziskave.

Z vlogo terapevte in stvarne vodje programa sem bila vpletena v zgodbo o PS od njihovega začetka, kar mi je omogočalo vpogled v razvojno dinamiko vseh vpletenih, vključno z lastno vlogo, ki se je z leti spreminjala, na drugi strani pa me je moja vloga (nekdanje) terapevte in stvarne vodja programa PS zavedno in nezavedno omejevala.

Na primer vloga terapevte se je najprej izrazila v sistemu struktur in smernic za delovanje KZA, kar je omogočilo predvidljivost terapevtskega procesa in občutek varnosti. Z vstopanjem v nedefiniran prostor PS, brez predhodno določenega sistema struktur, pa so člani doživljali, da jih je terapevta potisnila v mučen položaj. Do svoje bivše terapevte, sedaj raziskovalke, bi bili zato lahko zadržani ali kako drugače bolj ali manj prefinjeno agresivni. Razvoj skupin in vlog pa je tekel naprej in v letu 1999, ko sem raziskovala PS z V2, je bil zgrajen med bivšo terapevto in člani PS že partnerski odnos, kar se je zelo jasno pokazalo pri odgovorih na vprašanja o razvoju PS.

Kljub množici zapisov o PS in manjših anket nam je manjkala celosten vpogled v dogajanje v PS. Naslonila sem se na holističen pogled, praktično to pomeni, da je

»posamezne vidike življenja možno analitično raziskovati, ni pa plodno, če jih opazujemo kot ločene od celote, če želimo priti do stvarnih ugotovitev o njihovi vlogi in pomenu« (Mesec, 1998: 33). V začetku leta 1999 sem oblikovala delno strukturirani vprašalnik, nato pa sem s poskusno skupino preverila ustreznost vprašalnika. Pogovorili smo se o pojmi, kako jih razumejo, nejasna vprašanja smo popravili in dodefimirali nekatere pojme. Zbirali smo podatke v eni skupini in pri posameznikih iste skupine ter ugotovili, da ni bistvenih razlik med tem, kar so povedali skupaj in pa kar je povedal vsak zase, pač pa so bili pri osebnih odgovorih bolj izčrpni glede osebnih problemov in pogledov na PS. S pilotsko študijo sem preverila razumevanje pojmov in vprašanj, hkrati pa so se ob vrednotenju vprašanj in možnem razumevanju pojmov, odpirali novi pogledi na prijateljske skupine. Nato smo delno strukturiran vprašalnik (glej prilogo C) bistveno dopolnili.

Pri izvajanju intervjujev se je pokazala velika pripravljenost za sodelovanje prav pri vseh članih PS. Člani so na ista vprašanja odgovarjali dvakrat, enkrat skupno v skupini, drugič pa individualno oziroma po posameznih družinah. Opazna razlika med odgovori v skupini in posamično je bila v skupini Vihar, pri drugih pa ni bilo bistvenih razlik.

V letu 2000 sem preštudirala knjigo *Small Groups as Complex Systems* ki je postala metodična osnova za obdelovanje podatkov iz leta 1999 in za zajemanje podatkov iz leta 2004 iz dveh razlogov:

1. Arrow, Mc Grath in Berdahl izhajajo koncepta skupin kot dinamičnega in holističnega sistema, ki je nov iz vidika pogleda na majhne skupine kot kompleksne skupine, ki se spreminjajo in se prilagajajo notranjim in zunanjim razmeram. »*Male skupine so kompleksni sistem, v katerih člani osmišljajo svoja dejanja, namene, imajo svojo percepcijo, vse to pa se s časom spreminja*« (Arrow in drugi, 2000:4). Glede na dejstvo, da so se PS kot sistem razvijale skoraj dve desetletji, sem dojela raziskovalni pristop omenjenih avtorjev kot zelo primeren za raziskovanje PS. *Kakšna je povezava med člani skupin, ki se skozi čas spreminjajo in kako njihove spremembe vplivajo na skupino in obratno, kajti na skupino vplivajo tako notranji kot tudi zunanji pogoji, ki se spreminjajo* (Arrow in drugi, 2000:6).
2. V njihovem delu je identificiranih šest globalnih variabel prav v raziskovalne namene malih skupin, z njimi lahko sledimo mreži vzorcev ene skupine ali sistemu vseh skupin, ne da bi zanemarili posebnosti, oziroma specifične kontekstualne variable posameznih

skupin (Arrow in drugi, 2000:8, 134-167). Teh šest globalnih variabel je postalo priročni merski instrument naše raziskave. V tabeli spodaj so prikazane globalne variabke, kot osnovno orodje za obdelavo naših podatkov.

Tabela 4.1: Globalne variable

N	Kontekstualni parametri	Odvisne variable	Globalne kategorije	Vrste globalnih kategorij
1	Usklajenost skupinskih in individualnih ciljev	- splošen namen PS - doseganje namena PS	Zadovoljevanje potreb članov	funkcionalne
2	Kvantiteta in kvaliteta skupinskega produkta: vrste in število pridobitev	- pojem lastnega programa PS - viri skupinskega produkta - skupinski produkt	Izpolnjevanje skupinskih nalog- produktivnost skupin	
3	Centrifugalne in centripetalne sile v skupini	- kohezivni elementi - destruktivni elementi skupine	Ohranjanje strukture in integralnosti sk.	
4	Strukturiranje in preoukvirjanje zgodb	- vloge - vsebina komunikacije	Razčlenjevanje podatkov in dajanje pomenov	instrumentalne (akcijske)
5	Način udeležnosti v problemu	- razreševanje konfliktov - oblika komunikacije	Razreševanje konfliktov in razvijanje konsenza	
6	Interakcije med posameznikom in skupino: ohranjanje prijateljskih odnosov v PS	- klima v skupini - prijateljske vezi - socialna opora	Reguliranje in koordiniranje vedenja članov skupine	

S funkcionalnimi variablami bomo ugotovljali, zakaj so se člani PS odločili za sistem vzajemnih odnosov v Prijateljskih skupinah, raziskali bomo namen članov ki ga dosegajo z zadovoljevanjem določenih potreb, in produktivnost članov oziroma PS, ki jo ustvarjajo s svojim delovanjem. Z akcijskimi variablami pa bomo raziskovali, kako so se odvijali procesi v Prijateljskih skupinah. Raziskovali bomo razvoj skupin in skupnosti Prijateljskih skupin in kako so se s časom spreminjali pogoji delovanja. Raziskovali bomo, kako so nastajale zgodbe, kako so pridobivale na pomenu in kako so se preoukvirjale. Raziskovali bomo potek konfliktov in njihovo reševanje in s kakšnim delovanjem se ustvarja in ohranja prijateljstvo v skupinah.

S tehniko zaprtega kodiranja smo prišli do relevantnih pomenkov, njim odgovarjajoče postavke pa že same po sebi v mnogih primerih interpretirajo kategorije in jih delajo pregledne.

Konec leta 2004 smo raziskavo dopolnili s svežimi podatki tako, da sem članom PS na skupnostnem srečanju ponudila zgolj oporne točke, ob katerih so potem pisali. Pisnemu delu je sledila skupna debata, ki je trajala tri šolske ure. Zanimivo je, da so člani kljub bolj skromnemu vprašalniku praviloma oddali obširne in goste zapise. Pridobljeni podatki v različnih časovnih točkah istih skupin so omogočili retrospektivne prikaze PS, s primerjavo številnih podatkov po posameznih kategorijah pa smo postopoma gradili vpogled v celovito stanje predmeta raziskave.

4.2.4 PS in njihovo članstvo – populacija raziskave

Prva prijateljska skupina je bila ustanovljena eksperimentalno iz Kluba zdravljenih alkoholikov Šiška leta 1987 kot odgovor na izrazite potrebe zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev po dolgoročni zaščiti pred recidivo in po nenehni spodbudi za osebno rast in napredovanje v kakovosti medčloveškega sožitja. Po letu 1987 so bile formirane iz dveh KZA Šiška še štiri skupine, vseh pet skupin deluje več kot petnajst let. Predmet naše raziskave pa je poleg petih prvotnih PS ki so izšle iz KZA Šiška, tudi šesta, ki je drugotna, ker je nastala spontano po prerazporeditvi članov znotraj omrežij prvotnih skupin pred devetimi leti. Preglednica časovni trak Prijateljskih skupin (glej prilogo Č) shematično prikazuje članstvo posameznih PS, odhode članov iz PS in premike ter vzroke premikov znotraj sistema PS od ustanovitve skupin do konca leta 2004. Iz tabele vidimo, da je bilo prvotno pet skupin, ki so imele ob ustanovitvi skupaj 33 članov, do leta 2004 pa se je iz istega članstva oblikovalo 6 skupin, z 28 člani. Razlog za 15 % osip članstva so v štirih primerih recidive zdravljenih alkoholikov, od teh so se v dveh primerih recidive samskih alkoholikov končale s samomorom, en par pa je ravno tako zaradi recidive odšel iz PS, vendar ohranja stike s članoma svoje bivše PS. Peti član, ki ga štejemo med osip, je umrla žena zdravljenega alkoholika.

Vsaka PS je zaradi avtonomnosti, svojske dinamike interakcij in razvojnih značilnosti vzeta kot samostojna enota raziskovanja. Vse obravnavane prijateljske skupine, so od začetka med seboj povezane na skupinski in individualni ravni zaradi skupnega izvora in zato je možno vsako od njih razumeti le v kontekstu skupnosti vseh prijateljskih skupin, to je celotne socialne mreže teh PS.

4.2.4.1 Označevanje populacijskih enot

Za potrebe raziskave smo vse skupine označili z izmišljenimi lastnimi imeni, ki izhajajo iz vtisa raziskovalke o nekaterih značilnostih skupin, ki so se kristalizirale med raziskovanjem:

1. *PS Razgled (1987)*: vedno imajo vsi člani sproščen, jasen in enoten pogled na dogajanje in razvoj skupine.
2. *PS Vihar (1988)*: skupina z največjim številom konfliktov, recidiv in smrti pri članih.
3. *PS Ocean (1991)*: nekompatibilnost pričakovanj članov je povzročalo trenja do leta 1996, ko sta se dve podobni družini povezali v novo skupino poimenovano Sprehod. Osamelemu paru v skupini Ocean, se je pridružil leta 1997 par iz skupine Vihar. Za člane te skupine so značilne dolge in poglobljene razprave.
4. *PS Sprehod (1996)*: značilni po lahkotnih, nestrukturiranih srečanjih in pogovorih.
5. *PS Letni časi (1988)*: ritem stikov jim kroji razpoloženje članov in potreba po medsebojni podpori.
6. *PS Mali voz (1988)*: skupna povezava treh družin: četudi je iz skupne naveze en par za več let izpadel, so zrelo premostili konflikte in so od začetka leta 2004 zopet v skupni vpregi.

Sami člani skupin teh imen ne uporabljajo. V prvih letih po ustanovitvah prijateljskih skupin so najpogosteje uporabljali izraz »moja Prijateljska skupina«, zadnjih pet let pa ta izraz opuščajo in skupino definirajo na način, iz katerega je razvidno, s konkretno katerimi družinami redno in primarno prijateljujejo. Primarno pomeni, da gre za kontinuirano, stalno povezavo, ki ji lahko sledimo od ustanovitve skupine dalje in ki nudi članom PS osnovno socialno oporo. Takšno razumevanje se mi zdi pomembno zaradi razlikovanja od drugih številnih in intenzivnih prijateljskih povezav med člani različnih PS.

4.2.4.2 Prikaz populacije PS

Člani Prijateljskih skupin so šifrirani z velikimi tiskanimi črkami in s številkami tako, da črke nadomeščajo priimke sorodstvenih enot, številke zraven pa označujejo: 1- zdravljeni alkoholik. 2-partner zdravljenega alkoholika in 3-otrok zdravljenega alkoholika. V nadaljevanju so prikazani vsi člani PS po šifrah, iz katerega se razbere status/ zdravljeni alkoholik, partner, otrok zdr. alk., leto rojstva, spol in dosežena izobrazba do leta 2004.

Tabela 4.2: Populacija šestih PS

<i>Šifre članov PS</i>	<i>Leto rojstva</i>	<i>spol</i>	<i>Dosežena izobrazba</i>
A1	1933	M	poklicna
A2	1942	Ž	srednja
B1	1939	M	poklicna
B2	1941	Ž	srednja
C1	1968	M	višja
C2	1965	Ž	višja
Č1	1938	M	visoka
D1	1941	Ž	srednja
D2	1944	M	srednja
E1	1953	M	poklicna
E2	1957	Ž	konč. OŠ
F1	1939	M	poklicna
G1	1945	M	srednja
G2	1945	Ž	srednja
H1	1958	M	poklicna
H2	1961	Ž	konč. OŠ
I1	1939	M	konč. OŠ
I2	1941	Ž	srednja
I3	1972	M	visoka
J1	1937	M	poklicna
J2	1946	Ž	srednja
J3	1978	M	srednja
K1	1969	M	višja
K2	1969	Ž	srednja
L1	1958	Ž	visoka
M1	1956	Ž	srednja
M2	1955	M	visoka
N1	1929	M	srednja
N1	1937	Ž	višja
O1	1960	M	srednja
O2	1964	Ž	višja
P1	1953	M	srednja
P2	1946	Ž	višja

Šifre članov PS: velike tiskane črke (npr. A), nadomešča priimek sorodstvene enote. Številke, ki so brez presledka ali vejice za črko pa označujejo:
 1 = oznaka za zdravljenega alkoholika .
 2 =oznaka za partnerja zdravljenega alkoholika.
 3 =oznaka za otroka zdravljenega alkoholika.

V raziskavi je zajetih 33 članov PS, od tega je zdravljenih alkoholikov 17, partnerjev 14 in 2 otroka zdravljenih alkoholikov. Med zdravljenimi alkoholiki je 14 moških in tri ženske, med partnerji je 12 žensk in 2 moška, ravno tako sta otroka, ki sodelujeta v programu PS moškega spola. V povprečju imajo člani srednjo izobrazbo, ženske so v povprečju bolj izobražene od svojih mož.

5. Prijateljske skupine: pojavi in funkcije (analiza in ugotovitve)

5.1. Analiza in interpretacije funkcionalnih globalnih variabel

»Skupine so odprti, kompleksni sistemi, ki ga tvorijo interakcije sistemov članov, ki so vkopani v večje sisteme skupin. Znotraj skupine so meje med sistemi posameznih članov zabrisane; v skupinah se oblikujejo vzorci interakcije, ki potekajo hkrati na več nivojih in se skozi čas spreminjajo«. (Arrow in drugi, 2000: 7) Tukaj bomo prijateljske skupine obdelali po posameznih globalnih kategorijah, hkratno upoštevanje skupin kot večplastno interaktivnega sistema pa nam omogoča globalno razumevanje funkcij in procesov prijateljskih skupin. V prvem delu kvalitativne analize bomo značilne procese v PS prepoznavali preko njihovih funkcij in jih poimenovali. Najprej bomo pozorni na vrsto potreb in način kako svoje potrebe člani skupine prepoznavajo. V drugi globalni variabli bomo analizirali izpolnjevanje skupinskih nalog. Globalna variabla o številu in vrsti izpolnjenih nalog, je bistvenega pomena za razumevanje funkcije prijateljskih skupin. Z obsegom, vsebinami in viri skupinske in individualne produktivnosti bomo merili najprej osebne in odnosne pridobitve oziroma socialni kapital. V razpravi po analizi socialno produktivnih dejavnosti, pa bomo utemeljevali razliko med socialnim kapitalom in presežki socialnega kapitala v PS. S shematičnim prikazom oplajanja socialnega kapitala in ustvarjanja presežne vrednosti, bomo zaključili razpravo o izpolnjevanju nalog PS in se poglobili v vprašanje, kako PS ohranjajo strukturo in integralnost. Kohezivni in destruktivni elementi skozi razvojno perspektivno nam bodo omogočili razumevanje trajnosti, kot enega izmed pomembnih vidikov sistema PS, torej, z ugotavljanjem sodelovanja in stabilnosti bomo zaključili funkcionalno obravnavo PS.

Kako se odvijajo ključni procesi v PS bomo analizirali s pomočjo instrumentalnih variabel v podpoglavju 5.3. Pred tem pa bomo v podpoglavju 5.2. opisali faze razvoja PS, to je od KZA Šiška iz katerih so PS izšle, pa vse do konca leta 2004, ko so bile opravljene zadnje meritve v PS in zajema obdobje dveh desetletij. Na takšen način bomo povečali preglednost sistema PS in učinkovitejše prikazali ter analizirali pomembna dogajanja, ki omogočajo njihov obstoj.

5.1.1 Zadovoljevanje potreb članov v PS

Od vrste poimenovanj so odvisni cilji in namen PS. Sam termin potrebe je opredeljen kot stanje določenega pomanjkanja, neravnotežja. Potreba je vedno potreba po nečem, kar se v motivacijskem ciklusu kaže kot cilj (Rus, 1997: 141). Katere so specifične potrebe članov PS in kako jih zadovoljujejo je prvo vprašanje, ki si ga postavljamo, ali še drugače povedano, iz razloga ovrednotenja funkcije PS nas tukaj zanimajo vrste in zadovoljevanje potreb v PS. Ker pa je pričujoča študija longitudinalna, bomo vrednotili vrste potreb iz razvojne perspektive. Procese pokrivanja potreb ali način kako člani PS zadovoljujejo potrebe pa bomo analizirali v poglavju 5.2..

Če gledamo na prijateljske skupine kot na sistem, lahko iz modela deduciramo določene potrebe, ki so nujne za njegovo preživetje. PS so bile ustanovljene za pokrivanje specifičnih potreb svojih članov, definirane so bile že na začetku delovanja PS. Abstinenca, trajna povezanost in socialna rast so osnovne potrebe članov skupine za katere predpostavljamo, da so razlog za obstoj PS. Zanima nas, ali je vrsta osnovnih potreb v PS konstantna, ali se z leti spreminja. Kajti, če bi bilo ugotovljeno, da PS ne dosegajo svojega namena, ki je bil opredeljen ob ustanovitvi skupin, bi bilo potrebno razmišljati o ponovni definiciji skupin in/ali o ponovnem poimenovanju skupin. Vse PS obstajajo že več kot 15 let, iz česar lahko sklepamo, da člani v njih zadovoljujejo neke svoje potrebe in da skupine ustrezajo njihovim določenim potrebam, preveriti pa moramo, ali člani v PS zadovoljujejo tiste potrebe, zaradi katerih so bile ustanovljene. V tem podpoglavju so torej najprej identificirane predstave članov PS o vrsti potreb, ki naj bi jih zadovoljevali v PS do leta 1999, to je do leta, ko smo prvič sistematično zajeli podatke o stanju v PS. Vzporedno pa nas je zanimalo, koliko od identificiranih potreb so dejansko v svojih skupinah zadovoljili. V tabeli 5.1: Vrste potreb članov v PS po 12. in 13. letih od ustanovitve, prikazujemo rezultate v obliki preglednice tipičnih postavk, ki pojasnjujejo globalno variabla »zadovoljevanje potreb članov« in sicer iz vidika dveh kategorij, to je o splošnem namenu PS in o doseganju le tega. Prikaz stanja pa bi bil pomanjkljiv, če ne bi upoštevali zadnjih pet let razvoja skupin. V drugem delu tega podpoglavja smo naredili analizo, ki dopolnjuje in nadgrajuje spoznanja iz leta 1999 na podlogi kontekstualnega parametra o usklajenosti skupinskih in individualnih ciljev; slednje zato, ker menimo, da so člani osmislili svoje

združevanje v prijateljskih skupinah, saj si sicer ni mogoče drugače razlagati večletno prostovoljno vztrajanje v tovrstnih skupinah.

Predpostavljamo, da se cilji in namen konkretno izražajo v potrebah članov PS, zato se bodo doseženi skupinski cilji zrcalili v vrstah potreb članov PS. Vrste potreb pa bomo merili z razumevanjem namena PS njihovih članov. Preko primerjave individualnih in skupinskih ciljev posameznih sekvenc, pa bomo dobili vpogled v medsebojno vplivanja potreb, s tem pa tudi vpogled v razvoj nekaterih specifičnih rutin vsakdanjega življenja tako članov kot njihovih PS.

5.1.1.1 Vrste potreb članov v Prijateljskih skupinah po 12. in 13. letih od ustanovitve

Vprašanja in podvprašanja smo pri zbiranju podatkov članom prijateljskih skupin postavljali zelo pazljivo in sicer tako, da smo se izogibali takšnemu spraševanju, ki bi ljudi napeljevali k splošnim in abstraktnim odgovorom, enako močno pa smo se izogibali nerazumljivim vprašanjem. Tako smo v pilotski študiji leta 1999 na zastavljeno vprašanje: »Kaj je prijateljska skupina?« dobili zelo splošne in abstraktne odgovore, medtem ko sta jih vprašanja: »Katere potrebe zadovoljujete v PS?« in »Katera pričakovanja so se vam o PS uresničila in katera ne?«, zmedli zaradi strokovnega jezika in dobili smo množico neuporabnih odgovorov. Na vprašanja o splošnem namenu prijateljskih skupin in o tem ali PS dosegajo svoj namen, pa smo dobili veliko izčrpnih odgovorov. S predstavami o namenu PS in o uspešnosti uresničevanja namena njihove PS, člani skupine posredno sporočajo vsebino, predvsem pa vrsto potreb; ali drugače, stopnjo zadovoljenosti potreb v PS merimo po izpolnjenih pričakovanjih o doseganju namena skupin. Doživljanje smisla je v tem kontekstu pomembna kategorija, vendar je sama po sebi težko opredeljiva, medtem ko je preko prepoznavanja namena skupine, razvidna. Vprašanja smo zato postavili tako, da smo na posredno postavljena vprašanja dobili neposredne odgovore. Z vprašanjem, ki smo ga postavili članom skupin leta 1999 o splošnem namenu PS, smo dobili odgovore, ki so nam dali možnost za preverjanje definicije PS in za identificiranje potreb njenih članov. Na drugi strani pa smo z vprašanjem »Ali menite, da PS služi svojemu namenu?«, dobili odgovore o

vrsti, obliki in intenzivnosti potreb, ki jih zadovoljujejo v skupinah in ali čutijo primanjkljaj pri zadovoljevanju le teh. V Tabeli 5.1, ki sledi, nam zajeti podatki omogočajo nazoren vpogled v procese po posameznih skupinah in primerjavo med njimi kar se nam zdi pomembno zaradi spremljanja in primerjanja določenih procesov po posameznih skupinah.

Tabela 5.1: Zadovoljevanje potreb članov v PS v letu 1999

Ime prijateljske skupine in letnica ustanovitve	LETO 1999	
	ZADOVOLJEVANJE POTREB ČLANOV	
	1 Splošen namen PS	2 Doseganje namena PS
	Definicija: Predstava o vrsti potreb, ki jih mora zadovoljevati vsaka dobra PS.	Definicija: Vrste potreb, ki jih člani zadovoljujejo ali jih želijo zadovoljevati v svoji PS.
RAZGLED 1987	<ul style="list-style-type: none"> - Ja, PS so zato, da se lahko v stiski nanjo obrneš, saj to je osnovno. V PS mora biti drugače, kot če bi se zbrale branjevke na trgu. PS mora imeti vsebino (B2-99). - PS na splošno je zato, da si družine, ki smo imele težave z alkoholom dajemo nenehno oporo v sproščenem vzdušju (A1-99). 	<ul style="list-style-type: none"> - Seveda dosega naša PS svoj namen! Zanesljivo vem, kam naj se v stiski obrnem in kje bom dobila takšno pomoč kot jo rabim (A1-99). - V skupini dobim oporo, da abstinenca ni več vprašaj, pa tud kaj novega se naučimo drug od drugega (C1-99).
VIHAR 1988	<ul style="list-style-type: none"> - PS mora imeti dober program za člane, ki ga morajo ti prva leta vestno izpolnjevati. Program pa mora biti pisan na kožo ljudi tako, da jim nudi pravo oporo pri morebitnih težavah. (L1-99). - Namen PS je podoben kot v klubu, to je ohranjanje abstinence in da nekaj delaš zase. (E1-99). - ... da brez terapevta izvajaš takšen program naprej, ki je zate osebno koristen. (L2-99). 	<ul style="list-style-type: none"> - Ne, ne dosega svoj namen. Nikoli nismo imeli določenega programa in to je bilo narobe. Nekaj manjka. Če pa je namen PS mreža ljudi, na katere se lahko obrneš, potem smo tudi mi dobra PS (E2-99). - Nismo vzeli programa dovolj resno. Po svoje mi je žal. Sedaj ko smo se preformirali zopet doživljam moč medsebojne povezanosti in po tej plati smo na liniji splošnega programa PS (E1-99). - Jaz sedaj dobivam oporo in jo tudi dajem na takšen način kot jo potrebujem in tudi dajem takšno, kot se mi zdi prav (L1-99).
OCEAN 1991	<ul style="list-style-type: none"> - ... oporo pri morebitnih težavah. (E1-99) - Namen PS je podoben kot v klubu, to je ohranjanje abstinence in da nekaj delaš zase (E1-99). - ... da brez terapevta izvajaš takšen program naprej, ki je zate osebno koristen (E1-99). 	<ul style="list-style-type: none"> - Zmeden sem še, vendar če naredim kratko bilanco, sedaj smo PS, sedaj smo prerasli KZA, smo prerasli terapevta (E1-99). - Sedaj doživljam globoko prijateljstvo in to je eden od glavnih namenov PS (E1-99). - Mene je PS razočarala. Dokler se nismo prestrukturirali sem trpel, ker ni bilo pravih vsebin pogovora, ker ni bilo programa. (E1-99).

		<ul style="list-style-type: none"> - Mene niso zanimale cene pleskanja sob, ampak pogovor o nas, o našem doživljanju. Sedaj pa si lahko povemo vse in to je dobro ker to sedaj je prijateljska skupina (E1-99).
SPREHOD 1996	<ul style="list-style-type: none"> - Namen je, da se pogovorimo in da nam je potem lažje živeti. (E1-99). - Če je skrb ali kaj drugega ti ljudje iz PS pomagajo, saj to je pa tudi namen PS - Namen PS so iskreni ljudje, ki so šli skozi podobne preizkušnje(E1-99). 	<ul style="list-style-type: none"> - Odkar smo brez zakoncev N se lepo vse pogovorimo, predvsem take vsakdanje stvari(E1-99). - Lepo se je malo srečat pa malo pogovarjat. Meni se zdi to naš namen PS in naša PS, to je. (E1-99). - Namen PS je graditi to, da smo kot ena družina, da je čvrsto prijateljstvo med ljudmi(E1-99).
LETNI ČASI 1988	<ul style="list-style-type: none"> - ... samostojna skupina, ki jo vežejo skupne izkušnje in ki ima eno osnovo za nadaljnji razvoj. (E1-99). - Druženje z ljudmi, ki te razumejo (E1-99). - ... samostojno reagiranje na ostale člane skupine, saj so v terapevtski skupini reakcije vodene ali bolj kanalizirane. Poleg tega, da ne moreš nenehno čepeti v terapevtski skupini, se mi zdita še dva razloga ki pogojujeta namen PS: prvič PS je kot varovalka v naši mokri kulturi, drugič pa se mi zdi smiselno, da z ljudmi, s katerimi si sodoživljal njihova življenja, postaneš povezan (E1-99). - ... gojit prijateljstvo z ljudmi, ki so dajali podobne težave čez in imajo zato podobne izkušnje. To je veliko vredno, imet na dosegu roke ljudi, na katere se lahko zaneseš, za katere veš, da te ne bodo zapustili v stiski (E1-99). 	<ul style="list-style-type: none"> - Glavni namen PS dosegamo, kajti med nami so močne vezi, člani PS so sedaj nadomestni dobri sorodniki, nanje se lahko obrnem kadar hočem. Pogrešam pa malo več organiziranih rednih stikov in dinamike (E1-99). - Delno so se pričakovanja uresničila, kajti smo samostojna skupina vendar so naši interesi preveč različni, zato bi morali usklajevati svoje interese, to pomeni, da bi se morala odpovedati kakšnemu svojemu interesu. Jaz pa dajem osebne interese pred interese skupine, zato tega nisem naredila (E1-99). - Zdi se mi, da dosegamo namen PS, morda res ne v celoti, saj nimamo določenega strukturiranega programa, niti se več ne dobivamo redno vsak teden, toda naše vezi so čvrste (E1-99).
MALI VOZ 1988	<ul style="list-style-type: none"> - Prvi namen je gradnja prijateljskega odnosa z ljudmi, s katerimi sem se znašla v enakih težavah, od tod pa črpati moč za premagovanje težav (E1-99). - Namen programa je jasen, to pa je graditi in ohranjati medsebojno povezanost da lažje kljubujemo težavam (E1-99).. - Da se skupaj popolnoma sproščeno nasmejimo, si vse povemo, ne da bi kdo drugemu kaj zameril in tako je lažje živeti (E1-99). 	<ul style="list-style-type: none"> - Naše prijateljske vezi so se razvile nad pričakovanji. To je edini prostor, kjer sem res popolnoma sproščen, kjer sem jaz res jaz (E1-99). - V naši majhni skupini si dajemo oporo, drug drugega sprejemamo do take mere, da brez težav toleriramo tudi tisto, kar ne gre v naš kontekst (E1-99). - Mi smo PS, ki izpolnjuje svoj program (E1-99).

Oglejmo si vsebino tabele nekoliko поближе. Vsaka prijateljska skupina ima poleg svojega simboličnega lastnega imena tudi dejansko letnico ustanovitve, razen skupine Sprehod, ki je nastala kot posledica prestrukturiranja skupin in deluje od leta 1996 kot nova zaključena enota. Skozi proces prestrukturiranja so šle tudi druge skupine, kako in zakaj se je to dogajalo odstiramo v poglavju 5.2; za hitro razumevanje pa priporočam ogled časovnega traka, Tabela 5.2 (glej priloga Č). Vsi procesi v skupini vplivajo drug na drugega.

S prvo kategorijo smo prepoznavali kako člani Prijateljskih skupin opredeljujejo namen svojih skupin. Ugotavljamo da definicije članov ustrezajo namenu, zaradi katerih so bile PS ustanovljene. Pričakovali smo, da bodo člani vrsto potreb PS opredelili podobno, kot so jo ob ustanovitvi skupin, dejansko pa je splošen namen PS ostal nespremenjen od ustanovitve PS: vsi se strinjajo, da so PS potrebne in koristne, da je namen PS v prijateljskem in prijetnem vzdušju graditi medsebojne odnose, da jih njihove posebne izkušnje trajno povezujejo ter da program oblikuje sožitje v skupini in jo loči od drugih sistemov, kot se je izrazil na primer B1: «PS je drugače, kot bi se zbrale branjevke na trgu.» (B1-99)

Člani PS vidijo namen PS v zadovoljevanju potrebe po trajno zaščitem okolju v prijateljski skupini, ki pomaga pri vzdrževanju abstinence in pri osebni rasti. Programi PS so konkretni, so njena opredmetena funkcija; programi pomenijo smernice k izpolnitvi namena skupine in zato so večkrat izpostavljeni, omenjeni ter poudarjeni.

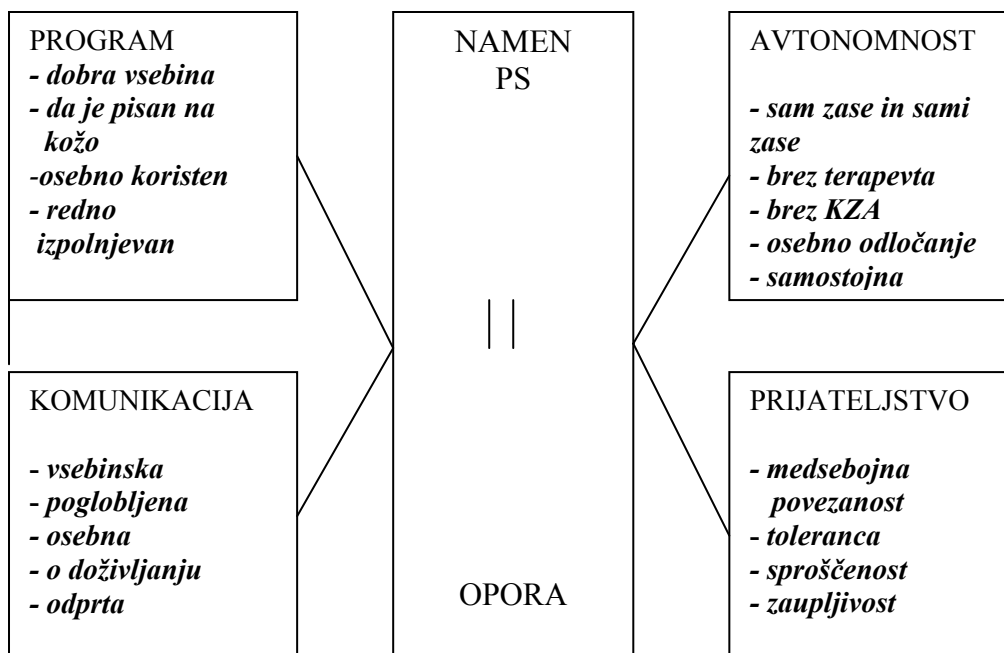
Razvidno je, da nekateri člani namen PS luščijo iz primerjav z KZA, to je iz skupin, iz katerih so izšli: »Namen PS je podoben kot v klubu, to je ohranjanje abstinence in da nekaj delaš zase.« (E1-99) Takšna razmišljanja so predvsem pri članih PS Vihar in Ocean. Zanimivo je, da je leta 1999 pri teh dveh skupinah še vedno v ospredju predstava, da je program skupine tisti, ki nudi pravo in trajno oporo pri težavah. O samih programih skupin bomo govorili v naslednjem podpoglavju, tukaj pa nadaljujemo z analizo potreb članov PS. Druge skupine torej potrebo po programu priznavajo in celo mnogi poudarjajo njen pomen prva leta osamosvojitve v PS, pozneje pa potrebo po trajni povezanosti navezujejo na svoje prijatelje v skupini pred potrebo po programu. Glede na to, da sta obe omenjeni skupini prešli najhujše krize in preobrazbe med vsemi PS, si zastavljamo vprašanje, zakaj se je v

omenjenih dveh skupinah utrdila predstava, da je za dobro PS potreben dober program in da so prijateljske vezi med člani skupin premalo za ohranjanje trajne povezanosti, abstinence in socialne rasti. Morda so slabe izkušnje, zaradi pogostih recidiv in odhodov članov iz skupin (glej Prilogo Č) prebudile željo po »močnem programu«, ki bi moral nadomestiti »močnega terapevta«; torej po nečem izven njih, kar bi jih lahko povežalo in jim dalo občutek varnosti. Možna pa je tudi drugačna razlaga. PS so izšle iz KZA, kjer so člani krepili abstinenco s programom in od tam lahko izvira potreba po strukturiranem programu tudi v skupinah Vihar in Ocean. Vendar pa je ostala njihova potreba z vidika njihovih predstav nerealizirana. Skupini Vihar in Ocean doživljata, da sta brez programa, hkrati pa ugotavljata, da z močnimi spletenimi prijateljskimi vezmi dosežata namen skupine.

Vprašanja leta 1999 so spodbudila člane k ustvarjalnemu razmišljanju, kar je bilo še posebno pomembno; pozneje smo namreč ugotovili, da so mnogi člani skupin še iskali skupinsko identiteto. Na vprašanje »Kakšen je namen PS na splošno?« (glej tabelo 5.1) so radi zahajali v razprave o tem, kaj PS je in kaj ni, kakšne so dejanske potrebe in kakšne niso; primerjali so PS s KZA in PS z »branjevskami na trgu«.

V spodnji shemi (glej shemo 5.1) prikazujemo namen Prijateljskih skupin, kakor ga prepoznavajo njeni člani. Iz navedenega sklepamo, da imajo člani skupin interes za vzdrževanje abstinence, ker jim je nujno potreben življenjski slog brez alkohola. To se izraža kot potreba po opori, oziroma po trajno zaščitenem socialnem okolju. Navedene izkušnje članov PS kažejo, da socialna opora temelji na štirih osnovnih elementih, to je na programu, komunikaciji, avtonomnosti in prijateljstvu.

Shema 5.1 : Namen PS iz leta 1999.

Prijateljske skupine nudijo zaščito pred recidivo v naravni, prijateljski skupini, to je brez strokovnega vodstva, v skupini za samopomoč. Iz kontekstna ni neposredno razvidna potreba po socialni rasti, ta je skrita v skupini drugih potreb. V prepoznanih potrebah po prijateljstvu, po komunikaciji in avtonomnosti lahko sklepamo na kvalitetno in večplastno vraščenost članov in skupin v njihovo mikro okolje. Pomen osebnih pogovorov, ki omogočajo trajno povezanost, se lepo vidi tudi iz sledečega primera člana PS Vihar: «.....mene je PS razočarala. Dokler se nisem prestrukturiral, sem trpel, ker ni bilo pravih, to je osebnih vsebin pogovora.» (H1-2004) Zdi se, da s poglobljanjem medosebnih vezi med člani odnosne vezi v dobršni meri nadomestijo strukturalne vezi; takšna je program skupine. Kaže, da dajejo PS ključno oporo tudi njihovi programi. Toda močnejšo potrebo po strukturiranem programu smo opazili prva leta delovanja skupin, ko člani še niso ponotranjili določenih potreb oziroma osvojili določenih navad. Predpostavljamo, da so sčasoma pridobljene rutine vsakdanjega življenja in poglobljene vezi med člani vsaj deloma nadomestile potrebo po strukturiranem programu.

5.1.1.2 Usklajenost individualnih in skupinskih ciljev iz razvojnega gledišča

Po letu 2000 so se skupine prestrukturirale, oblikovale so svojo identiteto, zato so bila vprašanja iz leta 1999 za preverjanje variabel neustrezna. Pri ponovnem izpraševanju decembra 2004 smo upoštevali razvoj avtonomije pri članih PS. Moja vloga terapevtke je izzvenela v vlogo »matere odraslih otrok, ki so šli že zdavnaj na svoje in se vračajo za praznike, da obujajo spomine (tudi o dogodivščinah za katere mati prej ni vedela) in da si za eno mizo pripovedujejo stare in nove zgodbe.« Menim, da prisposoda dovolj in jasno pove da ob letnem srečanju vseh PS ne bi bilo primerno obsežno in natančno izpraševanje o položaju članov v skupini. Menila sem, da bi z enakimi vprašanji kot leta 1999 povzročila občutke ogroženosti pri članih Prijateljskih skupin in onemogočila dobro komunikacijo med bivšo terapevtko ter njenimi bivšimi zdravljenici. Komunikacijski kanal sem s člani PS vzpostavila tako, da sem jim zgolj predlagala oporne točke, ob katerih so razmišljali, pisali in se pogovarjali. Vlogo izpraševalke iz leta 1999 sem zamenjala z vlogo aktivne poslušalke. Oporna točka » Gledanje na PS ob vključitvi vanjo« je spodbudila predvsem evaluacijo o tem, kaj so nekoč osebno pričakovali od PS, kaj pa so dosegli, kako je to vplivalo in kako še vpliva na njihovo osebno življenje. Opisovali so procese ponotranjenosti novih vrednot. Govorili so o tem, kako je sekundarna socializacija v klubih zdravljenih alkoholikov pripomogla k razvijanju novih perspektiv in odnosov, in nenazadnje, tudi k njihovi socialni rasti. Brez zadržkov so v pogovor vpletali misli o svojih osebnih namenih in ciljih ob ustanovitvah PS, o dojemanju ciljev PS nekoč in kaj jim danes pomeni druženje s prijatelji v prijateljskih skupinah.

Namen PS smo preko vrste zadovoljenih potreb na podlagi podatkov iz leta 1999 ugotovili in potrdili. Dobljeni rezultati pa nam omogočajo zgolj statičen pogled na vrste zadovoljenih potreb. Če upoštevamo skupine kot večplastni, razvojni in dinamični sistem, v katerega je vpet posameznik, skupina in družba v spreminjajočih se vzorcih akcij in reakcij (glej Arrow in drugi, 2000 : 39-40) moramo opredeliti zadovoljevanje potreb v časovni in v prostorski dimenziji. Tako kot sta bili kategoriji o namenu PS ključ za odpiranje vrst potreb, tako je kontekstualni parameter usklajenost skupinskih in individualnih ciljev ključ za merjenje poistovetenja članov s svojimi skupinami. Če je

sovpadanje individualnih in skupinskih ciljev izrazitejše, je izrazitejše tudi posameznikovo poistovetenje s skupino (Rus,1997: 137), verjetno pa so male skupine, kakršne so PS, bolj dovzetne tudi za vplive posameznikov. Identiteto Prijateljskih skupin bomo tukaj merili preko prepoznavanja namena PS oziroma vrste potreb na dveh točkah in sicer ob ustanovitvi PS in konec leta 2004. Pri tem upoštevamo tako individualne kot skupinske cilje. Na slednje smo še posebno pozorni. Poseben primer ciljev pa so skupinski cilji. Doseganje skupinskih ciljev je možno samo kot doseganje individualnih ciljev, ki pa mora biti usklajeno oziroma koordinirano. Usklajevanje oziroma koordinacija dejavnosti je namreč ena od temeljnih značilnosti organizacije (Rus,1997:138). Kako poteka koordinacija med enim in drugimi cilji je stvar procesov, ki se jim bomo podrobneje posvetili v sklopu instrumentalnih variabel.

Razjasnimo najprej osnovna pojma. Individualni cilji nam tukaj pomenijo zadovoljene osebne potrebe, ki so posledica urejanja zasvojenosti z alkoholom. Skupinski cilji pa so zadovoljevanje tistih potreb, ki jih člani PS doživljajo kot skupne, kot cilj njihovega skupnega druženja in dejavnosti.

Nedvomno je, da na nastanek in vrsto določenih osebnih potreb vplivajo procesi v PS. Večja je intenzivnost zadovoljevanja neke potrebe v skupini, večja možnost je, da jo bodo člani ponotranjili v takšni meri, da jo bodo prenesli tudi na zunanja okolja. Velja pa seveda tudi obratno. Večja je osebna potreba, več možnosti ima, da bo vplivala na cilje skupine, toda pogojno, kajti v skupinah poteka vzporedno mnogo procesov, eden ključnih je boj za moč.

Tabela 5.3: Individualni in skupinski cilji ob ustanovitvi PS in leta 2004

STANJE LETA 1987 IN 1988			
INDIVIDUALNI CILJI		SKUPINSKI CILJI	
<i>Definicija: zadovoljene osebne potrebe vezane na življenjski slog brez alkohola</i>		<i>Definicija: so zadovoljene tiste potrebe, ki jih člani PS doživljajo kot namen njihovega skupnega sožitja.</i>	
KAT.	INTERPRETATIVNE POSTAVKE	INTERPRETATIVNE POSTAVKE	KAT.
preživetje v družini	V začetku sem zavzel stališče, da moram preživeti; in to najprej preživeti v družini (O1-99).	Na začetku je bila PS bolj nadomestek za terapevtsko skupino, vse smo delali enako kot v terapevtski skupini, le da ni bilo terapevtke (D1-99).	nadomestna skupina
abstinenca	Vedel sem, da pač moram vztrajati in abstinirati. (L1-99).	Potrebo po druženju smo imeli zaradi strahu pred recidivo, strah nas je bilo brez terapevta (A2-99).	solidarno druženje
izogibanje pastem	Naučil sem se treznosti in izogibanje nevarnostim, pastem (A1-99).	Veseli smo bili, ker smo si skupine lahko po svoje krojili, brez terapevta... (I1-99).	samostojnost
STANJE LETA 2004			
INDIVIDUALNI CILJI		SKUPINSKI CILJI	
KAT.	INTERPRETATIVNE POSTAVKE	INTERPRETATIVNE POSTAVKE	KAT.
osebna rast	Spoznal sem, da je življenje dragoceno, da ga ne želim zapravljati v prazno (A2-04).	V skupinah smo se navadili živeti z razmislekom (P2-04).	nove navade
pomoč drugim	Želim pomagati drugim, kot so drugi pomagali meni (M1-04).	Odkrita in sproščena beseda in pogovor o tem kar sem jaz in kaj si ti (F1-04).	dobra komunikacija
abstinenca	Vedno bolj spoznavam, kakšna dragocenost je abstinenca (L1-04).	V skupini sem res spoznala, kaj pomeni trajna zavezanost prijateljstvu (K1-04).	trajna povezanost
dobra opora družini	Sprejemanje njegovih potreb in da vem za svoje potrebe, mi pomaga, da sem lažje naklonjena njemu (O2-04).	Prijatelji v skupini mi dajejo en občutek varnega okolja, med sabo smo si naklonjeni, se toleriramo in se preverjamo, če smo na pravi poti, tu si polnimo baterije (L1-04).	varnost, kontrola in potrditve = opora
osebni pogovor	Brez nenehnega truda za dober medosebni pogovor v najinem odnosu ne bi šlo... to je pogoj za vse drugo (B2-04)	To je zdrava družba, v osnovi povezuje naše družine tako močno, da težko govorimo o prijateljskih skupinah, bližje nam je izraz prijateljstvo (A1-04).	prijateljska skupina - prijateljstvo

Iz tabele 5.3. vidimo, da se skupinski cilji v večini pokrivajo z vrstami potreb (glej tabela 5.1.) Nekatere potrebe pa so v določenem obdobju bolj poudarjene; na primer »nove navade«: člani PS so zelo pogosto uporabljali v letu 2004 besede »smo se navadili«, iz česar sklepamo, da je določen način zadovoljevanja določene potrebe prešel v navado, v rutino vsakdanjega življenja, kar je olajšalo skrb za abstinenco in zdrav način življenja.

Leta 1999 so člani PS lažje govorili o namenih PS morda tudi zato, ker še ni bilo dovolj jasno, kaj so cilji. Kajti nameni, doseženi ali ne, še ne pomenijo nujno cilj. Cilj potrebuje jasno definicijo, ima pridih končnosti in smiselnosti. Leta 2004 so člani pogosto uporabljali besedo cilj. Beseda cilj se dostikrat veže na jasna in odločno izražena spoznanja, kaj so dosegli kot posamezniki ali kot skupina. Za primer navajamo gospoda C1: »Sedaj abstiniiram že blizu 20 let. Z ženo sva zgradila dober odnos, sprejemava drug drugega brezpogojno, med nama je zaupanje, to je pač vir moje osebne trdnosti in skupina mi je v pomembno oporo....to je njen namen.... Navadili smo se drug na drugega, del naše zgodovine je skupen, prepleten in še danes je skupina enako pomembna kot pred petnajstimi leti, ali pa morda še bolj, ker v skupini sem lahko jaz res jaz, brez sprenevedanja.« (C1-04) Torej, sklepamo lahko, da člani PS vedo, katere potrebe lahko zadovoljujejo v PS in kako. To nedvoumno kaže na avtonomnost, ki se je močno razvila od ustanovitve pa do danes. Ob ustanovitvi skupin so bili člani še odvisni od istovetenja s terapevtko in s programom, ne glede na odnos, ki so ga imeli do njiju. Do leta 2004 pa so pridobili pozitivne izkušnje, kaj vse jim lahko PS nudijo in kaj ter kako morajo tudi sami vlagati vanje, zato jih znajo jasneje opredeliti in prepoznavati njihov namen.

Izraz prijateljskih skupin se med člani izgublja. V medsebojnem komuniciranju ga že dolgo ne uporabljajo več, temveč namesto »Prijateljske skupine« uporabijo lastna imena članov PS, s katerimi so v trajni obliki povezani. To potrjuje, da so se v PS dejansko oblikovali naravni sožitni slogi, kar je bil eden od osnovnih namenov PS od ustanovitve dalje.

Pričakovali bi lahko, da bi bila abstinenca med skupinskimi cilji. Vendar člani se zavedajo, da je to stvar vsakega posameznika, skupina lahko nudi le oporo in zato je tudi ne najdemo med potrebami v shemi 5.1, ker doseganje te potrebe ne more biti cilj skupine,

temveč vsakega posameznika. Tukaj gre namreč za ohranjanje določenega odnosa do substance, do stvari, ne pa do ljudi.

Zanimiva je tudi potreba po kontroli. Medtem ko so v začetku PS izražali člani močno potrebo po avtonomiji (glej shemo 5.1) in zelo poudarjali potrebo po samostojnem neodvisnem življenju skupin, se pa dejansko vidi ambivalentnost glede avtonomije, na eni strani so veseli, da so brez terapevta, na drugi strani pa jih je strah prav zaradi tega razloga.

Leta 2004 pa isti člani izražajo potrebo po medsebojni prostovoljni kontroli. To lahko razumemo tudi kot visoko stopnjo razvite avtonomije, ko nadzor nadomesti zaželeni sistem preverjanja, ki izhaja iz potrebe po medsebojni podpori, ne pa iz potrebe moči, kar pove tudi sledeči citat.«Mi iz prijateljski skupin smo razvili nekakšno skupno čutenje in razumemo drug drugega na način, ki prisega izgovorjeno» (M1-04). Iz konteksta tudi prepoznamo, da je abstinenca vedno med osebnimi cilji, vendar ima prva leta PS drugačno barvo, kot leta 2004, kajti v začetku je bila to potrebna nuja, v letu 2004 pa jo isti član komentira kot dragocenost.

Sedaj smo analizirali PS glede na svoj namen, cilje in potrebe, v naslednjem poglavju pa si bomo ogledali rezultate in interpretacije tistega, kar skupine in posledično njeni člani zaradi vključenosti v sistem Prijateljskih skupin proizvajajo, oziroma izčrpno se bomo ustavili pri vprašanju izpolnjevanja skupinskih nalog.

5.1.2 Izpolnjevanje skupinskih nalog

Globalna variabla o številu in vrsti izpolnjenih nalog, je bistvenega pomena za razumevanje funkcije prijateljskih skupin. *»Vse skupine imajo dve generični funkciji in sicer, da zadovoljujejo potrebe svojih članov in da izvršijo skupinske naloge. Od uspešnosti izvrševanja teh dveh funkcij je odvisna viabilnost in integralnost skupine kot sistema (Arrow in drugi, 2000: 46).* Katere so torej naloge, ki jih izvršujejo člani v PS ali drugače, katerih virov se poslužujejo posamezniki in skupine pri izvrševanju nalog, je eno od bistvenih vprašanj, na katero bomo tukaj odgovarjali. V prejšnjem poglavju smo ugotovili vrste potreb, ki jih člani zadovoljujejo v PS, sedaj pa nas zanimajo tisti viri, s katerimi zadovoljujejo identificirane potrebe. Zanimajo pa nas tudi rezultati zadovoljenih potreb, ki jih bomo merili kot pridobitve skupine v skladu z namenom PS in jih poimenovali skupinski produkt. Viri in produkcija skupine kot celote sta pomembna parametra za merjenje kvantitete globalne kategorije o izpolnjevanju skupinskih nalog. Kvaliteto iste globalne kategorije pa bomo merili po obliki in vsebini produktov na osebni ravni, kakor tudi na mikro socialni ravni. Iz razvojnega vidika prijateljskih skupin pa nas zanimajo tudi razlike v vrsti produktov med KZA in prijateljskimi skupinami, ker predpostavljamo, da le ti bistveno identificirajo določene lastnosti prijateljskih skupin.

Preko procesov identifikacije in izvajanja skupinskih nalog ter vrednotenja vezi znotraj kot zunaj prijateljskih skupin se ustvarja socialni kapital. *»Socialni kapital je definiran po Colemanu s svojo funkcijo. Ni ena entiteta, temveč raznolikost resursov, ki imajo dve skupni značilnosti: vse se stojijo iz nekaj vidikov družbene strukture in olajšajo določena delovanja posameznikov v tej strukturi (Coleman v Bahovec, 2004:293).* Kakšno je torej delovanje članov znotraj strukture PS, kaj proizvajajo, kakšni so stranski produkti *»delovanja zase?«* Ali ti viri vplivajo na oblikovanje novih strukturnih vzorcev oziroma vezi?

Eden izmed osnovnih virov in orientacija za produkcijo PS je njihov program oziroma norme, na podlagi katerih člani skupin zadovoljujejo svoje individualne in

skupne potrebe, zato ga bomo predstavili na podlagi pojmovanj samih članov (glej tabelo 5.1).

5.1.2.1 Program PS

Dokler so bili člani PS še člani KZA (glej 5.1.2) so izpolnjevali točno določen, predpisan program. Načrt dela v KZA ni bil samo razviden iz njegovega programa, temveč je bilo izpolnjevanje programa KZA, skorajda sinonim za KZA. Tudi za PS smo oblikovali program (glej prilogo A) toda v procesu osamosvajanja PS so se iz programa odlučili predvsem tisti elementi, ki so bili značilno pomembni za KZA. Kot bomo videli v nadaljevanju, so nekatere skupine načrtno preoukvirile program svoje PS, večina pa ga je zgolj prilagodila novim razmeram. Metodično gotovo ni sporno, da najprej definiramo sam pojem programa PS, toda ker je od razumevanja pojma odvisno razumevanje vsebine le tega, so člani sami opredelili program **svoje** PS. Podatke smo črpali iz vira 99:

Tabela 5.4 : Pojem lastnega programa PS v letu1999

POJEM LASTNEGA PROGRAMA PRIJATELJSKE SKUPINE
Leta 1999
<ul style="list-style-type: none"> - Okvir in vsebine, s katerimi slediš namenu PS. - Okvir, do katerega smo preko izkušenj prišli. - To so dobre navade, ki smo jih ponotranjili. - Pod tem razumem naš program PS, ki sledi našim potrebam.
<ul style="list-style-type: none"> - Načrt, ki smo ga pred začetkom PS skupaj oblikovali in ga je terapevtka povzela in napisala. - Program, ki nam ga je terapevtka dala pred začetkom PS. - Napisana pravila, tako kot v KZA, vendar po vsebini precej drugačna. - Strukturiran načrt, podoben tistemu, ki smo ga imeli v KZA.

V tabeli 5.4. so za ilustracijo zbrani vsi tipični odgovori članov PS o pojmovanju programa prijateljskih skupin. Vsi odgovori so dokaj splošni. Med osmimi navedenimi

odgovori lahko prepoznamo dve vrsti odgovorov. Prvi tip odgovorov je nekoliko bolj abstrakten, toda nakazuje njihov sprejet, verjetno tudi ponotranjen program. Odgovor v prvi alineji ponuja vtis precizno in strokovno definiranega programa; če pojma »okvir in vsebine« nadomestimo z besedno zvezo »vse«, potem je program skupine vse dogajanje v PS, ki sledi namenu PS, to so dobra komunikacija, povezanost, opora, prijateljstvo. Do svojega programa so prišli po lastnih izkušnjah, kar sporoča, da nimajo formalno verificiranega ali »programa od zunaj«, temveč takega, ki dejansko ustreza njihovim potrebam.

Po drugem sklopu odgovorov pa je mogoče program razumeti kot strukturirana, formalna pravila in dejavnosti podobna tistim v KZA, le da so v KZA vezana na delovanje terapevta. Tako pojmovanje programa se ujema s skupinskim ciljem »nadomestne skupine« iz leta 1987, 1988 : « *Na začetku je bila PS bolj nadomestek za terapevtsko skupino, vse smo delali enako kot v terapevtski skupini, le da ni bilo terapevtke.*» (glej tabelo 5.1) Večina prijateljskih skupin je torej v svojem prvem obdobju po osamosvojitvi delovalo zelo podobno kot v KZA, vendar ne iz zavestne potrebe po takšnem programu, temveč zaradi nujnosti: prvič, program iz KZA jim je dejansko nudil ustrezno podporo, bil je njihov edini preizkušen program in zato jim je dajal občutek varnosti, vse to pa so prva leta tudi dejansko zelo potrebovali. Toda program je v KZA zastopal profesionallec, ki pa v PS ni bil več navzoč iz že utemeljenih razlogov, toda o tem kako so se menjale vloge menjale vloge, bomo analizirali znotraj instrumentalnih globalnih variabel.

Dejansko so člani PS v fazi formiranja s pomočjo terapevtke oblikovali svoj program, ki ni bil kopija programa KZA, saj je bistveno bolj opredelil namen, vloge in način dela v PS, kot pa dejavnosti same. Vendar so člani v glavnem raje uporabili znano verzijo programa, kot pa da bi šli zares preizkušati novo. Vsekakor pa to ne pomeni, da so člani PS opustili program, kajti četudi ga skupina ni točno definirala, so kljub temu obstajale smernice, norme, ki so določale vedenje v skupini in določene oblike vedenja tudi izven njih, na primer abstinenco pri zdravljenih alkoholikih. Nikjer ne zasledimo, da člani PS programa ne potrebujejo, ali ga v naprej zavračajo, celo obratno, program so doživljali kot eno ključnih potreb vsaj v prvih letih delovanja (glej tabelo 5.4). Naštevali so kaj mora imeti dober program: »dobro vsebino, ki je pisan na kožo, osebno koristen, redno izpolnjen

vsaj prvih nekaj let po ustanovitvi PS, dokler ima skupina še dovolj formalnih elementov.« (glej tabelo 5.4)

5.1.2.2 Skupinska in individualna produktivnost

Prijateljske skupine se razlikujejo od terapevtskih in skupin AA tudi po tem, da program ni jasno strukturiran, da temelji na osvojenih navadah in na trenutnih potrebah. Neformalnost v odnosih, hkrati pa močne vezi med člani sta temeljni sestavini prijateljskih skupin, kar je še posebej jasno predstavljeno v poglavju 5.3.3 kjer razčlenjujemo prijateljske odnose. Ti dve temeljni sestavini, ki se zaradi kompleksnosti zrcalita skozi celotno analizo PS, ne vplivajo bistveno na vrsto in obseg dejavnosti, vplivajo pa na pomen, ki ga imajo dejavnosti za člane PS, za skupine same in za njihovo družbeno mikro okolje iz vidika pridobitev ali socialnega kapitala.

Socialni kapital je že precej razširjen in sprejet pojem v družboslovju in njegov pomen je širši od pojma »pridobitve«, ki ga tukaj tudi uporabljamo. Pridobitve prijateljskih skupin in njihovih članov so tiste pozitivne lastnosti, navade, spretnosti, ki so jih člani dobili s pomočjo PS in lastnim angažiranjem. Socialni kapital po Bourdierju pa je zadeva investiranja in črpanja virov – *gre za vsoto virov, dejanskih ali virtualnih, ki se povečujejo posamezniku ali skupini, ko le ta poseduje trajna omrežja bolj ali manj institucionaliziranih odnosov vzajemnega poznavanja in priznavanja. Kapital je vir, iz katerega je moč črpati, za vlaganje vanj je značilno obračanje, obrestovanje – v omrežja je treba »investirati, odnose ohranjati in jih gojiti* (v Bahovec, 2004:291). Po Bourdierjevi definiciji lahko vse procese v PS označimo za socialni kapital, v kolikor njeni člani kakor tudi skupine razvojno napredujejo ali se ohranjajo. Takšno pojmovanje socialnega kapitala je preširoko in preohlapno, kljub temu pa v svoji osnovi sprejemljivo, saj vključuje dinamiko pridobivanja in ohranjanja pridobitev, zato ga bomo v tej opredelitvi upoštevali.

»Vse kaže, da je socialni kapital dragocena dobrina prav zaradi svoje produktivnosti, ki je razumljena precej podobno kot pri drugih oblikah kapitala,« (Dragoš, 2002 : 73) Vedeti moramo torej kaj skupina pridobiva z medsebojnim druženjem njenih članov; to pa lahko analiziramo preko vira skupinskega produkta, ali drugače, najprej moramo vedeti, kaj

skupine proizvajajo, kakšne dejavnosti opravljajo in šele potem lahko opredelimo in analiziramo njihove pridobitve. Izpolnjevanje skupinskih nalog bomo torej merili z dvema definiranimi podrejenima kategorijama in sicer z »viri skupinskega produkta« in s »skupinskim produktom«. V tabeli 5.5. so iz protokola 04 vzete tiste tipične postavke, ki najbolj nazorno ilustrirajo omenjeni kategoriji.

Tabela 5.5 : Izpolnjevanje skupinskih nalog do leta 2004.

DO LETA 2004		
IZPOLNJEVANJE SKUPINSKIH NALOG		
INTERPRETATIVNE POSTAVKE	Viri skupinskega produkta - 1. kateg.	Skupinski produkt - 2.kat.
	<i>Definicija: dejavnosti za doseganje namena Prijateljskih skupin</i>	<i>Definicija: pridobitve skupin v skladu z namenom PS</i>
<p>PS RAZGLED: Redno se dobivamo, vsak teden ob isti uri, vedno je gostitelj druga družina. Na srečanjih skupine najprej kramljamo, se hecamo, potem udarimo kakšno resno debato, vendar ne o veri in politiki, temveč kaj osebnega. Zaključimo s sproščenim klepetom. Med dejavnostmi so še krajši izleti, občasno še gledališče, pomagamo drug drugemu tudi pri manjših hišnih opravilih, kot je beljenje (A1-04). Del našega programa je postalo tudi redno telefoniranje in skupna praznovanja rojstnih dni in obletnic (B2-04).</p> <p>PS VIHAR: Pogovarjamo se tisto, kar sproti pride, vendar ni nič v naprej določenega. Vedno je tudi kaj osebnega. Držimo se tega, da govorimo iz lastnih izkušenj. Parkrat na leto se organiziramo in gremo skupaj kam v hribe, večkrat tudi v gledališče.. Zadnji dve leti se dobivamo enkrat do dvakrat na mesec (D2-04).</p> <p>PS OCEAN: Sedaj se dobivamo enkrat mesečno. Pogovarjamo se poglobljeno, tudi po 4 ure. Gremo tudi včasih skupaj za konec tedna, se rekreirat in v hribe in sicer spomladi in jeseni več, pozimi in poleti pa manj (H1-04).</p> <p>PS SPREHOD: navadili smo se, da vsaj parkrat na mesec pokramljamo, včasih osebno, večkrat pa po telefonu. Tudi če so kakšna hišna večja hišna opravila, skočimo drug drugemu na pomoč (J3-04).</p> <p>PS LETNI ČASI: V glavnem se pogovarjamo po telefonu, to pa redno, vsak teden se pokličemo; srečamo se vsaj enkrat</p>	<p>POGOVORI: klepet osebni telefonski poglobljeni kramljanje</p> <p>REKREACIJA: krajši izleti preživljanje skupnih počitnic hribi tek v Mostecu</p> <p>KULTURA: abonma v MGL branje knjig obisk gledališča</p> <p>POMOČ: Medsebojna pomoč Praktična pomoč pri hišnih opravilih</p> <p>PRAZNIKI: gostovanje osebni prazniki</p>	<p>TRAJNOST: redni stiki med člani redne dejavnosti navade</p> <p>PODPORA: dobri komunikaciji dobrim odnosom sproščenosti toleranci razumevanju potreb članov</p> <p>MOTIVACIJA: za dobro sožitje z najbližjimi za altruistično prostovoljsko delo</p>

<p>mesečno. Pogovarjamo se vsakdanje stvari, pa tudi o težavah. Drug drugega se spomnimo za rojstni dan srečujemo se redno vsak teden, enkrat pri enem, drugič pri drugim (K2-04).</p> <p>PS MALI VOZ:</p> <p>Veliko se presmejimo skupaj. Vedno govorimo iz lastnih izkušenj, in iščemo pozitivne strani življenja. Del časa se vedno razdelimo tako, da ženske klepetajo po svoje, moški pa po svoje...dvakrat letno hribi, skupni rojstni dnevi, bolj pogosto gledališča, skupaj gredo ženske v toplice... (P2-04).</p>	<p>pikniki obletnice abstinence prvi maj, novo leto</p>	
--	---	--

V KZA so se izvajale dejavnosti na podlagi načrta programa KZA; v PS se izvajajo iste dejavnosti kot nekoč v KZA toda bistveno se je zmanjšala načrtovanost dejavnosti. Zdi se, da so člani del dejavnosti ponotranjili, redno srečevanje v KZA jim je prišlo v navado in da so prenesli to navado tudi v PS. Pri nekaterih skupinah se ta navada popolnoma ohranja, npr skupina Razgled, kjer se člani dobivajo redno vsak teden čez vse leto. Skupini Mali voz se tudi dobivajo redno, vendar nekajkrat na leto srečanja zaradi počitnic ali bolezni odpadejo. Ostale skupine pa se dobivajo enkrat ali dvakrat na mesec, še vedno imajo v glavnem določeno uro in dan za skupinsko srečanja ali pa vsaj za telefonski pogovor. Telefonski pogovori pri posameznih skupinah, kot so to Letni časi, Sprehod in Vihar, nadomeščajo fizična srečanja, kljub temu pa se vsaj enkrat na mesec tudi fizično srečajo, toda brez vnaprej določenega datuma. Ostalim skupinam je telefonski stik in pošiljanje sporočil nekakšna »dopolnilna dejavnost« k rednim srečanjem, ki jo uporabljajo ob posebnih dogodkih in priložnostih. »Včasih zasledim kakšno zanimivo predstavo v mestu pa pokličem M2, da si jo greva skupaj ogledat.«(L1-04) Del dejavnosti je ostal načrtovan, toda nenačrtno ali delno načrtno, kar pomeni neredno, prilagojeno dejanskim potrebam in možnostim članov.

V kategoriji »viri skupinskega produkta«, smo popisali kode vseh dejavnosti, ki se dogajajo v prijateljskih skupinah tako, da smo jim določili nadrejen pojem. Z označitvijo nadrejenih pojmov smo dobili spisek sklopov dejavnosti, ki jih izvajajo člani s pomočjo skupine. Pogovori, kultura, rekreacija, pomoč in prazniki so tisti okviri posameznih vrst dejavnosti, ki jih člani izvajajo. Opažamo tudi, da med posameznimi skupinami ni velikih razlik v vrsti dejavnosti, razlike so predvsem v obsegu dejavnosti, te pa zopet niso signifikantne v tolikšni meri, da bi bila potrebna posebna analiza tega pojava. Z raznolikim obsegom dejavnosti skupine pridobivajo na trajnosti, podpori in motiviranosti svojih članov

ter obratno, naštetih elementi, ki smo jih označili kot produkti skupin, podpirajo, motivirajo in zagotavljajo trajnost izvajanja dejavnosti skupin in so vezni elementi, »lepilo« skupin. Skupine torej imajo mehanizme za doseganje namena PS, kljub ugotovitvam o pomanjkljivih programih.

Kakor vidimo v tabeli 5.5. so pojmi obeh kategorij medsebojno odvisni, tako na primer so pojmi prve kategorije, ki označujejo tipe dejavnosti, kot so pogovor, rekreacija, kultura, v drugi kategoriji, kjer prikazujemo pridobitve skupin, označeni kot »redne dejavnosti« v tipu nadrejenega pojma »trajnost«; ali drugače povedano, trajnost izvajanja dejavnosti je odvisna od rednega izvajanja dejavnosti naštetih zvrsti, ki jih člani PS skupaj vršijo. Zanimivo je tudi to, da je več kot polovica članov spontano navedla, da jim je PS dala motivacijo za prostovoljsko delo v raznih skupinah in društvih; ta zanimiv pojav je natančneje razčlenjen v nadaljevanju tega poglavja.

Brez delovanja, to je dejavnosti, ni rezultatov oziroma produktov, kar velja tudi za PS. Vendar pa ni vsaka vrsta delovanja pozitivna in produktivna. »Za enklave življenjskega stila in za mnoge druge oblike psevdoskupnosti je značilno da obstajajo predvsem ali samo za izražanje lastnih potreb in do okolja ne razvijejo pozitivnih odnosov. Lahko so do okolja indiferentni a ne v smislu uravnovešenega pozitivnega odnosa do okolja, ali pa so do okolja negativno usmerjeni. Pristne skupnosti, nasprotno, te odnose razvijajo; za pristne skupnosti je značilno to, kar ameriško komunitarno gibanje imenuje pozitivna reflektivnost, zmožnost odzivanja in odgovarjanja na potrebe lastnih članov in odgovornosti za druge v smislu subsidiarnosti in solidarnosti.« (Bahovec, 2004:302). V času alkoholizma je bilo življenje posameznikov in tudi skupin, v katerih so se gibal ovirano, na mnogih področjih neproduktivno, po prenehanju konzumiranja alkohola in po skupinskem urejanju pa se je produktivnost članov in skupine njihovega delovanja, bistveno povečala. Preskok iz ustvarjanja negativnega socialnega kapitala, ki je značilen za obdobje alkoholizma, v obdobje osebne in socialne rasti je postopen in težaven, toda kot bomo videli na primeru prijateljskih skupin mogoč. Mnogi družbeni teoretiki namreč ne vidijo možnosti za spreminjanje iz negativnega socialnega kapitala v pozitivnega, ali pa to vprašanje zaobidejo (Coleman,1994; Putman, 2000). Menim, da je takšno spreminjanje socialnega kapitala težavno, toda možno, vendar le, če so izpolnjeni določeni pogoji.

V tabeli 5.6. so za ilustracijo prikazani značilni neproduktivni vzorci vedenja in ravnanja članov sedanjih prijateljskih skupin, preden so se vključili v proces urejanja zasvojenosti.

Tabela 5.6 : Neproduktivni elementi pred vključitvijo v sistem urejanja

<i>NEPRODUKTIVNI ELEMENTI SEDANJIH ČLANOV PS PRED VSTOPOM V KZA</i>		
<i>INTERPRETATIVNE POSTAVKE</i>	<i>OSEBNI</i>	<i>V ODNOSU DO MIKRO OKOLJA</i>
<i>Izbrane postavke iz protokola št.04-1 za ilustracijo kategorij</i>	<i>Definicija: Pridobljene razdiralne lastnosti v odnosu do samega sebe</i>	<i>Definicija: Pridobljeno razdiralno odnosno vedenje</i>
<ul style="list-style-type: none"> - ...Nadrl sem pripravnico zaradi vprašanja, ki se mi je zdel butast, namesto da bi se ji zahvalil, ker je popravila projekt namesto mene. Takoj mi je bilo žal, toda kolegi in ona so me spet čudno pogledali, jaz pa sem zamomljal da grem na teren, toda bil je le izgovor, da sem šel nekaj popit v bife. Tam me je čakala družba luzarjev, kot sem bil sam (OM 18-5). - ...prezrla sem (v stanju omamljenosti-op.r.) da je ura že več kot šest, moj otrok pa še vedno v vrtcu (OM 22-67). - Jokala sem in vpila nanj, zgubila sem vse zaupanje vanj, vedno bolj sem bila živčna in bolna (OM 4 - 34). 	<ul style="list-style-type: none"> - prazno besedičenje - nizko samospoštovanje - nizka samozavest - pomanjkanje zaupanja - močna obramba ego stanja - dezorientacija v prostoru in času - hedonizem - pomanjkljiva skrb za zdravje - nerealna pričakovanja 	<ul style="list-style-type: none"> - obtoževanje domačih za svoje slabo počutje - zmanjšana sposobnost vživljanja v potrebe drugih - nezanesljivost - nepredvidljivost - nezaupljivost med družinskimi člani - nezaupljivost med sodelavci - neučinkovita komunikacija - zmanjšana storilnost - zaprtost v kroge »enako mislečih«

Iz primerov lahko vidimo, da so bili sedanji člani PS v času zasvojenosti z alkoholom zaprti ali ujeti v sitem prostora in časa, ki ni bil vedno kompatibilen z realnostjo vsakdanjega življenja; izrazit je primer matere, ki sicer ni pozabila na otroka, temveč se njeno doživljanje časa ne sklada s stvarnim časom. Nasprotja med zasvojenimi posamezniki in okoljem potiska zasvojenca v doživljanje občutkov manjvrednosti (»luzerji«) in druge občutke in lastnosti, del le teh smo popisali v drugem stolpcu tabele 5.6. Posledica (lahko pa tudi vzrok) je odnosna negativna bilanca oziroma negativni socialni kapital ki »ga

imenujejo zaradi negativnih učinkov na okolje tudi utesnjujoč (bonding) socialni kapital» (Dragoš, 2002:84).

Izgube ali razrahljanost v odnosnih vezeh s pomembnimi drugimi so praviloma osnovni razlog kapitulacije in odločitve za spremembo življenjskega stila pri zasvojenih ljudeh in/ali članih njihovih družin. Vendar pa je odločitev o spremembi, ki ji tudi sledi dejansko uresničevanje sprememb, odvisna od latentnega socialnega kapitala. Zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci lahko ponovno reaktivirajo le tiste vire, ki so jih nekoč že imeli in dosledno uporabljali; ljubezen in naklonjenost med člani družine, delavne navade, občutek za kontekst realnosti, itd. Tam, kjer je latentnih virov malo, je kljub motivaciji, praviloma težko vzpostavljati abstinenco ter osebni in socialni razvoj, dokaz za to so mladi zasvojenci, pri katerih že bistveno težje pride do odločitve za spremembo življenjskega stila, ker npr. še nimajo utirjenih pozitivnih navad in si jih morajo pridobiti šele v času intenzivnega socialnega urejanja, kar pa je zelo težko (Ramovš K, Ramovš J, 2005: 22). Ker pa je naloga bolj usmerjena na produkte delovanja prijateljskih skupin, kot pa na njene »odpadke«, bomo v nadaljevanju ovrednotili produkt na individualni in skupinski ravni; to nam daje možnost evaluacije pomembnega dela rezultatov PS, medtem ko smo na skupnostni ravni vseh prijateljskih skupin in na družbeni ravni razčlenili in določili vrste in količino socialnih pridobitev oziroma socialnega kapitala.

Vpogled v vrsto in obliko nalog, ki jih prijateljske skupine izpolnjujejo, bomo torej dobili večplastno in sicer smo z analizo virov skupinskih pridobitev in posledično z analizo pridobitev samih, dobili vpogled v dejavnosti, ki jih skupine izvajajo in v korist, ki jih imajo skupine od tega. Potrdili smo koristnost skupin in s tem tudi njihov namen. Poleg skupine pa pridobivajo tako posamezniki, kot člani njihovih družin in po naši analizi tudi širša družbena skupnost. Kot smo pokazali, so ti člani, ki sedaj pridobivajo na pomenu, pred več kot desetimi leti izgubljali. Odgovori na vprašanja, kakšni so stranski produkti izpolnjevanja skupinskih nalog, kje so nastajali in kakšne so posledice teh, zaokrožuje pogled na to področje.

Obstoj človeškega in socialnega kapitala smo že potrdili vendar sproti ugotovili, da je potrebno ta (novodobni) ohlapni pojem dodefimirati, da bo čim bolj razumljiv v kontekstu

naše raziskave. Mnogi teoretiki trdijo, da se vrsta kapitala prepoznava preko identifikacije njegovih virov. »Za razliko od človeškega kapitala, ki je individualna kategorija in se nahaja v posameznikih in jim pripada, se socialni kapital nahaja v odnosih in omrežnih vezeh, torej gre za bistveno družbeno značilnost (Bahovec 2004:291)«. S poimenovanjem odnosnih vezi med partnerji in družinami članov prijateljskih skupin, ki so nastale kot rezultat »dela na sebi« in so torej stranski produkt in pridobitev odnosnih enot oziroma družin članov, bomo merili vrsto in količino socialnega kapitala. Kaj ste pridobili s pomočjo KZA in PS: A / za sebe, B / v odnosu s partnerjem in otroki C / v odnosu do drugih ljudi – v službi in družbi, je bilo eno izmed osrednjih vprašanj, ki smo ga zastavili članom prijateljskih skupin na letnem novoletnem srečanju 2004. (glej prilogo D)

V tabeli 5.7 so v drugem stolpcu prikazane povzete lastnosti posameznikov, ki so jih pridobili ali v KZA ali v PS, v tretjem stolpcu pa so prikazane odnosne pridobitve do svojih ožjih družinskih članov. V prilogi E so navedeni vsi odgovori članov PS po posameznih enotah, tukaj pa prikazujemo za ilustracijo te tipične izbrane postavke iz protokola št 04-1.

Tabela 5.7: Osebne in družinske pridobitve.

<i>PRIDOBITVE/PRODUKT</i>			
	<i>INTERPRETATIVNE POSTAVKE</i>	<i>OSEBNE</i> <i>3. kat</i>	<i>V ODNOSU DO</i> <i>PARTNERJA IN DRUŽINE</i> <i>4.kat.</i>
	<i>Izbrane postavke iz protokola št 04 – 1 za ilustracijo kategorij</i>	<i>Definicija: Pridobljene pozitivne lastnosti članov zaradi sodelovanja v KZA/PS</i>	<i>Definicija: Pridobljene pozitivne lastnosti partnerskega sožitja in družine zaradi sodelovanja člana v KZA/PS</i>
KZA	<p>Jaz sem po naravi bolj tih in rad sem sam zase. V KZA sem se naučil treznosti, skrbeti zase, realizma in se izogibati nevarnostim. (I1-04)</p> <p>Zaupanje, ljubeč in razumevajoč odnos do K2. To sva zgradila prva leta v KZA. (K1-04)</p> <p>V klubu sva se opremila za osebni pogovor, za razločevanje kaj je bolj in kaj manj pomembno v trenutku, ki ga živiš.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - treznost - večja svoboda - sposobnost ločevanja med bolj in manj pomembnim - občutek lastne vrednosti - samospoštovanje - znanje o odnosih in dobrih medčloveških odnosih - premagovanje odporov do sprememb - skrb za zdravje - dobro poslušanje 	<ul style="list-style-type: none"> - dobre veščine pogovora - razumevanje - zaupanje - ljubeč odnos - prebujeno doživljanje do otrok - podporo - skrb za družino - nabiranje lepih skupnih doživetij

PS	<p>Treznost , večjo svobodo, poglobljeno kritičnost-težko me je speljati na led, prijateljstvo, sproščenost v odnosih z bližnjimi, bolj vem kdo sem in za kaj se je vredno prizadevati.(P1-04)</p> <hr/> <p>PS pa sva se učila predvsem vstrajnosti in potrpežljivosti in sprejemanje drugega, kar je zelo pomembno za skupno življenje.... Ponosen sem, da sem dober oče...brez povezav s prijatelji iz PS to ne bi šlo. (H1-04)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - sproščenost - samozavest - samozaupanje - velikodušnost - lažje komunicira - izkušnje o prijateljstvu - vztrajnost - skrb za zdravje - dobre navade 	<ul style="list-style-type: none"> - strpnost v odnos - doživljanje drugačnosti v mišljenju kot prednost - dopolnjevanje - razumevanje - upoštevanje potreb drugega - brezpogojno medsebojno sprejemanje - prijetanje in dajanje podpore - skrb za vzgojo – tudi do odnosa do alkohola - razvijanje osebnega pogovora - prijateljski odnos med partnerjema
----	---	---	--

Nizek socialni kapital, ki smo ga ugotavljali pri alkoholikih in njihovih svojcih pred začetkom zdravljenja, se je po vključitvi v socialni sistem urejanja začel dvigati. »*Boudieu je opozoril na to, da se brez vlaganja socialni kapital izčrpa – v omrežja je treba investirati, odnose ohranjati in jih gojiti.*« (v Bahovec 2004:291). Izpolnjevanje programa in skrb za osebni ter socialni razvoj je spodbujal krepitev medosebnih vezi na temelju zaupanja najprej med partnerjema in nato med člani družine, pozneje pa tudi med člani skupin (glej tabelo 5.7). Zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci so vložili svoje sodelovanje, svoj čas in pridobili bistveno višjo kvaliteto osebnega in družinskega življenja. Intenzivno obdobje rasti v KZA se zrcali iz tabele 5.7, kjer so v srednjem stolpcu predstavljene na novo pridobljene ali obnovljene pozitivne lastnosti posameznikov. Lastnosti kot so samozavest, samospoštovanje, dobra komunikacija itd. so se oblikovale najintenzivneje v prvih letih urejanja, v interakciji s terapevtom, drugimi člani skupine, predvsem pa s svojimi najožjimi družinskimi člani. Razlike med člani, ki so zdravljeni alkoholiki ali bližnji svojci, v pridobivanju novih lastnosti in navad, niso velike, razen pri lastnosti abstinence, ki je nujno pridobljena lastnost pri zdravljenih alkoholikih pred začetkom vključitve v KZA. Člani v KZA so se prizadevali za dober pogovor, povečali so družinsko skrb itd. (glej tabelo 5.7), motivacija za učenje novih ravnanj in pridobivanja ustreznih lastnosti pa je izhajala iz primanjkljajev (glej tabelo 5.6); najbolj očitni in moteči pa so bili odnosni primanjkljaji, a kolikor bolj uspešno so jih nadomeščali z novimi kvalitetnimi oblikami in lastnostmi

medsebojnega sožitja, toliko bolj je naraščal tudi njihov osebni kapital (primerjaj še tabelo 5.5, tretji stolpec).

Vzajemno vplivanje rasti osebnega kapitala na rast socialnega kapitala se je nadaljevalo pri članih in med člani tudi po ustanovitvah prijateljskih skupin in vključitvi vanje. Z leti so člani v prijateljskih skupinah pridobivali predvsem na strpnosti, tolerantnosti, sprejemanju drugačnosti, doživljanju drugačnosti v mišljenju kot prednosti (glej tabelo 5.7); to je pri tistih lastnostih skupnega sožitja, ki so bistvene za ohranjanje trajnosti le teh tako na med partnerski ravni, kot na ravni prijateljskih skupin. Opazen pa je tudi napredek pri skrbi za odnosne vezi, medtem ko na individualnem področju člani pridobivajo predvsem v smeri sproščenosti in dobrih navad. Kljub temu pa sta spiska pozitivnih pridobitev v obeh stolpcih, to je pri osebnih pridobitvah in odnosnih, pri KZA in v PS v glavnem podobna, kar je razumljivo, saj gre za kontinuiran razvoj, hkrati pa smo opozorili tudi na tipične razlike. Ena izmed glavnih razlik med KZA in PS je tudi ta, da so se člani v času intenzivnega urejanja v KZA ukvarjali predvsem sami s seboj, v PS, pa so se nekako po desetih letih razvoja (glej poglavje 5.2.) in vlaganja v osebni in socialni kapital, začeli ukvarjati z drugimi. Kaj to pomeni, pa bomo razčlenili v naslednjem podpoglavju.

5.1.2.3 Socialno produktivne dejavnosti in presežki socialnega kapitala v PS

Odnos med kategorijami globalne variable »izpolnjevanje skupinskih nalog«, nam približa položaj in pomen pete kategorije »socialne pridobitve«. Brez virov ni kapitala, zato smo v prvi kategoriji opredelili vire skupinskega produkta. Z viri, kot so dejavnosti skupin, v prvi vrsti pridobivajo skupine same, vzporedno pa pridobivajo tudi posamezniki in njihovi najbližji. Pridobitve KZA in prijateljskih skupin smo zajeli v drugi, pridobitve posameznikov v tretji in pridobitve v odnosu do partnerja in družine v četrti kategoriji. Učinkovanje med viri prijateljskih skupin in samimi skupinami, posamezniki ter njihovimi najbližjimi, povzroča nastajanje in rast osebnega in socialnega kapitala. Socialni kapital se je najprej koncentriral na odnosnih vezeh znotraj partnerjev in članov njihovih družin, med večletnim članstvom pa je nastajal v PS kot posledice **odnosov, to je interakcij, aktivne vključenosti, z doseganjem namena PS ob medsebojni podpori**. To pa je tudi »skupni

fokus socialnega kapitala ki ga izražajo štiri pojmi: omrežja, participacija, norme, zaupanje(Bahovec 2004:295)«, pri čemur se lastnost zaupanja veže na prijateljstvo, ta kategorija, ki je tudi zelo pomembna za razumevanje prijateljskih skupin, pa je razčlenjena na koncu med instrumentalnimi globalnimi variablami.

Kot smo ugotavljali je rast socialnega kapitala z leti naraščala. Po desetih letih od ustanovitve (glej poglavje 5.2.) PS je velik del članov postal aktiven, začeli so se koristno udeleževati bodisi v širšem sorodstvenem okvirju na način, ki prej ni bil prisoten, ali pa v javni sferi kot prostovoljci. Pri analizi prvih treh kategorij o pridobitvah na skupinskem, osebnem, odnosnem in socialnem področju iz razvojne perspektive smo ugotovili, da se je po letu 1999 v prepoznavni obliki pojavila presežna vrednost skupinskega produkta. To pomeni, da so skupine s svojim načinom delovanja učinkovale na svoje člane tako, da so ti investirali pridobitve v socialno dobrobit izven sistema prijateljskih skupin. Ta pojav, ki posledično izvira iz interakcij med posamezniki, njihovimi ožjimi družinskimi člani in prijateljskimi skupinami, prikazujemo kot socialne pridobitve. Socialne pridobitve so torej peta kategorija, ki jo definiramo kot presežno vrednost socialnega kapitala.

Če tukaj potegnemo analogijo z osnovnim, ekonomskim pojmovanjem kapitala iz marksistične perspektive, »je kapital denar, uporabljen za financiranje proizvodnje blaga, da bi se maksimaliziral dobiček. Kapital kot tak ne proizvaja ničesar, temveč delo ustvarja premoženje. Ker pa je vrednost dobrin višja, kot je cena dela, se tako ustvarja presežna vrednost v obliki dobička.« (Haralambos in Holborn, 2001: 41) Socialni kapital pa so odnosi med posamezniki in razmerja med skupinami in skupnostmi, ki se uporabljajo za nastajanje pozitivnih nematerialnih dobrin (zgodb, kohezivnih lastnosti, itd), da bi se maksimizirala nematerialna socialna dobrobit. Odnosi in razmerja kot takšna ne proizvajajo ničesar, temveč vrsta in način udeležnosti ustvarjajo socialno dobrobit. Ker pa je vrednost nematerialnih pozitivnih dobrin višja, kot je količina udeležnosti, se tako ustvarja presežna vrednost, ki se kaže v obliki povečanega socialnega blagostanja.

Izpeljano definicijo o socialnem kapitalu in presežni vrednosti prenašamo na prijateljske skupine, kar se glasi tako: Socialni kapital v prijateljskih skupinah so odnosi med posameznimi člani in razmerja med prijateljskimi skupinami v prostoru in času, kjer si

s pomočjo dejavnosti delijo dobre izkušnje in osebne zgodbe z namenom trajne zaščite pred alkoholnim okoljem. Odnosi in razmerja med člani ter skupinami so dobivali na pomenu s kvaliteto in vrsto načina udeležnosti. Ker pa so člani PS s pomočjo PS pridobili večje količine pozitivnih lastnosti, kot so jih lahko porabili znotraj odnosnih vezi med ožjimi družinskimi člani in člani PS, so presežke investirali v udejstvovanje v širši družini ali pa v prostovoljsko delo za skupnost. **Pri tem moramo poudariti, da so presežke altruistične naravnosti zavestno investirali v nova področja svojega delovanja, kar bistveno opredeljuje pojem »presežne vrednosti«.**

Pridobljene pozitivne lastnosti ali pridobitve v KZA in PS, smo prikazali in razčlenili v tabelah 5.6. in 5.8; nekatere od naštetih pridobitev so bile tolikšne, da so motivirale člane za vlaganje v socialno produktivne dejavnosti. Socialno produktivne dejavnosti so posledica globalne kategorije »izpolnjevanje skupinskih nalog«, vendar presegajo njen okvir. Oglejmo si nekaj tipičnih postavk članov, ki opisujejo različne vrste socialno produktivnih dejavnosti:

A : »V skupini sem se veliko naučil o sebi, o drugih. Spoznal sem, da je zorenje počasen proces, na hitro lahko zamenjaš masko, ne pa svojih navad. Jaz sem poleg skupinskih veščin veliko pridobil na strpnosti do drugih. To vidim pri delu z mladimi. Mladi so v redu ljudje, vendar jim ni lahko, kot meni ni bilo lahko, ko sem bil mlad. Poslušam jih, jim stojim ob strani, potem pa se odprejo in se zamislijo nad tem in onim; na primer ali je popivanje vsak konec tedna res v redu ali ne... Zelo mi je v redu, če lahko kaj dam od sebe. Mladi pravijo, da so zadovoljni, kar dobijo od naju z K1, tudi ankete ob koncu šolskega leta kažejo na to.« (P1-04).

A : »Rada pa sem na razpolago tudi drugim ljudem, predvsem mladim ljudem, če me potrebujejo, če rabijo dom za nekaj ur ali dni, to ni problem, pri nas se je našlo že tudi to.« (P2-04)

A : ...«druga takšna stvar je zakonska skupina, ki jo z ženo nekako vodiva. V naših skupinah sva dobila veliko znanja o dobri komunikaciji in podpori in sedaj to dajeva naprej....«(K1-04)

A : »Sedaj mnogo pridobljenega znanja prenašam v društvo legastenikov. Vesela sem, da sem pred petimi leti prišla na idejo o ustanovitvi društvu.....sedaj je društvo samostojno

*in uveljavljeno...skrbim za strokovno pomoč...drugo pa počasi prevzemajo drugi člani....«
(L1-04)*

B : »Svojim prijateljicam in znakam sem prava terapevtka. Malo s humorjem, malo z znanjem, ki sem si ga pridobila vsa ta leta v PS, znam navezati stik z ljudmi, postala sem občutljiva za stisko, dolga leta sem hodila k svoji stari teti v Koper in moje izkušnje, mislim, da so pomagale zaceliti že marsikaj. Ne štejem.« (M1-04)

C : »..Naučil sem se gospodinjstva, rad sem doma z vnuki...rekel sem si, če se je tega navadil A 1, ki je še bolj trd kanon kot jaz, bom pa tudi sam temu kos!«(B1)

Razberemo lahko tri oblike udejstvovanja članov. Prostovoljsko formalno in neformalno delovanje v humanitarnih dejavnostih je prva oblika aktivnosti članov in je opisana v postavkah od »A«, v to kategorijo sodi tudi udejstvovanje članov v športnih dejavnostih. Druga oblika udejstvovanja je neformalna svetovalna pomoč ljudem v stiski zaradi problemov, ki so jih imeli sami in je opisana v postavki »B«. Tretji tip udejstvovanja pa zajema investiranje energije v širšo družino na način, ki prej ni bil prisoten. V primeru »C« se je gospod B1 naučil gospodinjstva in varovanja otrok ob zgledu prijatelja iz PS, svoje nova znanja in veščine s pridom uporablja v svoji novi vlogi. Tudi pri skoraj vseh drugih primerih nazorno vidimo, da so znotraj PS pridobili toliko pozitivnih lastnosti, da se je v njih zbudila potreba po novih oblikah delovanja. Člani skupin so se odločili, da bodo svoje dobre izkušnje, spoznanja in znanje investirali v druge ljudi, to je v mlade, v otroke, v sodelavce itd. z namenom, da se tudi pri njih poveča nematerialna socialna dobrobit, hkrati pa se tako plemeniti tudi socialni kapital samih članov PS.

V prilogi E so odgovori članov na vprašanje o pridobitvah v službi in širšem okolju. Člani so opisovali, kaj vse jim je PS dala za boljše funkcioniranje v službi in družbi, v odgovore so vpletli, kje in kako se udejstvujejo, ker pa so njihovi odgovori marsikdaj tudi pomanjkljivi, kljub temu pa celoviti in zaključeni, jih v tabeli 5.8 prikazujemo v dopolnjeni in segregirani obliki. Preglednica nudi vpogled v vrste in obseg socialno produktivnih dejavnosti vseh članov PS označene po tipih, ki smo jih že opisali. Vrste Socialno produktivne dejavnosti so tiste, ki večajo socialno dobrobit posameznikov in skupin izven določenih odnosnih sistemov in razmerij prijateljskih skupin;

Tabela 5.8 : Socialno produktivne dejavnosti

SOCIALNE PRIDOBITVE / SOCIALNO PRODUKTIVNE DEJAVNOSTI			
5.kat.			
<i>Šifre članov PS</i>	<i>Tip dej.</i>	<i>Leto začet. dej.</i>	<i>Definicija: presežna vrednost socialnega kapitala PS, ki se kaže v vrstah socialno produktivnih dejavnostih</i>
P1	A	1995	Prostovoljsko mentorstvo skupine mladih za zdravo življenje in dobre medosebne odnose - tedensko
P2	A	1993	»Vikend« nadomestni svojec otrokom iz disfunkcionalnih družin - 1x mesečno
K1	A	2002 2003	Prostovoljsko mentorstvo skupine mladih za zdravo življenje in dobre medosebne odnose - tedensko, mentorstvo zakonske skupine - mesečno
K2	A	2003	Mentorstvo zakonske skupine - mesečno
A1	-		
A2	A	1998	Prostovoljsko delo pri Karitasu – 12 ur tedensko
D1	-		
D2	-		
N1	A	2001	Tečaji jahanja za otroke z duševnimi motnjami - vsaj 1x letno
N2	A	2001	Tečaji jahanja za otroke z duševnimi motnjami - vsaj 1x letno
M1	B	1997	Družabništvo, pomoč ljudem v stiski – priložnostno
M2	B	2000	Pomoč ljudem v stiski - priložnostno
O1	-		
O2	-		
I1	-		
I3	A	2002	Prostovoljsko vodenje mladinskega nogometnega kluba – 2x tedensko
H1	B	1998	Pomoč ljudem v stiski - priložnostno
H2	-		
E1	B	1999	Pomoč ljudem v stiski - priložnostno
E2	-		
C1	B	1997	Pomoč ljudem v stiski - priložnostno
C2	A	2002	Prostovoljsko vodenje aerobike za tovarniške delavce
J1	-		
J2	A	1999	Prostovoljsko organizira urice »na kmetiji« za otroke iz vrtca
J3	-		
B1	C	2001	Gospodinjstvo in delo z vnuki
B2	A	2002	Družabnica v medgeneracijskem društvu za kakovostno starost

A- formalno in neformalno delovanje v humanitarnih in športnih dejavnostih

B- neformalna pomoč ljudem v stiski izven sistema PS in družine

C- izvajana nova opravila za širšo družino, ki so iz konteksta prepoznana kot nadgradnja socialnega kapitala PS.

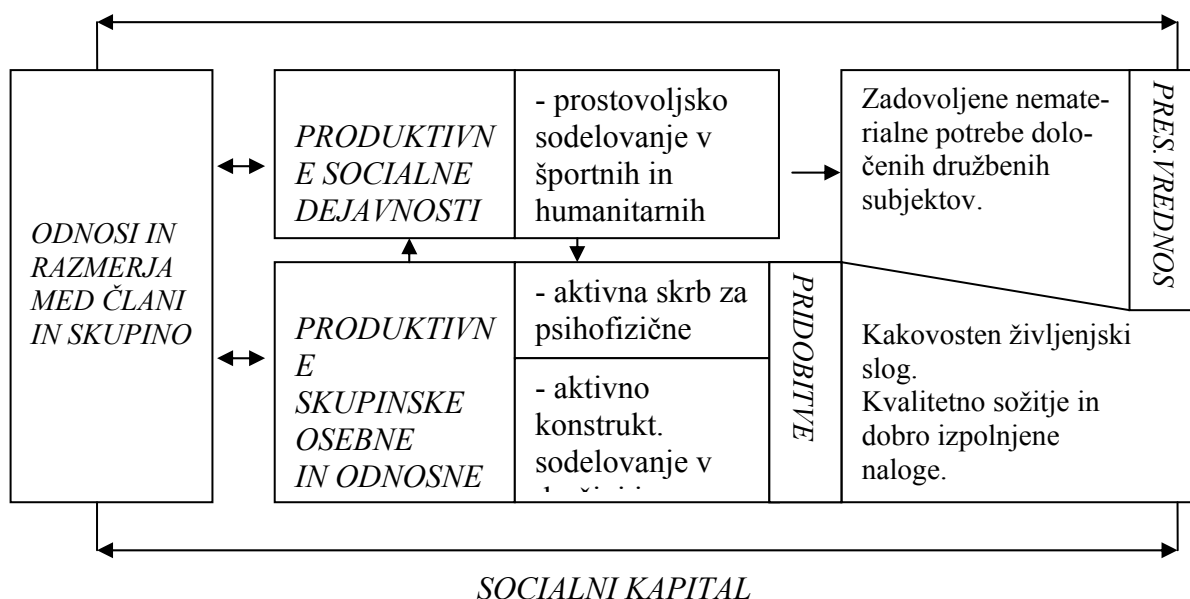
Od skupaj 27. članov prijateljskih skupin, se jih je začelo po približno desetih letih ali več od ustanovitve skupin, aktivno udeleževati 17, to je skoraj dve tretjini članstva. Več kot tretjina članov se angažira v formalnih in neformalnih oblikah humanitarnih in športnih

dejavnostih, ki so zelo raznolike; od treniranja nogometa v vaškem okolju, preko vodenje aerobike za delavke v tovarni, pa do navduševanja malčkov za kmečka dela in domače živali in družabništva s starimi ljudmi. Pet članov, ki so morda še posebej močno razvili sposobnosti empatije, pa radi pomagajo znancem ali sodelavcem v njihovih stiskah. Stiske drugih, kot kaže, jih ne obremenijo, temveč so izziv za skupno ustvarjalno delo. Gospod B1 je pred štirimi leti ponovno navezal stik s hčerko, ki je mati samohranilka in ji od takrat pomaga pri gospodinjskih delih ter varovanju otroka. Tega ni v življenju nikoli počel, podporo pa je dobil pri prijatelju svojih let v PS. Člani so se za tovrstno delovanje odločali svobodno glede na lastne interese in potrebe, vse pa je vodila želja, da bi naredili nekaj dobrega in koristnega za druge (glej prilogo E). Delo na izbranih področjih jim očitno nudi zadovoljstvo, kar sklepamo tudi po tem, da ni še nihče, ki se je vključil v socialno dejavnost, odstopil.

Zakaj so se nabrali viški socialnega kapitala po desetih letih ali več od vključitve v PS je možno razložiti na več načinov. Dejstvo pa je, da je bilo v času KZA prisotno neenakomerno naraščanje osebne in socialnega kapitala. V času pred vstopom v KZA je bilo malo tako osebne kot socialnega kapitala. Po vključitvi v KZA je naraščal osebni kapital in šele po dalj trajajoči povezanosti v PS se je pri opaznem številu članov začel dvigati tudi presežni socialni kapital. V letu 2004 je bilo socialno aktivnih torej že 17 članov PS. Zakaj? Potreba po altruističnem udejstvovanju v socialnem okolju lahko razumemo kot posledico socialne rasti. To je zdrav razvoj. Socialno urejanje zasvojenosti se praviloma začne, ko se vzpostavi potreba po sprejemanju pomoči drugih. V procesu pomoči so člani odkrivali lastne potrebe in potrebe svoje družine in osvajali nove, zaželene navade; v procesu osebne in družinske odnosne rasti je že v KZA naraščal osebni kapital. V PS se je naraščanje osebne kapitala umirilo, v kriznih obdobjih prijateljskih skupin, je celo nekoliko padlo, po minulih krizah pa je osebni kapital nekoliko narasel in se nato ustalil; to pomeni, da zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci vzdržujejo dobro kakovost osebne zadovoljstva in medsebojnega sožitja. V obdobju razvoja PS pa je prišlo pri vseh članih do premika od zadovoljevanja osebnih potreb k zadovoljevanju skupnih potreb; rezultat so bile pridobitve na osebnem, med osebnem in skupinskim področju. Socialni kapital se pri vseh članih še vedno obrača na omenjenih področjih, vendar se je pri skoraj dveh tretjinah članov pojavil »višek« socialnega kapitala, ki smo ga opredelili kot presežno vrednost. Od

izvajanih socialnih dejavnosti imajo dobiček tako člani PS, kot tudi družba v celoti. Predpostavljamo, da se preko socialnega udejstvovanja vzpostavljajo nove odnosne vezi in razmerja, kjer se ustvarja nov socialni kapital. Preden shematično ponazorimo oplajanje socialnega kapitala, opozorimo na drobno dejstvo, ki so ga člani PS radi izpostavljali in se nanaša na meje udejstvovanja. Na podlagi analize virov zaključujemo, da je zadovoljstvo v odnosih in razmerjih odvisno od ravnovesja med delom za druge in delom zase.

Shema 5.2 : OPLAJANJE SOCIALNEGA KAPITALA IN PRESEŽNA VREDNOST

V odnosih in razmerjih med člani PS se torej skladišči socialni kapital, ki se oplaja s pomočjo izvajanja skupinske, osebne in odnosne dejavnosti. Člani so s pomočjo PS pridobili večje količine pozitivnih lastnosti, kot so jih lahko porabili znotraj odnosnih vezi med ožjimi družinskimi člani in člani PS. Presežke altruistične naravnosti so zavestno investirali v nova področja svojega delovanja: v udejstvovanje v širši družini ali pa v prostovoljsko delo za skupnost. Člani PS so torej z kakovostnim prostovoljskim delom izven lastne družine pripomogli k večji zadovoljenosti določenih nematerialnih potreb izbranih subjektov. Presežna vrednost socialnega kapitala PS se kaže v konkretnih, pokritih (nematerialnih) potrebah v skupnosti, kar je dobiček za družbo in potencial za ustvarjanje novega socialnega kapitala. Kakovostni življenjski slog, dobro sožitje in dobro izpolnjene naloge pri članih PS pa ohranjajo ali večajo socialni kapital tako posameznikov kakor tudi PS – gre torej za cirkularni proces.

5.1.3 Ohranjanje strukture in integralnosti skupine

Kaj povezuje člane PS, da vztrajajo v tej obliki samopomoči? Tukaj bomo poskusili izluščiti tiste elemente, ki vsak posebej in skupaj prispevajo k integralnosti vsake od prijateljskih skupin. Določili bomo tudi vrsto destruktivnih elementov, kajti od števila in moči le teh, je odvisna kohezijska moč skupine. V prikazu razvoja skupine (glej poglavje 5.2.) je razvidna dinamika strukture posameznih skupin, razvidna pa je tudi dinamika sistema prijateljskih skupin kot celote. Prijateljske skupine niso med seboj samo povezane, temveč prepletene. Vsi člani občasno komunicirajo z vsemi drugimi, kar je zaradi relativno majhnega števila članov mogoče. Člani PS se povezujejo v interesne med prijateljske skupine trajnega, trajnejšega in začasnega značaja, odvisno pač od potreb članov PS. Vse prijateljske skupine skupaj tvorijo torej skupnost, so sistem, ki je za člane prijateljskih skupin pomemben, predpostavljamo, da je ključni pripomoček za vzdrževanje integralnosti vsake posamezne PS. Glede na to, da je skupnost PS avtonomen sistem, nas zanimajo njegove centrifugalne in centripetalne sile in vrsta medsebojnega vplivanja posameznih sistemov prijateljskih skupin in sistema prijateljskih skupin kot celote.

Strukturo prijateljskih skupin prepoznavamo iz dinamike razvoja PS in iz vidikov njihovega namena, programa dejavnosti in produktivnosti. Vsi naštetih vidiki so hkrati tudi kohezivni elementi v skupinah. Produkti skupine, kot so stiki med člani, razumevanje in empatija, odnosna toleranca so na primer tudi vezni elementi v prijateljskih skupinah. *Tam, kjer so ljudje deležni razumevanja in podpore, neprimerno lažje vztrajajo v medsebojni povezanosti, kot pa če so odnosi konfliktni. Oblikujejo se medosebne, socioemotivne in sociometrične mreže. Pod razgibanimi in nenehno spreminjajočimi se socialnimi tokovi so druge, bolj ali manj obstojne strukture, žive komunikacijske poti. Ljudje drug na drugega vplivajo ali pa se uničujejo skozi te kanale* (Moreno J. in Moreno Z., 2000: 29). Iz navedenega citata lahko sklepamo, da za trajen obstoj vsake posamezne skupine niso dovolj vsi prej naštetih elementi. Ker je trajnost prijateljskih skupin ena od bistvenih predpostavk zaščite pred recidivo pri zdravljenih alkoholikih in njihovih svojcih, menimo, da je potrebno preveriti oziroma dopolniti kategorijo, njeno vlogo in način delovanja tako kohezivnih kot destruktivnih elementov. Kohezivnih zato, ker predpostavljamo, da je od števila in kvalitete le teh odvisno trajno preživetje sistema PS, medtem ko je prepoznavanje destruktivnih elementov pomembno za razumevanje vzrokov za odklone od namena PS, hkrati pa bodo

lahko spoznanja o pasteh Prijateljskim skupinam služila za razmislek o njihovi nadaljnji poti.

V tem poglavju bomo integralnost PS torej merili z ugotavljanjem vrste kohezivnih in destruktivnih elementov, ki so jih člani PS prepoznavali na treh časovnih točkah in sicer po prvih petih letih delovanja, to je obdobja, v katerem se skupina še formira in osamosvaja, nato leta 1999 po preživelih krizah, ki so bile prisotne skoraj v vseh skupinah, in leta 2004, ko so skupine že razvile visoko stopnjo avtonomije in integralnosti. Prijateljstvo, kot osrednji aktivni kohezivni vidik bomo posebej obravnavali v zadnji, to je šesti globalni variabli o reguliranju in koordiniranju vedenja članov skupin., medtem ko bomo instrumentalni vidik destruktivnosti v PS analizirali v peti globalni variabli: »Razreševanje konfliktov in razvijanje konsenza«.

Zunanje spodbude v ožjem pomenu je sorazmerno lahko definirati in prepoznati; temu vzporedno bi lahko nastavili notranje spodbude. Toda tako zastavljena kategorija bi bila preveč splošna. Le za kateri element, ki je prisoten v PS ne bi mogli reči, da ni notranja spodbuda za delovanje PS? Prikaz motivacijskih elementov je za označevanje notranjih elementov kohezivnosti preveč širok in splošen, zato se na tem mestu raje sprašujemo, kateri so tisti bistveni notranji povezovalni elementi, ki so jih kot takšne označili člani PS sami? Zanima nas število kohezivnih ali destruktivnih elementov na določenih točkah razvoja PS in kako se kaže njihova moč. V tabelah 5.9 in 5.10 so prikazani rezultati v obliki segregiranih pojmov pridobljeni s tehniko odprtega kodiranja, h katerim smo priložili nekatere kontekstualne dele besedila iz zapisa (glej prilogo F), ki interpretirajo pojme kategorije »kohezivni elementi«.

Podatke za obdelavo smo vzeli iz posnetega pogovora skupnostnega srečanja članov vseh Prijateljskih skupin, ki je potekalo 18.12.1992 na Resljevi 14, ko so se člani prosto pogovarjali na temo: Kaj sem do sedaj s PS pridobil-a, kaj pa doživljam kot problem v svoji PS? Evaluacijo smo nato uporabili za iskanje izhodov iz porajajočih se zagat, vendar kot je nazorno razvidno v poglavju Razvoj Prijateljskih skupin, ne najbolj učinkovito, saj se je razhajanje članov v določenih PS nadaljevalo, v določenih primerih tudi do tragičnega konca, kar pa seveda nismo znali niti mogli predvideti. Kljub temu pa menim, da so občasni pogovori ob odprtih temah pripomogli k uspešni prestrukturi skupin. V tabeli 5.10 prikazujemo segregirane pojme, ki so jih člani PS opredelili kot ključne pridobitve, oziroma »lepilo« skupin.

Tabela 5.9: Kohezivni elementi PS v prvih petih letih po ustanovitvi

KOHEZIVNI ELEMENTI	
<i>Definicija: elementi v PS, ki so bistveno vplivali na integralnost in trajnost skupine prvih pet let po ustanovitvi</i>	
Povezovalni elementi	Interpretativne postavke
Zunanje spodbude	<p>- Po ustanovitvi PS smo ostali še skoraj dve leti povezani z matičnim KZA tako, da je vsak mesec prihajal član PS v KZA in prinašal sveže dogodke iz matične skupine, iz česar smo se potem mi napajali. To nam je dajalo občutek varnosti, povezanosti še z vsemi ostalimi člani in eno potrditev, da smo na pravi poti (A1- PO2).</p> <p>- V PS smo šli prostovoljno, kljub temu pa so na začetku prihajale pobude bolj od zunaj, od terapevtke, nato pa bolj od nas (C1- PO2).</p> <p>- Vendar je ostala terapevtka na neviden način med nami, od njenega navdiha smo živeli še pet let in nas je nevidno povezovala (E1- PO2).</p>
Skupne navade	- Sedaj pa se mi zdi, kot da spodbuda za delo naše PS prihaja iz nečesa, kar je izven nas, recimo iz navade (C1- PO2).
Odkrita in zaupljiva komunikacija	- Z nekaterimi člani skupine sem se bolj ujela in tistim sem lahko povedala prav vse, mi niso zamerili, ampak so mi odkritost vračali (F2- PO2).
Skupne izkušnje svojcev in zdr. alkoholikov	<p>- Podobno pot imamo za seboj; le komu naj še bolj zaupam, kakor njim(D1- PO2).</p> <p>- Vsa skupna doživetja, ki jih ni malo, tudi niso vsa lepa, so pa prav vsa tudi zato dobra, ker nas povezujejo in zavezujejo, da smo sami odgovorni zase kot skupina (G1- PO2).</p>
Doživljanje varnosti znotraj sistema PS	- Veže nas tudi to, da vem, kje so ljudje, na katere se lahko obrnem , če bi se znašel v stiski (P2-PO2).
Bojazen pred recidivo	- Prva leta sem hodil v PS ker me je bilo strah, da v primeru če pognem, ne bom imel okoli sebe ljudi, ki mi bodo pomagali ven, kajti sama družina je premalo, to sem videl na primerih drugih (O1-PO2).

Za člane PS je bilo velikega pomena postopno prehajanje v samostojno skupino in sicer tako, da so se prvi dve leti »napajali ob svežih dogodkih v KZA, kar jim je dajalo občutek varnosti in širše povezanosti. (glej tabelo 5.9) KZA je bil zanje v prenesenem pomenu besede dom, kamor so se vračali na obiske, po nove zgodbe, jih v lastnih PS pripovedovali in razčlenjevali ter z njimi polnili vsebino svojih srečanj; z njimi so preverjali lastne usmeritve. Iskanje preverjanja in potrditev v KZA, kar je član PS izrazil »da so na pravi poti«, smo kategorizirali kot potrebo. Ugotovili smo, da imajo člani PS v vseh obdobjih potrebo po preverjanju svojega sistema delovanja, sistema norem in vrednot, kar kaže na odprtost skupine, socialno propustnost.

V prvem obdobju delovanja PS so prihajale pomembne spodbude tako od zunaj, kot od znotraj. Od zunaj sta bili pomembni spodbudi terapevtka in matični klub zdravljenih alkoholikov. Terapevtka jim je dajala smernice, podporo in jih neposredno spodbujala k sožitju v PS. Terapevtka pa je bila prisotna tudi na simbolični ravni. Poosebljala je program KZA in je bila preko njega prisotna v PS, ko so člani posnemali program KZA ga izpolnjevali in ne izpolnjevali. Prisotna je bila kot posredna neformalna kontrola, saj se niso spraševali, kaj bo pa terapevtka rekla, če bomo naredili to in to, temveč, *«...terapevtka je govorila, kako pomembno je, da se srečujemo redno vsak teden, mi pa...»* Prisotnost terapevtke v PS bi lahko imenovali tudi kot njen ponotranjen del pravil in ravnanja v PS, kot nekakšen »super ego« prijateljskih skupin. Člani KZA, ki so bili šele na začetku poti v urejanje, so bili ogledalo članom PS: spominjali so jih na čase lastnih začetkov, ob njih so utrjevali zaželeno vzorce vedenja, na drugi strani pa so ob njih doživljali nelagodje, saj so jih po razvoju prerasli in marsikaj, kar so doživljali člani KZA kot problem, je bila zanje zgodovina.

Skupne pozitivne navade, to je redno srečevanje in utirjen način komunikacije, je razvijala uspešna PS Razgled že od vsega začetka svojega obstoja, druge skupine so ji sledile v tem vzorcu mnogo pozneje, dejstvo pa je, da člani rutine vsakdanjega življenja v PS ocenjujejo kot pomemben element kohezivnosti skupin. Skupne izkušnje zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev ter odkriti odnosi skupaj z občutki varnosti, ki jih nudi povezanost v Prijateljskih skupinah, so zaokrožena celota med seboj soodvisnih kohezivnih elementov.

Povezanost zaradi bolj ali manj prisotne bojazni pred recidivo je specifičen a zelo pomemben element, ki trajno motivira v naših pogojih mokre kulture člane PS k medsebojni podpori. Na drugi strani pa lahko strah pred recidivo ohromi delo PS, tovrstne primere bomo našli v kategoriji destruktivnih elementov v PS.

Nasprotje socialni propustnosti je samozadostnost in izoliranost. V tistih skupinah, kjer sta bili opazno prisotna ta dva elementa, je v naslednjih letih nastopila kriza. Moreno tako nastale situacije pojasnjuje s položajem skupin in posameznikov, ki so se izključili iz mrež in so zaradi tega postali dvakrat osamljeni, prvič so osamljeni v skupini in drugič so osamljeni kot posamezniki, vse to pa poraja strah. Pravi: *Človek je kozmična žival. Izvor strahu je ločitev individualnega od ostalega, je posledica odrezanosti* (Moreno J. in Moreno Z., 2000: 9). V kriznih situacijah, kakor bomo videli v nadaljevanju, se je pojavljal strah, nekateri so se počutili odrezane in nemočne v položaju, v katerem so se znašli v PS. Za razumevanje integralnosti in trajnosti PS, smo poiskali tiste elemente, ki so obstoj in integriteto PS prvih pet let po ustanovitvi neposredno bolj ali manj ogrožali.

Tabela 5.10: Destruktivni elementi PS v prvih petih letih po ustanovitvi

DESTRUKTIVNI ELEMENTI	
<i>Definicija: elementi, ki so negativno vplivali na integralnost skupine prvih pet let po ustanovitvi</i>	
Vrste destruktivnih elementov	Interpretativne postavke
Različni interesi	<ul style="list-style-type: none"> - Mi smo bili zelo različni po interesih, karakterju, statusu in poklicu, starosti. Menim, da če so karakterji različni, to gre popolnoma dobro skupaj, če pa so različni interesi, to pa je lahko usodno. Na primer Č1 se je odločil, da bo abstiniral do penzije in tako je bilo (F1- PO2). - Če se ljudje v skupini ne ujamejo, imajo različne zahteve, potem je v majhni skupini težko narediti tako, da bi bilo dobro za vse (I3-PO2).
Neiskrenost, zaprtost	<ul style="list-style-type: none"> - Vedeli smo, da je G1 začel nazaj piti, čutili smo njegove boje, toda zaprl se je pred nami, izmikal se je, nismo mu mogli pomagati, v vse nas se je naselil nemir in napetost (D1- PO2). - Iskrenost in odprtost članov sta nujni za dobro delo PS. Pri ljudeh, kjer tega ni bilo, so prej ali slej odpadli iz PS (J2-PO2).

Pomanjkanje programa	- Nismo oblikovali lastnega jasnega programa . Kajti, če sedaj gledam nazaj, menim, da bi nam bile skupne in jasne smernice v veliko pomoč pri delu skupine (L1-PO2).
Slaba komunikacija	- Izkušnjo imam, da zelo razbijajo skupino različna pričakovanja in pa slab pogovor (D2-PO2). - Po praznih pogovorih v skupini sem se počutila neizpolnjena, kot da bi gledala slabo nadaljevanko. Morda je pogovor o cenah beljenja sob bil komu zanimiv, meni gotovo ne (H2-PO2).

V tabeli 5.10 so od članov PS prikazani in interpretirani tisti elementi v PS, ki so jih člani prepoznavali kot usodne za odhod nekaterih so-članov v prvih petih letih delovanja iz skupine in ki so bili pozneje ključni za prestrukturiranje skupin.

Člani skupin Vihar in Ocean, ki so se v celoti prestrukturirale, so prepoznavali največ destruktivnih elementov v pogovoru konec leta 1992 v svojih skupinah.

Različni interesi so lahko sami po sebi spodbuda za ustvarjalno delo skupin v če obstajajo dovolj močni skupni interesi, ki dosegajo smisel skupin s prizadevanjem članov. Brezpogojno vztrajanje v abstinenci je eden od osnovnih interesov vseh članov. Če se tu pojavijo neskladja med člani, to vodi v destruktivni bolj ali manj izražen konflikt, ki se konča z izgubami; to potrjuje tudi naša raziskava. Če gledamo nazaj, je jasno, da nekatere PS kot take niso mogle več obstajati, kajti konstruktivni elementi morajo sloneti na lastni iniciativi in odgovornosti, kar je bistvo trajnega obstoja skupin za samopomoč, kar pa skupini Vihar in Ocean še nista zmogli. Dolgoročno gledano pa kljub temu skupine niso razpadle, pa čeprav bi brez ponotranjenega programa lahko, temveč so se v večini prestrukturirale.

Neiskrenost, zaprtost in slaba komunikacija, ki jo članica opredeljuje kot »prazen« pogovor (glej tabelo 5.10) so trije elementi, ki bistveno zmanjšujejo kvaliteto medsebojnega sožitja. Prazen pogovor je redni del odnosnih poškodb v družinah, kjer eden ali več članov čezmerno pije. Sistemska soodvisnost med pitjem, človekovim ravnanjem in medčloveškimi odnosi se mnogokrat ohranja tudi pri ljudeh, ki so že vzpostavili abstinenco (Hudolin, 1991), kar pomeni, da je to eden izmed možnih vzrokov za konflikte, gotovo pa niso edini, niti ni nujno, da imajo odločilni vplivna potek dogajanja v skupini. O

razlogih za nastanek in ohranjanje teh stanj bomo več govorili v podpoglavju 5.3.2 ko bomo analizirali konflikte in konsenze v PS. Nekateri člani iz skupin brez jasno strukturiranega programa, so v prvih letih doživljali pomanjkanje smernic za delo, kot ključno podlago za druge zaplete v skupini.

Prva leta druženja v PS so bila iz analize sodeč precej naporna. Soočili so se z različnimi interesi med člani. Doživljali so recidive, ki so jih spremljali obrambni mehanizmi, katerih bistveni del sta neiskrenost in zaprtost. Prva leta so se težko orientirali; praznino zaradi odsotnosti terapevta so sicer napolnili s podobnimi ali enakimi dejavnostmi kot so se izvajale v KZA, vendar ne na podlagi lastne odločitve, temveč iz navade. Navada ima v našem kontekstu pozitiven pomen. Ljudje so v času re-socializacijskega procesa osvojili nove navade in veščine za vedenje v skupini, ki so jih po principu avtomatizma spontano uporabljali naprej, to je v svojih PS. Na podlagi preglednice 5.11 bomo dobili vpogled v vrsto in število konstruktivnih elementov do leta 2004, kar nam bo omogočilo analizo razlik in podobnosti med začetnim stadijem PS in sedanjim stanjem. Z vpogledom v spekter centripetalnih sil v skupini se bomo približali oceni o viabilnosti PS.

Tabela 5.11: Konstruktivni elementi PS po prvih petih letih po ustanovitvi do leta 2004

KOHEZIVNI ELEMENTI	
<i>Definicija: elementi v PS, ki so bistveno vplivali na integralnost in trajnost skupine po petih letih od ustanovitve PS in do leta 2004</i>	
Vrste povezovalnih elementov	Interpretativne postavke
Zunanje spodbude	- Včasih mi je naša PS pomenila varnost, sedaj mi to enako pomenijo tudi ustaljene, vsakdanje vezi s člani drugih PS, to je z ljudmi, ki so imeli v življenju takšne težave kot midva, pa so jih premagali. Člani iz drugih PS so sedaj zelo pomembna podpora in kontrola obenem (A1-99).
Odkrita komunikacija	- V skupini, ko sedemo za mizo, ne poznamo zavor, odkrito govorim o vsem, brez bojazni, da bi koga užalili (C1-04).
Skupne navade	- Potem nas je držala skupaj navada, da se dobivamo tedensko, ob isti uri in dnevu, ko pa smo nekoliko razbili še to nas sedaj veže globoko prijateljstvo, ki se je oblikovalo v vseh naših letih (B2-04).
Sočutje med člani	- Nihče ni nikomur nadrejen in nihče nikogar ne uči, ampak si posredujemo take izkušnje, kot si želimo, da bi nam jih drugi dali, če bi bili v istih težavah. To pravilo je glavno vodilo našega druženja (I1-99).
Osebnostna odgovornost do PS	- Osnovni vezni element je ta, da sem bivši alkoholik in da me najbolj lahko razumejo drugi zdravljeni alkoholiki. To intenzivno spoznavam zadnje leto, po recidivi (E1-99).
Pozitivna stališča	- Več let smo še živeli iz KZA, naša srečanja so bila redna, potem pa smo se notranje prestrukturirali, ko smo se vprašali, ali je skupina zaradi nas, ali mi zaradi skupine, vmes so bili še osebni interesi. Prevzemanje osebne odgovornosti in lojalnosti drug do drugega nas je na novo povežalo (D1-99).
Recidiva	- Sprejeti lastne meje in meje drugega. Bolj sprejemaš to dejstvo, lažje je živeti v skupini, ker dobijo pričakovanja drugačen predznak (P1-04).
Interesne podskupine	- Mislím, da mora dozoreti spoznanje, da smo na enih področjih malo nemočni, to pomeni, naučili smo sprejemati lastne omejitve in omejitve drugih, zato se jemljemo takšne, kakršni smo (N2-04).
Reševanje konfliktov	- Po operaciji sem se znašel s pivom v roki in zagrabila me je panika. Prijatelji iz PS so potem dežurali pri meni...spoznali smo moč naših vezi (B1-99).
	- PS je ustvarila priložnost, da ženske govorimo zase, o ženskih temah, možje pa o moških; to nam ugaja in to je ena izmed stvari, ki nas povezuje (P2-04).
	- Do velikih konfliktov ne prihaja več, nesporazume pa smo se naučili reševati (K1-99).

Če primerjamo Tabelo 5.11 z naštetimi kohezivnimi elementi, ki so člane povezovala v prehodnem, kriznem obdobju pred reorganizacijo, to je prvih pet let in Tabelo 5.11, ki zajema obdobje reorganizacije in stabilizacije do leta 2004, takoj opazimo razliko že v dolžini tabele. Do leta 2004 so člani PS našli bistveno več različnih kohezivnih elementov, kot pa prvih pet let svojega delovanja. Ne razlikujeta pa se omenjeni tabeli samo po številu kohezivnih elementov, temveč tudi po njihovi vsebini. Zunanje spodbude ostajajo za prijateljske skupine vitalnega pomena. Prva leta so to bile KZA in terapevtka, nato pa so na pomenu dobivale druge PS, oziroma bolj ali manj stalne interesne skupine znotraj njih. Njihov namen je »kontrola in potrjevanje (glej Tabela 5.9)«, kot se je precizno izrazil eden izmed članov PS. Kajti vsaka skupina je razvila svoje mehanizme delovanja, vzorce vedenja članov in zgodbe, toda če hoče skupina trajno funkcionirati, potem mora svoje vsebine preverjati (Kuhn, 1974), izmenjavati z sebi ustreznim okoljem izven PS, to je v našem primeru s socialnim okoljem drugih PS. Sistem PS kot celota presega okvir ene skupine, sistem je nosilec določenih norm in vrednot. Sistem PS je sila, ki je močnejša od posamezne PS in od posameznika v njej in prav takšno silo vsak član PS potrebuje. Ugotovili smo že, da živimo v pogojih mokre kulture, ki je za zdravljenе alkoholike in njihove svojce ogrožajoča (Rugelj, 1985), zato so PS spontano razvile sistem, ki ga doživljajo kot samostojno silo izven sebe, ali drugače, njihove potrebe in pričakovanja so institucionalizirane v PS na podoben način, kakor v večjem sistemu AA.

Kohezivne elemente PS bi lahko razdelili v tri vrste. Prvi so tisti, ki prihajajo od zunaj, to je od članov drugih PS in od sistema PS kot celote. Druga in tretja vrsta kohezivnih elementov pa prihaja od znotraj. Ena v obliki skupinskega vedenja članov, kamor lahko vključimo skupne navade, obliko komunikacije – reševanje konfliktov, vedenje ob recidivah in interesne podskupine. Druga vrsta notranjih povezovalnih elementov pa izhaja iz osebnosti članov, to sta zlasti pozitivna stališča in občutek osebne odgovornosti do svoje PS.

Po vrstah in številu povezovalnih elementov do leta 2004 sklepamo, da so Prijateljske skupine viabilne. Na stabilnost skupin kaže tudi majhno število elementov, ki smo jih

ocenili, da imajo v sebi potencial destruktivnosti. Kateri so ti elementi, pa je prikazano v tabeli 5.12.

Tabela 5.12: Destruktivni elementi PS po prvih petih letih po ustanovitvi do leta 2004

DESTRUKTIVNI ELEMENTI	
<i>Definicija: elementi, ki so negativno vplivali na integralnost in trajnost skupin do leta 2004</i>	
Vrste destruktivnih elementov	Interpretativne postavke
<p>Sprotno načrtovanje skupnih dejavnosti.</p> <p>Več telefonskih kot osebnih stikov.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Problem je v tem, da v tem tempu in ob službah, ki jih imamo, zelo težko načrtujemo dejavnosti na daljši rok - tudi to, da se osebno srečamo (K1-04). - Medsebojne vezi so za nas zelo pomembne. Vsi smo zaposleni, težko usklajujemo urnike srečanj, telefoni pa so vedno pri roki, zato se zadnja leta veliko več slišimo po telefonu, kot pa vidimo osebno. Vem, da to ni najboljše, toda funkcionira (L1-04).

Problem rednega osebnega srečevanja, ki se pojavlja pri polovici skupin v zadnjem obdobju delovanja lahko razumemo na več načinov. Ena izmed možnih razlag bi bila, da člani ne čutijo več potrebe po osebnem stiku, po rednem srečevanju, ker je stopnja njihove osebne oziroma družinske avtonomije že tolikšna, da PS ne potrebujejo več na klasičen način. Tej razlagi lahko s številom in obliko povezovalnih elementov, ki so v PS oporekamo, saj člani očitno še potrebujejo svoje skupine. Drug razlog pa je lahko dejansko ta, da so se razmere na trgu dela in v odnosu do dela ter prostega časa toliko spremenile, da je postalo redno načrtovanje in srečevanje problem. V prid temu govori tudi dejstvo, da imajo več težav z rednim srečevanjem tiste skupine, kjer so njihovi člani še pretežno redno zaposleni, kot pa tiste, ki so pretežno upokojske. Upoštevanje tega dejstva pa ne zmanjšuje nujnosti po rednih stikih med člani, celo obratno, menimo, da so ravno zaradi novodobnih pritiskov, posledično pa stresov, redna srečevanja še toliko bolj potrebna. Člani novo nastale situacije rešujejo na sodoben način, to je s telefoni, z mobilniki, internetom, koliko in v kolikšni meri so ta sredstva dobro nadomestilo za osebni stik, pa bo pokazal čas.

V tem poglavju smo ločili povezovalne in razdiralne elemente PS, določili smo njihovo število ter jih primerjali med seboj. Spoznali smo, da je v zadnjem obdobju prisotnih bistveno več povezovalnih kot razdiralnih elementov, kar kaže na viabilnost skupin, na drugi strani pa zmanjševanje neposrednih osebnih stikov na račun drugih oblik sodobnih stikov, postavlja pred nas določene nove dileme, na katere še ne vemo odgovora.

S pomočjo lestvice funkcionalnih variabel po Arrow in drugih (2000) smo odgovarjali na vprašanja in dileme o namenu PS, o vrstah potreb članov in njihovih PS ter o tem, kaj subjekti sistema PS proizvajajo. Preden pa si bomo rezultate ogledali in interpretirali po lestvici instrumentalnih variabel, pa bomo kronološko prikazali sistem PS kot celoto in sicer po fazah razvoja, kakor so si po našem mnenju sledile od začetka njihovega obstoja do konca leta 2004.

5.2. Razvoj PS

V nalogi smo že prikazali KZA ter PS kot dva povezana, vendar različno oblikovana sistema ki imata v osnovi enak namen, to je ohranjanje abstinence in osebnostna rast, s tem da je poudarek v PS na trajnosti in socialni rasti brez neposrednega terapevtskega suporta. Poleg teoretične podlage za razumevanje Prijateljskih skupin, smo PS analizirali iz vidika njihovih funkcij. Ob tem je nujno, da spoznamo sistem kot celoto, k čemur bo pripomogla pričujoča analiza dejanskega razvoja PS od začetka do danes; tako bomo nazorneje prepoznavali kompleksnost sistema Prijateljskih skupin in se lažje usmerili v raziskovanje določenih posameznih procesov v PS, ki se kažejo kot pomembni dejavniki pri uspešnem izvrševanju funkcij skupin.

5.2.1 Delovanje klubov zdravljenih alkoholikov Šiška

Člani PS so med pogovori tako leta 1999 kot leta 2004 pogosto zatrjevali, da so »prvih pet let v PS delali podobno kot v KZA« (glej Tabela 5.4). Da bo ta podobnost razumljiva, bomo najprej odgovorili na vprašanja, kaj in kako delujejo zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci v KZA. Torej ne bomo prikazovali sistema samega na sebi, saj je ta bil že teoretično prikazan, temveč kako so delovanje KZA doživljali njihovi nekdanji uporabniki, to je sedanji člani PS. Pri tem smo uporabili vse razpoložljive vire, ki so navedeni v podpoglavju 5.2.2.

V podrobno analizo KZA se ne bomo spuščali iz dveh razlogov: prvič, ker je naš osrednji predmet raziskave sistem Prijateljskih skupin in drugič, ker so KZA na splošno dobro raziskani. KZA nas tukaj zanimajo kot del razvoja PS in kot paralelni sistem z enakim osnovnim namenom. Delovanje KZA Šiška bomo prikazali s študijo posamičnega primera. Izbrali smo tipičen par B12, ki je imel največ lastnosti, ki so značilne v večji ali manjši meri za več kot polovico zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev; s tovrstno predstavitevijo bomo nazorno, pregledno in enostavno prikazali funkcionalne in instrumentalne vidike KZA ter s tem razjasnili pomen, ki ga ima KZA za PS. Razvidnost

razvoja določene posamične enote v KZA, pa nudi možnost tudi za konkretnije spremljanje iste enote v PS.

a) Predstavitev primera: Gospod B1 je bil rojen 1939 v preprosti delavski družini, gospa B2 pa je bila rojena 1941 v kmečki družini. On si je pridobil poklicno izobrazbo kovinostrugarja in se zaposlil v tovarni, ona pa je naredila najprej poklicno, pozneje še srednjo šolo in se zaposlila v komerciali velikega podjetja. Spoznala sta se preko prijateljev, njemu je bila všeč njena zgovornost in odprtost, njej pa njegova umirjenost in plahost. Poročila sta se leta 1964 in v podnajemniškem stanovanju se jima je najprej leta 1966 rodila hčerka, osem let pozneje pa še sin. Težave z alkoholom so nastopile kmalu po poroki; mož je večkrat ostajal po službi v družbi pivskih tovarišev do poznih ur, žena je izgubljala oporo in zaupanje v svojem možu. Slabi medosebni odnosi so bili razlog, da je žena vložila vlogo za razvezo. Pri možu so se pokazale tudi težave čezmernega pitja v službi. Želja po ohranitvi družine in službe so bili razlogi, da se je B1 konec leta 1982 odločil za zdravljenje alkoholizma. Gospod B1 je bil hospitaliziran za šest tednov v Centru za mentalno zdravje. Po končanem začetnem zdravljenju alkoholizma sta se leta 1983 vključila v socialni sistem urejanja alkoholizma KZA Šiška, tri leta pozneje pa sta se vključila v Prijateljsko skupino Razgled v kateri sta še danes.

b.) Mejniki socialnega urejanja v KZA

Tabela 5.13: Primer B12 – Mejniki socialnega urejanja v KZA

<i>Pomembne prelomnice</i>	<i>Interpretativne postavke</i>
Odločitev za KZA Šiška 8.1.1983	Iz CMZ-ja so naju napotili v KZA Šiška, ker je pač bil to najin najbližji klub. Bilo me je kar malo strah kaj in kako bo; vedela sem edino to, da ne more biti slabše kot je bilo pred zdravljenjem in da zato morava naprej. Mož je bil res trezen, toda siten in tečen, da ga je bilo težko prenašat, nobenega usmiljenja ni imel do mene in otrok! Šlo pa je najbolj za otroke.
Pogovor s terapevtko pred vstopom v KZA 17.1.1983	...terapevтка naju je prijazno sprejela in rekla, kar mi je bilo že prej jasno, da je abstinenca in program pogoj za vstop v KZA. Takrat sem abstinal že dva meseca, toda program se mi je zdel druga pesem. Rekel sem si, če drugi lahko, bom pa tudi jaz. Presenetilo me je, ker je bila terapevтка še zelo mlada in rekel sem si, tale mi pa že ne bo solila pamet v skupino bom pa vseeno šel, že zato, da bo moja baba tiho!

<p>Soočenje s programom 22.2.1983</p>	<p>Dobro, da redno vsak teden hodiš v klub, to ti je hitro jasno zakaj, ampak druge stvari, dejavnosti, kot jim rečemo, to je pa druga! V programu imamo enkrat na dva meseca v hribe, pa enkrat na dva meseca prebrati knjigo, pa enkrat na dva meseca ogled kulturne prireditve, pa enkrat na mesec družinski izlet, pa rekreacija in še kakšna posebna naloga in o vsem tem moram še pisati utrinke! Terapevtka pravi, da program ni zahteven, da je za vsakega povprečneža. Jaz za vse to nimam časa, pa tudi večino teh reči nikoli v življenju nisem počel. V skupini so mi prepovedali debato toliko časa, dokler ne bom pol leta izpolnjeval dejavnosti, češ, da je treba najprej probat, potem pa kritizirat, jaz pa že v naprej vem, da v hribe že ne bom šel, ker trezen rinit..</p>
<p>Urejanje medosebnih odnosov 16.10.1983</p>	<p>Star kol se raje zlomi, kot upogne! Mislim, da se midva kar znava zmenit kar je treba. Nimam pa potrpljenja da bi jo kar naprej poslušal, se ji smehljaj in kimal. Še vedno mislim, da naj ona dela po svoje, jaz bom pa po svoje, samo pri miru naj me pusti... je pa drugače med nama odkar imama prepoved obrekovanja in očitkov, se pa včasih zapleteva v debato, kaj je očitek in kaj obrekovanje... Ne ustrelim več tako pogosto iz sebe kakor včasih, malo sem se navadil premisliti kar rečem.</p>
<p>Predstavitev po 1. letu urejanja 12.2.1984</p>	<p>...zaupanje do B1 raste, četudi počasi, kajti rane so bile globoke in še vedno bolijo. V letu, ki je za nama sva prehodila prej ne sluteno pot. On je postal drug človek in vem, koliko truda je moral vložiti v to...tudi zame je bilo leto naporno, saj sem najprej doživljala krivico v tem, da sem se morala po prestanem trpljenju še naprej toliko angažirati, sedaj pa mi je jasno, da vse, kar sem naredila, sem naredila zase in šele potem za naju in za najina otroka ...vse kar sedaj zopet imam, pa je bilo vredno truda.</p>
<p>Evaluacija po treh letih vključitve v KZA 23.3.1986</p>	<p>Preden sem prišel sem, si nisem niti v sanjah mogel predstavljati, da je kaj takega pri najinih letih mogoče. Vesel sem, ker sem lahko sproščen v družini in med prijatelji, ne da bi se opiral na alkohol. Moje zdravje se je zboljšalo in kar je najvažnejše, z ženo sva postala prijatelja. To ne pomeni, da se nikoli več ne skregava, toda sedaj vem, kaj pomeni imeti ob sebi ljudi, ki te imajo radi...</p>
<p>Prehod iz KZA v PS 20.3.1987</p>	<p>V KZA v tistih prvih letih rehabilitacije sem se navajal na treznost, prevzel sem spet vlogo očeta in moža, trajalo je, da mi je žena spet zaupala. Z muko sem osvojil osnove zdravega življenja, to je hoja v hribe, branje, pisanje, z eno besedo kultiviral sem se... malo me je strah, kaj bo sedaj v PS brez kluba in terapevtke. Mislim, da če se bomo držali takega programa, ki smo ga imeli v KZA ne moremo ničesar zgrešiti.</p>

Vir: osebne mape zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev (OM3 in OM4)

V zgornji tabeli (glej tabela 5.13) so zajeti tisti deli avtentičnih (in zelo iskrenih) zgodb para B12, ki izpričujejo bistvo resocializacijskega procesa v KZA - Šiška, skozi katerega

gredo vsi njihovi člani. Praviloma večina kandidatov za v terapevtsko skupino KZA prihaja po zaključenem osnovnem zdravljenju zasvojenosti v Centru za mentalno zdravje ali iz psihiatričnih bolnišnic. Motivacija za vključitev v KZA praviloma izvira iz razmer kandidata in njegove družine, ne pa iz potrebe po spremembi življenjskega sloga, zato se tudi bolj ali manj izrazito kažejo v začetni fazi urejanja odpori in manipulacije, ki so usmerjeni proti spremembi neustreznih življenjskih vzorcev in navad, kar je razvidno tudi v našem primeru. B1 je imel dokaj močne odpore proti spremembam, ki so nujne za trajnejše kakovostno sožitje in abstinenco, toda sistem KZA je s svojim načelom, da je treba nove vzorce najprej temeljito preizkusiti in šele nato kritizirati, omogočil B12, da sta po sistemu »učenja na lastni koži« sčasoma prišla do pozitivnih izkušenj, ki so jima v treh letih osnovnega socialnega urejanja v KZA pomagala, da sta postopoma uspešno osvajala zdrav stil življenja in dobre medosebne odnose brez potrebe po omamljanju z alkoholom. Jasno strukturiran program jima je bil v očitno oporo, kar se je lepo pokazalo ob prehodu v Prijateljsko skupino, kjer sta se skupaj z drugimi sočlani odločili, da bodo sledili preizkušenemu programu KZA, ne pa novemu programu Prijateljskih skupin, ki je bil oblikovan za potrebe članov PS, toda še nepreizkušen ter zato očitno tuj članom PS. Po odločitvi in vključitvi v sistem PS se je za bivše člane KZA Šiška začela pot, ki so jo člani utirili sproti sami s svojim delovanjem. Znotraj 17 letnega kontinuiranega delovanja PS sem med procesom raziskovanja ugotovila določene zaključene etape razvoja, ki se med seboj razlikujejo po nekaterih specifičnih lastnostih in se nadgrajujejo.

5.2.2 Obdobja v razvoju PS

Kakor smo že prikazali, Prijateljskih skupin ni moč razumeti kot nadaljevalna faza Klubov zdravljenih alkoholikov, četudi so iz njih izšli. Prijateljske skupine opredeljuje vrsta bistvenih posebnosti, ki smo jih problemsko osvetlili in tudi že delno prikazali. Da je temu tako, pa se bo zrcalilo tudi iz faz razvoja prijateljskih skupin, saj se je nemogoče izogniti primerjavam med KZA in PS, ker se le te ponujajo same od sebe – te so namreč nenehno prisotne v glavah članov PS, v prvi fazi razvoja PS pa so njena ključna značilnost.

Za lažjo orientacijo pri razvoju Prijateljskih skupin smo izdelali tabelo 5.3 (glej Prilogo Č). Iz časovnega traka vidimo, kdaj so bile skupine ustanovljene, kdaj so nastopili prelomni dogodki v življenju skupin, kaj je bil razlog zanje in kaj se je zgodilo potem. Vidimo, da so bile skupine formalno ustanovljene v letih od 1987 do 1991, to pa zato, ker se je dve leti pred ustanovitvijo prve PS, v KZA Šiška pokazala potreba po drugačni organiziranosti ljudi. To je bilo potrebno zaradi nujne potrebe po trajni abstinenci s tem pa tudi po trajni zaščiti, ki v skupini, kamor prihajajo vedno novi člani s potrebo po intenzivnem družinskem socialnem urejanju ob terapevtu, težko mogoča.

Določene sekvence v razvoju PS imajo skupne značilnosti in po teh smo poimenovali posamezna obdobja v razvoju PS: a) obdobje prehoda b) obdobje iskanje identitete c) obdobje zrelosti. Prvih tri do pet let so člani PS posnemali KZA, pri tem so bili bolj ali manj uspešni. Iz časovnega traka vidimo, da je imela skupina Vihar resne težave že prva leta samostojnosti. Zakaj so se nekatere skupine bolje znašle kot druge in kaj se je v skupinah sploh dogajalo, sta vprašanji, na katere odgovarjamo ob analizi obdobja prehoda. Naslednja faza je iskanje svoje podobe, svoje identitete, ko se začno člani spraševati, zakaj tako in čemu kaj služi. To »pubertetno« obdobje skupin, ki se začne pri različnih skupinah različno in tudi traja različno in je vrh svoje intenzivnosti doseglo 1997, se je začelo umirjati po letu 1998. Na časovnem traku vidimo v letih od 1996 do 2000 veliko prelomnic, ki so rezultat bodisi konfliktov, recidiv itd. in premike posameznikov ter parov znotraj sistema PS. Leta 1996 tako nastane nova mala skupina Sprehod, vse druge so se prestrukturirale, edino skupini Razgled ter Mali voz sta ohranili isto članstvo vse do danes, kar je lepo razvidno iz primerjave med levim stolpcem kjer je zabeleženo začetno stanje PS in skrajnim desnim stolpcem iste tabele, kjer je zabeleženo zadnje stanje PS, to je iz decembra 2004. Zrelo obdobje PS, ki se je oblikovalo med letoma 2000 in 2004 lahko imenujemo tudi »Obdobje prijateljevanja v sistemu PS«. Zadnje obdobje je še posebno zanimivo zaradi rezultatov preobrazbe PS.

5.2.2.1 Obdobje prehoda

V tabeli 5.14. smo povzeli tista dogajanja v Prijateljskih skupinah, ki kažejo določene skupne značilnosti v začetnem obdobju delovanja vseh skupin ali pa bistveno zaznamujejo razvoj posamičnih skupin. Ob prehodu iz KZA v samostojne skupine, so doživljali člani občutke negotovosti, bilo jih je strah samostojnega dela v PS, do terapevte so doživljali ambivalenten odnos. Program PS, ki smo ga skupaj napisali še v KZA, se ni dobro obnesel. Le del skupin ga je pri svojem delu upošteval, pa še te so ga sčasoma opustile. Sistem PS je bil za vse nas popolnoma nov, torej še nepreizkušen model delovanja in iz tega vidika je razumljivo, da so se zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci prva leta še oklepali programa, ki so ga poznali. Program KZA jim je bil v pomembno oporo, da so prišli do tiste stopnje socialne rehabilitacije, ki jim je sploh omogočila prehod v samostojne skupine.

Tabela 5.14: Pomembnejša dogajanja, ki opredeljujejo prehodno fazo v procesu razvoja PS

<i>Ime PS</i>	<i>lastnosti</i>	<i>Interpretativne postavke</i>
RAZGLED	posnemanje KZA izpolnjevanje programa KZA in PS	- Vedeli smo le, da se je klub obnesel in če ga bomo posnemali, bo vse v redu (ZP 28). - Ob ustanovitvi so nam bili program KZA in napisani napotki za delo v PS smernice, da smo lažje oblikovali skupino. Na začetku smo bili negotovi, bilo nas je strah, da ne bi zabredli. Prvih pet let smo delali podobno kot v KZA: brali smo knjige, pisali utrinke, vodili smo dnevnik skupine, teme smo v naprej določili za en mesec, pripravljali jih je gostitelj. Hodili smo v gledališče in v hribe (ZP 30).
VIHAR	doživljanje izgube KZA, terapevte problemi samostojnosti izogibanje temeljnim smernicam PS formalno izpolnjevanje programa	- Preden smo šli v PS, me je bilo zelo strah, ni se mi zdelo prav, da moramo zapustiti terapevtski program. Prej je terapevta odgovarjala za program, vodila je skupino, v PS pa ni bilo nič od tega. Res, da smo bili v klubu že štiri leta, a smo kljub temu bili še dokaj nezreli (PO5). - V začetku je skupina delovala, resno smo se držali programa, nismo pa dobro obdelali prvega koraka, da smo nemočni pred alkoholom. Naša prijateljska skupina je po treh letih druženja postala sorodstvena skupina (PO5). - Prvih pet let smo prebirali stopnice in izkušnje, vendar je bil to okras.... v začetku smo redno, ob določeni uri in dnevu hodili v skupino (PO3).
OCEAN	okrnjena možnost izbire sočlanov PS	- V prijateljsko skupino si nas ti razporedila po dogovoru, dejanska možnost pa je bila samo ena, da smo se člani razdelili tako, kakor smo se dobivali v KZA. Pred vključitvijo smo pisali na listke, kdo bi bil s kom. Jaz sem si zelo želel, da bi bil skupaj z P12 in z E12.. Ti

	<p>želje po osebnem pogovoru</p> <p>brez programa</p> <p>opuščanje dejavnosti KZA</p>	<p>pa so že bili razporejeni v različne skupine, (PO 2).</p> <p>- Naša skupina od začetka ni tekla tako, kot bi morala. Meni je bilo veliko do tega, da bi se res iskreno poglobljeno pogovarjali o sebi, o svojih težavah (ZP-226).</p> <p>- V začetku je bilo vse v redu, dobivali smo se redno vsako soboto med 8 in 11 uro. Posebnega programa nismo imeli, pogovarjali smo se prosto. Dobivali smo se po domovih tako, da smo krožili. Redno srečevanje je teklo 4 leta (PO5).</p> <p>- Tudi jaz sem nehal planinariti, teči, brati knjige, ko sem se vključil v PS (H1).</p>
LETNI ČASI	<p>Potreba po PS</p> <p>občutek negotovosti</p> <p>občutek osvobojenosti</p> <p>rahljanje programa</p> <p>potreba po os. pogovoru</p>	<p>- Po KZA sem se čutila kar nekako osvobojeno, zdi se mi, da je bil takrat skrajni čas, da smo se osamosvojili. Prihajali so novi in novi, bili so okupirani s svojimi težavami, mi pa s svojimi....PS je bilo zame pravo olajšanje; moram pa priznati, da sem tudi jaz na začetku okusila malo strahu pred tem, če nam ne bo šlo (M1-99).</p> <p>- Na začetku PS smo veliko klepetali, zdelo se nam je zelo fino, ker smo bili sami, osvobojeni terapevtke, naša srečanja so bili neobvezni klepeti, po kratkem času pa smo spoznali, da to ni dovolj (K2- 99).</p> <p>- Že od začetka je bil naš program bolj ohlapen. Nismo čutili potrebe, da bi se dobivali vsak teden ali da bi delali striktno po programu. Ko smo se dobili, smo pol časa porabili za klepet, pol pa za pogovor na kakšno temo (PO6).</p>
MALI VOZ	<p>- postopno opuščanje</p> <p>-obdobju negot. sledi sproščenost</p>	<p>- Prva tri leta smo brali stopnice in pravila, potem pa je to postopoma usahnilo (PO3).</p> <p>- Prav na začetku je bila negotovost pred tem kaj bo, potem je bilo več let fino (N1- 99).</p>

Poleg jasnih smernic pa je za zagon in uspešno delovanje skupin enako pomembno ponotranjenje le teh. Težišče skupine Vihar je bilo na primer prva leta na oblikovanju in vzdrževanju nekakšnih sorodstvenih vezev kot so njihovo povezanost člani sami imenovali (glej tabelo 5.14). To pomeni, da so člani svojo skrb usmerili v skupno materialno in hedonistično dobro, namesto v skrb za trajno trezno življenje in vsestranski kakovostni razvoj; družini G12 so pomagali pri obdelovanju polj, za plačilo so dobili koline in pridelke - v skupini je bil poudarek na delu, gostijah ob osebnih in skupnih praznikih pred vsebino in osebnimi odnosi (vir: ZP 62-82). Pomanjkanje vsebinskih osebnih pogovorov in močna storilnostna naravnost skupine sta verjetno pripomogla k nastajanju kriz v skupini, gotovo pa k nezmožnosti za reševanje konfliktov, saj so, kot so rekli »preživeli« člani (PO4) *...nemočni in nemi, z veliko bolečine v srcu gledali propad svojih ne krvnih sorodnikov v PS*. Skupina Ocean pa je bila nekakšno nasprotje Viharju, imeli so dolge in poglobljene

pogovore, tudi po cele tri ure skupaj, toda realnost vsakdanjega življenja je tekla po drugih tirnicah. Pomanjkanje jasnih in realnih okvirjev in smernic Prijateljske skupine je povzročila tako rekoč njen razpad pet let pozneje. Največji preživetveni potencial so imele tiste skupine, kjer so člani že pred vstopom v PS ponotranjili vsaj nekatere na novo pridobljene navade v KZA in so nato v svojih PS ob podpori programa KZA ali/in PS nadaljevale te dejavnosti skupaj kot skupina, seveda prilagojeno novim razmeram.

Prilagajanje novim razmeram v PS je bila ena izmed prvih izzivov s katerim se je vsaka skupina soočala po svoje, s tem da so prvo leto delovanja vse skupine sistematično ohranjale stik z matičnim KZA, vsi člani vseh PS pa so se vsak drugi mesec po dve uri srečali z namenom izmenjave medsebojnih izkušenj v PS, ki jih je vodila njihova bivša terapevtka. Na tretjem srečanju, to je po šestih mesecih delovanja PS je terapevtka napisala: *»Danes je na sestanku prisotnih le tretjina članov...; poročajo, da v skupinah namenjajo precej časa pogovoru o tem, kaj vse bodo v naslednjem obdobju počeli skupaj, ob tem pa večkrat pomislijo, kaj bi njihova terapevtka rekla na to«* (Z 219). Člani PS kljub izgubi KZA in dela tega kar sodi zraven, so v svojih skupinah dobili priložnost, da po svoje oblikujejo obliko in vsebino sožitja. To jim je dalo nov zagon in občutek osvobojenosti.

Negotovost prihodnosti skupin brez strokovnega vodenja je postopoma bledela v vseh skupinah, člani so jo premagovali z novimi pozitivnimi izkušnjami ter posledično z občutkom lastne kompetentnosti za vsebino in obliko PS. V skupinah se je razvila sproščenost, skoraj pri vseh je bil v tem prvem obdobju opazen vsaj kratek odklon od predvidene oblike in vsebine dela, ki se je predvsem kazal v zmanjševanju programa in povečanem klepetu na račun osebnih pogovorov v skupini. Člani skupin so ugotovili, da jim je lepo skupaj. Sčasoma pa so skupine prišle do točke, ko so člani prepoznali in/ali začutili določene primanjkljaje.

5.2.2.2 *Obdobje iskanja identitete*

Do leta 1988 se je formiralo pet skupin. V prvem obdobju formiranja, so se člani razporedili v Prijateljske skupine glede na dotedanje tovariške vezi med člani KZA in stvarne možnosti, kar pomeni, da smo nove kandidate spodbujali, da se povežejo v nove PS, ne pa že v obstoječe. To se nam je zdelo zelo pomembno zaradi ohranjanja majhnih skupin.

V večini primerov je prišlo do kompromisnih rešitev, s katerimi so bili zadovoljni vsi udeleženi v programu. Skupine so takoj zaživele, pri tem pa so se postopoma kristalizirale tako specifične lastnosti posameznih skupin, kot nekatere skupne. V prvih petih letih delovanja so prevladovali skupni interesi, začetno negotovost so premagovali z daljšim ali krajšim vztrajanjem pri dejavnostih, ki so jih člani izvajali še v KZA pod nadzorom terapevta. S prehodom v PS so se člani osvobodili »strokovnega nadzora« in pri tistih članih in skupinah, ki so razširjen nadzor nad lastnim življenjem ali življenjem v prijateljskih skupinah doživljali od zunaj, se je pri iskanju novih vzorcev sožitja in vsebin druženja zapletlo.

Tabela 5.15: Iskanje identitete v procesu razvoja PS

<i>Ime PS</i>	<i>lastnosti</i>	<i>Interpretativne postavke</i>
RAZGLED	prilagajanje programa lastnim potrebam	- Potem pa smo se vprašali, ali je to naš program. Po petih letih smo toliko pridobili na samostojnosti, da smo začeli prilagajati program naši koži. Opustili smo pisanje, preberemo še vedno kaj, če najde kdo kje kaj zanimivega (C2-99).
VIHAR	oddaljevanje od skupine nemoč in strah oddaljevanje od smernic PS odhajanje članov prevzemanje odgovornosti	- Pred sedmimi leti smo doživeli drugo resno krizo, ko je recidiviral G12. E12 je tudi po tistem začel več izostajati iz skupine zaradi službe v Avstriji. Ponavljajoče recidive je imel nato tudi F1. F1 je imel močno voljo da bi se izlizzal, vendar je tonil vedno globlje. Pred recidivo je imel mlajšega partnerja, ki je bil brez zaposlitve, brez stalnega bivališča in ta se je prisesal nanj, F1 pa ni imel dovolj moči, da bi se ga znebil. Mi smo mu veliko pomagali. Nosili smo mu hrano in druge potrebščine, tudi ko se je zapil. Ko so se začele v prijateljski skupini krepiti vezi strahu in nemoči, sem se oddaljila od skupine tudi sama (D1-PO5). - Navezali smo se drug na drugega. Postali smo nadomestna sorodstvena skupina, pomagali smo G12 na kmetiji, imeli smo skupaj kolino, bilo je zelo po domače, brez programa (E2-99). - V začetku me je bilo PS zelo strah. Počutila sem se negotovo, kajti meni je alkohol zelo veliko hudega naredil in s trdom sem se spremenila, pa še veliko recidiv je bilo, ostala sva sama iz naše PS; ko pa se nama je pridružila L1, smo res lahko prevzeli odgovornost zase in potem je šlo (D2- PO5).
OCEAN	diferenciacija pričakovanj	- Mi smo prihajali od začetka skupaj vsak teden, po enem letu pa na 14 dni. Malo smo se pogovarjali o tem kaj kdo dela, potem je bil pa dolgčas. H1 je običajno veliko govoril o sebi, drugi smo pa bolj poslušali (PO5).
SPREHOD	skupni interesi	- Leta 1996 smo se dobivali precej redno, to je približno enkrat na mesec (tako je še danes), z J1 včasih pride pa tudi J3. Pogovarjamo se vsakdanje reči, to nam ustreza (I2- 99).
LETNI ČASI	sprememba vsebine PS	- Srečanja smo po šestih letih zresnili, vnesli smo bolj resne vsebine. Po več kot petletnem obdobju so prevladali osebni interesi, nad interesi skupine (K2- 99).

	<p>skupne dejavnosti</p> <p>osebne odločitve</p>	<p>- Takrat sem vpisala specializacijo, ki sem jo nujno potrebovala in ker je bil študij intenziven, mi je zmanjkalo časa za PS, toda skupni hribi, inštrukcije in ene druge dejavnosti so nas na novo povezale(L1-99).</p> <p>- Najprej sem želel biti spet v redu zaradi drugih, pozneje v PS pa sem prišel do tega, da hočem nekaj narediti iz sebe, zaradi sebe, ker sem človek, ki ga sprejema žena, otroci, dobil sem nove zelo v redu prijatelje, lažje komuniciram. (K1-99).</p>
MALI VOZ	prevzemanje odgovornosti	- Bili smo v dilemi, ko smo ugotovili, da po inerciji ne moremo več funkcionirati, ampak se moramo kljub majhni skupini, kljub različnim interesom postaviti na svoje noge (P1- PO5).

Skupina Vihar (glej tabelo 5.15) se je oddaljila od programa, člani so se oddaljevali drug od drugega in odhajali drug za drugim. Do leta 1992 je odpadlo polovico članstva, ostala polovica pa je nemočno spremljala dogajanje in tudi sama padla v krizo (glej prilogo Č), kar je trajalo vse do leta 1998. V skupini je na koncu ostal en sam par, ki pa se je od ostalih razlikoval v tem, da je prevzel odgovornost za lastno ravnanje nase in se je kljub tragični izkušnji svoje PS povezal s sorodno enoto iz druge PS.

Bistvo drugega razvojnega obdobja prijateljskih skupin vidimo v prepoznavanju lastnih in skupnih potreb. Proces zorenja in osamosvajanja tako posameznikov kot skupin je prišel do točke, ko je navidezno suverenost prvih let po osamosvojitvi nadomestila resnična suverenost in avtonomnost. Člani so se zavedli svojih potreb in dragocenosti treznega življenja, ki ga je vsak med njimi negoval že več kot desetletje. Ob njih so bili nekateri kolegi, ki jim ni uspelo, torej so se člani kljub pridobljeni moči zavedli tudi krhkosti pridobljenega in vznikati je začela dejanska potreba po opori ljudi, ki so prehodili podobno pot. Med člani vseh skupin opazamo v tem obdobju prebujanje potreb po uresničevanju lastnih potencialov ob podpori sočlanov.

Skupine so se v tem obdobju mirno in spontano prestrukturirale po principu interesov članov in njihovih potreb. Nekateri so se prej zavedli svojih interesov in tako je nastala skupina Sprehod, nekateri drugi pa šele po desetih letih znanstva. Od petih primarnih skupin so se tri razformirale, dve pa sta ohranili članstvo. Bistvena razlika med enimi in drugimi je bila predvsem v tem, da so si člani skupin Razgled in Mali voz zelo zgodaj prevzeli osebno in skupno odgovornost za dogajanje v skupini in oblikovali nekaj stabilnih in dobrih vedenjskih vzorcev, ki so jim prešle v navado, in postale realnost vsakdanjega življenja, odprta komunikacija pa jim je pomagala, da so premagovali občasne težave in tudi krize. Na primer v skupini Mali voz je prišlo leta 1996 do odnosne krize, par O12 je

zapustil skupino, toda ob zadnjem anketiranju leta 2004 so bili zopet nazaj v isti PS. V preostalih treh skupinah pa je prišlo, kot smo že navedli, do premikov, ki pa so se za večino dobro končali, to je tako, da svoje druženje v okviru PS nadaljujejo z ljudmi, s katerimi se zaradi določenih lastnosti in položajev dobro ujamejo in imajo z njimi tudi podobne potrebe in interese. Zanimivo pa je, da so člani PS ohranili stik tudi z vsem tistimi, ki so zaradi recidiv odšli iz skupin, kar pa zagotovo kaže na jakost vezi, ki so jih člani spletli med seboj v večletnem druženju v vseh skupinah za samopomoč.

5.2.2.3 Obdobje zrelosti

Sklenemo lahko, da zorijo tako skupine, kot posamezniki v njej. Dinamiko stikov v primerjavi s stanjem pred osemnajstimi leti delno morda lahko prepišemo tudi starosti in izkušnjam članov. Člani skupin zadnjih pet let živijo zrelo prijateljstvo, ki ga definira medsebojna toleranca v smislu »živi in pusti živeti«.

Tabela 5.16: Pomembnejša dogajanja, ki opredeljujejo zrelo obdobje Prijateljskih skupin v procesu razvoja PS

<i>Ime PS</i>	<i>lastnosti</i>	<i>Interpretativne postavke</i>
RAZGLEDE	redna srečanja izkušnja prijateljstva	- V vseh letih je odpadlo manj tedenskih srečanj, kot je prstov na rokah (A1-04). - Sedaj, ko pa imamo izkušnjo prijateljstva, pa smo dojeli bistvo našega druženja (B2-04).
VIHAR	podobnost življenjskih razmer skupni interesi številčnejše vezi	- Po vseh ovinkih sem našla sorodno dušo. Obe sva nekakšni samohranilki, zdravljeni alkoholičarki, z odraslima sinovoma. Neverjetno, toda ne mine teden, da se nebi slišali in pogovorili, greva tudi skupaj v gledališče pa v hribe. Srečujem in se slišim redno po telefonu pa tudi s K12 in M12; pravzaprav imam dve prijateljski skupini (L1- 04). - Jaz sem imela k sreči dovolj drugih opornih točk, predvsem dobre prijatelje iz drugih PS in pa L1, s katero smo sedaj prava prijateljska skupina (D1-04).
OCEAN	brezpogojne vezi zveza med povezanostjo in abstinenco	- v PS sem preživel veliko lepih, bogatih pa tudi bridkih trenutkov. Vem pa zagotovo, da mi bodo prijatelji iz PS stali brezpogojno ob strani, kot so že drugim, kot so meni ((H1- 04). - Sedaj doživljam skupino kot nujo, abstinenca je na prvem mestu in zato tudi redna poglobljena srečanja s sebi podobnimi. Duh pripadnosti moram čutiti v krvi (E1-04).
SPREHOD	skupni pomeni	- Mi z I123 imamo stike, se slišimo po telefonu in vidimo in rečemo kaj gospodarnega. Lepo se je od časa do časa srečat in videt z drugimi iz PS, kaj je kdo naredil, kaj pridobil. Smo pa enkrat vsi dajali podobne stvari

		čez in smo zato domači med seboj. Med njimi lahko kakšno rečem, kar drugje ne morem (J1-04).
LETNI ČASI	Medsebojno sprejemanje pestrost stikov	- Sedaj sem dojel, da je ključ v sprejemanju drugačnega (K1 - 04). - Sedaj se v skupini veliko smejemo imamo pa tudi resne debate (M1-04). - ..je vez med nami zelo pomembna. To je potrebna zaščita, kajti sam sem gradbinec, na gradbiščih sem delal, se zapijal in se potem tudi tam učil živeti brez alkohola. To je bilo naporno, potrebujem širšo zaščito, zato mi je veliko do tega, da ostanemo povezani v PS. (K1-04) - Se pa s kakšnim še bolj najdeš, ker imaš veliko sorodnega. Midva z P1 sva se zelo našla. Sva prijatelja, sodelavca pri skupinah mladih in to je to...pri meni je tesno prijateljstvo, ki je eno, drugo pa redna veza, ki je tudi prijateljska a drugačna z M12...(K2-04).
MALI VOZ	zrelost odnosa	- Sedaj smo bolj zreli v naši skupini, čeprav že dolgo ne uporabljamo besede prijateljska skupina. Odkrito smo se pogovorili o svojih pričakovanjih, tako sedaj vemo, do kje gredo lahko naši pogovori, da je vsem dobro, da ni nihče ogrožen (PO6).

V prestrukturiranih zvezah se dobro ujamejo in vsaka PS ima svoj prepoznavni ritem in jasne posebne ter splošne skupne točke članov. Splošno izhodišče, ki je skupno vsem PS je medsebojna prijateljska povezanost kot brezpogojni del skrbi za trezno življenje brez potrebe po omamljanju z alkoholom. Posebne skupne točke definirajo življenjski slog vsake PS in sem jih simbolično vpletla v sama imena skupin. Opažamo pa, da so v zadnjih letih dobile na pomenu medskupinske povezave in skupnostna povezave vseh PS. Sistem PS deluje kot zaključena celota, kar daje članom občutek varnosti. Sistem PS kot tak zadostuje potrebam članov. Problem sistema kot zaključene celote pa je v tem, da so zaprte, da ne vključujejo novih članov. To lastnost pa lahko razumemo tudi tako, da je za njimi že dolga in svojska pot kajti tudi sami poudarjajo skupno zgodovino in nujo, da mora vsak sam, kakor tudi vsaka skupina poiskati svojo pot in jo tudi živeti v medsebojni podpori in ob skrbi vseh posameznikov za lastne odnose v družini, nekaj pa je treba narediti tudi za druge, meni velik del članov PS, pa ne toliko zaradi drugih, kakor zaradi samega sebe.

V tem poglavju smo posvetili veliko prostora zgodbam ljudi, ki so in še ustvarjajo sistem Prijateljskih skupin. Poglavje o razvoju PS nudi stvarni pregled od podstat, to je od vključitve v KZA pa do glavnih lastnosti PS po posameznih fazah razvoja, ki si sledijo kronološko Po H.Arrow, E.McGrath in L.Berdahl *obsega življenjski cikel skupin tri obdobja in sicer formacijo, obdobje aktivnega delovanja ter preobrazbo ali razpad* (2000:54). Ob tej enostavni shematični enodimenzionalni predstavitvi prepoznavamo razvoj programa PS, na drugi strani pa se v razvoju PS zrcali model razvoja vsake skupine.

5.3. Analiza in interpretacija instrumentalnih globalnih variabel

S funkcionalnimi variablami smo ugotovili zakaj so se člani PS odločili za sistem vzajemnih odnosov v Prijateljskih skupinah, raziskali smo njihov namen ki ga člani dosegajo z zadovoljevanjem določenih potreb in produktivnost članov oziroma PS, ki jo ustvarjajo s svojim delovanjem. Odkrili smo, da člani PS dosegajo svoj namen, da dosegajo rezultate, celo več, zadnjih pet let je zelo opazna njihova presežna vrednost, kar pa večja socialni kapital in pozitivno vpliva na osebno identiteto članov skupin. Parametri povezanosti članov PS so se v posameznih fazah spreminjali, odkrili in analizirali smo več konstruktivnih kot pa destruktivnih elementov integralnosti PS v zadnjih petih letih.

Z akcijskimi variablami pa bomo raziskovali kako so se odvijali procesi v Prijateljskih skupinah. Zanima nas notranji razvoj skupin in skupnosti prijateljskih skupin, kako se interakcije med člani spreminjajo skozi čas sedemnajstih in osemnajstih let in koliko so se v tem času spremenili zunanji pogoji delovanja. Zanima nas, kako so nastajale zgodbe, kako so pridobivale na pomenu in kako so se preokvirjale. Zanima nas, kako so potekali konflikti in kako so jih člani PS razreševali in končno, zanima nas, s kakšnim delovanjem se ustvarja in ohranja prijateljstvo v skupinah.

5.3.1 Razčlenjevanje podatkov in "dajanje pomenov"

S tremi funkcionalnimi variablami smo ugotovili, zakaj so se člani PS odločili za sistem vzajemnih odnosov v Prijateljskih skupinah, raziskali smo njihov namen, ki ga člani dosegajo z zadovoljevanjem določenih potreb in produktivnost članov oziroma PS, ki jo ustvarjajo s svojim delovanjem. Odkrili smo, da člani PS dosegajo svoj namen, da dosegajo rezultate, celo več, zadnjih pet let je zelo opazna povečana sociabilnost, kar pozitivno vpliva na osebno identiteto članov skupin ter večja socialni kapital. Parametri povezanosti članov PS so se v posameznih fazah spreminjali, odkrili in analizirali smo več konstruktivnih kot pa disfunkcionalnih elementov integriranosti PS v zadnjih petih letih.

S tremi akcijskimi variablami pa bomo raziskovali kako so se odvijali procesi v Prijateljskih skupinah. Zanima nas notranji razvoj skupin in skupnosti prijateljskih skupin, kako se interakcije med člani spreminjajo skozi čas sedemnajstih in osemnajstih let in kako so se spreminjali zunanji in notranji pogoji delovanja. Zanima nas, kako so nastajale zgodbe, kako so pridobivale na pomenu in kako so se preoukvirjale. Zanima nas, kako so potekali konflikti in kako so jih člani PS razreševali in končno, zanima nas, s kakšnimi medsebojnimi interakcijami zadovoljujejo svojo trajno potrebo po podpori treznemu življenju in socialni rasti.

Orodje interakcij je komunikacija (Glasser, 1998). Vsebine komunikacije so tiste, preko katerih prepoznavamo vrste in oblike vlog (Moreno J. in Moreno Z., 2000) V nadaljevanju bomo ugotavljali kakšne so vsebine pogovorov, kako so se spreminjale skozi čas in kako so se vloge menjale. V prilogi G so v tabeli 5.17 prikazani v desnem stolpcu odgovori članov na vprašanje o vsebini pogovorov v PS ob njeni ustanovitvi in sedaj, iz leta 2004 pa so prilepljeni deli pogovora, ki se tudi nanašajo na to temo. V levem stolpcu pa so v obliki pojmovnih zvez prikazani pomenki, ki jih interpretirajo postavke v desnem stolpcu. Vsebino odgovorov smo strnili v shemo 5.3: Razmerje med klepetom in pogovorom na dveh časovnih točkah.

Značilnost vseh PS je, da svoja srečanja vedno začenejo s klepetom o aktualnih novicah, med katere sodijo na prvo mesto novice o sočlanih. Klepet je zelo dober pripomoček za ogrevanje skupine za samopomoč (Ramovš J, 2003) in PS so v določenem obdobju svojega razvoja dali prednost neosebni, klišejski vsebinam, ki so se nato včasih do konca srečanja nadaljevale v polemike in diskusije. Člani PS radi klepetajo o vseh aktualnih novicah, kar je razumljivo in tudi pozitivno, saj kaže na njihovo vpetost v realnost vsakdanjega življenja. Kajti kot pravita Berger in Luckmann (1973) *je človekova zavest vedno usmerjena v realnost. Pridobivanje znanja, ki je ena izmed osnovnih človekovih potreb, je zavestno dogajanje, kjer gre za objektivizacijo subjektivnih pomenov, iz katerih je zgrajen medosebni zdravo razumski svet. Z zavestjo raziskujemo različna področja realnosti vsakdanjega življenja in skupno preverjanje vsakdanjih dogodkov daje barvo življenju.*

Shema 5.3 : Razmerje med pogovornimi temami in klepetom v letu 1999 in 2004

	<ul style="list-style-type: none"> - <u>osebno</u>: Razgled, Ocean Letni časi, Mali voz - <u>neosebno</u>: Vihar, Letni časi, Sprehod, Mali voz 	POGOVORNE	<p><u>osebno</u>: vse PS</p> <ul style="list-style-type: none"> - O medosebnih odnosih - Pozitivna osebna doživetja - O kontroli čustev - O otrocih - O zasvojenostih
KLEPET	<ul style="list-style-type: none"> - o članih iz drugih PS - o političnih dogodkih - o medijskih novicah - o športu - o drugih aktualnih novicah 		KLEPET
1999		2004	

Druženje in klepet sta dva komplementarna elementa socialne dimenzije. Klepet o vsakdanjih stvareh je med člani Prijateljskih skupin predvsem priljubljen način preverjanja realnosti. Shema 5.3 prikazuje, da je skoraj v vseh PS v prvem obdobju po ustanovitvi prevladoval klepet, kot neformalna a tudi neosebna komunikacija. Člani so se pogovarjali, kaj je kdo videl, slišal, kaj je bilo komu zanimivo, pogovarjali so se o športu, tudi o politiki, pa o razprodajah. Za tovrstne pogovore je značilno, so se v istem pogovoru prepletale številne teme, ki so vzpostavljale pa tudi mašile komunikacijske kanale. V KZA je poskrbel program za razmerje med klepetom in osebnimi temami, družabni klepet se je odvijal med odmori. Član so se že v KZA naučili pomena pogovornih tem, to je poglobljenega in bolj obsežnega osebnega ali neosebne pogovora na izbrano določeno vsebino. Za neosebne pogovore je značilno preizkušanje kognitivnih sposobnosti članov in pa bolj ali manj prikrite bitke za moč (Glasser,1998). Pri osebnih temah ljudje govorijo na podlagi osebnih izkušenj, si pripovedujejo osebne zgodbe, jih poslušajo, sprejemajo ali zavračajo in v tem dinamičnem procesu se zgodbe preoblikujejo, dobijo nov pomen. Osebne zgodbe puščajo za sabo sledi in to še tem bolj, čim bolj so dobre izkušnje, kajti le te opogumljajo in odpirajo nove perspektive. V prvem obdobju so PS na svojih srečanjih preizkušale tako osebne kot neosebne teme.

V PS po ustanovitvi, kar smo že ugotavljali v prejšnjem poglavju, je bila prisotna negotovost in člani skupin so hitro odkrili, da je klepet tisti, ki jih razvedri in sprosti in zato so se mu prepuščali. V začetnem obdobju prvih nekaj let so pazili na razmerje med pogovornimi temami in klepetom, toda verjetno so se mnogi zdravljenici čutili ogrožene ali pa preprosto niso še čutili potrebe po osebnih temah, kajti osebni pogovor na temo zahteva več osebne angažiranosti in izpostavljanja, česar pa v začetnem obdobju, ko so se še spoznavali med seboj v novih situacijah, mnogi še niso bili sposobni. V shemi 5.3 vidimo, da so v enih PS prevladovale osebne teme, v drugih pa neosebne. V tistih skupinah, kjer je bil večji delež neosebnih tem, je prihajalo tudi do večjih in globljih kriz (priloga Č). Člani PS so sčasoma ugotovili, da zgolj klepet in neosebne pogovorne teme ne zadovoljujejo njihove potrebe po osebni opori. V obdobju kriz so se člani PS zavedli pomena osebnega pogovora, tako da je ta prevladal do leta 2004 v vseh PS, kar pa seveda ne pomeni, da so člani PS opustili klepetanje. Vsebina klepetov je še vedno dobrodošla za ogrevanje skupin in za obrednost dogajanja, medtem ko so za negovanje prijateljskih odnosov med člani pomembni osebni in pozitivni, to je v rešitve usmerjeni pogovori. Kakor vidimo v shemi, se člani pogovarjajo o partnerskih in družinskih vprašanjih, verjetno zaradi nenehne aktualnosti teh tem, zanimivo pa je, da imajo člani PS tudi po dvajsetletni abstinenci in več še vedno od časa do časa potrebo, da se pogovarjajo o zasvojenostih. Na nek način je vedno potrebno primerjanje med tistim, kar so nekoč bili in kaj danes so, tako se njihove zgodbe potrjujejo in pridobivajo na verodostojnosti. Člani PS so z leti prišli do spoznanja o pomenu izmenjave osebnih zgodb in da je možno samo z zadostno količino osebnega pogovora vzdrževati ter razvijati prijateljske odnose. Kakšno vlogo je pri tem imela bivša terapevtka, kakšno pa sami člani PS in kako so se v procesu interakcij pomen in statusi vlog menjali, pa bomo spregovorili v nadaljevanju tega poglavja.

Tako kot se je od zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev pričakovalo, da bodo zamenjali svojo vlogo izpolnjevalcev programov z vlogo odgovornih oblikovalcev lastnega programa PS, tako se je od terapevtke pričakovalo, da bo iz relativno avtoritativne, to je varne vloge, sestopila v vlogo partnerice in sodelavke, in to v čim krajšem možnem času. Ali so bila pričakovanja realna, v kolikšni meri so se izpolnila in kdaj, so konkretna vprašanja, ki zahtevajo odgovore.

Od vlog so v precejšnji meri odvisni dinamika in pravila v skupinah. Po Morenu je naloga vloge, da vstopi iz družbenega sveta v nezavedno in prinese vanj obliko in red. Otipljivi vidiki tistega, kar poznamo kot »ego«, so vloge, v katerih deluje z vzorcem odnosov med vlogami okoli posameznika kot njegovega središča. Vloge in odnose med njimi štejemo za najbolj pomemben razvojni dosežek katere koli kulture. Vloga je enota kulture; ego in vloga sta v nenehni interakciji (Moreno J. in Moreno Z., 2000:182). Podobno razume odnos med interakcijo in vlogo tudi Mead, ki pa je bil zgolj teoretik, ki je kopiral Morena (glej Moreno J. in Moreno Z., 2000:178). Simbolični interakcionalist Mead dejansko pravi, da je človeška interakcija stalen proces interpretacije, pri čemer vsakdo prevzema vlogo drugega (Mead v Haralambos, 1999:900) Mead dokazuje, da posamezniki v procesu prevzemanja vlog razvijejo koncept »jaza«. S postavljanjem sebe v položaj drugih lahko ponovno gledajo sebe. Mead trdi, da se ideje jaza razvijajo, če lahko posameznik »izstopi iz sebe« (v izkušnji) na tak način, da postane zase objekt. Da bi lahko to storil, se mora opazovati z vidika drugih. Izvor in razvoj koncepta jaza je zato v sposobnosti, da prevzemamo vlogo drugega, z drugimi besedami, da se vživimo vanj. Socialni jaz - lastna definicija sebe v specifični družbeni vlogi (se vidiš kot dober prijatelj) je koncept jaza, ki je zgrajen iz reakcij drugih na tebe na način, kako ti interpretiraš te reakcije, na primer če se imam za stvarnega vodjo KZA, se bom temu primerno tudi vedla. Za našo raziskavo pa je pomemben poudarek, da družbene vloge niso stalne in nespremenljive, ampak se v realnosti med interakcijo nenehno spreminjajo tako v času kot v prostoru.

Pri razumevanju sistema vlog, ki so ga ponotranjili člani PS in njihova bivša terapevtka, in kako se te vloge kažejo v medsebojnih interakcijah ljudi, ko v sistemu PS zadovoljujejo svojo trajno potrebo po podpori treznemu življenju, nam bo pomagala tabela 5.18. V tabeli so strnjeno prikazani vsi odgovori po posameznih PS, ki se nanašajo na doživljanje položajev in vlog znotraj svojih PS.

Tabela 5.18: Vloge v PS

<i>skupina</i>	<i>Doživljanje položajev in vlog znotraj PS</i>
RAZ- GLED	- Prva leta smo hodili še enkrat mesečno v KZA in terapevtkin vpliv je sicer popustil, vendar je bil še vedno močan precej časa. Ko pa smo pridobili na skupinski samozavesti, smo oblikovali svoja pravila PS, s tem pa je vloga terapevtke zbledela. Nam je pa še vedno všeč, če sodeluje pri kakšnih skupnih dejavnostih, ki so za vse PS (B2-99).

	<ul style="list-style-type: none"> - Prva leta je prevzela vodstvo v PS A2, ki je bila včasih kar malo podobna terapevtki, zadnje tri leta pa smo že toliko uigrani, da je pogovor tisti, ki nas vodi (PO2).
VIHAR	<ul style="list-style-type: none"> - Prvih pet let smo živeli od navdiha terapevtke, ki nas je nevidno povezovala. Pozneje je vodil tisti, ki je pripravil temo, ta je bil ponavadi tudi gostitelj srečanja. Nato je glavno besedo imel E1, bil je vir inspiracij za skupino (D1-04). - Od začetka je vodil tisti, ki je pripravil temo, pripravil jo je pa vedno gostitelj. (D2-99). - Vloga D1 pa, da skrbi za sproščeno vzdušje (L1-04).
OCEAN	<ul style="list-style-type: none"> - Sedaj ni nobeden glavni, čeprav sem po naravi takšen, da rad prevladam v družini, so globoki, osebni pogovori sedaj tisti, ki naju z H1 vodijo (E1-04).
SPREHOD	<ul style="list-style-type: none"> - Dokler se nismo razformirali, je H1 usmerjal pogovore, bili smo tako rekoč dva tabora (I1-99). - Zdej da pobudo tisti, ki bi se rad srečal in pogovarjal, morda ima I1 bolj na brigi da se dobimo (J1-04).
LETNI ČASI	<ul style="list-style-type: none"> - Najprej smo se počutili osvobojeni vsake komande in nadzora, potem pa se je pokazalo, da smo pravila KZA ponotranjili. Duh KZA in terapevtke nas je vodil še vsaj nekaj let, potem pa so prihajali na plan naši interesi (L1-04). - Moja vloga je največkrat vloga gostiteljice. M1 ima vlogo svetovalke, M2 pa nas zabava. Moški del se čuti poklicanega, da rešuje organizacijske in gospodarske zadeve. Spoštujemo interese drug drugega (K2-04). - Naša skupina je zelo heterogena, edina skupna tema so lahko otroci in največkrat tudi dejansko je (M1-99).
MALI VOZ	<ul style="list-style-type: none"> - Vsa leta sem bil jaz tisti, ki je dajal pobude za pogovore, do nedavnega. Ta vloga v skupini je bila prenaporna zame. Potem pa sem sam pri sebi spoznal, da dajem veliko raje pobude, ki so zanimive za vse skupine skupaj, medtem ko v svoji skupini mi to ni všeč. Zavestno sem se umaknil. Sedaj že dolgo vsi enakovredno sodelujemo (P1-04). - Zadnje leto nam ugaja, da vsaj del sestanka moški razglabljajo zase, me pa zase (N2-04).

Za KZA je bila značilna jasna razmejitev vlog, kar pomeni, da je terapevtu metoda dela in profesionalni položaj narekoval, da je oblikoval in vzdrževal distanco med seboj in člani skupine. To je potrebno preprosto zato, da terapevt lahko deluje v skupini ne samo kot subjekt, ki sočustvuje in se intenzivno vživlja v člane skupine, temveč tudi v družbeno definirani vlogi, ki s svojo držo in ravnanji nudi možnosti pozitivnih transferjev, to je nujne podpore, ki jo zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci potrebujejo vsaj prvo leto urejanja zasvojenosti (K. Ramovš, 1995:48)). To, da so bile vloge v KZA jasno opredeljene, je razvidno tudi iz razvoja Prijateljskih skupin, kar smo že prikazali; terapevtka je bila stvarni vodja programa in člani KZA so ji spontano nalagali odgovornost za delo skupine, nanjo pa so prelagali tudi del odgovornosti za lasten razvoj, tako da tudi potem, ko so se že konstituirali v Prijateljske skupine, so še nekaj časa »čutili terapevtko v svoji PS«, kot so se radi člani skupin večkrat izrazili. S svojimi vlogami in interakcijami ki so potekale znotraj sistema KZA, je ta vplival na obliko odnosov v Prijateljskih skupinah vsaj v prvi fazi razvoja (glej tabelo 5.14). Vloga terapevtke je omogočilo predvidljivost terapevtskega

procesa s tem pa je bil članom zagotovljen občutek varnosti. Z vstopom v nedefiniran prostor Prijateljskih skupin, brez sistema vertikalnih struktur, so bili člani PS potisnjeni v negotov položaj, kar so pozneje tudi pogosto poudarjali.

Avtoritarno opredeljena vloga terapevta ima predvsem to slabo stran, da zavira razvoj samoiniciativnosti, ustvarjalnosti in prevzemanja odgovornosti. Kot terapevta sem se teh pomanjkljivosti pri delu v KZA zavedala, zato sem počasi in zavestno izstopala iz avtoritarne vloge pri starejših zdravljenih. Ker je bilo to zelo težko izvedljivo v skupinah, kjer so bili člani skupin po dolžini vključitve različni, so se začeli »stari« člani KZA predvideni za PS, dobivati posebej. S tem, ko smo na novo definirali prostor, so nastajali pogoji za spremembo vlog, s tem pa tudi interakcij. Najpomembnejše izhodišče pri tem je bilo dejstvo, da smo vsi enako na neznanem terenu, to je pomenilo, da nam je bil sistem PS zgolj možnost, teoretično opredeljena, ne pa še preizkušena. O tem je napisala terapevta v zapisnik KZA takole: *»Danes je za nami drugo srečanje priprave na prijateljske skupine. Zdi se mi, da jih je strah nove prihodnosti v prijateljskih skupinah, strah pa je tudi mene. Povedala sem jim, da sedaj nisem več njihova terapevta, da sem to vlogo opravila in da smo sedaj enako vsi učitelji in vsi učenci. Povedala sem jim, da je tudi mene malo strah, da sem bila v KZA nosilka in prenašalka izkušenj mnogih zdravljenecv in strokovnih spoznanj, ki so jim pomagala drugače živeti, sedaj pa je moja vloga izčrpana. »Ne potrebujete me več v vlogi terapevta«, sem jim dejala in oni so prikimali. Odločili smo se za zelo postopno prehajanje v samostojne skupine, tako da bo prehod čim manj stresen.«* (ZP 218) Kljub temu pa je bilo v večini skupin potrebnih več let, da so člani dejansko prevzeli aktivno vlogo ključnega akterja svoje skupine. Če povzamemo stvarno dogajanje v PS, so člane v prvem obdobju vodili prevzeti vzorci iz KZA, nato so postopoma oblikovali lastne programe. Kolikor so jih ponotranjili, toliko so jih ti vodili. Člani so v prvem obdobju delovanja posnemali KZA tudi v tem, da so med seboj določili ali pa se prepustili vodenju dominantnejšega člana, ki je skrbel za kraj in čas srečevanja, za potek in za zapisnike. Sčasoma so se vloge diferencirale v vseh PS, kar pomeni, da so postopoma skoraj vsi člani prevzemali določene odgovornosti za potek skupnih dogajanj PS. Z večanjem deleža osebnih odnosov, pa so tudi izginjale »formalne« vloge vodij skupin, so se pa oblikovale notranje strukture začasnih vlog, ki izhajajo iz aktualnih potreb in interesov članov. Tako se člani v PS zelo radi razdelijo po spolu, saj tako lažje obdelajo nekatere specifične vsebine.

Sistem vlog je zadnja leta horizontalen, kar pomeni, da se doživljajo člani kot enakovredni partnerji, »vsi so učitelji in vsi učenci« za razliko od vertikalnih struktur, to je elementov (program, vodje), ki so jih vodili prva leta razvoja. Zanimivo je tudi razlikovanje med vlogo v lastni PS in med vlogo v skupnosti PS. V skupini Mali voz je P1 izstopil iz vloge »odgovornega« člana, ker je bila ta vloga zanj prenaporna, kot se je izrazil (glej Tabelo 5.18). Predpostavljamo, da interakcije v partnerskih odnosih zahtevajo enakomerno in vzajemno razdelitev skrbi za skupne potrebe PS, če pa tega ni, postane odnos ambivalenten, kot tak pa zahteva dodatno energijo, ki je potrebna za sproščeno in ustvarjalno prijateljsko sožitje. Skrb za skupnostno povezovanje na ravni vseh PS doživljajo predvsem tisti člani PS, ki so altruistično usmerjeni in sodelujejo v različnih dejavnostih, kot smo jih prikazali v poglavju 5.1.2. Gospod P1 je eden izmed bolj dejavnih tudi v skupnosti PS. V stiku je z vsemi člani, z večino izmed njih se z ženo srečata vsaj enkrat na leto. Ko sem ga vprašala, zakaj je temu tako, je preprosto odgovoril, *da je v KZA in pozneje tako v svoji PS kot tudi od članov drugih PS toliko pridobil, da jih doživlja kot del pravega, razširjenega sorodstva in dobri sorodniki se obiščejo vsaj enkrat na leto, se iskreno zanimajo drug za drugega, ni jim vseeno kaj se dogaja pri drugem, da pa je to dobro, vidi v tem, ker so ga vsi veseli, ker jih zanimajo novice od drugih PS, ker se z vsakim lahko sproščeno in odprto pogovarja tudi tiste stvari, ki se jih z drugimi ljudmi izven PS ne more.*

V tem poglavju smo se poglobili v vsebino pogovorov, kako so le te dobivale na pomenu in pa v vloge nosilcev zgodb, kako so se te strukturirale in spreminjale. V naslednjem poglavju pa bomo razčlenjevali obliko komunikacije in načine reševanja konfliktov, ker sta ključni kategoriji za razumevanje dinamike skupin.

5.3.2 Razreševanje konfliktov in razvijanje konsenza

Razčlenili smo že vrste destruktivnih elementov v prijateljskih skupinah. Različni interesi, neiskrenost in zaprtost (slednji lastnosti sta redni spremljevalki recidiv) pomanjkanje programa in slaba komunikacija so bile tiste pomanjkljivosti prijateljskih skupin, ki so bistveno načenjale njihovo kohezivnost; prihajalo je do konfliktov, ki so sprožili krizne situacije, te pa so člani reševali aktivno, ali pa so se reševale same, to je

stihijsko, kar je vodilo praviloma v razkroj skupinske kohezivnosti, s tem pa tudi v razkroj skupine same. Konflikti so velikokrat potrebni spremljevalci razvoja, tudi v primeru PS je tako, saj so poleg negativnih učinkov povzročile nastale napetosti tudi ugodno reorganizacijo skupin in posledično boljše sožitje med člani. »Kaj je konflikt prinesel pa je bilo odvisno od njegovega razreševanja oziroma od tega, kaj so ljudje počeli, da bi premagali ali izboljšali trenutni odnos, ki je jedro problema.« (Glasser,1998:122)

Pri reševanje konfliktov ima osrednji pomen verbalna komunikacija, saj je orodje ki se uporablja glede na čustveno stanje, navade, znanja in sposobnosti empatije nosilcev komunikacije v konfliktu. Člani PS imajo tako pozitivne kot tudi negativne pristope do so članov v stiski. Viri nesporazumov in konfliktov so v konkretnih članih ali pa v skupini kot celoti, ki pa so običajno le sprožilec konkretnega konfliktnega dogajanja. Značilnost konfliktna situacije je tudi v tem, da ne pusti nikogar od neposredno vpletenih neprizadetega, ali drugače intenzivne interakcije potekajo med vsemi udeleženi v problemu. Kako potekajo interakcije v PS v konfliktnih situacijah je vprašanje na katerega tukaj odgovarjamo. V spodnji tabeli (glej Tabela 5.19) je shematično prikazano tako konstruktivno, kot destruktivno reševanje konfliktov in sicer glede na vrsto konfliktov. Za razumevanje konfliktov je pomembno spremljanje razreševanja konfliktov, o čemur so člani PS veliko in radi govorili iz vidika pozitivnih izkušenj, to je kako so uspešno reševali konflikte in druga konstruktivna stanja. O neuspešnem reševanju konfliktov so bili praviloma bolj redko besedni, raje so govorili o možnih rešitvah, ki jih v času konflikta niso uporabili ali z drugimi besedami raje so modrovali. Kako si to razlagamo? Konflikt, ki ostaja nezadovoljivo rešen, pušča v članih skupine občutke nelagodnosti in nemoči, ki si ga člani težko priznajo, kot pravi F1:«*Ko smo se razšli, sem bil jezen, bilo pa me je tudi sram; rekel sem si – v gostilni, ko smo bili pijani, smo znali bit skupaj, sedaj trezni pa ne!*«(F1-99). Člani PS slabo rešene konflikte doživljajo kot nelagodnost, strah in poraz, ti občutki pa so zelo blizu tistim, ko so jih zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci doživljali v času alkoholizma.

Konflikt tukaj definiramo kot odnosno destruktivno stanje v PS, ki je nastalo zaradi enega ali več sledečih vzrokov: različni interesi članov, neiskrenost in zaprtost ob recidivah, pomanjkanja programa ali destruktivne komunikacije. Reševanje konfliktov pa tukaj

pomeni načine, ki jih uporabljajo člani za reševanje konfliktov v PS. Konfliktna stanja so običajno dolgotrajnejša s prepoznavnimi posledicami in se po tem razlikujejo od drugih destruktivnih stanj v skupini. Nesorazume, katerih posledica so včasih tudi prepiri, niso nujno del konfliktnega dogajanja, temveč odraz trenutne destruktivne komunikacije, kar pa običajno ne pušča trajnejših posledic.

V tabeli 5.19 so po posameznih prijateljskih skupinah prikazani najbolj tipični pristopi v konfliktnih situacijah ali pred nastankom resnejših nesporazumov oziroma konfliktov; slednje je za nas tudi zelo zanimivo, kajti tako smo dobili vrsto uporabnih odgovorov na vprašanje kako ravnati, da se zmanjša možnost za nastanek konfliktov.

Tabela 5.19: Načini razreševanja konfliktov

Razreševanje konfliktov		
<i>Ime skupine</i>	<i>Kontekstualni parametri</i>	<i>Interpretativne postavke</i>
RAZGLED	<p>Zavzemanje pozitivnih stališč do skupine</p> <p>Iskanje smešnega vidika v situaciji</p> <p>Izogibanje konfliktnim temam</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nisem mogel zaupati kar tako; nisem verjel, da se bo PS obnesla, menil sem, da bo skupina brez terapevte kratkega veka, drugi so mi dopovedovali nasprotno, toda jaz sem dolgo vztrajal pri svojem. Ja, bilo je napeto na začetku, vsak je imel svojo predstavo v glavi o PS. Potem pa smo po prvih dveh letih to nekako prebrodili tako, da smo zavzeli stališče, da je ta skupina za nas nadomestna in potrebna in da bomo redno vztrajali kot v klubu, pa ne zaradi terapevte, temveč zaradi samih sebe (B1-99). - Do konfliktov v naši skupini ne prihaja. Preden bi lahko kaj nastalo, že razčistimo in pri tem nam veliko pomaga navada, da vsaki težavi poiščem tudi njeno smešno stran in ko se ji od srca nasmejimo, jo s tem že na pol rešimo (A2-04). - Če pa bi govorili o veri ali politiki, bi se takoj stepli (C1-4).
VIHAR	<p>Pasivno spremljanje recidive</p> <p>Skupno čutenje nemoči</p>	<ul style="list-style-type: none"> - V naši skupini je bilo veliko izgub in recidiv, vsaka recidiva pa že sama po sebi pomeni konflikt. Najprej smo izgubili Č1, sedaj je že več let pokojen. Ko je G1 recidiviral, ni hotel o tem spregovoriti v skupini, njegova žena je nekaj namigovala, pa tudi sama je povedala za njuno zgodbo precej pozno. Opazovali smo njuno igro, vedeli smo zakaj gre, da je ona tista, ki rabi še naprej moža alkoholika in tako dokazuje svetu, kako velika mučenica in junakinja je. Nič nismo ukrenili, ker nismo vedeli kaj bi. To nas je nažiralo. Bili smo dobri prijatelji, velikokrat smo jim pomagali na kmetiji, pri njih smo dobili prašiče in potem smo kot sorodniki nemočno sledili prepadu (D2 - 04). - Naslednji je bil F1. Sam, mi smo mu bili dolga leta edina opora, je izgubil smisel svojega življenja v tistem hipu, ko je njegov odrasli sin odkril njegovo drugačnost. Za sina je živel, zanj je

	<p>Izražanje lastnih potreb</p> <p>Prenos napetosti</p>	<p>garal in vse se mu je v hipu sesulo, ko ga je sin popljuval. F1 smo razumeli, kajti pustil nam je, da smo skupaj z njim čutili nemoč in.. je na nek način ostal član naše skupine. Nosimo mu hrano, skrbimo za najnujnejše, denarja pa mu ne dajemo, ker bi ga zapil (E2- 04).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vsi konflikti prihajajo zaradi nesporazumov, z nekaterimi te nesporazume znam zgladiti, pri drugih pa sem nemočna. Najlažje pomagaš tam, kjer človek pove kako mu je in kaj bi rad, potem tudi razumeš napetosti in drugo in se pogovoriš; to je način, ki ga imava sedaj z L1 (D1- 99). - Če so napetosti med zakoncema, se ta napetost potencira v skupini in pride do konflikta (E1- 99).
OCEAN	<p>Umik iz PS</p> <p>Osebnostno razčiščevanje pred skupinskim</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Jaz sem želel več, drugi veliko manj. Plehki pogovori so me zelo motili, vendar nisem zbral poguma, da bi to povedal.. Umaknil sem se in z ženo sva se še bolj povezala z E12. Postali smo nova PS. Tukaj se lahko odprem, kot brat bratu (H1-04). - Pravih konfliktov ni, včasih je kakšna zamera, ki jo tuhtam sam pri sebi, ko pa jo razrešim, zopet poln energije stopim v odnos z drugim (F1-04). - Menim, da moraš najprej sam razčistiti pri sebi, prevzeti odgovornost za lastno ravnanje nase, šele potem lahko sodeluješ pri reševanju konfliktov v skupini, s partnerjem(H2- 99). - Včasih me kaj prizadene, kakšna beseda, ki je rečena v skupini preveč in potem tuhtam in tuhtam. Ko se notranje pomirim, razčistim konflikt s tistim, ki me je prizadel in potem je dobro za oba (H1- 04).
SPREHOD	<p>Umik iz PS</p> <p>Takojšnje reševanje</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Odkar sta odšla H12 iz naše PS ni več konfliktov, vzdušje je umirjeno in sproščeno (J1-04) - Če pa pride kdaj kakšna beseda navzkriž, jo takoj mirno pogladimo(I1-04).
LETNI ČASI	<p>Takojšnje reševanje</p> <p>Izogibanje konfliktnim temam</p> <p>Odprt pogovor</p> <p>Empatija</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ko začutimo kakršno koli napetost v skupini, jo takoj spontano razelektiramo; včasih s šalo, z dobro besedo, včasih pa se resno pogovorimo- odvisno od situacije (M2-04). - V skupini nismo imeli konfliktov. Pogovarjamo se takšne stvari, ki so nam všeč in zato niso konfliktni; torej nič govora o veri in politiki. Naši stiki in pogovori potekajo tako, da konfliktov tako rekoč ni (M1-04). - V skupini smo v glavnem taki, ki se ne sekiramo za vsako malenkost. Če pa se pojavi kakšen manjši konflikt, ga vzamemo resno in zadevo prediskutiramo (K1-04). - Ja, pri naši skupini je bilo dobro, da smo bili kompatibilni, da smo taki ljudje, ki pravzaprav lahko drug z drugim shajamo, razumemo drug drugega. Pa tudi, če kdaj ne moremo, smo vsi taki, da se kdaj potrudimo, da rečemo: danes sem slučajno slabe volje, ne bo to nič hudega. Tako, da to se mi je zdelo, da se morda po vsem tistem temperamentu, ki ga ljudje, če se redko, ali pa enkrat na teden srečujejo pokažejo drug drugemu, da tukaj ne prihaja do posebnih, nepotrebnih zdrah, do nobenih napetosti. Jaz sem imela vtis, da tudi če je kdo prišel slabe volje, so te napetosti nekako odpadle (K2- 04).
MALI VOZ	Smernice za	<ul style="list-style-type: none"> - Meni je šlo dolgo na živce, ko smo se kar naprej pogovarjali o

	komunikacijo	konjih. Dobro, saj imam tudi jaz živali rad, toda mene sta zanimala onadva. Potem pa sem se le odločil in to mirno in odločno povedal. Nato smo se o tem temeljito pogovorili. V skupini se sedaj veliko lažje pogovarjamo, odkar smo razčistili, kaj sodi v skupino in kaj ne. Če nimaš enih okvirjev, kaj sodi v skupino in kaj ne, so nesporazumi neizogibni. Tudi o konjih se še pogovarjamo, vendar na njihovi farmi (P1-04).
	Priznanje napak	- z O12 smo prišli zelo navzkriž, v jezi smo si rekli preveč in se razšli; v dveh letih pa smo spoznali, da potrebujemo drug drugega, opravičili smo se, si nekako priznali napake in dali priznanje drug drugemu... tako smo se zopet sestavili kot skupina in sedaj smo zopet PS (P2-04).
	Empatija	- Do konfliktov v zadnjem času pri nas ne prihaja ker vemo, da nihče ne govori slabo namerno, toliko se že poznamo med seboj (N1-04). - do konfliktov bi verjetno prihajalo, če ne bi zmogli drug drugega sprejemati takšnega, kakršen je (N2-04).

Kakšni so vzroki za nastanek konfliktnih situacij, je vprašanje, ki se kar samo ponuja v tem delu razprave, ko sicer govorimo o razreševanju konfliktnih stanj. Zadržali se bomo pri dveh najpogostejših vzrokih za konflikt, kako so jih navajali člani PS.

5.3.2.1 Vzroki konfliktov

Najpogostejši vzrok za nastanek konfliktna situacije v PS so recidive, ki so povezane z obrambnim vedenjem, to je z zanikanjem in racionalizacijo, kar razumejo drugi v odnosu kot prekrivanje, neiskrenost in odvrčanje od problema. V skupini Vihar so se recidive najpogosteje pojavljale in v tabeli 5.19 so izbrane postavke, v katerih člani interpretirajo vzroke pri posameznih članih za recidive; vidimo, da so vzroki različni, vsi pa so nastali izven PS.

Vendar niso vedno vse recidive vzrok za nastanek konfliktnega stanja v PS. V določenih primerih, na primer v skupini Razgled je B1 recidiviral po operaciji, nakar so mu vsi člani priskočili na pomoč, o čemur bomo rekli več v naslednjem poglavju, ko govorimo o medsebojni opori in prijateljstvu. Dejstvo je, da je B1 takoj obvestil člane, kaj se mu je zgodilo, bil je torej brez obrambe, podobno kot tudi H1 in F1, ki sta tudi takoj po recidivah poiskala pomoč v PS in težavo s pomočjo drugih članov rešila. V skupini Vihar je bilo največ recidiv od vseh skupin, saj so od vključenih šestih zdravljenih alkoholikov ob

ustanovitvi skupine, kar štirje recidivirali. Za natančno analizo, zakaj je bilo ravno v tej skupini toliko recidiv, nimamo dovolj zbranih podatkov, lahko pa analiziramo in primerjamo določene kategorije po skupinah. V skupini Vihar so razvili zelo hitro domačo »sorodstveno« dinamiko, katere del je zopet postala slaba komunikacija in že ob prvem odhodu člana iz skupine, četudi je bil ta načrtovan, ja nastopila kriza, ki je sprožila nadaljnjo konfliktno dogajanje, v skupini je bilo vedno manj zaupanja med člani, predvsem pa velika nemoč v komuniciranju. To sklepamo tudi po tem, ker so med seboj posameznimi člani ohranili naklonjenost ter stike izven skupine tudi po recidivah; kot skupina pa so ohranili stike in pomoč samo do člana, ki se je odpovedal obrambnemu vedenju in je izrazil lastno nemoč do alkohola in svojo nemoč delil z drugimi člani skupne. Sklenemo lahko, da oblika vedenja člana, ki je recidiviral, v PS določa, kakšno in koliko pomoči bo dobil od sočlanov, vprašanje pa ostaja, pod kakšnimi pogoji lahko zaprosi za pomoč. Če je bilo vedenje izrazito obrambno, so se odnosi v skupini zaostri in ohladili, kar pa gotovo otežuje konstruktivne interakcije in posledica je odhod člana iz skupine. Vsak član, ki je začel ponovno piti alkohol, je takoj ali sčasoma zapustil skupino, kajti zagotavljanje ne pivskega okolja je eden od temeljnih smotrov prijateljskih skupin.

Drugi najpogostejši vzrok za nastalo konfliktno stanje v skupini je prenos zaostrenega odnosnega stanja »od zunaj« v skupino. Najpogosteje so konflikti in druge oblike napetosti med partnerjema ali med drugimi bližnjimi, ki so se prenesle v skupino. Tu zopet vidimo nazorno razliko med tistimi, ki so povedali za vzrok svoje napetosti in med tistimi, ki so »zamrznili«. Po mnenju članov PS pa je dobro partnerske in druge konflikte reševati tam, kjer so nastali. To lahko razumemo z vidika vplivanja, namreč, v manjši skupini imajo interakcije in stanje posameznika močnejši vpliv na vzdušje skupine kot v veliki (Bečaj, 1993). Razpoloženje članov majhnih skupin, kakršne so PS, je v večji meri dovzetno za prenos napetosti in posledično s tem za nastanek konfliktnih stanj v skupini. Od kvalitete posameznikov oziroma posameznih enot prijateljskih skupin je odvisna kvaliteta sožitja v samih skupinah. V tabeli 5.19 nas navedene interpretativne postavke napeljujejo na izrečeno tezo, hkrati pa je iz iste tabele razvidno, da ima PS velikokrat vlogo, da razbremenjuje in razrešuje težave posameznikov in da je tudi skupina tista, ki vpliva na kakovost medsebojnega sožitja, saj se po izkušnjah članov tudi marsikaj lažje reši med partnerjema v PS kot doma. Kdaj in katere stiske rešujejo člani sami ali pa s pomočjo PS,

pa kaže, da je odvisno od vrste in teže le teh in od odprtosti ter zaupljivosti v sami skupini, o čemur bomo bolj podrobno spregovorili v nadaljevanju.

5.3.2.2 Načini reševanja konfliktov

Odkrili smo torej glavne vzroke za nastanek konfliktov, medtem ko se sami konflikti kažejo v različnih interesih članov, v neiskrenosti in zaprtosti ob recidivah, pomanjkanju programa ali kot destruktivna komunikacija. Kakšni so torej načini reševanja konfliktnih situacij, je naslednje ključno vprašanje. Ugotavljamo, da so skupine različno reševale in preprečevale konfliktno situacije. Skupini Razgled in Letni časi sta skozi vso zgodovino zelo uspešni v preprečevanju konfliktnih situacij. Iz tabele 5.19 je razvidno, da so člani skupine Razgled pomanjkanje strukturiranega programa, katerega so bili navajeni v KZA, nadomestili z zavzemanjem pozitivnih stališč o tem, da je skupina potrebna za ohranjanje pridobitev iz KZA; o zavzemanju pozitivnih stališč je največ pisal Viktor Frankl (1994).

Takojšnji aktivni pristop k težavam je eden izmed najučinkovitejših branikov pred zaostrovanjem odnosov v skupini. Kot je razvidno iz 5.19 člani PS na zaostrene razmere v svojih skupinah reagirajo različno, kljub temu pa lahko razberemo dva osnovna skupinska vzorca reševanja, to je aktivno reševanje ali pa »zamrznjenost« in/ali umik iz konfliktno situacije. Aktivno reševanje pomeni takojšnje reševanje nastalih napetosti, za kar je potreben sprejemajoč in zaupljiv odnos med člani ter odprta komunikacija in obratno, odprta komunikacija in zaupljiv odnos med člani dajejo možnost za takojšnje reševanje nesporazumov med člani, torej prej, preden bi se sploh razvili v konflikt. In kako dejansko poteka aktivno reševanje? Gospa M2 pravi, da je način reševanja odvisen od situacije, verjetno od vrste in teže zaostritve v skupini, člani pa se lotijo težave bodisi z dobro besedo, resnim pogovorom in tudi s šalo. Tudi gospa A2 iz skupine Sprehod poudarja, da iskanje smešnega vidika v resni situaciji in sproščujoč smeh bistveno olajšata reševanje nastalih zagat (glej tabel 5.19). Vživljanje v kožo drugega, to je v so člana prijateljske skupine, mnogokrat preprečijo nastanek napetosti v skupni, kot se je izrazil gospod A1: *»Ampak to še ne pomeni, da je vedno vse gladko. Včasih smo zelo glasni, včasih je kdo dolgo slabe volje, jezo stresa tudi na skupini, pa ne vemo zakaj. Takrat si rečem: 'Pa počak, nekaj ga tišči. Časa imamo zadosti. Bo že prišel z besedo na dan, ko bo dozorela.«* (glej tabelo 5.19)

Tudi izogibanje načelno konfliktnim temam o veri in politiki, kajti pogovor na ti dve temi je težko kontrolirati zaradi ideološke narave osebnih prepričanj, je eno izmed pomembnih pomagal pri vzpostavljanju pogojev za ne konfliktno stanje v skupinah (glej tabelo 5.19).

5.3.2.3 Oblika komunikacije in odprtost ter zaupljivost

Manjše napetosti, kakor tudi konfliktna stanja so se v skupinah včasih aktivno reševale, velikokrat pa tudi ne, kakor vidimo iz tabele 5.20. Kakšne so bile ovire za aktivno reševanje napetosti v skupini? Člani so pogosto uporabili izraz »zamrznjen« ali »povlečen vase« zaradi ljudi, ki so bili v obrambni drži, zaradi recidiv ali drugačnih lastnih pogledov. Člani so sami pri sebi tehtali, kaj bodo povedali v skupini in kaj ne in na kakšen način. Če ne bi upoštevali spremljajočega stanja »zamrznjenosti«, bi lahko sklepali, da so to počeli iz obzirnosti, ne pa iz nemoči in strahu, da bo še slabše, da bodo razpadli. Člani PS Vihar in v določenih primerih tudi člani drugih PS, so vedeli, kaj bi moralo biti drugače, na primer odprtost in iskrenost, da bi govorili o svojih potrebah, toda tega niso znali uresničevati. Ključno orodje, to je komunikacija, je zatajilo. Če vzporejamo tabelo 5.19 in tabelo 5.20 vidimo, da je v skupinah, kjer je bila bolj pogosto prisotna slaba komunikacija praviloma tudi bolj napeto vzdušje in več konfliktov kot tam, kjer so na primer upoštevali pravila komunikacije.

Povezavo med reševanjem konfliktnih situacij in obliko komunikacije smo pojasnili, v nadaljevanju pa bomo še nekoliko natančneje preverili, katere prvine komunikacije v PS so potrebne, da jo lahko označimo kot dobro oziroma konstruktivno. Nadrejeno kategorijama »oblika komunikacije« ter podrejeno kategorijo »odprtost in zaupljivost«, smo merili s kontekstualnimi parametri, ki so prikazani v levem stolpcu. Ugotovili smo že, da lahko stopnjo uspešnega reševanja konfliktov merimo z obliko komunikacije, uspešnost komunikacije pa je v veliki meri odvisna od njenih pogojev, to je od odprtosti in zaupljivosti njenih članov v skupini. V tabeli 5.20 prikazujemo rezultate tako, da kontekstualne parametre kategorij pojasnjujejo interpretativne postavke v desnem stolpcu. Izbrani kategoriji in njuni rezultati pa so hkrati tudi izhodišče za zadnji korak v naši

raziskavi, ko vrednotimo vzdušje v skupini, stopnjo medsebojne opore in pomen prijateljstva med člani.

Tabela 5.20: Oblika komunikacije in odprtost ter zaupljivost

<i>Ime skupine</i>	<i>Oblika komunikacije / odprtost in zaupljivost</i>	
	<i>Kontekstualni parametri</i>	<i>Interpretativne postavke</i>
RAZGLED	Pravila komunikacije	<ul style="list-style-type: none"> - v naši skupini smo včasih govorili vsi vprek, čez leta pa smo se navadili poslušati drug drugega. (A2- 99). - Naši pogovori so jasni in konkretni, tako vedno veš, pri čem si (A1- 04). - Pri pogovoru se zelo izogibamo temu, da bi drug drugemu solili pamet. Ko nekdo načne kakšno osebno dilemo, težavo ali pa pove kakšno lepo doživetje, potem vedno najprej poslušamo, ne da bi skakali v besedo, potem pa odgovorimo s primerno svojo izkušnjo; če pa te nimamo, potem se poskušamo čim bolj vživeti v njegov ali njen položaj in potem skupaj iščemo rešitev in jo tudi skoraj vedno najdemo. Drug drugega poznamo že tako dobro, da takoj vemo, če je kaj narobe, četudi nič ne pove (B1- 04).
	Govorjenje iz lastnih izkušenj	
	Skupno iskanje rešitev	
	Vživljanje v položaj drugega	<ul style="list-style-type: none"> - Ampak to še ne pomeni, da je vedno vse gladko. Včasih smo zelo glasni, včasih je kdo dolgo slabe volje, jezo stresa tudi v skupini, pa ne vemo zakaj. Takrat si rečem: 'Pa počak, nekaj ga tišči. Časa imamo zadosti. Bo že prišel z besedo na dan, ko bo dozorela (A1- 99).
	Zaupnost sporočil	<ul style="list-style-type: none"> - Če vidiš, da je vse rečeno ostalo v prostoru, potem dobiš zaupanje do drugih članov in kjer je več zaupanja, tam si tudi lažje zaupljiv in več poveš (A1- 99). - Tu ni važno, kako poveš in kaj poveš. Ni nobene zamere. Tu lahko ustreliš iz sebe, ne da bi razmišljal pol ure prej kaj in kako boš govoril. Tudi sam vzamem tisto, kar povedo drugi z odprtostjo: če ti misliš tako, je v redu, jaz pa to sprejemem ali pa ne sprejemem, pa je tudi v redu in to tudi povem (C1- 04).
	Toleriranje sporočil	

VIHAR	Indirektnost Neodkritost Zamrznjen pogovor Občutek nemoči v komunikaciji Različna pravila komunikacije do različnih članov Obzirnost Skupne točke v pogovoru	<ul style="list-style-type: none"> - Morda bi lažje shajali, če bi bili naši pogovori odkriti. Indirektno povem, kje vidim problem, kajti ne maram biti vsiljiva (D1- 04). - V prvi vrsti naklonjenosti eden drugemu, da bi bili ljudje med seboj odkriti in iskreni. Mogoče tega pri nas v PS, ki je razpadla, ni bilo (D2-). - ...ob konfliktih je pogovor velikokrat zamrznil (D1-99). - G1 nam ni mogel več gledati v oči, ko je recidiviral, mi pa njemu ravno tako težko. Oboji smo se počutili nemočne (E1- 99). - Je pa res, da ko se meni preveč nabere, zamrznem, ali pa če vidim, da je drug neiskren, se umaknem (D1-99). - Oblika pogovora v naši skupini je zelo odvisen od razpoloženja. Če sta imela E12 probleme, potem sta bila slabe volje in v skupini se ni dalo pogovarjat. Različni smo različno odprti drug do drugega. Jaz si upam vse povedati čisto naravnost, on pa meni. Skregava se, on meni očita, da gledam stvari preveč enostavno, da sem včasih kar kruta, jaz pa njemu, da plava v oblakih; tako sva si bot. Z E1 sva se vedno pogovorila do konca, nič ne pustiva nerazčiščeno. Z ostalimi pa moram delati v rokavicah, ker prehitro zamerijo (D1-). - V pogovoru je potrebno biti obziren. Težko je imeti veliko uho in mala usta. (D1-). - Brez tega da bi kaj posebno parlamentiral, moraš najti neke skupne točke (L1- 04).
	Pomanjkanje odkrite komunikacije	<ul style="list-style-type: none"> - V prvi vrsti naklonjenosti eden drugemu, da bi bili ljudje med seboj odkriti in iskreni. Mogoče tega pri nas v PS, ki je razpadla, ni bilo(D2-).
	Dobra komunikacija Premišljena komunikacija Negativizem iz osebne krize	<ul style="list-style-type: none"> - Odprt pogovor, spoštljivo poslušanje in umirjena beseda so stvari, ki zdravijo (E1-04). - V pogovoru nekatere vsebine dam zelo težko na plan; sem takšen, da najprej v sebi pretuhtam in šele potem o tisti stvari spregovorim v skupini (H1- 99). - Moja kriza je vplivala na PS.... Na svoje prijatelje sem začel gledati negativno, negativno sem tudi začel razmišljati, velikokrat sem se v skupini izražal negativno (E1- 99).
OCEAN	Vzajemnost Zaupanje je pogoj za odkritost	<ul style="list-style-type: none"> - Skupina poveže ljudi, pomaga ljudem, ko smo skupaj, to sem veroval in še verjamem, brez skupine ne gre. Ne gre pa, da bi bil, samo eden odprt, drugi pa ne (D2-04). - V teh naših skupinah ni bilo odkritosti. Ne bežati pred problemi ampak govoriti o njih. Mora pa biti zaupanje, ker če tega ni se ne da odpreti. Če bi bili odkriti bi se lažje pogovarjali. Jaz sem bila vedno do vseh odkrita. Vedno sem svetovala na podlagi svojih izkušenj (D1-99).

SPREHOD	Obzirnost Jasno mnenje Upoštevanje mlajših	<ul style="list-style-type: none"> - Pogovarjamo se tako in toliko, da drug drugega ne moremo prizadeti (I1- 99). - Všeč mi je, ker zna oče tudi v skupini povedati svoje mnenje odločno in jasno, kar pred leti ni znal (I3 - 04). - Čeprav sem iz mlajše generacije, moje besede jemljejo resno (J3- 04).
	Specifičnost Iskrenost	<ul style="list-style-type: none"> - Saj ne, da bi bilo to ne vem kakšno razglabljanje, ampak da se pogovoriš morda tudi takšne stvari, ki se jih drugje ne moreš (J1- 04). - To, da pridemo skupaj, da si dajemo oporo. Pogoji za to pa je iskrenost (I1- 04).
LETNI ČASI	Tele – komunikacija Upoštevanje različnih interesov	<ul style="list-style-type: none"> - Zanimivo je, da se je med nami razvila kar nekakšna telekomunikacija: večkrat se pokličemo istočasno, natančno pravočasno; na primer, ko je bila M1 v stiski, smo jo vsi takrat poklicali, kot da bi slutili. Na račun tega primera in tudi drugih se večkrat hecamo (K1- 04). - Med seboj se pogovarjamo odprto, s tem da spoštujemo posebnosti drug drugega in različne interese (M1- 04).
	Učenje odprtosti Predhodno reševanje težav	<ul style="list-style-type: none"> - Odprtost doseči, jaz mislim je zelo, zelo težko. Zato je treba danes trenirati, že v KZA. Meni ni težko biti odprta za druge, težko pa se sama odprem, pred drugimi in pred sabo. Je pa to najvažnejše za dobre odnose. To bi postavila na najvišje mesto (K1- 99). - Ene stvari so take, ki jih morava midva z možem sama rešiti, preden kar koli o tem spregovoriva v skupini (K2- 99).
MALI VOZ	Pomanjkanje odkritosti Sproščенost in igrivost Poslušanje Direktna komunikacija	<ul style="list-style-type: none"> - Nisem pa bil tako močan, da bi jasno rekel, da ne bom hodil gledati televizor k O12, ker jo imam doma (P1- 99). - Naši pogovori so zelo sproščeni, včasih tudi igrivi (N2- 99). - Veliko mi pomeni, ker smo se naučili poslušati. Jaz sem med tistimi, ki zelo radi govorijo. V skupini pa znam poslušati (P2- 04). - Všeč mi je, ker lahko povem vse, kar me tišči tako, kakor čutim (N2- 04). - Povemo vse direktno, nihče nikomur nič ne zameri (N1- 04).
	Kontrola komunikacije Dober pogovor in lep odnos	<ul style="list-style-type: none"> - Če nekdo v skupini postavi ostro mejo, to bom povedal, tega pa ne, je to zelo moteče, potem smo tudi drugi zelo težko zelo iskreni (P1- 04). - Da si lahko v skupini kaj lepega poveš, da se lahko pogovorimo, da smo odprti in da si ne zamerimo. Imamo iskren, prijeten, topel in odprt odnos (N1- 04).

V KZA so se člani učili določenih oblik komunikacije, kar je bilo potrebno zaradi utečenih obrambnih vlog ter pomanjkljivih in konfliktnih vzorcev pogovora v času alkoholizma. V terapevtski skupini so se tako zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci naučili tehnike govorjenja v prvi osebi ednine, naučili so se pogovora iz lastnih izkušenj, naučili so se izogibanja očitkom in posploševanja. Poudarek je bil na izmenjavi osebnih zgodb s pozitivno vsebino na način, ki je koristil vsem udeleženi v pogovoru. Posebno pri reševanju konfliktov je bilo pomembno, da so v odprtem in strpnem dialogu razgrnili problem in skupaj iskali najprimernejše rešitve. Pri globljih konfliktih so ob pomoči terapevte prihajali do uvida v svojo situacijo, prevzemali nase odgovornost za reševanje težave, si v procesu osebnostne rasti nabirali moči za konstruktivna pogajanja in kompromise. Po prehodu v PS pa so člani doživljali krizo tudi na področju komunikacije. Nekateri skupine so naučen vzorec komuniciranja v skupini popolnoma prenesle v nadaljnjo prakso, večina njih delno, skupina Vihar pa je zanemarila pravila dobrega komuniciranja.

Ugotavljamo, da izbrani parametri ustrezno merijo stopnjo reševanja konfliktov in razvijanje konsenza. Kategorijo Oblika komunikacije pri skupini Razgled lahko rečemo, da definira dobro komunikacijo. Upoštevanje pravil komunikacije, to, da ko eden govori, drugi posluša, da so pogovori jasni in konkretni, da govorijo iz lastnih izkušenj, iščejo skupne rešitve in se vživljajo v položaj drugega, kaže na visoko stopnjo doseženega konsenza v skupini. Med člani skupine Letni časi, se je razvilo globoko vživljanje drug v drugega, kar so sami člani poimenovali kot »telekomunikacija«. Ne vemo, ali so izraz telekomunikacija izbrali naključno, dejstvo pa je, da je J.V. Moreno (2000:71) uporabljal isti izraz za opis stanja, ki ga je prvi strokovno opredelil:« Dejavnik *tele* potencialno obstaja med dvema povsem poljubnima človekoma. Učinkuje pa šele, ko se ta da človeka srečata ali ko se čustva in zamisli srečajo na določeni razdalji, prek določenih kanalov kot so na primer mreže.»

Medsebojno toleriranje, zaupljivost in odprtost so nujne lastnosti za medsebojno sožitje; navedene kode se torej ujemajo oziroma dopolnjujejo s parametri o obliki komunikacije.

Kakor je razvidno iz tabele 5.20, imajo člani jasne predstave o tem, kaj je dobra komunikacija: »*Odprt pogovor, spoštljivo poslušanje in umirjena beseda....(E1)*«. Da pa je

velikokrat teorija eno, praksa pa drugo, potrjuje dejstvo, so imeli člani iz skupine Ocean, v katero je vključena E1, zelo kontrolirano komunikacijo, prisoten je bilo negativistično razpoloženje člana, bilo je pomanjkanje odkritosti in monologi vodilnega člana skupine, slednje smo prikazali v analizi vlog. Vsi navedeni faktorji so verjetno v veliki meri pripomogli, da se je skupina razformirala. Če pogledamo še časovni trak (glej prilogo Č) skupin, potem vidimo, da je prišlo v vseh skupinah razen v skupini Razgled, po več letih relativnega sožitja do bolj ali manj odkritih napetosti, posledično pa do konfliktov, v katerih posledice so bile ločitve posameznih članov iz svojih matičnih skupin in oblikovanje novih zvez; težje pa je preveriti, v kolikšni meri so bile tudi recidive posledica konfliktnih stanj v skupini, ker imamo premalo podatkov za sklepanje.

Bistveno več podatkov pa imamo o stanju po reorganizaciji skupin, kar smo deloma že prikazali v poglavju o razvoju skupin, tu pa dodajamo nekatera ključna spoznanja, ki se nanašajo na tukaj obravnavane vidike. Prvih pet let v skupinah ni prihajalo do dolgotrajnejših napetosti razen v skupini Vihar, kjer so bile težave že od začetka (glej prilogo Č). Ko so se razmere zaradi recidiv in/ali drugih vzrokov zaostrole in je prišlo do pomanjkanje konsenza, so določeni člani zapustili svojo matično skupino in se povezali s članom ali člani iz druge PS, tokrat po lastni izbiri. Da je prišlo do tovrstnih sprememb morda niti ni presenetljivo, saj so se po več letih skupnega druženja znotraj svoje PS in ob stikih s člani drugih PS bolje spoznali ter lažje osebno določili medsebojne podobnosti in razlike. Posebni skupni interesi, podobnost v razmišljanju so razlogi, ki so jih člani najpogosteje navajali kot razlog za nove prijateljske navezave. Omenit velja tudi to, da partnerji praviloma skladno nastopajo do drugih sočlanov skupine, kar pomeni, da če en partner odide v drugo skupino, bo takoj ali kmalu za njim odšel tudi drugi, in če je en partner v konfliktu z drugimi člani skupine, se je kmalu teža konflikta prenesla tudi na drugega partnerja.

Za sklep k poglavju nas zanima, ali so člani po reformi PS obdržali enako obliko komunikacije, kot so jo imeli pred tem, ali se je oblika komunikacije spremenila. Ko smo drugič merili stanje v skupinah po obdobju petih let od prve meritve, smo ugotavljali, da so vsi vključeni člani zadovoljni s svojimi izbirami, kakor tudi z obliko komunikacije in da v novih zvezah zaenkrat ne prihaja do resnejših konfliktnih stanj. Člani so v letu 2004 bistveno več govorili o vsebini komunikacije in o prijateljstvu kot pa o sami obliki pogovorov. P1 je na novoletnem srečanju PS dejal:« *Vsak ima svoj stil in način, kako kaj*

pove, in na to smo čisto navajeni, ne zamerim, če ima kdo svoj slab dan in je neroden, pomembno je samo to, kaj si imamo povedati...» (P1-04) Odprti in zaupljivi odnosi, ki so jih v PS gradili z večjimi in manjšimi težavami, so pomagali odpirati komunikacijske kanale »po meri«, na katere so se člani navadili, kakor tudi na to, da se po njih pretaka ustrezna vsebina. Konfliktne situacije so se najpogosteje razvijale in aktivno ali stihijsko reševale med petimi in osmimi leti po ustanovitvi skupin, to je v obdobju, ko so prenehale delati po energiji KZA. V zadnjem obdobju šestih do osmih let pa so člani v PS našli načine za učinkovito razvijanje konsenza v skupinah. To se posebno jasno kaže pri skupini Mali voz, ki so ob konfliktni situaciji leta 1999 izgubili eno enoto, vendar so po dveh letih napetosti minile in ko so si priznali lastne napake ter pokazali pristno razumevanje in sprejemanje drug drugega, so se ponovno povezali v PS (glej tabelo 5.20). Tovrstni razvoj pa menimo da je mogoč le, če se uspešno razvijajo in vzdržujejo prijateljski odnosi med člani; kaj to so in kako se kažejo, pa je že tema naslednjega poglavja, ko analiziramo PS iz vidika prijateljstva.

5.3.3. Reguliranje in ohranjanje prijateljskih odnosov v PS

Odprte in zaupljive odnose so člani prijateljskih skupin gradili bistveno bolj v tistih skupinah, oziroma v obdobjih skupin, ko je bilo manj konfliktov in recidiv. Pretok skozi komunikacijske kanale je boljši, ko člani zaupajo drug v drugega, se zanesejo drug na drugega. Gradnja zaupanja je ena od temeljnih nalog na samem začetku urejanja zasvojenosti z alkoholom, kajti odnose med partnerjema praviloma hromi pomanjkanje zaupanja pri partnerjih alkoholikov na eni strani in pomanjkanje zaupanja vase pri alkoholikih. Zaupanje pa ni samo pomembna medosebna kategorija, ki med drugim omogoča tudi pristno komunikacijo, temveč se zadnja leta vedno več govori o zaupanju kot o družbeni kategoriji.

Zelo sistematično opredeli in razčleni pojem zaupanja Misztalova (v Bahovec, 2004: 305). Po njeni opredelitvi se zaupanje kaže kot lastnost posameznikov, zaupanje kot lastnost družbenih odnosov in zaupanje kot lastnost družbenega reda, sistema. Glede posameznikov

gre za vsebine, vezane na osebnost pa tudi na medčloveške odnose: *pripravljenost in naklonjenost za sodelovanje, vzajemnost, poštenost v odnosih, lojalnost, iskrenost itd.* Zaupanje kot lastnost družbenih odnosov, pravi Misztalova, pa vključuje kolektivne attribute in je javni vir, ki je vezan na različna formalna in neformalna omrežja, medtem ko se zaupanje kot del družbenega reda nanaša predvsem na institucionalni vidik. Pomen za PS vidimo predvsem v opredelitvi prvih dveh vrst zaupanja. Pred vstopom v PS so se zdravljeni alkoholiki in njihovi svojci temeljito ukvarjali predvsem s sabo in z medosebnimi razmerji znotraj posameznih enot, zgrajeno zaupanje vase in v partnerja je bilo temeljnega pomena za razvijanje drugih vrst zaupanja. Kot so velikokrat radi poudarili člani PS, da »če ni bilo zaupanja med njima (partnerjema-op.r.) je sumničavost in napetost okužila celo skupino« (99). Zaupanje med člani pa je raslo premo sorazmerno s kvantiteto in kvaliteto odnosnih razmerij, kar pomeni, da čim dlje so se člani poznali med seboj, tem lažje so se zanesli drug na drugega, nivo zaupanja se je večal, v kolikor ga niso bistveno kalile, kot smo že omenili, odnosne motnje v obliki nesporazumov in konfliktov. Odnose članov skupin gotovo pomembno regulira zaupljivost in odprtost. Vzpostavi se z medsebojnim delovanjem članov, ohranja in širi pa se kot skupni (javni) vir v omrežju skupine, ki s svojo funkcijo spodbuja ali pa zavira rast socialnega kapitala skupine.

Kaj spodbuja in kaj zavira vedenje članov v PS je odprto, še ne sistematično pojasnjeno vprašanje, odgovori nanj pa so se deloma zrcalili iz vseh do sedaj obdelanih globalnih kategorijah. Tu bomo omenili le eno, za katero menimo, da moramo biti tukaj zaradi komplementarnosti še posebej pozorni, to je variabla Ohranjanje strukture in integralnosti skupine, v okviru katere smo preverili kohezivne in destruktivne elemente skupin. Med kohezivnimi elementi skupin smo v letu 2004 šteli: skupne navade, odkrito komunikacijo, medsebojno razumevanje, osebna odgovornost, pozitivna stališča, itd. Odkrili smo torej lastnosti, ki so bistvena osnova za vrsto in kvaliteto odnosov.

Odnosi regulirajo in koordinirajo vedenje članov skupin. *Odnosi vključujejo identiteto »mi« in neposredne med osebne odnose. Mreža odnosov vključuje vsebinsko oziroma kulturno, strukturno in osebno razsežnost* (Moreno J. In Moreno Z. 2000). V prijateljskih skupinah, kot pove že samo ime skupin, naj bi imel prijateljski odnos osrednji pomen, ali je res temu tako, pa bomo preverili v tem poglavju. Sam pojem prijateljski odnos kot tak, je precej širok in ohlapen, saj zajema široko paleto odnosnih neformalnih povezav. V našem primeru prijateljski odnos interpretiramo kot zaupljiv in odprt odnos, v katerem

poteka obojestranska podpora. Za vprašalnik o stanju v PS smo prijateljstvo razložili spraševancem sledeče: Z ženo, možem, otroki ste lahko v prijateljskem odnosu, vendar so ti ljudje najprej le vaša žena, vaš mož, vaš otrok, vaša mama, zato jih tukaj ne štejemo za prijatelje. Tu pa nas zanimajo vaši prijatelji; ljudje, s katerimi se družite zato, ker so vam všeč, jim lahko zaupate in oni zaupajo vam svoje osebne stiske in težave in kjer je podpora in pomoč obojestranska.

Pomembno se nam zdi razlikovanje med prijateljskim razmerjem in prijateljskimi odnosi. Prijateljstvo se kaže v stalni vlogi, ki pa je odvisna od prijateljskih odnosov. Prijateljski odnos definira stanje praviloma med dvema akterjema, vendar ne njunega razmerja. Na primer prijateljski odnos med materjo in hčerko definira njuno odnosno stanje, še vedno pa v razmerju mati-hči ohranjata svoje vloge (če gre seveda za zdravo razmerje). V vloge prijateljev so člani PS stopali po večletnem druženju, ko se je med njimi razvilo zaupanje in odprtost ter medsebojna opora.

5.3.3.1 Prijateljske vezi med člani

Prijateljske vezi so tesne medosebne in globoke vezi, ki so možne na relaciji jaz –ti (Buber, 1999). Če pa je število prijateljskih povezav znotraj ene enote veliko, je težko vzdrževati kvaliteto prijateljskih odnosov, kajti negovanje prijateljskih odnosov zahteva svoj čas; čas v življenju ljudi pa ni neomejena kategorija. Majhna skupina, kakršne so PS, ki vključujejo med 3 do 6 ljudi, dopuščajo kvaliteten, razvoj prijateljskih razmerij in odnosov. Opažamo pa, da kljub temu, da so člani med seboj povezani in pristno prijateljujejo predvsem znotraj svoje PS pa tudi s člani drugih PS, da ima vsak član svojega najboljšega prijatelja. Ugotavljamo, da imajo skoraj vsi člani svojega najboljšega prijatelja iz vrst prijateljskih skupin. Na vprašanje, kdo je vaš najboljši prijatelj, smo dobili odgovore, ki v tabeli v obliki preglednice izgledajo tako:

Tabela 5.21: Najtesnejše prijateljske povezave članov PS.

<i>Najtesnejše prijateljske povezave</i>	<i>Razlogi za najtesnejše prijateljske povezave</i>
A1 - B1	A1: On me res posluša in me jemlje resno v tistih stvareh, ki se drugim ne zdijo pomembne. B1: En kos poti sva pač prehodila skupaj.
A2 - C2	A2: Pred njo mi ni treba skrivati nobenih stvari. C2: Starejša je od mene, skoraj bi mi bila lahko mama. Mirno posluša in svetuje.
C1 - B1	C1: Oba sva trmasta, oba veva, kaj hočeva, v globini duše to razumeva vsak pri sebi in pri drugemu. B1: Pomagal mi je, izkazal se je zaupanja vrednega, ob njem sem začel verjeti v prijateljstvo.
D1-L1	D1: Dolgo sem bila mama samohranilka, alkoholičarka – dovolj razlogov za prijateljstvo! L1: Bližje mi je, kot vsak sorodnik. Imava veliko skupnega, nanjo se lahko zanesem.
D2-M2	D2: Svojo partnerico sem spoznal po tistem, ko se je že zdravila..., vseeno pa sta najini ženski vzrok za najino precej tesno navezavo. M2: Imam veliko prijateljev, toda odnosi z D2 so nekaj posebnega – oba veva zakaj.
E1-H1	E1: V krizi mi je on najbolj pomagal, zelo sva si zvesta. H1: Zaradi tega, kar mi je on naredil, sem začel ponovno abstimirati.
E2-H2	E2: Najina moža sta povezana, tudi me sva našli en skupen jezik. H2: Imava veliko skupnega.
I1-J1	I1: Ne rabim veliko družbe, vseeno pa on rešuje mojo osamljenost. J1: Midva imava eno posebno izkušnjo, zaradi nje sva si prijatelja.
I3-J3	I3 : Čeprav se redko vidiva, sta naju očeta povezala kar za zmeraj. J3: Z njim mi ni treba besedičiti, z njim se lahko pogovorim.
I2- X	I2: Prijateljici sva si iz mladih let, ve za vse moje težave.
K1-P1	K1: So stvari, v katerih me lahko razume samo on, bližje mi je kot roden brat. P1: Rabim veliko opore..., z njim se lahko pogovorim kot moški z moškim.
P2-N2	P2: Ženski sproščeni čvek je zame bistvo prijateljstva in to, ker vem, da me ne bo pustila na cedilu. N2: Vse ostane med nama, to je dragoceno.
N1-P1	N1: Večkrat se počutim nerazumljenega, on pa me vedno razume ter posluša.

	P1: Dolgo se že poznamo, vem kakšne probleme ima...rad ga imam.
K2-M1	K2: Ona me spravi v dobro voljo tudi, ko sem na psu, jaz pa njo. M1: Imava svoje »fore« - znava sprostiti druga drugo in razumeva nekaj, kar drugi ne - to je alkohol.

Najtesnejše prijateljske povezave imenujemo tiste povezave članov prijateljskih skupin, ki so jih člani opredelili kot svoje prve izbire med prijateljskimi vezmi tako znotraj kot zunaj prijateljskih skupin. Zanimivo je, da se samo trije člani niso opredelili glede prijateljskih vezi. Ne znotraj, ne zunaj prijateljskih skupin nima vezi enota O12; zanjo je značilno, da se je leta 1999 umaknila iz sistema PS, leta 2004, pa je zopet začela navezovati stike in se je konec leta že nekako vključila nazaj. Za omenjeno enoto je znana precejšnja mera socialne nepropustnosti, to je zaprtosti v lasten odnosni krog. (glej tabelo 5.19) Gospa I2 pa je edina med člani PS, ki je postavila na prvo mesto prijateljsko vez, ki jo vzdržuje izven sistema PS. Vendar to nikakor ne pomeni, da člani PS nimajo prijateljev izven PS; iz protokolov je razvidno, da imajo praviloma precej goste odnosne mreže tudi izven sistema PS, ki pa niso tako »usodno« globoke kot ta iz prijateljskih skupin. Naslednja značilnost je ta, da se dosledno družijo po spolu. Kaže pa, da je status zdravljeni alkoholik, svojec, na drugem mestu, kljub temu pa pomemben razlog sožitja, kajti člani zelo poudarjajo, da jih prijatelj razume v stvareh, v katerih jih nihče drugi ne. Katere so te stvari sklepamo iz tabele 5.23 in se nanašajo na specifičnost njihove poti, ki so zaznamovane z zasvojenostjo z alkoholom. Opazili smo tudi, da imata dva člana (B1 in P1) več enakovrednih povezav znotraj PS, kar kaže na njuno aktivnost in odprtost za odnose. Za P1 je značilno, da je nekakšen neformalni povezovalec vseh članov PS in ključni organizator skupnih dejavnosti. Nasploh pa velja, kakor jasno vidimo iz tabele 5.21 da so prijateljske vezi precej vezane na sorodstvene enote, kar pomeni, da en par prijateljuje z drugim parom toda ločeno po spolu. Opazno je tudi to, da strogo znotraj svoje PS prijateljujejo le člani skupina Razgled, medtem ko prijateljevanje med drugimi člani PS ni toliko vezano na lastno skupino.

Če primerjamo protokola prijateljskih skupin iz leta 1999 in leta 2004, opazimo znatno naraščanje odnosnih povezav med člani prijateljskih skupin izven lastne prijateljske skupine, hkrati pa so se razrahljale vezi znotraj samih prijateljskih skupin. Kako je to razvidno in kaj to pomeni, bomo prikazali o perspektivi PS, tukaj pa ponovimo le bistveno

spoznanje, da člani ločijo več vrst prijateljstva, mi pa smo jih razdelili v dva tipa in sicer prijateljevanje po interesih, drug tip pa je funkcionalno prijateljevanje.

Prvi tip prijateljevanja je medsebojno povezovanje, ki ni vezano na člane svojo PS, zaradi zadovoljevanja določenih potreb; člani so tako povezani z enim, praviloma pa z več so-člani glede na vrste interesov, med katerimi eno ali največ dve, označujejo kot najtesnejše prijateljstvo; z njim člani zadovoljujejo svoje zelo pomembne potrebe na način, ki dobro ali celo idealno ustreza obema akterjema v odnosu. Nismo pa zasledili, da bi bil takšen odnos moteč za ključnega svojca ali pa za člane lastne PS, celo obratno, videti je, da svojci podpirajo takšna prijateljstva. Gospa P2 pravi za svojega moža, *da rabi zelo veliko opore in da je njuno sožitje boljše, če jo dobi še kje drugje kot samo pri njej* (P2-04). Takšno doživljanje pri ženi pa je verjetno mogoče zgolj ob veliki meri zaupanja v svojega moža in v njegove prijatelje. Tovrstne povezave pridobivajo na pomenu in tudi na obsegu in kaže, da krepijo individualizacijo pri članih v smislu »živi in pusti živeti« in s tem, ko prijateljujejo člani različnih PS med seboj in o svojih doživetjih govorijo v matični PS, gradijo med-skupinske vezi.

Druga vrsta prijateljstva pa se ohranja in neguje znotraj PS. Člani čutijo drug do drugega globoko naklonjenost in povezanost, ki je stalna, na svoj način redna in nudi varno okolje sorodstvenim enotam za medsebojno podporo. Skupna zavezanost izbranemu življenjskemu stilu z vsem, kar sodi zraven, ohranja in spodbuja medsebojno podporo pri članih PS. Medsebojno podporo zato prepoznavamo kot enega izmed pomembnih orodij za ohranjanje in vzdrževanje prijateljskih odnosov.

5.3.3.2 Vzdušje

Učinkovitost nujenja podpore je odvisna od vzdušja v skupini. Z merjenjem vzdušja v PS bomo izmerili ustreznost pogojev za razvijanje prijateljskih odnosov, celo več, dobili bom vpogled v pogoje, ki vzdušje v skupinah sploh oblikujejo. V tabelo 5.22 smo vključili tiste postavke, ki najbolj zgovorno opisujejo vzdušje po posameznih skupinah.

Tabela 5.22: Vzdušje v PS.

Reguliranje in ohranjanje prijateljskih odnosov v prijateljskih skupinah	
Kategorija: Vzdušje v skupinah	
<i>Definicija: stanje, ki odraža določeno razpoloženje članov na srečanjih PS</i>	
skupina	Interpretativne postavke
RAZGLED	- V naši skupini se veliko šalimo in smejimo. Če se ne nasmejimo od srca, potem v skupini nekaj ni v redu. No, včasih jaz doživljam tudi napeto vzdušje v skupini, ampak bolj kot en dramski zaplet, ki skupino poživi, ko čaka na razplet...scenarij je vedno znan, konec nasmejan...ta sproščenost v skupini mi res veliko pomeni (C2-04).
VIHAR	- Zaradi recidiv je postalo vzdušje v skupini zelo mučno in moreče...dokler ni skupina razpadla (D1-99). - Odkar pa sem skupaj z D12, je pa vzdušje takšno, kot mora biti; včasih se nasmejimodo solz in na koncu D1 vpraša, zakaj se pa smejimo (L1-99).
OCEAN	- Po ustanovitvi, na prvih srečanjih nas je bilo strah, kako bomo sami, zato je bilo veliko negotovosti v zraku, to se je dolgo čutilo, potem smo se pa sprostili...potem je bilo pa kar eno odkritje, kako fino je živeti svobodno, brez terapevta in.... bilo je zelo domače vzdušje (E1-99).
SPREHOD	-...pa je sproščeno vzdušje in sedaj vsak pove tisto, kar se mu zdi (I1-04).
LETNI ČASI	- ...ležerno in sproščeno vzdušje. Včasih se ozračje nekoliko naelektri, toda vedno se tudi razelektri (M1-99). - včasih pridejo tudi odraščajoči otroci zraven, Katra pravi, da je lušno. Menim, da je tisto" lušno" prav vzdušje (K2-99). - šala, smeh je tisto, kar dvigne razpoloženje v PS (M2-04).
MALI VOZ	- Sproščeno vzdušje, prijetna in umirjena atmosfera ustvarja domačnost (N1- 04). - Midva se tukaj počutiva čisto domače, prijateljska mi paše. Z N12 smo si simpatični, z njima se sprostim se nasmejimo, pohecamo in tudi marsikaj pogovorimo. Se imamo fino in je prijetno (P1-04).

Kaj je čutiti v zraku majhnih skupin, ki se že od ustanovitve dalje srečujejo v domačem okolju, je zelo občutljiva in težko opredeljiva kategorija, saj skupino vsak član doživlja in izraža po svoje. Možno bi seveda bilo, da bi se raziskovalka sama udeležila srečanj skupin in neposredno na srečanjih izmerila klimo; toda ker se klima vedno oblikuje med interakcijami vseh prisotnih ljudi v skupini, bi verjetno tako dobila posnetek klime, ki bi jo morali poimenovati »klima PS z raziskovalko«. Vzdušje v PS smo torej merili posredno, preko odgovorov na dvojno vprašanje, ki smo ga članom PS zastavili leta 1999 in se glasita: Kakšno vzdušje prevladuje v vaši PS? in kontrolno vprašanje, kako se počutite v svoji PS? Odgovori so bili obširni, toda precej podobni, za nas pa je bilo zanimivo predvsem to, da so člani pogosto primerjali sedanje vzdušje z vzdušjem pred leti, razlagali so vrste vzdušja. Med evaluacijo programa leta 2004, članov nismo spraševali o klimi v njihovih skupinah, toda v pogovoru so skoraj vsi člani opisali v pripovedi o tem, kaj jim PS

pomeni, tudi ozračje ki vlada v njihovi skupini. Odprta komunikacija in zaupljivost med člani sta lastnosti, ki sta spontano pripeljali do dopolnitve podatkov iz leta 1999. Ker so se mnogi pogovori ponavljali tako leta 1999 kot leta 2004 smo iz protokolov potegnili le tipične odgovore po posameznih skupinah, ki najbolj nazorno prikazujejo obliko in vrsto vzdušja v njihovi skupini. Pozorni pa bomo tudi na časovno dimenzijo; vzdušje ob ustanovitvi skupin je bilo bistveno drugačno, kot pa sedaj, po več kot petnajstih letih druženja, kar so radi poudarjali tudi člani sami.

Iz celote doživljanja članov, smo razbrali tri vrste vzdušja v prijateljskih skupinah, ki se med seboj razlikujejo po trajnosti in intenziteti ter po predznaku: napeto vzdušje, trenutno napeto vzdušje in sproščeno vzdušje. Z napetim vzdušjem označujemo mučno, moreče ozračje v daljšem obdobju skupine, ki je bilo posledica zaupanja in tudi vzrok nezaupanja v skupini, zaprtosti, nemoči in recidivi članov. Kot je povedala članica skupine Vihar, je bilo to zanje usodno (glej tabelo 5.19), kajti člani skupine so odhajali, preostanek pa se je razformiral. Iz navedenega sklepamo, da ni mogoče zagotoviti trajnosti prijateljske skupine v slabem ozračju, ker ta prej ali slej razpade.

Trenutno napeto vzdušje je občasno prisotno v vseh skupinah, kar pomeni, da člani doživljajo v skupini napetosti, ki pa nimajo dolgoročnejši slabega vpliva na skupine; celo obratno, trenutna napetost poživi dogajanje v skupini, kot se je izrazila gospa C2 iz skupine Razgled, je posledica konstruktivne dinamike skupine, ko zapletu sledi razplet in se naelektreno ozračje razelektri. Krajši ali daljši časi napetega ozračja so bile značilne za vse skupine tudi v njenem začetnem obdobju po ustanovitvi, ko so se člani v skupinah prilagajali na novo stanje. Napetosti in strah pa so upadali premo sorazmerno z rastjo medsebojnega zaupanja in drugih že osvetljenih lastnosti, ki zagotavljajo trajnost skupin.

Sproščeno vzdušje je tretja oblika klime, ki ima močno kohezivno vrednost za prijateljske skupine, saj so domače vzdušje, smeh in šale, odprta komunikacija, dobro razpoloženje, prijetna in umirjena atmosfera- domačnost,(glej tabelo 5.22) so tiste nepogrešljive lastnosti, ki nastajajo kot stranski produkt konstruktivnih interakcij in omogočajo trajnost skupin. Kakor kaže, se je v vseh PS razvilo dobro vzdušje med člani, kar pomeni, da imajo izpolnjenega enega od pomembnih pogojev, ki omogoča kvaliteto in trajnost sožitja.

5.3.3.3 Socialna opora

Lastnosti zaupanja in odprtosti med člani sta dve pomembni kategoriji za prepoznavanje prijateljstva v PS, ki pa ju bistveno dopolnjuje tretja kategorija, to je socialna opora. V poglavju o reševanju konfliktov in razvijanju konsenza se je pokazalo, da sta zaupanje in odprtost pomembni lastnosti prijateljskih odnosov med člani, ki določata obliko komunikacije. Torej, v tem poglavju nas najbolj zanima kaj so prijateljski odnosi med člani, kako se prijateljski odnosi med člani manifestirajo in kaj le ti pomenijo članom in kakšen pomen imajo za njihovo funkcioniranje v samih skupinah. Socialna opora je lahko sama po sebi pogojna ali brezpogojna, vzajemna ali enostranska, delna ali celostna (Rus,1997). V kontekstu naše raziskave je socialna opora stvaren in bistven element prijateljskih skupin, ki skupaj z zaupljivostjo in odprtostjo tvori prijateljske odnose med člani. Socialna opora v PS je brezpogojna solidarnost in konkretna nematerialna pomoč pri vzdrževanju in razvijanju življenjskega stila brez alkohola, ki se kaže v medsebojnih prijateljskih odnosih članov. V tabeli 5.23 prikazujemo tipične postavke, ki ilustrirajo definirano socialno oporo v PS.

Tabela 5.23: Reguliranje in ohranjanje prijateljskih odnosov v PS

<i>Socialna opora</i>
<i>Interpretativne postavke</i>
A. Drug drugega poznamo že tako dobro, da takoj vemo, če je kaj narobe, četudi nič ne pove. Tako je bilo z M1, ki je imela že nekaj časa hude depresije, obiskala je psihiatra, ki ji je predpisal zdravila. Opazil sem, da se celo srečanje ni niti enkrat nasmehnila, to pa mi je dalo misliti. Predlagal sem ji, da jo odpeljemo na PHP. Dežurna psihiatrinja je pogledala njeno škatlico zdravil in jih vrgla stran. Rekla je, da bi bilo to zanjo lahko usodno, če bi jih jemala še naprej (K1-04).
B. Bili smo si res prijatli, čutili smo drug z drugim, si pomagali. Ima pa tudi prijateljstvo meje. Od ene točke si človek mora pomagati sam, ti mu ne moreš več, lahko le sebe ogonobiš (E1-04).
C. E1 je opazil, da je pri nas nekaj narobe. Tik pred novim letom smo mu poslali kartico, ki jo je napisala H2. Pred tem sem vsa leta jaz pisal in pošiljal kartice. E1 je vedel, da je to moje delo in ko je opazil pisavo moje žene, je takoj vedel, da je nekaj zelo narobe. E1 je telefoniral in rekel, da bosta šla za Novo leto praznovat v mesto in da bosta pustila avto pri meni, ker je bolj na varnem. Oglasila sta se in E1 je rekel:« Midva lahko ostaneva prijatelja, četudi boš še naprej pil, ampak nisva pa za skupaj, jaz trezen, ti pa pijan. Sam se moraš odločiti. Jaz ne morem nehati namesto tebe.» Rekel sem mu: »Ker si čutil tako močno prijateljstvo in me poiskal, sam ne želim, da se to prijateljstvo konča, zato bom nehal.«(H1-04).
D. Brez prijateljstva sem mrtev, ne znam si predstavljati, da bi živel brez njih, s tem mislim brez A12 in drugih iz PS, saj to so moji najboljši prijatelji, kot bratje in sestre (C1-99).

- E. Sosedje, pa zlahta, to je danes bolj tako, tako, prijatli, kot smo tile tukaj pa pomeni, da držimo drug z drugim, si nismo fovš, si pomagamo in se pogovorimo (B2-99).
- F. V PS je polovica mojih "najbližjih sorodnikov", kajti to ne pomeni, da se z drugimi ljudmi ne morem pogovarjati, ampak se ne morem tako pogovarjati, ker pač določenih reči niso doživeli, niso videli, niso izkusili, zato ne morejo tako so-čutiti, sočustvovati kot recimo oni (L1- 99) .
- G. Če sem v stiski, vem da bom v PS zanesljivo dobila pomoč. Ja, če imaš stopala na varnem, toplem in suhem, je to najboljša preventiva pred prehladi in praskami in tako so prijatli, ker prijateljstvo omili udarce usode, te razbremeni, te ne ovira, kot te tudi dobri čevlji ne ovirajo pri hoji...Veš, jaz sem to občutila, njihovo naklonjenost in pomoč... Tu so moji najboljši prijatelji (M1-04).
- H. Počutim se domačega in imam boljši odnos z P1 kot z bratom, morda se sliši nenavadno, ampak prijateljstvo odtehta sorodstvo (K1-99).
- I. Med nami so se oblikovale vezi, ki gredo daleč čez domet običajnega sorodstva.nekakšna tele- komunikacija: večkrat se pokličemo istočasno, natančno pravočasno; na primer, ko je bila M1 v stiski, smo jo vsi takrat poklicali, kot da bi slutili. Na račun tega primera in tudi drugih se večkrat hecemo (C1).
- J. Prej ko sem pil, sem imel svojo drugo družbo, lažne prijatl'e. Tukaj pa imaš ljudi, prijatelje, ki so več kot nadomestek. Veš, da imaš ljudi na katere se lahko obrnem. Če imaš nekoga, potem lažje živiš. Prej nisem imel nikogar na katerega bi se lahko obrnil (I1-99).
- K. Kdaj ženi ne morem povedati, kaj jaz doživljam in v tistem trenutku lažje povem K1. Potem kasneje povem tudi ženi.Ona to zelo dobro razume (P1-99).
- L. Moj mož rabi zelo veliko opore, če jo dobi, je za naju oba boljše,... jaz pa tudi rada poklepetam po žensko, pa gre (P2.04).
- M. Sam ne vem, kako sem se po operaciji znašel s pivom v roki...(člani PS) so si vzeli dopuste, da so me kot otroka varovali 24 ur na dan Spoznal sem moč prijateljstva (B!- 99).

Za ustrezno oporo prijatelju ali prijateljcem v PS je nujno potrebna razvita sposobnost empatije. Vživljanje v sočlane svojega mikro okolja je pri alkoholikih in njihovih svojcih bistveno okrnjeno in spremenjeno in se v sistemih zdravljenja oziroma rehabilitacije počasi normalizira (glej Rugelj,1983; Hudolin,1991; Ramovš J.,1995). V primeru članov PS opazimo visoko stopnjo empatije, ki se kaže predvsem v njihovi sposobnosti medsebojnega razumevanja; ko so »na pravem kraju ob pravem času s pravo besedo«, med seboj so kot pravi Moreno(2000) razvili, »tele«. Zgovoren je primer »I » (glej tabelo 5.23), kjer zelo poudarjajo medsebojno mrežno povezavo in ko nekdo potrebuje oporo, ta nevidna socialna mreža spletena iz medsebojnih odnosnih vezi članov vzvalovi, včasih tudi takrat, ko so člani fizično oddaljeni drug od drugega. V primeru »I« so člani (vsi iz PS hkrati) zaslutili stisko prijateljice in jo poklicali ter ji v telefonskih pogovorih nudili oporo, medtem ko so v primeru »A« člani PS iz vedenja prepoznali motnjo pri prijateljici in takoj ukrepali. Za oba primera pa je značilno takojšnje ukrepanje. Tudi v primeru postavke »M« (glej tabelo 5.23), iz konteksta sodeč, so člani PS takoj konkretno pomagali ter žrtvovali svoj čas, celo »svoje

dopuste«. Solidarnost med člani je velika, kar se kaže tudi v njihovih pogostih primerjavah s sorodstvom. Prijateljske vezi znotraj PS jim pomenijo velikokrat več kot sorodstvene, ko pravijo, da se na člane PS lahko zanesejo, nanje lahko računajo v svojih stiskah, kajti doživeli so težave zaradi zasvojenost z alkoholom in ta izkušnja, ki se lahko povrne, jih medsebojno trajno in »intimno« povezuje (glej tabelo 5.23, postavke D,F,G, H, I, J, K)

Brezpogojna solidarnost med člani PS pa se lepo kaže v primeru C. Gospod E1 je nagovoril svojega prijatelja iz PS tako, da mu je dal jasno vedeti, da ve za njegovo stanje in da bo recidiva otežila njun odnos, da pa bo ostal njegov prijatelj, četudi bo še naprej pil. To pomeni, da je prijateljska vez med njima zelo močna, ker sega preko okvirjev podpore treznemu življenju, preko namena PS, v tem primeru se kaže solidarnost v moči odnosne vezi med dvema človekoma, ki se brezpogojno podpirata, ne glede na končni izid kriznega stanja. Doživljanje brezpogojne solidarnosti je odločilno vplivala na H1 (glej tabelo 5.23), da se je ponovno odločil za abstinenco.

Ugotovili smo, da je bilo zaupanje vase in zaupanje v partnerja predpogoj za razvijanje drugih vrst zaupanja med člani PS. Med člani je zaupanje naraščalo s kvantiteto in kvaliteto odnosnih razmerij. Do leta 2004 smo opazili naraščanje odnosnih povezav med člani PS izven lastne PS; razlog za to vidimo v dveh tipih prijateljevanja. Prvi tip prijateljevanja označuje tesne medosebne odnose, ko člani zadovoljujejo svoje zelo pomembne potrebe na način, ki dobro ustreza obema akterjema v odnosu. Drugi tip prijateljstva, ta se kaže predvsem v brezpogojni medsebojni opori v stilu življenja brez alkohola, pa je funkcionalni in povezuje vse člane PS iz vseh skupin. Ugotovili smo, da je učinkovitost nudenja medsebojne opore v veliki meri odvisna od vzdušja v PS, ki se razlikuje po trajnosti, intenzivnosti in svojem predznaku. Pokazalo se je, da so v obdobju zadnjih let v vseh PS prevladuje sproščeno vzdušje. Medsebojna opora se v zadnjih letih kaže kot brezpogojna solidarnost (glej tabelo 5.23) med člani. PS so torej v skoraj dveh desetletjih svojega obstoja oblikovale temeljno in edinstveno odnosno - socialno mrežo, katere moč se kaže predvsem v konkretnih primerih medsebojne solidarnosti.

6. Sklep

V uvodnem delu naloge sem načrtala okvir raziskovanja PS alkoholikov in njihovih svojcev. Nato sem v teoretičnem delu poudarila pomen mokre kulture in ugotovila, da so značilnosti delovanja omamljene zavesti presenetljivo podobne Hassanovim (v Bahovec 2004:164) značilnostim sodobne, postmoderne, potrošniške kulture in da so take razmere ugodne za razvoj zasvojenosti, neugodne pa so za vzdrževanje abstinence od alkohola in od vzorcev pivskega okolja, kar pa je za zdravljenje alkoholike nujno. V nadaljevanju sem razčlenila večplastnost poškodb zaradi zasvojenosti in tako orisala potrebo po holistični obravnavi težav čezmernega pitja. Sledila je ugotovitev, da ima socialno delo orodja in znanja za ravnanje z ljudmi s težavami čezmernega pitja in da so skupinske oblike socialnega urejanja alkoholikov in njihovih svojcev osnovni metodični pristop socialnega dela na tem področju. S svojo vlogo in načinom delovanja socialni delavec bistveno vpliva v skupini na dogajanje, kar pomeni, da zdravljeni alkoholiki in člani njihovih družin lahko v terapevtsko vodenih skupinah, kakršne so KZA, rešujejo svoje težave le parcialno. Terapevtska vodena skupina je torej umetna učna skupina, ki ne more biti niti celostna niti trajna, medtem ko zdravljeni alkoholiki potrebujejo celostno urejanje in trajno medsebojno povezanost za vzdrževanje nujno potrebne abstinence v mokri kulturi. To tezo sem v empiričnem delu raziskave podprla s prikazom razvoja PS, ki so nastale kot poskus premagovanja nasprotja med socialno terapevtsko pomočjo zdravljenim alkoholikom v začetku njihovega urejanja ter potrebo po njihovi trajni skupinski povezanosti. Eden od osnovnih vzrokov za znanstveno raziskovanje obstoječih PS je bilo praktično spoznanje, da ta izvorni socialni model druženja v majhnih skupinah, ki smo ga vpeljali pred skoraj dvema desetletjema, zagotavlja trajno viabilnost s tem, ko se socialno-terapevtska skupina reorganizira v naravno, prijateljsko obliko, ob predpostavki, da sistem omogoča osebno in socialno rast vsakemu posamezniku, obenem pa je kot skupinski in skupnostni sistem dovolj stabilen in prožen, da preživi.

Sistem PS sem identificirala tako, da sem predstavila sorodne sisteme socialnega urejanja pri nas in opredelila pomembnejše razlike med njimi. Razlike med KZA in PS so najbolj vidne v načinu organiziranja in v vlogi terapevta, saj v KZA člani rešujejo svoje težave parcialno, medtem ko skupine za samopomoč, kakršne so PS nudijo kompleksno podporo. PS so organizirane tako, da se člani srečujejo v majhnih skupinah, ki ima največ

šest članov po domovih brez terapevta in to na prijateljski bazi, medtem ko so KZA praviloma po številu članov večje »učne« skupine, za uvajanje novo novih vzorcev vedenja in za njihovo utrjevanje. Najbolj razširjen sistem samopomoči za zdravljenje alkoholike in njihove svojce AA, pa se razlikuje od PS predvsem v tem, da so zdravljeni alkoholik in člani njegovih družin v isti skupini, kar širi možnosti urejanja medsebojnih odnosov, medtem ko so pri AA zdravljeni alkoholiki in svojci v ločenih skupinah, kar sicer dobro vpliva na individualni razvoj in avtonomnost, zmanjšuje pa možnost za učenje dobrega sožitja med partnerjema.

Glede na to, da je sistem PS opredeljen, ni pa še bil celovito ovrednoten, je bil osnovni cilj pojasniti pojav in pomen PS in potrditi hipotezo, da so PS ustrezen sistem za zdravljenje alkoholike in njihove družine, ki jim nudi trajno oporo za življenjski slog brez alkohola in da prispeva k boljši kvaliteti življenja svojih članov.

K predmetu raziskave, to je skupnosti šestih PS – majhnih skupin za samopomoč, ki so izšle po letu 1986 iz dveh KZA Šiška, sem konceptualno pristopila po Arrowu, McGrathu in Berdahlu (2000). Omenjeni avtorji zagovarjajo, da so »male skupine kompleksni sistem, v katerem člani osmišljajo svoja dejanja, namene, imajo svojo percepcijo, vse to pa se s časom spreminja«. Glede na dejstvo, da so se PS kot sistem razvijale skoraj dve desetletji, sem dojela raziskovalni pristop šestih globalnih variabel omenjenih avtorjev kot zelo primeren za raziskovanje PS, kar pomeni, da smo po kompleksni teoriji sistemov (Arrow in drugi, 2000) določili in definirali funkcionalne in inštrumentalne kategorije, ki so značilne za majhne skupine. Pri metodi kvalitativne analize sem uporabljala tehniko zaprtega kodiranja. Na razpolago je bilo obsežno gradivo, ki poleg zapisnikov srečanj, osebnih map članov PS v začetku, ko so bili še vključeni v KZA, avdio posnetkov nekaterih srečanj, vsebuje tudi odgovore na evalvacijska vprašalnika iz leta 1986 in iz dveh meritev z nestandiziranima vprašalnikoma leta 1999 in 2004. Številni in gosti zapisi so že sami po sebi zgovorno razlagali in interpretirali dogajanje v PS, zato smo definirane variable izdatno podprli z ustreznimi tekstovnimi postavkami. Tekst iz vprašalnika V-3 v sklepu navajam zato, ker menim, da na prepričljiv način interpretira pomen PS v okolju mokre kulture.

Te ljudje iz prijateljskih skupin mi dajejo en občutek varnega okolja. Kamor koli grem, vsepovsod je prisoten alkohol. Pa same alkoholne pijače niso tiste, zaradi česar se čutim včasih nelagodno, pa osamljenega med službo in v drugih družbah. Otopela, pijanska kultura je v zraku. Seks, politika, hrana, šport, še vreme in promet na cesti, so teme dolgih

ur čvekanja po lokalih in kdo bo bolj pameten pri tem. Jaz včasih padem zraven, zaradi službe. Težko sem udeležen v takih pogovorih. V prvih letih abstinence me je res motil alkohol, sedaj pa že dolgo ne več. Motijo me prazni in otopeli pogovori, plavanje v navideznem svetu, v svetu, ki so si ga sami zgradili in vzdrži le toliko časa, dokler ne trčijo ob prvi resnejši problem, potem pa manipulirajo ali pa počti, v obeh primerih so izgube na njihovi strani. Pa smo spet tam, pri novem kozarcu. Mi smo se v skupinah navadili živeti z razmislekom. Jaz sem spoznal, da je življenje dragoceno, da ga ne želim več zapravljati v prazno, spoznal sem kaj me osrečuje na tak način, da me zapolni. Odkrita in iskrena beseda, sproščen pogovor o tem, kar sem jaz, pa kar ti. Poslušanje izkušenj mladih me na primer polni s svežino, jaz jim pa tudi ne dajem naukov, ampak samo svoje izkušnje iz časa njihovih let in sedanje. To mi veliko pomeni! To dajanje in sprejemanje. Ko vidim, da delam nekaj dobrega sebi in drugim (P1-04).

Ugotovljeno je, da člani PS prepoznavajo namen svojih skupin in da je ta ostal nespremenjen od ustanovitve PS: vsi se strinjajo, da so PS potrebne in koristne, da je njihov namen graditi medsebojne odnose v prijateljskem in prijetnem vzdušju, da jih njihove posebne izkušnje trajno povezujejo ter da program oblikuje sožitje v skupini in jo loči od drugih sistemov njihovega vsakdanjega življenja.

Ugotovljene so določene sekvence v razvoju PS, ki imajo skupne značilnosti in sem jih poimenovala: (a) obdobje prehoda, to je bilo praviloma mirno obdobje (razen pri skupini Vihar) prvih petih let od ustanovitve PS in so delovale po inerciji KZA, (b) obdobje iskanja identitete, ki je bilo različno dolgo v razvoju skupin, zanj pa je značilno, da so nastopile krize in so se skupine večinoma prestrukturirale znotraj sistema PS, prihajalo pa je tudi do recidiv, ter (c) obdobje zrelosti od leta 1999, to je, ko so skupine in posamezniki zgradili medsebojno brezpogojno sprejemanje, zaupanje in spoštovanje ter so znali nuditi uspešno pomoč sočlanom v hujših osebnih stiskah.

Med raziskovalnimi rezultati me je posebej presenetilo spoznanje, ki sem ga poimenovala »presežni socialni kapital«, ki se je začel nabirati po letih razvoja pristne skupinske samopomoči v PS zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev. Kaže se v tem, da so ti ljudje, ki so bili ob svoji vključitvi v PS – in s tem v začetku delovanja vsake skupine – na socialnem obrobju ter so potrebovali pomoč družbenih služb za svoje minimalno osebnostno, družinsko in socialno funkcioniranje, svoj negativni socialni kapital skozi leta vključitve obrnili v pozitivnega. To pomeni, da se je v odnosih in razmerjih med člani PS

skladiščil socialni kapital ter se oplajal s pomočjo izvajanja skupinske, osebne in odnosne dejavnosti. Člani so s pomočjo PS pridobili večje količine pozitivnih lastnosti, kot so jih lahko porabili znotraj odnosnih vezi med ožjimi družinskimi člani in člani PS. Presežke altruistične naravnosti so zavestno investirali v nova področja svojega delovanja: v udeleževanje v širši družini ali pa v prostovoljsko delo za skupnost. Člani PS so torej s kakovostnim prostovoljskim delom izven lastne družine pripomogli k večji zadovoljenosti določenih nematerialnih potreb izbranih subjektov. Presežna vrednost socialnega kapitala PS se kaže v konkretnih zadovoljenih (nematerialnih) potrebah v skupnosti, kar je dobiček za družbo in potencial za ustvarjanje novega socialnega kapitala. Kakovostni življenjski slog, dobro sožitje in dobro izpolnjene naloge pri članih PS pa ohranjajo ali večajo socialni kapital tako posameznikov kakor tudi PS – gre torej za cirkularni proces. Pojav in rast presežnega socialnega kapitala je prisotna pri več kot polovici članov PS zadnjih 5 do 8 let, kar pomeni, da se je začela razvijati šele po najmanj desetletni vključitvi v sistem PS.

Drugo pomembnejše spoznanje sem poimenovala fluidnost odnosov in razmerij v sistemu prijateljskih skupin. Nanaša se družbeno pojmovanje uspešnosti malih skupin po Wuthnovu (v Bahovec 2004: 204), ki pravi, da družbeni pomen malih skupin v postmodernizmu na splošno narašča. Na uspešnost malih skupin kaže, da so zelo dobro prilagojene sodobnim razmeram; v skupinah se kombinira določena mera obveznosti zaradi prijateljstva in bratstva z relativno malo omejitvami individualne svobode. Vendar dajejo tudi stabilnost, čeprav omogočajo fluidnost in so v nekem smislu ohlapne. Tako v večini skupin ni prisile po zavezanosti, pa vendar zelo veliko članov ostaja v skupini dolgo časa in ta pripadnost zelo pomembno vpliva na osebno in družbeno identiteto članov.

PS so postmoderna oblika sožitja zato, ker ne gre za jasno zamejeno obliko sožitja s trdnimi notranjimi pravili, kot jih ima KZA ali terapevtske skupine, ampak gre za naravno, vendar pa ohlapno obliko sožitja. Fluidnost v PS se kaže v tem, da so prijateljske skupine nudile zdravljenim alkoholikom ves čas dovolj trdno oporo za vztrajanje v alkoholni abstinenci, njim in svojem pa za preseganje negativnih posledic zasvojenosti ter osebno in socialno rast, vendar pa so bile socialne vezi med njimi odprte in fluidne, tako da je bila povezanost med njimi v določenih obdobjih tesna, v določenih ohlapna, da so posamezniki lahko brez slabih posledic prehajali iz ene prijateljske skupine v drugo, ko je bilo to bolj smiselno zanje. Opažamo tudi, da so kljub šibkim medsebojnim vezem v zadnjih petih letih dobile na pomenu medskupinske povezave in skupnost PS kot celota.

Na podlagi ugotovitev potrjujemo hipotezo, da so PS ustrezen sistem za zdravljenje alkoholike in njihove družine, ki jim nudi trajno oporo za življenjski slog brez alkohola in da prispevajo k boljši kakovosti življenja svojih članov, celo več, da večajo družbeni socialni kapital.

Na temelju študija relevantne literature in same raziskave torej menim, da so ugotovitve in spoznanja o PS pomembne za širjenje in poglobljanje družbene vednosti o funkciji in vlogi skupin za samopomoč, predvsem so zanimive iz vidika socialnega kapitala. Zato bi bilo v prihodnje zanimivo raziskati in vrednotiti socialni kapital tudi v drugih sistemih samopomoči. S tem bi prišli do bolj zanesljivega podatka o količinah, vrstah in razširjenosti socialnega kapitala, ki ga te skupine distribuirajo v širšo družbo.

Spoznanja o značilnostih PS in njihovem dosedanjem razvoju govorijo v prid nadaljevanja raziskave o tej obliki skupin za samopomoč ter njihovi primerjavi z drugimi sistemi skupin za samopomoč.

Raziskovalna spoznanja narekujejo še naslednje sklepe in predloge.

Poglobljeno vedenje o sistemu PS je koristno tako za teorijo kot za prakso socialnega dela. Potrjuje že znana spoznanja, da je celostni sistemski pristop v socialnem delu nujen tako pri praktičnem delu kot pri obravnavi vsakega socialnega pojava. Prav tako potrjuje, da je prepoznavanje strokovne vloge v kontekstu skupin za samopomoč nujno in zahtevno opravilo, ki terja vnaprejšnja spoznanja o tem in sposobnosti za sprotno prepoznavanje razmer ter prilagajanje svoje vloge nanje. Glede na dejstvo, da raznovrstne skupine za samopomoč pridobivajo na pomenu, čaka socialne delavce izziv za prestrukturiranje lastne vloge v smislu pomoči za samopomoč.

Končno ima raziskava ima svoj potencial tudi za same člane PS in drugih sorodnih skupin za samopomoč. Preko sistematično zajetih interpretativnih postavk ključnih akterjev raziskave ter spoznanj in ugotovitev, ki so nastale na tej osnovi, jih lahko opozarja na pasti pri njihovem delu in razvoju in jim kaže dobre možnosti. Predvsem pa menim, da so opisana dejstva in spoznanja v tej raziskavi zaslužno priznanje njihovega uspeha.

7. Seznam literature

- Adam, Frane (1982): »Kvalitativna metodologija in akcijsko raziskovanje v sociologiji«. Časopis za kritiko znanosti, 10, 53-54, str.132-245.
- Adam, Frane (1995): *Kompendij socioloških teorij*. Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- Allen-Meares, Paula, Garvin, Charles (2000): *The Handbook of Social work direct Practice*. Sage Publications, Inc., Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Arrow,Holly, McGrath, Joseph, Berdahl,Jennifer (2000): *Small Droups as Complex Systems*. Sage Publications,Inc. Thousand Oaks-London-New Delhi.
- Babor, Thomas et al. (2004): *Alcohol: no ordinary commodity*. Oxford University Press, Oxford, New York.
- Bahovec, Igor (2004): *Posameznik in skupnosti v postmoderni*. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Bahovec, Igor (2005): *Skupnosti:teorije, oblike, pomeni*. Založba Sophia, Ljubljana.
- Bajzek, Jože (1997): *Od skupine k skupnosti*. Inštitut Antona Trstenjaka, Ljubljana
- Bečaj, Janez (1993): »Dvojna funkcija socialne interakcije – 1.del«. *Anthropos*, 25, 1-2, str. 90 – 105.
- Bečaj, Janez (1993): »Dvojna funkcija socialne interakcije – 2.del«. *Anthropos*, 25, 3-4, str. 138-153.
- Bečaj, Janez (1997): *Temelji socialnega vplivanja*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo, Ljubljana.
- Bennett, Trevor in Holloway, Katy (2005): *Understanding drugs, alcohol and crime*. Open University Press, Berkshire.
- Berger, Peter L., Luckmann, Thomas (1973): *The Social Construcion of Reality*. Penguin University Press, New York- London – New Delhi.
- Berne, Erik (1998): *Koju igru igraš*. Ne&Bo, Beograd.
- Bertalanffy, Ludwig in Braziller, George (1968): *General System theory: Foundations, Development, Applications*. Hooks press, New York.
- Billing, Michael (1991): *Ideology and Opinions*. Sage, London.
- Brajša, Pavao(1982): *Človek, spolnost zakon*. Delavska enotnost, Ljubljana
- Brajša, Pavao (1985): *Se da živeti v dvoje?* Delavska enotnost, Ljubljana.
- Brocher, Tobias (1972): *Skupinska dinamika in izobraževanje odraslih*. Državna založba Slovenije, Ljubljana
- Buber, Martin(1999) *Dialoški princip*. Dvatisoč, Ljubljana
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi (1998): *Psihologija družine*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Deurzen, Emmy, Arnold-Baker, Claire (2005): *Existential perspectives on human issues*. Palgrave Macmillan, New York.
- Dragoš, Srečko (2002):«*Socialni kapital*«. *Socialno delo*,41,2,str.71-88.
- Duval,Lucien –A'ime (1997): *Otrok, ki se je igral z luno*. Ognjišče, Koper.
- Flaker, Vito(2002): *Živeti s heroinom 1*. Cf, Ljubljana.
- Frankl, Viktor (1994): *Volja do smisla*. Mohorjeva družba Celje, Celje.
- Fromm, Erich (1970): *Zdrava družba*. Državna založba Slovenije.
- Gergen, Kenneth J.(2001): *Social Construction in Context*. Sage publications Ltd, London.
- Glasser, William (1998): *Teorije izbire*. RIC, Radovljica.

- Guttman, David (1996): *Logotherapy for the Helping Professional: Meaningful Social Work*. Springer Publishing Company, New York.
- Haralambos, Michael in Martin Holborn (1999): *Sociologija. Teme in pogledi*. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
- Hudolin, Vladimir (1991): *Alkohološki priručnik*, Medicinska naklada, Zagreb.
- Johnson, Chaterine (1994): *Srečni v ljubezni. Kako ustvariti srečni zakon*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Kolarič, Zinka, Črnak-Meglič, Andreja, Vojnovič, Maja (2002): *Zasebne neprofitno-volonterske organizacije v mednarodni perspektivi*. Založba FDV: Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Kuhn, Antony (1974). *The Logic of Social Systems*. Jossey-Bass, San Francisco.
- Knippenberg, Ad van (1984): *Intergroup differences in group perceptions*, v Tajfel, Henri, *The social dimension*, The Cambridge University Press.
- Kraus Wolfgang, Knaier Waltarund (1989): *Selbsthilfeinitiativen und kommunale Selbsthilfeförderung*. Deuther Studien Verlag, Weinheim.
- Kurtz, Ernest (1991): *Not God. A history of Alcoholics Anonymous*. Hazelden, San Francisco.
- Luckmann, Thomas (1997): *Nevidna religija*. Krtina, Ljubljana.
- Majzelj, Irena in Ramovš, Ksenija (2003) *Svetovalnica za alkoholizem*. 1. kongres socialnega dela, Portorož.
- Maslow, H. Abraham (1954): *Motivation and Personality*. Harper and Row, New York.
- Mc Namee, S. in Gergen, K J. (1999). *Relational Responsibility: Resources for Sustainable Dialogue*. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Mesec, Blaž (1998): *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Visoka šola za socialno delo, Ljubljana.
- M. Mills, Theodore (1971): *Sociologie der Gruppe*. Juventa, Munchen.
- Moeller Michel, Lukas (1978): *Selbsthilfegruppen*. Rowohlt, Hamburg.
- Moeller Michel, Lukas (1981): *Anders Helfen. Selbsthilfegruppen und fachleute arbeiten zusammen*. Ernst Klet, Stuttgart.
- Moscovici Serge, Lage Elizabeth (1978): »*Studies in social influence III: majority versus minority influence in a group*«. European Journal of Social Psychology, 6.
- Moreno, Jakob L., Moren, Zerka T (2000): *Skupine, njihova dinamika in psihodrama*. Inštitut Antona Trstenjaka, Ljubljana.
- Musek, Janek (1995): *Ljubezen, družina, vrednote*. Educy, Ljubljana.
- Mrkun, Anton (1927) *Zgodovina protialkoholnega gibanja*. Protialkoholna zveza: sveta vojska, Ljubljana.
- Nastran Ule, Mirjana (1992): *Socialna psihologija*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Nastran Ule, Mirjana (1994): *Temelji socialne psihologije*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Parsons, Talcott (1952): *The Social System*. Tavistock, London.
- Pečjak, Vid (1994): *Psihologija množice*, samozaložba, Ljubljana
- Picchi, Mario (1995): *Projekt človek*. Inštitut Antona Trstenjaka, Ljubljana.
- Pincus Allen, Anne Minahan (1973): *Social Work Practice: Model and Method*. Peacock Publishing, Itaca.
- Ragin C., Charles (1994): *Constructing Social Research. The Unity and diversity of Method*. Pine Forge Press, Thousand Oaks – London – New Delhi.

- Ramovš Jože (1983): *Boj za življenje družine*. Mohorjeva družba, Celje
- Ramovš, Jože (1985): »*Prijateljska podskupina*« v Rugelj, Janez: *Zmagovita pot*, str. 249 – 258, Državna založba, Ljubljana.
- Ramovš, Jože (1990): *Doživljanje, temeljno človekovo duhovno dogajanje*. Založništvo slovenske knjige, Ljubljana.
- Ramovš, Jože (1995): *Slovenska sociala med včeraj in jutri*. Inštitut Antona Trstenjaka, Ljubljana.
- Ramovš, Jože (1997). Alkoholizem, urejanje alkoholikov in anonimni alkoholiki (AA). V: Duval, Lucien – A'ime: *Otrok, ki se je igral z luno*. Ognjišče, Koper, str. 125-159.
- Ramovš, Jože (2000). Skupina in skupinsko delo. Prispevek k antropologizaciji teorije skupine in praksi skupinskega dela. V: Moreno, Jakob L., Moren, Zerka T.: *Skupine, njihova dinamika in psihodrama*. Inštitut Antona Trstenjaka, Ljubljana, str. 339-376.
- Ramovš, Jože (2001): *Slovar socialno alkoholološkega izrazja*. Inštitut Antona Trstenjaka, Ljubljana.
- Ramovš, Jože (2003): *Kakovostna starost*. Inštitut Antona Trstenjaka, Ljubljana.
- Ramovš, Ksenija (1983): »*Kako zdravljeni alkoholiki in njihovi partnerji doživljajo predstavitev v različnih fazah zdravljenja in rehabilitacije (povzetek raziskave)*« v Rugelj, Janez: *Uspešna pot*, str. 572 – 579, Rdeči križ Slovenije, Ljubljana.
- Ramovš, Ksenija (1988): »*Skupine za samopomoč zdravljenih alkoholikov*«. Socialno delo, 27, 4, str. 306-316.
- Ramovš, Ksenija (1989): »*Skupine za samopomoč*«. Zdravstveno varstvo, 27, 11-12, str. 309 – 312.
- Ramovš, Ksenija (1990): »*Problematika duhovnega poglobljanja članov KZA*«. Knjiga sažetaka 5. Jugoslovenskog kongresa alkohologa, str. 293-294.
- Ramovš, Ksenija (1995): *Prijateljske skupine, socialni model trajne povezanosti družin zdravljenih alkoholikov*. Diplomaska naloga. Visoka šola za socialno delo, Ljubljana.
- Rugelj, Janez (1983): *Uspešna pot*. Rdeči križ Slovenije, Ljubljana.
- Randall R., Southgate J. (1980): *Co – operative ind community group dynamics*. Barefoot Books, London.
- Rogers, Carl R. (1974): *Encouter Gruppen*. Kindler, Munchen.
- Rugelj, Janez (1983): *Uspešna pot*. Rdeči križ, Ljubljana.
- Rugelj, Janez (1985): *Zmagovita pot*. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
- Rus, Velko S. (1997): *Socialna in societalna psihologija (z obrisi sociopsihologije)*. Univerza v Ljubljani, Filozofska Fakulteta, Ljubljana.
- Rus, Veljko (1990): *Socialna država in družba blaginje*. Inštitut za sociologijo, Ljubljana.
- Sader, Manfred (1976): *Psychologie der Gruppe*. Juventa, Munchen.
- Saleebey, Dennis (2005): *The Strengths Perspective in Social Work Practice*, The (4th Edition), Allyn & Bacon, New York
- Scott, Lash (1993): *Sociologija postmodernizma*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Stritih, Bernard (1992): *Skupinsko delo v procesu psihosocialne pomoči: razvijanje obravnavanega modela in sistemsko-teoretska analiza*. Doktorska disertacija. Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Stritih, Bernard, Možina, Milan (1992): »*Avtopoeza: Procesi samoorganiziranja in samopomoči*«. Socialno delo, 31, str. 18 – 73.

- Stritih, Bernard (1993): »*Socialno delo z ljudmi, ki imajo probleme z alkoholom*«. *Socialno delo*, 32, str. 71 – 98.
- Thyer, Bruce (2002): *Contruversial Issues in Social work Practice*. Prentice Hall, New York.
- Trojan, Alf (1986): *Wissen ist Macht. Eingenstönding durch Selbsthilfe in Gruppen*. Fischer Taschenbuch Verlag GmbH, Frankfurt.
- Turner, John C(1991): *Social Influence*. Open University Press, Oxford.
- Willke, Helmut (1993) *Sistemska teorija razvitih družb*. Znanstvena knjižnica FDV, Ljubljana.
- Watzlawick, Paul, Beavin, Janet H., Jackson, Don D. (1969): *Menschliche Kommunikation*. Hans Huber V., Bern-Stuttgart-Wien.
- Watzlawick, Paul, Weakland, John H, Fisch, Richard (1974): *Lösungen*. Hans Huber V., Bern-Stuttgart-Wien.
- Zastrow, Charles (1992): *The Practice of Social Work*. Wadsworth Publishing Company, Belmont.
- Zernig, Gerald, Saria, Alois, S O'Malley, Kurz Martin (2000): *Handbook of Alcoholism*. CRC Press, Washington.
- Ziherl, Slavko (1989): *Kako se upremo alkoholu*. Mladinska knjiga, Ljubljana.

Priloga A: Smernice PS: Osem temeljnih dejstev in spoznanj ter osem stopnic za napredovanje.

Program našega urejanja temelji na sledečih dejstvih in spoznanjih:

1. Alkoholizem je smrtonosen življenjski slog za tistega, ki je zapit in za vse, ki živijo z njim.

2. Pot iz alkoholizma je trajna abstinenca ter nenehno učenje zdravega življenja, skladnih medsebojnih odnosov in duhovnega poglobljanja.

3. Po tej poti napredujemo le, če skupaj tovorimo življenjska bremena in si med seboj podarjamo svoje dobre izkušnje, prostovoljno povezani v trajno prijateljsko skupino. Namen bomo dosegli, če se bomo v skupini dobivali redno in točno, pa najsi bo po domovih, na pohodih v naravi, na kulturnih in terapevtskih prireditvah. Na naših srečanjih ni nihče nikomur nadrejen, zato nihče nikogar ne uči, ampak si pomagamo tako, da vsak govori o svojih tragičnih izkušnjah v preteklosti in o svojih dobrih izkušnjah na poti učenja zdravega življenja, skladnih odnosov in duhovnega poglobljanja.

4. Do vsakega posameznika v skupini bomo pozorni, se vživeli v njegovo trenutno stanje in mu govorili iz svoje izkušnje tisto, kar si želimo, da bi nam govorili drugi, če bi bili v podobnem položaju.

5. Naš napredek in vzdušje sta odvisna od tega, koliko je vsak od nas iskren, odprt, dejaven in dosleden pri izvrševanju našega programa.

6. Sestajali se bomo redno vsak teden ob uri in dnevu, ki ga bomo določili. Skupaj bomo vsaj eno uro, da izmenjamo izkušnje ter se pogovorimo o osebnih stiskah in težavah. Vsak naš sestanek vodi drug član skupine, ki ga določimo na predhodnem sestanku.

7. Sodelovali bomo na sestankih matičnega kluba zdravljenih alkoholikov s svojo prisotnostjo, izkušnjami in mentorstvom, da ne pozabimo svojih prvih korakov naše poti, ko so nam drugi stali ob strani in nam pomagali.

8. Gojili bomo temeljno naklonjenost in dejavno povezanost ter se zgledovali po dobrih izkušnjah vseh, ki se urejajo zaradi alkoholizma v okviru našega sistema urejanja, svetovne družine AA in vseh drugih, ki se prizadevajo za rešitev iz spon alkoholizma.

V zdravem življenju in skladnih medsebojnih odnosih napredujemo po teh stopnicah:

1. Uvidel in sprejel sem dejstvo, da sem pred alkoholom nemočen in da nisem mogel več usmerjati svojega življenja (prvi korak AA).

2. Dojel sem, da na tej poti potrebujem prijatelja, to je nekoga ali nekaj, kar mi dviga duha, da se vsak trenutek laže odločam za smiselno življenje in ravnanje.

3. Dojel sem, da je to pot možno hoditi samo, če smo trajno povezani v prijateljsko skupino zdravljenih alkoholikov.

4. Dojel sem, da moram skrbeti za zdravo telo in za sproščanje napetosti z rednim telesnim naporom.

5. Dojel sem, da se moram stalno učiti dobrih medsebojnih odnosov v zakonu, družini, med prijatelji in drugimi, ki sem z njimi povezan.

6. Dojel sem, da moram trajno človeško rasti iz nakopičenih zakladov človeške izkušnje v literaturi, glasbi, gledališču, znanosti in drugih kulturnih zvrsteh.

7. Spoznal sem, da moram narediti temeljit obračun nad lastno preteklostjo, ga sproti poglobljati za sedanje ravnanje in ta svoja spoznanja zaupati drugim na isti poti urejanja.

8. Dojel sem, da preteklost s pivskimi zablodami ni več v moji oblasti, da pa lahko njene bridke izkušnje vgrajujem v dobro sebi in drugim, posebno še zdravljenim alkoholikom, ki začenjajo z urejanjem.

Priloga B: Vprašalnik KZA iz leta 1986.

**PRIPRAVA NA SAMOSTOJNE SKUPINE ZA SAMOPOMOČ ZDRAVLJENIH
ALKHOLIKOV IN NJIHOVIH SVOJCEV**

Spoštovani član KZA Šiška.

Skupaj smo se odločili, da naslednje leto končamo »osnovno šolanje v KZA Šiška« in se podamo na pot samostojnih skupin za samopomoč. Da bo ta korak čim lažji, **BO VSAK ZASE RAZMIŠLJAL IN ODGOVORIL NA VPRAŠANJA, O KATERIH SE BOMO NATO SKUPAJ POGOVARJALI.**

Odgovorite na spodaj zastavljena vprašanja.

PRIIMEK IN IME _____

1. Kaj je v KZA v zadnjem letu spodbujalo vašo osebno rast? Naštejte in opišite.

2. Kaj od naštetega boste vnesli v svoje skupine za samopomoč? Utemeljite zakaj.

3. Kaj je v KZA v zadnjem letu oviralo vašo osebno rast? Naštejte in opišite.

4. Čemu od zgoraj naštetega se boste izogibali v novi skupini? Utemeljite zakaj.

ZA ODGOVORE UPORABITE PROSIM TUDI ZADNJO PRAZNO STRAN TEGA LISTA!

Priloga C: Vprašalnik iz leta 1999

<i>Vprašalnik iz leta 1999</i>	<i>Globalne variable</i>
<i>Definicija: Vprašanja, ki so bila postavljena članom PS z namenom celostnega ovrednotenja PS.</i>	<i>Definicija: Smiselno segregirani pojmi, ki so pomembni za razumevanje PS in pojmi, ki po Arrowu in drugih(2000) določajo majhno skupino.</i>
Kdo so bili člani vaše PS ob ustanovitvi skupine? Kdo,kdaj in zakaj je odšel iz skupine ? Kakšno je sedaj članstvo v vaši PS ?	članstvo
Kakšen je bil prehod iz vodene skupine v PS ? Kako se je razvijala (kronološko) PS od začetka do danes ?	razvoj PS
Kakšna je bila vaša predstava dobre PS ob ustanovitvi ? Kakšna je vaša predstava dobre PS sedaj ?	pojem prijateljske skupine
kaj ste pričakovali od prijateljske skupine ? kje so se vaša pričakovanja izpolnila in kje ne ? Kaj je za vas prijateljstvo?	zadovoljevanje potreb članov
Kakšen program je imela vaša skupina ? Kako in koliko časa ste ga redno izpolnjevali ? Kakšne aktivnosti so se odvijale v okviru PS ob ustanovitvi, pred petimi leti in sedaj?	doseganje skupinskih nalog
Kaj je držalo skupino skupaj, da ni razpadla ? Kaj je povzročilo prestrukturiranje (spremembe v članstvu) skupine ? Kaj je povzročilo, da je skupina razpadla ?	ohranjanje strukture in integralnosti skupine kot sistema
O čem ste se pogovarjali v PS ? Kako je tekal pogovor med člani ? Kako je potekalo vaše sodelovanje ?	razčlenjevanje podatkov in dajanje pomenov
Ali je prihajalo do konfliktov v KS recidive v PS ? Kako ste ali niste razreševali konflikte ?	razreševanje konfliktov in razvijanje konsenza
Naštejte in opišite najlepša doživetja iz PS. Naštejte in opišite najbolj neprijetna doživetja iz PS. Vaša vloga v skupini. Kdo daje pobude v skupini? Kje dobite navdih za delo skupine ? Katere dejavnosti v PS vam osebno koristijo ? Katere dejavnosti osebno pogrešate ?	motiviranje, reguliranje in koordiniranje vedenja članov skupine
Če bi se še enkrat znašel na začetku, kaj bi morda drugače zastavil v skupini, kaj pa bi ohranil od obstoječega ?	samoevalvacija, doživljanja smisla PS
Kakšni so vaši načrti znotraj PS za naprej ?	prihodnost

Priloga Č: ČASOVNI TRAK PRIJATELJSKIH SKUPIN

ŠIF. P/D	IME PS	LETO FORMI- RANJA PS IN ČLANSTVO	ČASOVNI TRAK								
			PRELOMNI DOGOTKI V ŽIVLJENJU SKUPIN								
			1989						2004		
P	RAZGLED	1987 A12, B12, C12			1994: A12, B12- R, C12						2004: A12, B12, C12
P	VIHAR	1988: Č1, D12, E12, F1, G12	1989: Č1- R,S, D12, E12, F1, G12	1992: D12, E12,F1, G12-R		1995: D12-K, E12-K, F1-R			1998: L1 D12		2004: D12 ₂ L1
P	OCEAN	1991: H12, I123, J123					1996: H12-N, I123, J13	1997: H12 E12	1998: E12-R ₂ H12	2000: E12 H12-R ₂	2004: H12 , E12
D	SPREHOD	1996: I123, J123					1996: I123, J123			2002: I1 <u>2-S</u> 3, J123	2004: I13, J123
P	LETNI ČASI	1988: K12, L1, M12							1998:K12, L1-N, M12		2004: K12, M12
P	MALI VOZ	1988: N12, O12, P12					1996: N12, O12- K, P12		1999: N12 P12		2004: N12, O12, P12

PS - prijateljska skupina

P - prvotna PS, ki je bila formalno formirana v terapevtski skupini

D - drugotna, reorganizirana PS, ki je nastala iz prvotne PS

Velike tiskane črke s številkami (npr. A12,) - šifre članov PS, kar pomeni A : črka nadomešča priimke sorodstvenih enot 1: oznaka za zdravljenega alkoholika 2: oznaka za partnerja zdravljenega alkoholika 3: oznaka za otroka zdravljenega alkoholika

Šifra članov pomišljaj črka K – prelomnica v skupini je doživljanje konflikta pri tem članu PS

Šifra članov pomišljaj črka R - prelomnica v skupini je recidiva tega člana v PS

Šifra članov pomišljaj črka N – vzroki prelomnice v skupini pri tem članu niso jasno opredeljeni

Šifra članov pomišljaj črka S - prelomnica v skupini zaradi smrti člana PS

Podčrtana šifra članov pomišljaj in ena izmed zgoraj navedenih črk (K,R,N,S) - vzrok za odhod članov iz PS

Priloga D:

LETNO SREČANJE PRIJATELJSKIH SKUPIN v Ljubljani 29. decembra 2004

Spoštovani!

Po 18 letih od začetkov prijateljskih skupin je morda zopet čas, da vsak zase in skupaj pogledamo, kakšna pota ubira medsebojno druženje, ki ima od začetka dvojni namen:

1. zanesljiva zaščita treznega življenja
2. ohranjanje in razvijanje zdravega sloga življenja in sožitja.

Dobro je, da se po dolgi prehojeni poti ozremo okrog sebe in nazaj zato, da lažje usmerimo nadaljnje potovanje. Tudi mi bomo naredili tako! Naše današnje praznično srečanje bomo obogatili z razmišljanjem o našem so bivanju v prijateljskih skupinah.

Pogovor bo lažje stekel, če si bomo vzeli najprej 20 minut časa za pisanje o tem; predlagam, da uporabite spodaj napisane oporne točke.

1. S kom izmed članov prijateljskih skupin se družite? Naštejte posamezne ljudi ali družine s katerimi ste se družili v letu 2005: pri vsakem napišite, kako pogosto, na kakšen način (osebno, telefonsko ...) in kako je to druženje potekalo.

2. Dejavnosti znotraj PS.

3. Razvoj PS.

4. Povezovanja zunaj PS in dejavnosti zunaj svoje PS.

5. pridobitve: Kaj sem pridobil s pomočjo KZA in PS za sebe, v odnosu s partnerjem in otroki in v odnosu do drugih ljudi –v službi in družbi:

6. Pojem prijateljske skupine ob vključitvi v skupino in sedaj.

*PROSIM, ODDAJTE TA LIST. ZBIRNIK NAPISANEGA IN REČENEGA OD VSEH ČLANOV (tudi od teh, ki jih danes ni), BOSTE PRIJELI PO POŠTI. **PROSIM ZA VAŠE POV RATNE INFORMACIJE !***

Priloga E:

Pridobitve: Kaj sem pridobil s pomočjo KZA in PS:

A / za sebe

B / v odnosu s partnerjem in otroki

C / v odnosu do drugih ljudi – v službi in družbi:

ENOTA	PRIDOBITVE/PRODUKT IZ KZA IN PS		
	OSEBNE	V ODNOSU DO PARTNERJA IN DRUŽINE	V ODNOSU DO OKOLJA
	A	B	C
P1 2	<p>Treznost , večjo svobodo, poglobljeno kritičnost-težko me je speljati na led, prijateljstvo, sproščenost v odnosih z bližnjimi, bolj vem kdo sem in za kaj se je vredno prizadevati.</p> <hr/> <p>Večja sproščenost, bolj se vem pogovarjat, zavest, da se dajo težave rešit, spoznanje, da se ne spleča biti malenkosten.</p>	<p>Bolj znam poslušat, tega sem se naučil že na začetku v skupini. Se ne žerem več toliko zaradi malenkosti – nesporazume mirno rešujeva s pogovorom. Najdragocenejše pa se mi zdi, da sem se naučil strpnosti, sprejemanje, da P2 drugače misli, čuti kot jaz, da se pa lahko zato dopolnjujeva. Eno globoko razumevanje in strpnost sta se razvila med nama. S Saro (je njegova posvojenka) in z njeno družino se zelo dobro razumem. Posebno z njenim možem se večkrat zapleteva v debate. Vnuka imam zelo rad, onadva pa mene.</p> <hr/> <p>Ne bi nič dodajala, enako mislim kot P1. Jaz se zavedam da imava skupne pa tudi različne potrebe in da je to prav. Mislim, da sva zelo pridobila na strpnosti v zadnjih letih.</p>	<p>Jaz sem poleg skupinskih veččin veliko pridobil na strpnosti do drugih. To vidim pri delu z mladimi. Mladi so v redu ljudje, vendar jim ni lahko, kot meni ni bilo lahko ko sem bil mlad. Poslušam jih, jim stojim ob strani, potem pa se odprejo in se zamislijo nad tem in onim; na primer ali je popivanje vsak konec tedna res v redu ali ne...V službi sem samostojen in ker sem zanesljiv imam precej bonitet. Služba me ne obremenjuje. Zelo mi je v redu, če lahko kaj dam od sebe. Mladi pravijo, da so zadovoljni kar dobijo od naju z Bojanom, tudi ankete ob koncu šolskega leta kažejo na to.</p> <hr/> <p>Vedno sem se dobro počutila med ljudmi, znam živeti v družbi, toda zelo veliko mi pomenita vnuka, tako, da sedaj ko sem se pred mesecem upokojila me prav nič ne skrbi kaj bom s časom. Rada pa sem na razpolago tudi drugim ljudem, predvsem mladim ljudem, če me potrebujejo, če rabijo dom za nekaj ur ali dni, to ni problem, pri nas se je našlo že tudi to.</p>

K 12	<p>Postal sem človek, ki ga sprejema K2, otroci, dobil sem nove zelo v redu prijatelje, lažje komuniciram.</p> <p>_____</p> <p>Zaupanje se mi zdi največ vredno. Ker mu lahko zaupam. Postala sem izbirčna v pogovorih, dobila sem alergijo na obrekovanje in prazno čvekanje kar tja v tri dni.</p>	<p>Zaupanje, ljubeč in razumevajoč odnos do Teje. To sva zgradila prva leta v KZA, pozneje sva to nadgradila z medsebojnim spoštovanjem in podpori. Učila sva se je od drugih in si jo delila med seboj. Ko sem hodil v KZA, je hčerka zopet dobila očeta. Dolgo sem se počutil nelagodno ob njej, ker je rasla ob meni, ne da bi je poznal. Jaka se je rodil pozneje (star je 13 let) ni trpel posledic alkoholizma. Sproščen odnos do abstinence in pa prednosti, ki sem jih prepoznal ob podpori prijateljev (članov PS) mi pomagajo, da sina vzgajam tudi v odnosu do alkohola. Otroci vedo kaj sem bil in vedo zakaj sem takšen kakršen sem in zakaj smo sedaj dobra družina.</p> <p>_____</p> <p>V klubu sva se opremila za osebni pogovor, za razločevanje kaj je bolj in kaj manj pomembno v trenutku, ki ga živiš.</p>	<p>Zdi važno, da se gibava v zdravi družbi, to je v krogu ljudi, ki imajo vrednote treznega ali zmernega življenja v odnosu do alkohola. Večino časa mi požere služba. Biti operativni vodja gradbišč pri SCT zahteva celega človeka. Sem pa vesel, ker sem dobil zadnja leta toliko potrditev v službi. Sam Zidar me je javno pohvalil in nagradil. Sedaj imam res dobro plačo. Ta višji vedo, da sem zdravljen alkoholik in so mi večkrat dali vedeti, da me cenijo. Razlika pri meni je ogromna. V zavesti ohranjam kar sem bil, vendar bi bilo to pošastno, blago rečeno, rizično, če ne bi imel krog prijateljev iz vrst zdravljenih alkoholikov. Delat sredi pijanske mentalitete, kar gradbišča so, bi bilo za znort, zbolet ali pa zapit se nazaj! Brez stalne opore bi res težko šlo.</p> <p>... druga takšna stvar je zakonska skupina, ki jo z ženo nekako vodiva. V naših skupinah (PS-op.r.) sva dobila veliko znanja o dobri komunikaciji in podpori, ki jo lahko dobiš samo v skupinah ...</p> <p>_____</p> <p>Sem natakara in v službi sem bolj strpna do pijančkov. Rada klepetam z njimi, ko je bil Bojan še alkoholik sem bila včasih zadirčna in tudi prva leta urejanja v klubu tudi še. Sedaj pa že veliko let mirno in čisto tako kot z vsakim drugim, na enaki ravni, govorim z alkoholiki. V PS sem se naučila, kako je težko je obvladovati to zlo. Bile so recidivi in trde bitke in nekatere so se končale tragično.</p>
A 12	<p>Ni več potrebe, da bi se delal kaj drugega kot v resnici sem. To je veliko olajšanje ki je prišlo že pred leti in sedaj</p>	<p>Mal manj sva se kregala po tistem, ko sem se šel zdravit. Ko sva začela hoditi v klub sva se navadla, da vsak pove</p>	<p>v klubu sem se naučil bit trezen, misliti s svojo glavo, tudi ko so bile prilike in skušnjave, nisem posegel več po alkoholu in</p>

	<p>mirno delam kar se mi zdi res prav.</p> <p>_____</p> <p>...jaz sem spoznala, da se moram umirit in se posvetit otrokom.. Tudi sama sem se začela bolj zavedati kaj je vredno pri meni in za kaj se je vredno prizadevati.v življenju. Postala sem bolj potrpežljiva.</p>	<p>svoje, da ga drugi proba razumet in potem gremo dalje brez zamer.</p> <p>_____</p> <p>midva sva se v skupini naučila pogovarjat, biti drug z drugim. Videla sem, kako drugi rešujejo takšne težave, kot jih imava midva in je šlo lažje. Naučila sem se ga sprejemati takšnega, kakršen je. To ni šlo kar čez noč. Vsi otroci vedo da sva se zdravila in vsi so zgradili zdrav odnos do pitja alkohola, kar naju zelo veseli.</p>	<p>upam, da tudi ne bom, čeprav človek nikoli ne ve.</p> <p>Med nami v prijateljski skupini je ena druga raven pogovora. Razumemo nekaj, kar drugi ne morejo. Sedaj nas ne žene več to, ker bi se čutili ogrožene, ampak nas vleče skupaj prijateljstvo, ki je preizkušeno. Razvila se je kar ena potreba, da se vsak teden vidimo in kaj rečemo.</p> <p>_____</p> <p>V prijateljski skupini pa sem pridobila zanesljive prijatelje. Drug drugega spremljamo na poti življenja. Pa za delo v Karitasu sem veliko pridobila</p>
L1	<p>...s pomočjo KZA sem zopet prišla do občutka lastne vrednosti, samospoštovanja . V prijateljskih skupini sem se naučila slišati to, kar ljudje povedo, ne pa kar bi jaz želela slišati.</p>	<p>S sinom sva se vseskozi veliko pogovarjala, naučil se je delavnosti, strpnosti in odgovornosti –(sedaj je za svoja leta na visokem mednarodnem položaju) vse to bi mu verjetno težko posredovala, če ne bi hodila najprej v klub, potem pa v prijateljsko.</p>	<p>Pri profesionalnem delu mi veliko pomaga strpnost, dober pristop do ljudi, kar sem se naučila v klubu in v PS...Sedaj mnogo pridobljenega znanja prenašam v društvo legastenikov. Vesela sem, da sem pred petimi leti prišla na idejo o društvu.....sedaj je društvo samostojno in uveljavljeno...skrbim za strokovno pomoč...drugo pa počasi prevzemajo drugi člani..</p>
D 12	<p>...izkušnje iz PS so mi pomagale k spoznanju, kako dragocena je abstinenca, zdravo življenje. Naučila sem se strpnosti do alkoholikov, ker sem skupaj z njimi doživljala strašno nemoč pred njim.</p> <p>_____</p> <p>Zaupam ji in sedaj že dolgo vem da je alkoholizem zdravljiv.</p>	<p>S sinom sem se veliko pogovarjala o partnerskih odnosih, da je treba biti dober, pomagati drug drugemu in posebno partnerja med seboj.</p> <p>_____</p> <p>Naučil sem se, da se najprej pogovoriva, potem sledijo pa dejanja.</p>	<p>V PS sem se naučila sprejemati realnost v njeni najbolj kruti obliki. To mi pomaga, da sem do ljudi spoštljiva, ne glede na to kaj in kdo so.</p> <p>_____</p> <p>vem, da je treba v odnose vlagati, ničesar ne pride samo od sebe, to sem se naučil v PS</p>
N 12	<p>...pridobil sem trezno življenje in naučil sem se izogibanja zankam. Pogovor je postal pomemben v mojem življenju. Moje zdravje ne bi</p>	<p>Z ženo imava včasih nesoglasje glede odnosov s sinovo družino. Jaz menim, da ju morava pustiti pri miru, Blažko pa je bolet ignorantski</p>	<p>Upokojena sva že deset let, skrbiva za konje, na tekmovanjih dosegamo dobre rezultate. Že nekajkrat sva pripravila jahanje za otroke, ki</p>

	<p>zdržalo brez abstinence.</p> <p>_____</p> <p>Skupaj več zmoreva, kot pa če vse delam sama... Tega sem se naučila v skupini od drugih.</p>	<p>odnos snahe in potem še sina do najinih potreb. Dolgo je bila depresivna in zagrenjena, zadnje leto, ko je sprejela situacijo takšno kakršna je, pa so se tudi odnosi s sinom izboljšali. O vseh teh osebnih stvareh se pogovorimo v PS, to je za naju zelo dragoceno.</p>	<p>so duševno moteni. Koliko ljubezni imajo ti otroci do živali. Vsega tega verjetno ne bi odkrila, če ne bi prehodila dolge poti prijateljskih skupin.</p>
M 12	<p>Kot duševna bolnica in še alkoholičarka, sem morala trdo delati, da sem zopet verjela vase. PS mi je pri tem veliko pomagala, niso me samo jemali kot sebi enako, ampak sem ves čas njim enaka! Mira</p> <p>_____</p> <p>Kar odpisal sem jo že, počasi pa sem tudi sam dojel, da se še splača živeti za zakon...prenehal sem piti, tudi sam sem bil na poti, da postanem alkoholik</p>	<p>PS mi je vseskozi pomagala, da sem dobila ta prave prebliske za ravnanje z družino. Pri em, kot veš, sem bila včasih zelo izvirna in če sedaj gledam nazaj, tudi uspešna.</p> <p>_____</p> <p>Dolgo sem rabil, da sem jo razumel in zgradila sva lep prijateljski odnos, to je dobro za oba.</p>	<p>Svojim prijateljicam in znakam sem prava terapevtka. Malo s humorjem, malo z znanjem, ki sem si ga pridobila vsa ta leta v PS, znam navezati stik z ljudmi, postala sem občutljiva za stisko, dolga leta sem hodila k svoji stari teti v Koper in moje izkušnje mislim da so pomagale zaceliti že marsikaj. Ne štejem.</p> <p>_____</p> <p>Včasih me kašen kolega kaj vpraša, že dolgo me ni več sram povedati, da se je žena zdravila...dam tudi nasvete, toda samo če me vprašajo, tega sem se naučil v PS</p>
O 12	<p>V klubu sem zase pridobil ogromno. Premagal sem odpore do treznega življenja, zopet sem našel družino, bolj samozavesten sem postal. Sedaj pa vidim, da sem pridobil tudi prave prijatelje. Jaz sem se navajen zanesti le nase, sedaj tudi na ženo, dolgo pa sem potreboval, da sem prišel do spoznanja, da je potrebno gojiti prijateljstva z ljudmi, ki imajo enake vrednote kot midva, jim zaupat Vesel sem, da sem ob krizah v PS spoznal, da so tu vezi, ki so močnejše od trenutnih zamer.</p> <p>_____</p> <p>Zase lahko rečem, da sem pridobila na zaupanju do moža</p>	<p>zdravljenje je bistveno pripomoglo k najinemu odnosu. Drug drugemu pomeniva zelo veliko, čeprav je včasih težko. Jaz bi si želel večkrat kam, žena pa je najraje doma. Druženje s člani PS nama odpira svet, vidiš kako je drugje..</p> <p>_____</p> <p>...ob mojem zdravstvene stanju in hčerki, ki bo celo življenje rabila pomoč, potrebujem podporo, razumevanje in moj mož mi jo lahko daje....</p>	<p>če se ne bi šel zdraviti bi gotovo izgubil delo. Zahteve v službi so se zadnjih 15 let drastično povečale. Če ne bi bil trezen, bi jim bil težko kos. Sem bolj samozavesten v službi, vem kje so meje pri poslih, znam racionalno izkoristiti čas. Brez KZA in opore v PS tega ne bi dosegel.</p> <p>_____</p>

	in do same sebe.		
I 1,3	<p>jaz sem po naravi bolj tih in rad sem sam zase. V KZA sem se naučil treznosti, skrbeti zase, realizma in se izogibati nevarnostim. V KZA mi je veliko pomenila terapevtkina spodbuda. V PS sem pridobil prijatelje. Tudi sedaj mi ti prijatelji stojijo ob strani. So kot ena zanesljiva tla, ki mi dajejo trdnost pod nogami, pa čeprav se ne vidimo vsak dan. Pa sprejel sem to, da let, ko sem popival ne morem nikoli nadoknaditi, lahko pa zdej in naprej živim tako, da se sinovoma ni, niti ne bo treba sramovati očeta.</p> <p>_____</p> <p>Z vključitvijo v skupino sem bil na nek način privilegiran; ogromno sem se naučil zase, za svojo (takrat še bodočo družino op.r.) oblikoval sem si odnos do alkohola...</p>	<p>Igor mi je bil tudi med zdravljenjem vsa leta v oporo, do danes. Mislim, da se je veliko naučil v KZA za sebe in za svojo družino, pa tudi midva še naprej imava razumevanje drug do drugega. Po smrti žene se počutim še bolj osamljenega. Dobro, da imam Ančko in sinova, ki sta oba v redu in dobra.</p> <p>_____</p> <p>Smrt mame nas je vse potrla, vseeno pa sem to sprejel z mislijo, da sem za družino, za očeta nekaj naredil.</p>	<p>sem že več kot deset let v penziji. Veliko mi pomenijo moji domači. Ne hodim v družbo, razen včasih k sorodnikom, ali se oglasim pri Erjavcu, kar je isto, kot sorodniki. Tudi druge člane PS jemljem kot bližnje ali daljne sorodnike.</p> <p>_____</p> <p>Znam (v družbi op.r.) se odločno in samozavestno postaviti: »Ne seri ga s tem. Jaz vem zakaj ne pijem in tudi ne bom nikoli pil alkohola, ti pa kar goltaj ta strup, saj bo tebe zadelo, ne mene!« Najprej me pogleda kot zadet, potem ko pa hoče izustiti kakšno pikro ga samo pogledam, pa mu je takoj jasno da mislim resno in da mi ni do zafrkavanja; no, potem običajno sledijo debate. Ne perem možganov, povem pa svojo izkušnjo o očetu, o skupini in poštenih ter odkritih pogovorih in o tem, da je fino hoditi na okrog s trezno glavo, da je to prednost, ki se povsod pozna....sem pa tudi prostovoljc. Sem trener v vaškem nogometnem mladinskem klubu...pri otrocih je treba začeti, pozneje je lahko prepozno.</p>
H 12	<p>Zase sem pridobil marsikaj, v prvi vrst abstinenco, ki jo znam s premislekm vzdrževati. Eno gotovost sem pridobil, da četudi spodsne, meni se je to zgodilo, vem, da bom ob podpori drugih lahko vstal in šel naprej.</p> <p>_____</p> <p>Sedaj vem kaj hočem in pri tem mirno vstrajam, to sem se naučila v prijateljskih.</p>	<p>PS daje spodbudo za čut za skupnost, za odgovornost, to z ženo koristiva, črpava za mesebojni odnos. V KZA sva se naučila osnovnih pravil za sožitje, v PS pa sva se učila predvsem vstrajnosti in potrpežljivosti in sprejemanje drugega, kar je zelo pomembno za skupno življenje....Ponosen sem, da sem dober oče...brez povezav s prijatelji iz PS to ne bi šlo.</p>	<p>V službi sva oba z ženo uspešnejša, kot sva bila prej. Odkar sem trezen sem v službi spoštovan, čeprav sem le viličar v velikem podjetju zdravil. Delam dobro in zanesljivo, kar predpostavljani vidijo, me pohvalijo, pa tudi so me že nagradili</p> <p>_____</p> <p>Včasih sem bila v službi raztresena in živčna...sedaj pa je popolnoma drugače, sodelavke se lahko zanesejo name in to mi</p>

			veliko pomeni.
E 12	<p>V klubu sem osvojil osnovne smernice zdravega življenja.... Pravzaprav sem se v PS naučil ob vseh recidivah, kako dragocena vrednota je abstinenca in da je skupina, četudi štirih ljudi, tista, kjer si delimo moč, upanje, izkušnje.</p> <hr/> <p>Sem bolj samozavestna, vem kaj so moje želje in vem, v kaj je treba investirani. Postala sem bolj realna.</p>	<p>Rešuje naju to, kar sva vlagala v odnos prva leta v KZA in potem še v PS. Sedaj svaujela en ritem, nisva pa popolnoma zadovoljna. Morda bo bolje potem, ko se za stalno vrnem iz dela v tujini.</p> <hr/> <p>Tista prva leta v klubu sva zelo zboljšala najin odnos, ki je bil res na psu, tik pred ločitvijo sva bila. V PS pa je najin odnos začel nazadovati, verjetno zato, ker je Milan sprejel službo kovinostrugarja v Avstriji, PS pa nama je bila tistih pet prvih let dejanska opora, posebno Rozmanovi in Kristina, tudi Jovo, toda potem, ko so se začele recidive, pa se je naselil en strah, to pa je tudi vplivalo na najin odnos. Najin odnos tudi do danes še ni v redu. Ne vem, ali bom imela volje in moči, ko se upokoji in za stalno vrne domov, da se bova učila živet drug z drugim....res ne vem.</p>	<p>Doživljam, že od začetka PS dalje, da je treba skupini služiti, ljudem služiti, dajanje in sprejemanje je temelj zadovoljstva v skupini. Na primer Rozmanovi, pa midva ali kdorkoli drug je od skupine veliko dobival, toda ko sem opazil da s svojimi izkušnjami tudi jaz drugega bogatim, je moja izkušnja dobila še en višji smisel, to čutiš po tem, ko si zadovoljen, srečen, da si nekaj naredil za drugega. Tudi od Rozmana se še danes veliko naučim, ko mu dam iskreno priznanje, vidim, daga s tem dvignem, osrečim in oba sva zadovoljna.</p> <hr/> <p>V službi včasih kakšni ženski svetujem, seveda, če me vpraša.</p>
C 12	<p>Včasih sem imel težave, se nisem znal postaviti zase, sedaj pa to že dolgo ni problem. Iz otroštva sem odnesel v zakon veliko ran. Pa so se zacelile, z leti mi je vedno bolj prav moja lastna koža. Odkritost in spoštovanje v naši PS me je ustrojilo – dobesečno!</p> <hr/> <p>Mi kar paše, da znam spet uživati, sem zadovoljen človek, včasih pa sem bila zagrenjena, sitna in črnogleda.</p>	<p>Midva z ženo se dobro razumeva; v KZA sva se naučila, kako pomembno je nabiranje lepih skupnih doživetij.</p> <hr/> <p>...v odnosu do otrok sem bolj umirjena, vesela sem, da otroci kar v redu napredujejo.</p>	<p>V službi sva oba napredovala, veljava za ljudi, na katere se lahko sodelavci kot tudi predpostavljeni занesejo.</p> <hr/> <p>Včasih sem se bala vsakega javnega nastopanja ali izpostavljanja, sedaj pa to že dolgo ni več takšen problem; celo aerobiko vodim v fabriki že nekaj časa.</p>
J 12 3	<p>Postal sem samozavesten, v svojem treznem življenju sem nekaj ustvaril, imam kaj pokazati. Skrbim za svoje</p>	<p>Kako je treba živeti brez alkohola sem se naučil v KZA, kako je treba živet spoštljivo medsebojno razumevanje z</p>	<p>Moji sosedi me spoštujejo in je čisto drugače kot včasih</p> <hr/>

	<p>zdravje, se gibam, pred petimi leti sem nehal celo kaditi.</p> <p>_____</p> <p>Jaz sem očeta spremljal v KZA in sem se sam naučil veliko novega, na primer to, kako je treba težave reševati, ne pa jih pometati pod preprogo. PS pa mi je dala potrditev, da zrelo razmišljam</p>	<p>otroci in ženo pa sem spoznal v PS. Ob recidivah pa sem spoznal kako pomembna je abstinenca za trezno glavo in dober odnos.</p> <p>_____</p> <p>Z očetom imava res lep, prijateljski odnos, razumem in spoštujem ga.</p>	<p>Ona (žena) pa zelo skrbi za otroke iz vrtca, je kot njihova teta, zelo radi hodijo k njej da ji pomagajo pri domačih živalih, ona pa ima vedno kaj zanje, ali doma pečene piškote, ali bombone, ali kaj drugega.</p>
B 12	<p>...nisem več ciničen do prijateljstva, to je zame preveč pomembna vrednota, sploh pa me je PS naredila bolj znosnega.</p> <p>_____</p> <p>Bolj sem samozavestna in razumevajoča do napak drugih, tega sem se naučila že v PS; po naravi sem bolj skeptična, odkar pa sem doživela pravo prijateljstvo in odkar se družim s starejšimi pa sem bistveno bolj sproščena in pozitivna.</p>	<p>Na tamlada dva sva ponosna in zadovoljna z njima tudi zato, ker sva tolerantna do njiju in potem se vse uredi.</p> <p>_____</p> <p>Težko najdeva skupni jezik, toda ker se veliko angažiram izven družine kjer doživim veliko lepega, potem lahko nekaj tega prinesem tudi v najin odnos.</p>	<p>...Naučil sem se gospodinjstva, radi sem doma z vnuki in s prijatelji iz PS</p> <p>_____</p> <p>Po vseh letih v katerih sem dobila veliko lepega od drugih, to je najprej v KZA, nato pa še v PS, sem začutila potrebo, da nekaj tega bogastva dam še drugim, da mislim še na druge, ne samo nase, da si osmislim dan, zato sem prostovoljka pri delu s starimi.</p>

Priloga F:

<i>skupina</i>	<i>kategorije</i>	
	<i>Kohezivni elementi</i>	<i>destruktivni elementi</i>
RAZ- GLE D	<ul style="list-style-type: none"> - v PS smo šli prostovoljno, kljub temu pa so na začetku prihajale pobude bolj od zunaj, od terapevtke, nato pa bolj od nas. Sedaj pa se mi zdi, kot da spodbuda za delo naše PS prihaja iz nečesa, kar je izven nas, recimo iz navade. (C1- PO2) - nobene posebne pobude ni potrebno, ker je skupina utečena. Pobude prihajajo spontano(A2- PO2) - po ustanovitvi PS smo ostali še skoraj dve leti povezani z matičnim KZA tako, da je vsak mesec prihajal član PS v klub in prinašal sveže dogodke iz matične skupine, iz česar smo se potem mi napajali. To nam je dajalo občutek varnosti, povezanosti še z vsemi ostalimi člani (A1- PO2) - dalj časa ko smo skupaj, bolj se poznamo med seboj, vemo kaj lahko pričakujemo drug od drugega, vse si lahko povemo. (A1- PO2) - V skupini, ko sedemo za mizo ne poznamo zavor, odkrito govorim o vsem, brez bojazni, da bi koga užalil, tudi svojega partnerja ne, čisto drugače kot doma. (B1- PO2) 	<ul style="list-style-type: none"> - Če se ljudje v skupini ne ujamejo, imajo različne zahteve, potem je v majhni skupini težko narediti tako, da bi bilo dobro za vse. (B1- PO2) -V klubu smo se navadili, osvojili smo modele za reševanje konfliktov. Včasih, ko se zapletemo, gremo prav po shemi, ki smo jo imeli v KZA (A1- PO2).
VI- HAR	<ul style="list-style-type: none"> - podobno pot imamo za seboj; le komu naj še bolj zaupam, kakor njim ...ohraniti pridobitve prijateljstva, je velika pobuda tudi za naprej(D1- PO2) - vsa doživetja, ki jih ni malo, tudi niso vsa lepa, so pa prav vsa spodbuda za odgovorno sožitje v PS (G1- PO2) - lastna skupina, smo si rekli na začetku naših srečanj, je to, da smo osvobojeni programa KZA, da smo osvobojeni terapevtke. Vendar je ostala terapevtka na neviden način med nami, od njenega navdiha smo živeli še pet let in nas je nevidno povezovala. (E1- PO2) - potem nas je držala skupaj navada, da se dobivamo tedensko, ob isti uri in dnevu, ko pa smo nekoliko razbili še to nas sedaj veže globoko prijateljstvo,ki se je oblikovalo v vseh naših letih(F1- PO2) - z nekaterimi člani skupine sem se bolj ujela in tistim sem lahko povedala prav vse, mi niso zamerili, ampak so mi odkritost vračali. (F2- PO2). 	<ul style="list-style-type: none"> - Veliko stvari: nismo oblikovali lastnega jasnega programa. Kajti, če sedaj gledam nazaj, menim, da bi nam bile skupne in jasne smernice v veliko pomoč pri delu skupine. (A1- PO2) - Iskrenost in odprtost članov sta nujni za dobro delo PS. Pri ljudeh, kjer tega ni bilo, so prej ali slej odpadli iz PS. (A1- PO2) -Mi smo bili zelo različni po interesih, karakterju, statusu in poklicu, starosti. Menim, da če so karakterji različni, to gre popolnoma dobro skupaj, če pa so različni interesi, to pa je

		<p>lahko usodno. To so razlogi, da smo se prestrukturirali. (F2- PO2)</p> <p>- Mi smo bili zelo različni po interesih, karakterju, statusu in poklicu, starosti. Menim, da če so karakterji različni, to gre popolnoma dobro skupaj, če pa so različni interesi, to pa je lahko usodno. Na primer Č1 se je odločil, da bo abstiniral do penzije in tako je bilo. (F1- PO2)</p> <p>- Vedeli smo, da je R začel nazaj piti, čutili smo njegove boje, toda zaprl se je pred nami, izmikal se je, nismo mu mogli pomagati, v vse nas se je naselil nemir in napetost. (M1- PO2)</p> <p>- Skupino zelo razbijajo stalne recidive. (N1- PO2)</p>
OCE-AN	<ul style="list-style-type: none"> - nihče ni nikomur nadrejenin nihče nikogar ne uči, ampak si posredujemo take izkušnje, kot si želimo, da bi nam jih drugi dali, če bi bili v istih težavah. To pravilo je glavno vodilo našega druženja. (A1- PO2) - osnovni vezni element je ta, da sem bivši alkoholik in da me najbolj lahko razumejo drugi zdravljeni alkoholiki. To intenzivno spoznavam zadnje leto, po recidivi. (A1- PO2) - v začetku so me zadrževala v skupini pričakovanja, ko se ta niso izpolnila, sem se povezal z družino O, ki izpolnjujejo moja pričakovanja v celot. (A1- PO2) - dolgi osebni pogovori so poleg rekreacije glavno lepilo PS (A1- PO2) - znotraj PS smo se povezali tudi po spolu, tako se lažje marsikaj pogovorimo (A1- PO2). - nihče ni nikomur nadrejenin nihče nikogar ne uči, ampak si posredujemo take izkušnje, kot si želimo, da bi nam jih drugi dali, če bi bili v istih težavah. To pravilo je glavno vodilo našega druženja. (A1- PO2) - Predvsem Hema je vedno stopila v ospredje in držala besedo. (A1- PO2) - podobno pot imamo za seboj; le komu naj še bolj 	<p>- Izkušnjo imam, da zelo razbijajo skupino različna pričakovanja in pa slab pogovor. Nam se je to zgodilo, da smo razpadli zaradi tega in smo se morali oblikovati na novo(H1- PO2)</p> <p>.- skupino razbijao recidive in neredna srečanja. (H2- PO2)</p> <p>- če ni odkritega in iskrenega pogovora med člani, potem skupina razpade. (A1- PO2)</p> <p>- če se ljudje v skupini ne ujamejo, imajo različne zahteve, potem je v majhni skupini težko narediti tako, da bi bilo dobro za vse.</p>

	<p>zaupam, kakor njima. (A1- PO2)</p> <ul style="list-style-type: none"> - vem, da ne bosta izrabila prijateljskega odnosa, ki ga imamo. (A1- PO2) - veže nas tudi to, da vem, kje so ljudje, na katerega se lahko obrnem, če bi se znašel v stiski. (A1- PO2) - navadili smo se drug na drugega(A1- PO2) 	<p>(I3- PO2)</p> <ul style="list-style-type: none"> - če se ljudje ne znajo pogovarjat pa poslušati, gre v skupini vse narobe. (A1- PO2)
LET NI ČASI	<ul style="list-style-type: none"> - pobude v skupini da vedno tisti, ki čuti potrebo ali ima željo povezano s skupino. Zanimivo je, ko ugotavljamo, da imamo istočasno enake želje in pobude, to se nam pogosto dogaja. (A1- PO2) - več let smo še živeli iz KZA, naša srečanja so bila redna, potem pa smo se notranje prestrukturirali, ko smo se vprašali, ali je skupina zaradi nas, ali mi zaradi skupine, vmes so bili še osebni interesi. Prevzemanje osebne odgovornosti in lojalnosti drug do drugega nas je na novo povežalo. (A1- PO2) - povezuje nas odkrito prijateljstvo, zavzetost zase in drug za drugega. Povezujejo nas redni stiki, pa čeprav so občasno samo telefonski. (A1- PO2) - več kot polovico sorodnikov je iz moje PS, z njimi sem podoživljala življenje, z njimi me veže zgodovina. (A1- PO2) 	<ul style="list-style-type: none"> -če ne bi gojili medsebojne povezanosti, bi skupina razpadla(A1- PO2) - če ne bi imeli sproščenosti in spontanosti, skupine ne bi bilo več(A1- PO2) - interesi so lahko različni, vendar je potrebna večja osebna zrelost, za sprejemanje različnosti, sicer je moteče in skupina lahko razpade(A1- PO2)
MAL I VOZ	<ul style="list-style-type: none"> - vsa leta sem bil jaz tisti, ki je dajal pobude za pogovore,do nedavnega. Potem pa sem sam pri sebi spoznal, da dajem veliko raje pobude, ki so zanimive za vse skupine skupaj, medtem ko v svoji skupini mi to ni všeč. Zavestno sem se umaknil. (A1- PO2) - Sedaj že dolgo vsi enakovredno sodelujemo. (A1- PO2) - povezuje nas medsebojna simpatija. Vzdušje je prijetno, smo spontani(A1- PO2) - Prva leta sem hodil v PS ker me je bilo strah, da v primeru če pogrnem, ne bom imel okoli sebe ljudi, ki mi bodo pomagali ven, kajti sama družina je premalo, to sem videl na primerih drugih.(O1-PO2) - PS je ustvarila priložnost, da ženske govorimo zase, o ženskih temah, možje pa o moških; to nam ugaja in to je ena izmed stvari, ki nas povezuje(A1- PO2) - jasna in odprta komunikacija (A1- PO2) - sprejeti lastne meje in meje drugega. Bolj sprejemaš to dejstvo, lažje je živeti v skupini, ker dobijo pričakovanja drugačen predznak (A1- PO2) 	<ul style="list-style-type: none"> -menim, da je nujno, da je vsem jasno, zakaj smo v skupini in kakšen je namen. Če so tu nejasnosti,skupina razpade. (A1- PO2) - sprejet dejstvo, da je vsak odgovoren zase, za svoje ravnanje, če vališ krivdo za slabo počutje v skupini na drugega, je to velika nevarnost za skupino(A1- PO2).

Priloga G:

Tabela 5.17: Vsebina komunikacije

		<i>Vsebina komunikacije</i>	
		<i>Definicija: razčlenjevanje podatkov in dajanje pomenov</i>	
		<i>Interpretativna postavka</i>	<i>vsebine</i>
RAZ- GLED	- ko se srečamo, najprej poklepetamo o vsakdanjih stvareh, si povemo, če je kdo koga srečal iz PS ali iz bivših KZA. Nato oberemo aktualne politične dogodke, pa ne preveč, da se duhovi ne razvnamejo, potem imamo osebno temo, tudi o alkoholizmu...Nazadnje smo se pogovarjali o potrpežljivosti v medosebnih odnosih. (C1-04)		klepet o aktualnih novicah osebne pogovorne teme
VIHAR	- v naši skupini je bilo veliko recidivov, zato smo dolga leta obravnavali takšne teme, za katere smo menili, da so dovolj nevtralne, ki ne bodo povzročale še dodatnega stresa. To pa je bilo narobe (D2-99). - na začetku srečanja se vedno pogovarjamo, kako je kdo preživel teden ali dva nazaj in zanimive novice o drugih članih PS. (L1-99). - Poglobljenim osebnim pogovorom na temo smo se izogibali, ker nas je bilo strah, (E1-99). - sedaj se občasno spontano razvijejo debate, ki so zelo osebne, na primer o tem ,kako in kdaj kontroliram čustva do odraslih otrok., pa o doživljanju pivskega okolja, pa o lepih doživetjih(D1-04).		nevtralne pogovorne teme klepet o aktualnih novicah-predvsem o sočlanih izogibanje osebnim temam osebne teme
OCEA N	- zadnje leto se pogovarjam o tistem, kar se mi zdi pomembno in tako, da je dobro zame, za ženo in za prijatelje. Ne maram parlamentiranja, ne zanima me cena kvadratnega metra pleskanja, ampak me zanima človek in njegova enkratna zgodba, nikoli končana in nenehno velik izziv. (H1-04). - teme, ki jih obravnavamo se posredno ali neposredno vežejo na odnos do alkohola in medsebojnih odnosov. (E1-04).		poglobljene teme teme o medsebojnih odnosih
SPRE- HOD	- to, da se srečaš, vprašaš drugega kako je kaj, sam poveš novice in si rečeš kakšno lepo spodbudno besedo za naprej.(I1-99)		spodbude klepet o aktualnih novicah
LETNI ČASI	- da je mene srečevanje izredno utrujalo in se mi je zdelo tako grozen, ker je zunaj sijalo zlato sonce, mi pa smo sedeli ob kavi in razpravljali o razprodajah v Maximarketu, (L1-99). - Meni se je recimo zdelo čisto zanimivo, če smo se pogovarjali o vzgoji otrok, to se mi je zdelo kar zanimivo, ker je vsak imel svoj vzgojni stil, zelo različne vzgojne stile, različne poglede, to se mi je zdelo tudi zanimivo. Ker o tem smo se pogovarjali, o drugem se pa pravzaprav že nismo, takem konkretnem. Vse drugo pa je bilo tisto, kar ljudje že tako govorimo, od vremena naprej do podobnih zadev (K1-04).		klepet o razprodajah pogovorne teme o vzgoji otrok vsakdanji klepet
MALI VOZ	- Najraje začnemo pogovor z nečim, kar smo gledali po televiziji, ali smo doživeli pri svojem delu, prebrali v časopisu ali slišali od sodelavcev. Nato iz zmešnjave novic potegnem ven tisto, kar je trenutno tudi za nas aktualno; razvijemo temo, na primer o hvaležnosti naših odraslih otrok do nas staršev in obratno, jo razdelamo do konca.(P2-04)		aktualne novice iz medijev - navdih za temo pogovrana tema o otrocih

Povzetek

Prijateljske skupine zdravljenih alkoholikov in njihovih svojcev (PS), ki so predmet te raziskave, so izvorni socialni model trajne povezanosti zdravljenih alkoholikov in njihovih družin na osnovi samopomoči in samoorganizacije, ki delujejo že osemnajst let. V teoretičnem delu raziskave primerjamo razmere v naši mokri kulturi s sodobnim družbenim kontekstom potrošniške družbe in prikažemo večplastnost zasvojenosti. Teoretični izbor vsebin zaokrožujeta poglavji o skupinskem delu kot osnovnem metodičnem pristopu socialnega dela pri reševanju problemov zasvojenosti in o glavnih sistemih pomoči. Osnovni vzrok za raziskavo PS je predpostavka, da lahko skupini zagotavlja trajno viabilnost v razmerah mokre kulture le reorganizacija iz umetne, to je terapevtske skupine v naravno, prijateljsko obliko. Sistem šestih PS smo obdelali po metodi kvalitativne analize tako, da smo na podlagi kompleksne teorije sistemov določili in definirali funkcionalne in instrumentalne kategorije, ki so značilne za majhne skupine. Glavni ugotovitvi sta, prvič, da so bili člani PS pred svojo vključitvijo v program PS na socialnem obrobju ter so potrebovali pomoč družbenih služb za svoje minimalno funkcioniranje, svoj negativni socialni kapital skozi leta vključitve obrnili v pozitivnega. Člani so s pomočjo PS pridobili večje količine pozitivnih lastnosti, kot so jih lahko porabili znotraj odnosnih vezi med ožjimi družinskimi člani in člani PS. Presežke altruistične naravnosti so pretežno zadnjih pet let zavestno investirali v nova področja svojega delovanja: v udejstvovanje v širši družini ali pa v prostovoljsko delo za skupnost. Drugo glavno spoznanje je, da pri PS ne gre za jasno zamejen sistem s trdnimi notranjimi pravili, kot jih ima KZA ali terapevtske skupine, ampak gre za naravno, vendar pa ohlapno postmoderno obliko sožitja, ki nudi zadostno oporo svojim članom. Na podlagi ugotovitev potrjujemo hipotezo, da so PS ustrezen sistem za zdravljene alkoholike in njihove družine, ki jim nudi trajno oporo za življenjski slog brez alkohola in da prispevajo k boljši kvaliteti življenja svojih članov, celo več, da večajo socialni kapital v širšem družbenem okolju. Raziskava ima torej svoj potencial tako za razvoj vede socialnega dela kot tudi za člane PS in drugih sorodnih skupin za samopomoč.

Ključne besede: *prijateljske skupine, skupine za samopomoč, zdravljeni alkoholiki, svojci alkoholikov, socialno delo, skupinsko delo.*

Summary

The Fellowship groups of treated alcoholics and their relatives (FG's) which were the subject of this study represent the original social model of the permanent connection of treated alcoholics and their families based on self-help and self organisation, a model that operates for already eighteen years. The theoretical part of the study discusses the connection between the conditions in our wet culture and the modern social context of the consumer society and shows that addiction is composed of several layers. The theoretical selection of the content is rounded by chapters on group work as a basic methodical approach of social work, helping to solve the problems of addiction and being a main system of help. The main reason for making a study on FG's is the assumption that the group can be assured to have permanent viability in the conditions of the wet culture if the reorganisation of a therapeutic group into natural, friendly form is made. The system of six FG's was processed with a method of qualitative analysis, based on the complex systems theory, so that we determined and defined functional and instrumental categories, typical for small groups. The main two findings are, first, that the members of FG's were before their inclusion into the programme FG's on the social edge and they needed help of social services for their minimal functioning. They turned their negative social capital into positive through the years of inclusion in FG's. Through the help of FG's, members gained a larger number of positive qualities that they could use in relations with closer family members and members of FG's. Mainly in the last five years, they consciously invested the surplus of their altruistic orientation in new areas of their activities: activities in their wider family or voluntary work for the community. The second main finding is that FG's do not have a clearly marked system with strong internal rules, that is typical for the clubs for treated alcoholics or therapeutic groups. Namely, the natural, loose post-modern type of good relations, which consciousnessly offers support to its members, is typical For FG's. Based on these findings I confirm the hypothesis that FG's are a good system for treated alcoholics and their families that offers them permanent support for their life style without alcohol. It also contributes to better quality of life of its members, even more; they increase the social capital in the wider social environment. Therefore, the study has its potential for the development of social work as well as for the members of FG's and other similar self-help groups.

Key words: *Fellowship groups, self-help groups, treated alcoholics, relatives of alcoholics social work, group work*